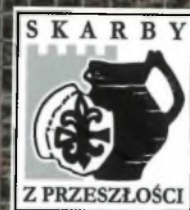

KURHANY na Wyżynie Lubelskiej

Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Kurhany na Wyżynie Lubelskiej

Praca zbiorowa
pod redakcją Grzegorza Mączki

LUBLIN 2020

Redakcja tomu XXI:
Grzegorz Mączka

Na okładce:

- I str.:** widok na kurhan w m. Deputycze Królewskie – Kolonia, gm. Chełm, stan. 2 (fot. P. Kupiś), toporek kamienny odkryty na stan. 11 w m. Wólka Czernięcińska, gm. Turobin (fot. W. Koman), naczynie odkryte przy kurhanie na stan. 25 w m. Chodlik, gm. Karczmiska (fot. Ł. Miechowicz)
- II str.:** badania wykopaliskowe na cmentarzysku kurhanowym w m. Podzamcze, gm. Mełgiew – stan. 1 (fot. R. Niedźwiadek), widok na kurhan w m. Wiszenki, gm. Skierbieszów, stan. 1 (fot. P. Kupiś)
- III str.:** wybrane zabytki metalowe odkryte na cmentarzysku kurhanowym w m. Chodlik, gm. Karczmiska, stan. 25 (fot. Ł. Miechowicz)
- IV str.:** widok na jeden z kurhanów na stan. 21 w m. Lublin – Las Dąbrowa I, gm. Lublin (fot. G. Mączka)

ISBN 978-83-935765-8-6

WYDAWCA:
WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW W LUBLINIE
ul. Archidiakońska 4, 20-113 Lublin

Skład, druk i oprawa
Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”
20-075 Lublin, ul. Ogrodowa 12
tel. 81 442 19 19, faks 81 442 19 16
e-mail: drukarnia@gaudium.pl
www.gaudium.pl

WSTĘP

Zagadnienie przejścia ze świata żywych do świata umarłych intrygowało ludzi od zawsze, zapewne od początków dziejów ludzkości. Już społeczności starszej epoki kamienia żegnając swych bliskich nadawali temu etapowi specjalną oprawę, która na przestrzeni tysiącleci zmieniała się. W archeologii odrębność obrządku pogrzebowego bywa jednym z wyróżników stosowanym przy opisywaniu danej kultury. Podczas badań terenowych uwaga naukowców kierowana jest między innymi na identyfikację materialnych przejawów kultu zmarłych i rytuału przejścia. Dla okresów historycznych, szczególnie dla wczesnego średniowiecza, gdy na ziemiach Europy Środkowej i Wschodniej dominowali Słowianie, dane archeologiczne możemy konfrontować z zapisami archiwalnymi, sporządzanymi zazwyczaj przez przybyszów z odległych krain nad Morzem Śródziemnym, Czerwonym lub Arabskim.

Fot. 1 *Kurhan*, aut. Leon Wyczółkowski, olej 1894

Z pewnością, jednym z namacalnych dowodów kultu przodków są mogiły. W przeciągu tysiącleci sposób chowania zmarłych ulegał przemianom. Również sama forma grobu była specyficzna dla danej grupy, często – choć nie zawsze słusznie identyfikowanej z etnosem. Kurhany, a więc ziemne kopce, samotne i lokowane w grupach, należą do jednych z najłatwiej identyfikowalnych mogił. W bezleśnym krajobrazie stanowią one dominanty widokowe, zaś stojące w ciemnych borach nasuwają myśli o niezrozumiałych obyczajach dawnych

ludów. Być może, z taką ciekawością były one postrzegane przez XIX-wiecznych regionalistów, przemierzających różne zakątki nieistniejącej wówczas Polski, w tym też Lubelszczyzny. Ze szczególną atencją notowali oni swe obserwacje w odniesieniu do zagadkowych pagórków, wokół wielu z nich narastały lokalne legendy lub przesady. Niektórzy z nich, pchani pasją odkrywcy, nieumiejętnie je rozkopywali. Lecz zamiast spodziewanych skarbów spotykał ich sromotny zawód, gdyż odnajdowali jedynie garść spalonej ziemi i kości. Tego typu relacji zachowało się sporo dla obszaru współczesnej Lubelszczyzny. Postępująca urbanizacja, zmiany powierzchni gruntu w wyniku intensywnej orki, naturalne procesy glebowe, erozja itd. doprowadziły do bezpowrotnego zniszczenia wielu pojedynczych kopców lub całych ich grup. Aktualnie, możemy obserwować niewielką ilość z ocalałych kurhanów. Lecz ci świadkowie przeszłości nadal pozostają anonimowi dla większości z mijających je autochtonów i turystów.

Ryc. 1 Rekonstrukcja cmentarzyska kurhanowego w okresie wczesnego średniowiecza

wadzenia gospodarki leśnej). Bowiern uszkodzanie zabytku, np. poprzez rozkopanie, często rabunkowe, nierzadko prowadzi do całkowitego zniszczenia substancji zabytkowych, zaś samozwańczym archeologom zamiast satysfakcji poznawczej przynosi rozczarowanie podobne, do tego jakie doznawali amatorscy poszukiwacze w XIX wieku.

W powszechnej opinii zabytki archeologiczne niemal wyłącznie kojarzone są przedmiotami, które są przechowywane i eksponowane tylko w placówkach muzealnych. Pozyskane w trakcie badań wykopaliskowych artefakty najczęściej pozostają odgradzone od zwiedzających grubą muzealną szybą. Możliwość bezpośredniego obcowania z zabytkami archeologicznymi, które można samodzielnie obserwować lub sprawdzić organoleptycznie jest dla wielu nieosiągalna lub bardzo ograniczona. Pod tym względem szczególnie atrakcyjną grupę zabytków dla osób niezwiązanych zawodowo z archeologią tworzą obiekty, które zachowały się in situ i posiadają własną formę krajobrazową. Najliczniejszą grupę tego rodzaju zabytków stanowią zabytkowe kopce. Powodem ograniczonego do nich dostępu jest nie

Współczesna doktryna konserwatorska roztacza pieczę nad tą szczególną kategorią zabytków. Z jednej strony chroni je przed zniszczeniem, a z drugiej – w miarę dostępnych środków – zleca lub inicjuje badania weryfikacyjne mające na celu potwierdzenie funkcji oraz weryfikację chronologii. Nie mniej istotny jest walor edukacyjny. Należy ufać, iż jeśli pojedynczy człowiek i dana społeczność będą mieli świadomość wagi tych pomników przeszłości, to nie pozostaną bierni lub nie będą chcieli ich niszczyć (np. podczas inwestycji budowlanych, w trakcie pro-

tylko skromna ilość zachowanych i najczęściej oddalonych od zurbanizowanych skupisk tego rodzaju zabytków archeologicznych, ale i brak precyzyjnych informacji o ich położeniu, czy też brak dostępu do przystępnie formułowanych wyników badań archeologicznych dotyczących tych interesujących obiektów.

Niniejsza publikacja jest próbą wyjścia na przeciw takim potrzebom i udostępnienie szerokiej grupie odbiorców aktualnej wiedzy na temat tych ciekawych zabytków archeologicznych. Prezentowane wydawnictwo poświęcone jest zabytkowym kopcom przez archeologów interpretowanych jako dawne kurhany i położonym na terenie Wyżyny Lubelskiej. Bezwiednie mijane podczas wędrówek, najczęściej wtopione w krajobraz lasów, pól lub łąk, posiadające formę niewielkich niepozornych pagórków kopce, kryją w sobie wiele niezwykle cennych informacji dotyczących naszej wspólnej przeszłości. Kurhany są nieocenionym źródłem wiedzy o duchowej i religijnym kondycji dawnych mieszkańców Lubelszczyzny. W wnętrzach nasypów kurhanów zdeponowane są nie tylko szczątki ludzkie, ale i świadectwa dawnych zwyczajów pogrzebowych. Groby, mogiły kurhanowe, cmentarzyska oraz rekonstruowane przez archeologów rytuały związane z pochówkami są też nośnikami informacji nie tylko o stosunku naszych przodków do zmarłych, jak również i do samej śmierci. Obiekty te są też źródłem wiedzy o wielu innych, nie mniej ciekawych aspektach życia minionych społeczności. Dzięki prowadzonym na kurhanach badaniom wykopaliskowym uzyskujemy informacje na temat komponentów życia codziennego, demografii, gospodarki, kultury materialnej czy stosunków społecznych panujących wśród dawnych wspólnot zamieszkujących teren obecnej Lubelszczyzny.

Przedstawione wydawnictwo prezentuje aktualny stan wiedzy o stanowiskach kurhanowych zarejestrowanych na obszarze wybranego mezoregionu Lubelszczyzny – Wyżyny Lubelskiej. Zestawione zostały zachowane lub nieistniejące już mogiły kurhanowe lub całe ich nekropolie, których chronologie określono jako pradziejowe lub pochodzące z okresu wczesnego średniowiecza.

Fot. 2 Wczesnośredniowieczne cmentarzysko w Mokrem, gm. Zamość z lotu ptaka (fot. P. Kupiś)

Fot. 3 Wczesnośredniowieczne cmentarzysko w Lublinie – Las Dąbrowa I (fot. G. Mączka)

Cel, który postawiła sobie redakcja opracowując prezentowaną publikację jest również pobudzenie zainteresowanie archeologią oraz podniesienie poziomu świadomości o lokalnym dziedzictwie archeologicznym.

Ryc. 2 Artystyczna wizja obrzędu ciałopalenia w okresie wczesnego średniowiecza

Ryc. 3 Artystyczna wizja obrzędów pogrzebowych na kurhanie /źródło: <http://chodlik.edu.pl/>

Wynika to bowiem z przekonania, że zainteresowanie przełoży się na budowanie więzi z lokalnymi zasobami archeologicznymi. Jak wskazują dotychczasowe doświadczenia ma to bezpośredni wpływ na ochronę stanowisk archeologicznych np. poprzez monitorowanie stanu zachowania i informowanie służb lokalnych władz lub konserwatorskich o ewentualnych zagrożeniach dla zabytków. Informacje zawarte w niniejszej publikacji mogą też zostać wykorzystane dla potrzeb rozwoju lokalnej turystyki kulturowej. Lektura naszej publikacji może wreszcie stać się zachętą do uprawiania turystyki połączonej z odwiedzaniem ciekawych i nieznanych zabytków znajdujących się w pobliżu miejsc zamieszkania. Udostępnione wiedzy archeologicznej o zapomnianych o lubelskich kurhanach zapewne poszerzy ofertę turystyczną Lubelszczyzny poprzez wskazanie interesujących miejsc, związanych z dziejami regionu, w trakcie projektowania szlaków turystycznych, gier miejskich, warsztatów edukacyjnych prowadzonych w terenie itd.

Walorem tej publikacji miało być również zgromadzenie i zaprezentowanie aktualnego stanu wiedzy o zabytkowych kopcach, adresowanego do specjalistycznego grona badaczy. Nowe instrumenty, którymi dysponuje obecnie archeologia umożliwiła dostarczenie do nowych danych. Nierzadko nowo pozyskane informacje nie trafiły jeszcze do literatury archeologicznej. Intencją autorów, jest aby lukę tę wypełniła poniższa publikacja.

Prezentowany w katalogu zbiór zabytków archeologicznych reprezentuje najprawdopodobniej bliską kompletności listę wszystkich stanowisk kurhanowych istniejących, jak i obecnie już nie egzystujących lecz wzmiankowa-

nych w różnego rodzaju dostępnych źródłach. W prezentowanym katalogu zestawiono nie tylko sprawdzone informacje o kurhanach zaczerpnięte z literatury przedmiotu, ale i też z rozmaitych zapisów lub innych źródeł zebranych przez urząd konserwatorski. Wykorzystano też rezultaty najnowszych metod teledetekcyjnych. Nowoczesne technologie cyfrowe z sukcesem wkroczyły w dziedzinę konserwatorstwa archeologicznego na przełomie XX i XXII. Jednym ze sposobów ich praktycznego wykorzystania jest detekcja zabytków archeologicznych przy zastosowaniu technologii lotniczego skaningu laserowego. – Technologia oznaczane skrótem ASL (*Airborne Laser Scanning*, ang.) jest jedną z najnowocześniejszych metod badania rzeźby terenu. Metoda połączona z technologią GPS (*Global Positioning System* ang.) polega na emitowaniu z obiektu latającego np. samolotu, balonu lub drona wiązki światła laserowego i bardzo precyzyjnym rejestrowaniu jej impulsu powracającego do detektora, po odbiciu od powierzchni ziemi. Uzyskuje się wówczas wyjątkowo dokładny obraz powierzchni terenu, dzięki czemu możliwe jest nie tylko monitorowanie zachowanych struktur archeologicznych jak i odnajdywanie nieznanych dotychczas nieruchomych zabytków archeologicznych o zachowanej formie krajobrazowej – w tym zabytkowych kopców (Rys. 4).

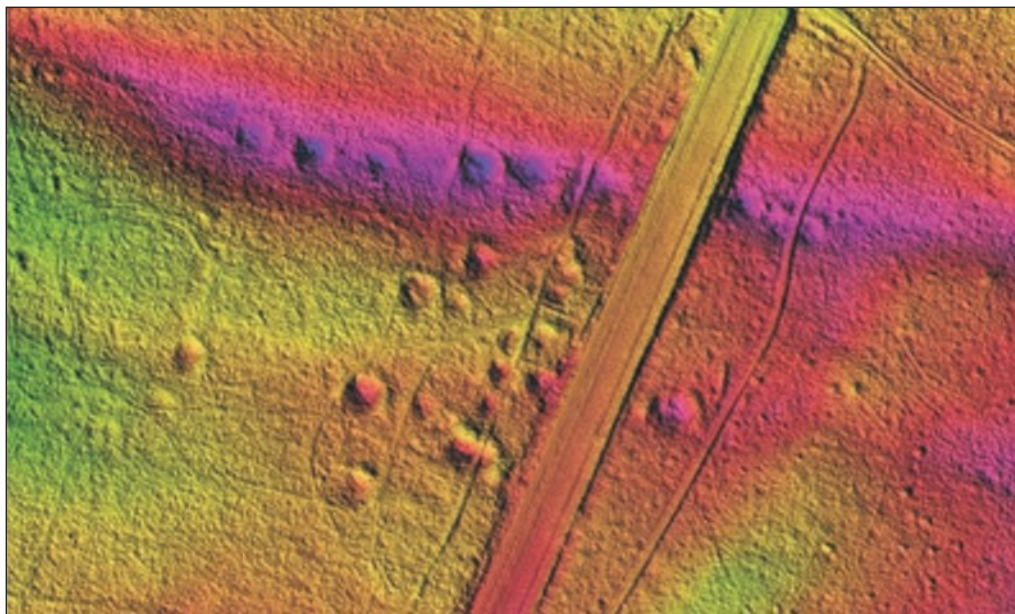
Tradycyjne badania powierzchniowe wykonywane w ramach tzw. Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) były i są od wielu lat najbardziej rozpowszechnioną metodą prospekcyjną. Pomimo najczęściej niekwestionowanej wśród badaczy i konserwatorów wartości tej metody, jej ograniczeniem jest możliwość obserwacji przede wszystkim przestrzeni otwartych, odsłoniętych. Prospekcja terenowa wykonana bezpośrednio przez archeologa charakteryzuje się słabą efektywnością na terenach pokrytych lasami lub na gruntach podmokłych, bądź górzystych. Prowadzi to do ograniczenie pola badawczego, gdyż obszary leśne zajmują ponad 30 % powierzchni naszego kraju. Historyczne źródła kartograficzne, nawet dotyczące czasów najnowszych np. z XVIII-XIX w. wskazują, że pokrywa leśna obszaru Lubelszczyzny często różni się od obrazu znanego nam ze współczesności. Istotne ograniczenia w badaniach AZP pojawiają się też na terenach wyłączony z uprawy rolnej (ugory, nieużytki) oraz na arealach użytkowanych jako łąki i pastwiska. W tej sytuacji nieocenionym wsparciem dla archeologów stała się dostępna stosunkowo od niedawna detekcja archeologiczna wykorzystująca cyfrowe dane uzyskane dzięki skanowaniu laserowemu z nalotu lotniczego. Rezultaty zastosowania tej metody w nieinwazyjnych poszukiwaniach wybranych kategorii nieruchomych zabytków archeologicznych na obszarze Lubelszczyzny – szczególnie zabytkowych kopców, które zachowały swoją pierwotną formę – okazały się bardzo obiecujące¹. Archeologia Lubelszczyzny wzbogacił się w ten sposób o liczną grupę zabytków,

---

¹ Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016; Miechowicz Ł., *Nieinwazyjne badania archeologiczne Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu lotniczego skaningu laserowego (LIDAR), Sprawozdanie z badań terenowych*, Warszawa 2014, mps w archiwum WUOZ w Lublinie.

niezadko całkowicie zapomnianych. Niekiedy wyniki badań teledetekcyjnych zmieniają nie tylko obraz osadnictwa jaki został wytworzony na podstawie danych uzyskanych z badań powierzchniowych wykonanych metodą zwiadu powierzchniowego, ale dostarczyły nowych informacji o znanych stanowiskach, w tym też kurhanowych.

Ryc. 4 Numeryczny model terenu cmentarzyska kurhanowego w m. Lublin – Las Dąbrowa (oprac. G. Mączka)

Autorzy niniejszej publikacji żywią nadzieję, że prezentowane wydawnictwo, nie tylko pozwoli poznać lokalizację, historię badań mogił kurhanowych, ale przede wszystkim wzbudzi u czytelnika refleksję i szacunek, bowiem każdy z prezentowanych kopców jest czymś grobem. Grobem konkretnego, choć bezimiennego bezpośredniego przodka współczesnych mieszkańców żyjących na Lubelszczyźnie, którego korzenie sięgają początków nie tylko epoki Słowian, ale nierzadko wkraczają w głębszą historię. Cmentarzyska kurhanowe i kurhany choć traktowane jako zabytki archeologiczne – nadal pozostają cmentarzami i grobami, o których warto i należy pamiętać.

Grzegorz Mączka

WPROWADZENIE

Trzon niniejszego opracowania tworzy katalog stanowisk kurhanowych rozmieszczonych na terenie mezoregionu Lubelszczyzny – Wyżyny Lubelskiej. W pierwotnym zamierzeniu opracowanie, które miało na celu ukazanie aktualnego stanu wiedzy o kurhanach obejmować miało wszystkie tego typu zabytki archeologiczne znajdujące się na Lubelszczyźnie. Ogrom materiałów oraz ograniczenia wydawnicze spowodowały jednak, że zaplanowano wydanie serii, w której każdemu z tomów poświęcony będzie zbiór stanowisk kurhanowych położonych w odrębnych większych jednostkach fizjograficznych regionu. Pierwszy z tomów obejmuje zatem pojedyncze mogiły kurhanowe oraz cmentarzyska kurhanowe zarejestrowane na terenie Wyżyny Lubelskiej. Granice Wyżyny wyznaczone zostały w oparciu o podział autorstwa geografa J. Kondrackiego. Dokładny przebieg linii rozgraniczających obszar Wyżyny Lubelskiej, jako mezoregionu fizycznogeograficznego pozyskano z zasobów geoprzestrzennych kraju /<https://www.gdos.gov.pl/dane-i-metadane/> (Ryc. 5).

Opracowanie odnosi się do zbioru 183 stanowisk kurhanowych, zainwentaryzowanych podczas badań archeologicznych jako mogiły kurhanowe i cmentarzyska, zarejestrowane w rezultacie kwerendy źródłowej lub rozpoznanych jako domniemane stanowiska kurhanowe. Zbiór obejmuje też obiekty zweryfikowane w terenie, zbadane podczas prospekcji terenowej metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski oraz niezależnie od niej kopce odkryte dzięki poszukiwaniom prowadzonym przy okazji sprawdzania w terenie informacji ze źródeł historycznych. Nieocenioną metodą teledetekcyjną przy rejestrowaniu zabytkowych kopców okazało się wspomniane we wstępie wykorzystanie danych pochodzących ze skaningu lotniczego, który dostarczyło informacji o wielu nieznanych dotychczas obiektach. Z uwagi na dużą ich liczebność i ograniczenia w realizowaniu weryfikacyjnych akcji terenowych wiele spośród prezentowanych obiektów nadal znajduje się poza ewidencją zabytków prowadzoną przez lubelskie ośrodki konserwatorskie. W przyszłości, po osiągnięciu pełnych podstaw do uznania ich za zabytki archeologiczne będą one sukcesywnie włączane do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Obszar, który obejmuje Wyżyna Lubelska tworzy region wyjątkowy na tle całej Lubelszczyzny pod względem obecności zabytkowych kopców, interpretowanych przez archeologów jako mogiły kurhanowe. Dotychczas w jej granicach udało się odkryć blisko tysiąc takich właśnie obiektów. Znanych jest 107 cmentarzysk kurhanowych. Pojedyncze kopce tworzą mniej liczną grupę stanowisk. Zarejestrowano ich 73. W grupie tej znajdują się kopce, które nadal posiadają własną formę krajobrazową. O wielu mogiłach utrwalonych w formie ziemnych nasypów, które nie zachowały się do naszych czasów wiemy jedynie ze przekazów historycznych i różnego rodzaju relacji.

Stanowiska kurhanowe są rozsiane niemal po całej Wyżynie. Ich cechą wspólną jest to, że zostały ulokowane blisko krawędzi dolin rzecznych. Dostrzec można kilka ich koncen-

tracji. Część stanowisk zlokalizowana jest blisko krawędzi rzeki Wieprz lub Wolicy. Kilka-naście stanowisk kurhanowych znajduje się przy dolinie Bystrzycy (szczególnie w rejonie Zlewu Zemborzycznego), Żółkiewki, Giełczwi. Bogate skupiska kopców można odnaleźć w Kotlinie Chodelskiej. Zdecydowana większość odnalezionych i zestawionych kopców udało się zachować dzięki konserwującej roli lasu. W tym środowisku leśnym zagrażało im najmniej niebezpieczeństw związanych z prowadzeniem gospodarki rolnej lub postępującą urbanizacją. Wiele zabytkowych nasypów, utrwalonych w literaturze lub funkcjonujących w lokalnej tradycji bezpowrotnie zniknęło z powierzchni w wyniku intensywnej orki lub odlesiania terenu.

Większość zestawionych w opracowaniu obiektów nie doczekała się dokładniejszego rozpoznania archeologicznego. Nie objęto ich badaniami wykopaliskowymi, co utrudnia jednoznaczne określenie funkcji stanowisk jako miejsce pochówku kurhanowego. Wykopiska przeprowadzono jedynie na 31 stanowiskach. Jedynie 36 prezentowanych stanowisk archeologicznych objętych jest ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków woj. lubelskiego. 107 figuruje w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Do katalogu nie włączono, ujętych w ewidencji konserwatorskiej intencjonalnie usypanych kopców pełniących funkcję pod funkcje ziemnym podstaw po kapliczki, krzyże oraz kopce tzw. „*powstańcze*”, wobec których brak było podstaw o uznaniu ich za domniemane kurhany w ich pierwotnej funkcji.

Na podstawie badań archeologicznych wiemy, że na terenie Wyżyny Lubelskiej mogły kurhanowe usypywano w epoce schyłkowego neolitu, epoce brązu oraz w okresie wczesnego średniowiecza. Warto w tym miejscu wspomnieć o obiektach identycznych rzeczowo, ale o odmiennym pochodzeniu. Są nimi kopce graniczne. Ich obecność odnotowano w źródłach historycznych już w połowie XIII wieku¹. Najczęściej kopcami wyznaczano zasięg własności. W okresie nowożytnym kopce określające granice wystawiane były pojedynczo. Dla ułatwienia ich orientacji w terenie lokowane były w punktach naturalnie eksponowanych lub przy szlakach komunikacyjnych. Można się domyślać, że przy wyborze miejsca usypania punktów granicznych preferowano miejsca o dobrych warunkach ekspozycyjnych, np. na kulminacjach, w miejscu przecięcia się lub rozwidlenia ówczesnych linii sieci drożnych itd. Do tych celów mogły być również wykorzystywane istniejące już nasypy, będące zapewne pozostałościami dawnych rytuałów grobowych manifestujących się w formie kurhanu. Ile spośród znanych nam kopców z terenu Wyżyny usypano jako punkty graniczne nadal nie wiemy.

Historia badań lubelskich kopców sięga czasów połowy XIX wieku. Pierwsze zestawienie mogił kurhanowych pojawiło się w opracowaniu prof. Stefana Noska² wydanym w 1951 r. Dalsze, pogłębione i zweryfikowane zestawienia tego typu zabytków archeologicznych opra-

---

¹ Gloger Z., *Encyklopedia Staropolska Ilustrowana*, Tom III, Warszawa, wyd. 1900-1903; Kiersnowski R., *Znaki graniczne w Polsce średniowiecznej* [w:] *Archeologia Polski* r. 1960, ss. 257-289

² Nosek S., *Materiały do badań nad historią starożytną i wczesnośredniowieczną międzyrzecza Wisły i Bugu* [w:] *Annales Universitas Mariae Curie-Skłodowska*, Lublin 1951, Vol. IV, Sectio IV

Ryc. 5. Mezoregion – Wyżyna Lubelska – na tle granic woj. lubelskiego

cowane w formie inwentaryzacji zostały wykonane na zlecenie ośrodków konserwatorskich³. Istotne poszerzenie bazy źródłowej dotyczącej tej kategorii zabytków nastąpiło w drugim dziesięcioleciu XXI wieku. Wówczas wykonano pierwsze na Lubelszczyźnie archeologiczne badania teledetekcyjne wykorzystujące pochodne lotniczego skanowania lotniczego⁴. Dla wielu odkrytych w ten sposób zabytkowych kopców będzie to pierwsza ich prezentacja i wprowadzenie do literatury.

Wobec wieloznaczności pojęć i różnorodności terminów wykorzystywanych w języku konserwatorsko-naukowym należy w tym miejscu doprecyzować podstawowe terminy stosowane w niniejszym opracowaniu. Pod pojęciem kurhan należy rozumieć założenie grobowe uformowane w formie kopca, który posiada kształt zbliżony do stożka, o mniej lub bardziej regularnej owalnej podstawie (rzadziej prostokątnej). Dwuczłonowym terminem „*pojedynczy kopiec/domniemany kurhan*” określa się obiekt pochodzenia antropogenicznego, który charakteryzuje się własną formą terenową zbliżoną do kurhanu, w stosunku do którego na podstawie obserwacji zewnętrznych lub kwerendy nie udało się jednoznacznie rozstrzygnąć jego pierwotnej funkcji. Wśród najczęściej występujących interpretacji dla tego typu obiektu wymienia się przeznaczenie sepulkralne (mogiła kurhanowa). Nie wykluczone, że niektóre mogły też pełnić funkcję (pierwotnie lub wtórnie) wspomnianych kopców granicznych. Skupiska kopców/kurhanów grupujące 2-3 nasypy lub więcej, blisko położone względem siebie uznano za domniemane cmentarzyska kurhanowe.

Jak już wspomniano niniejsze opracowanie zawiera katalog znanych stanowisk kurhanowych istniejących lub niezachowanych, krótkie ich charakterystyki oraz obecny stan ich zachowania ukazany na fotografiach lub na cyfrowych numerycznych modelach terenu.. Katalog zawiera także odwołania do literatury lub innych źródeł ich dotyczących. Określono ich chronologię, głównie w oparciu o rezultaty badań archeologicznych, powierzchniowych i wykopaliskowych. Przy wstępnym ustalaniu funkcji i chronologii prezentowanych kopców posłużono się również analogiami lub własnymi obserwacjami archeologów – autorów poszczególnych pozycji katalogowych.

Redakcja

---

³ Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984; Niedźwiedz J., Prusicka-Kolcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu hrubieszowskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005; Prusicka – Kolcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu zamojskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

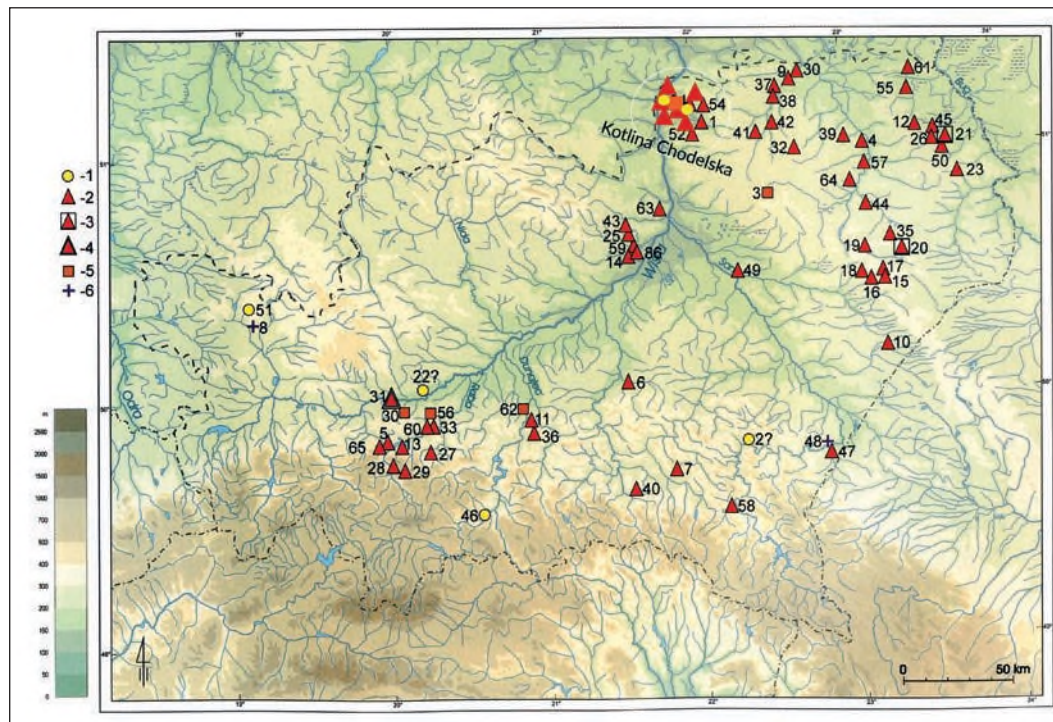
⁴ Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016; Miechowicz Ł., *Sprawozdanie z realizacji projektu nieinwazyjnych badań Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR, finansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe. Priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych”*, Warszawa 2013, maszynopis w archiwum WUOZ w Lublinie.

Wczesnośredniowieczny obrządek pogrzebowy w Kotlinie Chodelskiej na tle Małopolski okresu plemiennego (VIII-X w.)

Zagadnienie wczesnośredniowiecznego ciałopalnego obrządku pogrzebowego na obszarze historycznej Małopolski już od XIX w. jest przedmiotem badań. Wciąż podstawowym i aktualnym pod wieloma względami źródłem wiedzy na ten temat jest monumentalne dzieło H. Zoll-Adamikowej stanowiące opracowanie ciałopalnego obrządku pogrzebowego Słowian Zachodnich (H. Zoll-Adamikowa, 1975; 1979). Od tego czasu przybyło szereg nowych materiałów z badań wykopaliskowych i powierzchniowych. Kilkanaście lat temu kwestia ta dla obszaru dzisiejszego województwa lubelskiego została przywołana przez P.N. Kotowicza (2005). Wymienić należy także syntetyczne i wprowadzające nowe odkrycia pacy M. Florka oraz J. Poleskiego (M. Florek 2011; J. Poleski 2013, s. 138-150).

W ostatnich latach stan wiedzy na ten temat zmieniło znacznie rozpoznanie obszarów leśnych za pomocą technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR, dzięki czemu odkryto kilkadziesiąt nowych cmentarzysk kurhanowych, jednakże w celu potwierdzenia ich chronologii konieczne są badania wykopaliskowe. J. Poleski zamieszcza wykaz 65 cmentarzysk z okresu VI-X w (Poleski 2013, ryc. 107). Uzupełniając go o wymienione poniżej cmentarzyska odkryte ostatnio w Kotlinie Chodelskiej, ich liczba wzrasta do 74 (**ryc. 1**).

H. Zoll-Adamikowa zalicza obszar historycznej Małopolski we wcześniejszym średniowieczu do tzw. strefy C (Zoll-Adamikowa 1975; 1979). Charakteryzuje się ona występowaniem cmentarzysk ciałopalnych kurhanowych, w zdecydowanej większości z pochówkami nakurhanowymi. Strefa ta rozciąga się po obu stronach Karpat, począwszy od środkowego Dunaju po dorzecze środkowej Wisły. Obejmuje ona dzisiejszą Lubelszczyznę sięgając Mazowsza oraz Podlasia, znaczną część Śląska i częściowo Łużyce (Zoll-Adamikowa 1975, s. 190). Cmentarzyska kurhanowe liczą z reguły od kilku do kilkudziesięciu nasypów, choć znane są również przypadki występowania pojedynczych kopców jak i cmentarzysk liczących przeszło 200 grobów. Średnica zbadanych kurhanów waha się od 6 do 20 metrów. Nierzadko podstawy nasypów posiadają kształt prostokątów. Pod częścią obiektów odkryto pozostałości zwęglonych konstrukcji drewnianych lub kamienne bruki. Czasem interpretowane są one jako pozostałości stosów ciałopalnych lub tzw. „domy zmarłych” (Szymański 2004; Poleski 2013, s. 138-139). W części przypadków stwierdzono u podstawy kopców lub w jamach przykurhanowych pozostałości konstrukcji drewnianych w postaci dołków posłupowych.

Ryc. 1. Zgrupowanie cmentarzysk w Kotlinie Chodelskiej na tle wczesnośredniowiecznych cmentarzysk w Małopolsce VI-X w., mapa za J. Poleski 2013, ryc. 107 z uzupełnieniami autora.

W bagnistej dolinie rzeki Chodelki gdzie znajduje się jeden z najbogatszych w tej części kraju kompleksów osadnictwa z tzw. okresu plemiennego (VIII-X w.), pomimo prowadzonych tu od przeszło stu lat badań archeologicznych jeszcze do niedawna nie było znane ani jedno wczesnośredniowieczne cmentarzysko. Mikroregion osadniczy Kotliny Chodelskiej tworzy zespół czterech grodzisk – w Chodliku, Żmijowiskach, Kłodnicy oraz Podgórzu – położonych w odstępach kilku kilometrów od siebie. Każdemu z grodzisk towarzyszą liczne osady (**ryc. 2**) (Miechowicz 2018).

Wszystkie znane do niedawna w literaturze wczesnośredniowieczne nekropolie kurhanowe ulokowane są kilkanaście kilometrów na południowy wschód od grodziska w Chodliku – w pobliżu miasta Opole Lubelskie oraz wsi Niezdów, Baba i Skoków.

Obraz ten zmieniły dopiero ostatnie badania archeologiczne, zarówno powierzchniowe jak i wykopaliskowe. Przełom w poszukiwaniach cmentarzysk kurhanowych stanowiło zastosowanie technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR.

Ryc. 2. Wczesnośredniowieczne (VIII-XII w.) grodziska, cmentarzyska oraz elementy obrony stałej w Kotlinie Chodelskiej (oprac. Ł. Miechowicz).

Badania dawne

Początki zainteresowań tematyką obrzędowości pogrzebowej dla omawianego regionu należy odnieść do końca XIX wieku i osoby lekarza a także archeologa, etnografa i antropologa W. Olechnowicza. Urodzony pod Kijowem, zamieszkiwał w Piotrowicach pod Naęczowem, później zaś w Lublinie, skąd miał doskonałą bazę dla swoich często uwieńczonych wykopaliskami „wycieczek archeologicznych”. W roku 1897 ukazał się tekst podsumowujący wyniki tych badań. Tam po raz pierwszy pojawiła się informacja o „kurhanach w Opolu i Łaziskach” a także „lesie Lipniak” koło Opolą, zwanych przez miejscową ludność mogiłkami szwedzkimi lub tatarskimi, czy też po prostu kopcami.

Tam także, pojawia się wzmianka o „pomorskich okopach” znajdujących się na należących do wsi Pomorze łąkach, zwanych także „szwedzkimi okopami”, które z dużą dozą prawdopodobieństwa można utożsamić z dzisiejszym grodziskiem w Chodliku (Olechnowicz 1897)¹.

W 1894 roku badacz ten odkrył i rozkopał, jak sam opisuje: dwie „linie” i dwie „grupy” kurhanów w okolicach wsi Baby, Skoków i Owczarnia Górna, które „miały znajdować się w lesie, należącym do dóbr Niezdów (...) w sekcji lasów, noszącej nazwę «Kopce»”. Kurhany rozłożone miały być w dwóch rzędach. Pierwszy składający się z siedmiu mogił znajdował się przy drodze ze wsi Janiszkowice do Baby, przecinając drogę pod bardzo ostrym kątem, tak, że środkowy kopiec miał się znajdować przy samej drodze. Druga linia kurhanów oddległa była o wiorstę ku południowi (cztery obiekty), ciągnęła się od brzegu lasu naprzeciwko folwarku Owczarnia Górna. Trzecie skupisko składające się z pięciu niewielkich kurhanów W. Olechnowicz znalazł pół wiorsty dalej na południe od drugiej linii². Czwarta zaś grupa w skład której wchodziło sześć kopców miała znajdować się na przedłużeniu drugiej linii oddalona o wiorstę od ostatniego kurhanu. Największy z obiektów przebadanych przez archeologa znajdował się w drugiej linii, mierzył cztery metry wysokości i dziesięć metrów średnicy. Najmniejsze sięgały jednego metra wysokości i trzech-czterech metrów średnicy. Wszystkie kurhany zostały przez badacza rozkopane, w części z nich „na podstawie na ziemi nieruszanej znajdowały się ślady ogniska”. Spalenizna zalegała czasem cienką, czasem grubszą warstwą (ok. 10 cm) zajmując całą podstawę kopców. W większości obiektów spalenizny na dnie nie znaleziono, notując jedynie pojedyncze węgle drzewne w nasypach. W kurhanie linii drugiej znajdował się duży głaz. W jednym z obiektów tworzących pierwszy rząd W. Olechnowicz natrafił na popielnicę, „przystawkę”, czerpak oraz naszyjnik brązowy. Popielnica wypełniona była popiołem z kośćmi, którego część rozsypana była wokół naczyń. Przy nim znajdował się naszyjnik z cylindrycznych paciorków z brązowej spiralinie

---

¹ Inna interpretacja tego zapisu stała się powodem szukania na tym obszarze jeszcze jednego grodziska w Niezdowie (m.in. M. Wojenka, 2006). Analiza opisu W. Olechnowicza wskazuje jednak jednoznacznie na grodzisko w Chodliku.

² 1 wiorsta = 1066,78 m.

zwijanej taśmy (Olechnowicz, 1897, s. 42-45). Datowanie tego obiektu według H. Zoll-Adamikowej należy odnieść do pradziejów. Resztę kurhanów, na podstawie ich opisu i wyposażenia badaczka datuje na wczesne średniowiecze (Zoll-Adamikowa, 1975, s. 48). Brak materiałów kostnych sugeruje, iż były to pochówki nakurhanowe, które prawdopodobnie zostały przeoczone podczas rozkopywania nasypów.

W roku 1896 W. Olechnowicz odkrył kolejne zgrupowania kurhanów: w lesie należącym do dóbr niezadowskich noszącym nazwę Lipniak – „las ten leży o parę wiorst w kierunku zachodnim od poprzednio opisanych grup w sekcji Kopce”. Znajdowało się tam pięć niewielkich kurhanów, od dwóch do sześciu metrów średnicy z widocznymi „ogniskami” istniejącymi przed usypaniem. W dwóch kopcach odsłonięto bruk kamienny (W. Olechnowicz, 1897, s. 53-54). H. Zoll-Adamikowa błędnie lokuje to cmentarzysko we wsi Lipniak znajdującej się na północ od Opola Lubelskiego, przypisując pomyłkę przy jego opisie W. Olechnowiczowi (1975, s. 45-46). W rzeczywistości to jemu należy przyznać rację. Nazwa lasu „Lipniak” w miejscu wskazanym przez badacza widoczna jest na mapach archiwalnych. Niestety ani kwerenda terenowa ani analiza NMT LiDAR nie potwierdziły istnienia dziś w tym miejscu kurhanów. Prawdopodobnie wszystkie, niewielkie rozmiarami, nasypy zostały zniszczone w trakcie badań W. Olechnowicza.

Ostatnia grupa kurhanów składająca się z czterech dużych obiektów, o których wspomina W. Olechnowicz i które rozkopał w 1896 r. znajdowała się „w lesie należącym do Łazisk”. Były to cztery duże rozmiarami kopce o wysokości około 3 metrów, położone w odległości około pięćdziesięciu kroków jeden od drugiego (1897, s. 44-45). Poza śladami węgla drzewnych w ich nasypach nic nie odkryto.

W latach 1911-1912 kolejne badania archeologiczne w tej okolicy prowadził Z. Rybka. Wzmiankuje on o dwóch cmentarzyskach kurhanowych w kolonii Kopce (lokalna nazwa Owczarni Górnej)³ – „tuż zaraz za bagnistym strumykiem w północny kierunek (od wzgórza uznanego przezeń za grodzisko) leży cmentarzysko grobów z nasypem” (Ryc. 3). Ogółem naliczył siedem kurhanów z których jeden rozkopał. Badana mogiła miała pół metra wysokości i dziesięć kroków obwodu. Po zdjęciu warstwy humusu ukazał się kamienny bruk, przemieszany z popiołem, fragmentami ceramiki i węglami drzewnymi. Pod warstwą kamieni znajdowała się urna nakryta

Ryc. 3. „Las Kopce” na „planie jeometrycznym dóbr Opola”, ok. 1850 r., Archiwum Kleniewskich z Kluczkowic i Opola, zbiory Archiwum Państwowego w Lublinie, sygn. 35/75/0/5/35

³ Nazwa zwyczajowa wsi Kopce według jej mieszkańców miała wziąć nazwę od wielkich kopców znajdujących się na jej obszarze oraz w najbliższej okolicy.

płaskim kamieniem wypełniona popiołem. Poza tym badacz przekopał „dwa miejsca ze śladami ognisk, bez wątplenia doby wczesnośredniowiecznej”, których dokładnej lokalizacji nie znamy. Namierzył także drugą grupę kopców w lesie należącym do wsi Skoków – siedem kurhanów tworzących czworobok, ze śladami rozkopywania (1914, s. 81-82).

W roku 1960 lub 1961 kolejne i jak się okazało ostatecznie badania weryfikacyjne w tej okolicy prowadził J. Gurba. W ich toku przebadał sondażowo jeden kurhan w Babie oraz jeden w Skokowie.

Badacz ten stwierdził istnienie jednego kurhanu w zagajniku na południe od głównej szosy Opole – Chodel – Bełżyce. W centralnej części kurhanu widoczny był ślad prostokątnego wkopu, który poszerzył ku obrzeżom, znajdując warstwę spalenizny. Ponadto w pobliżu Owczarni Górnej zlokalizował ślady osady na wzgórzu wziętym przez Z. Rybkę za grodzisko zaś w lesie w pobliżu Skokowa grupę sześciu kurhanów z jednym większym stojącym samotnie na skraju lasu, oddalonym od poprzednich o dwieście metrów ku południowi. Sondaż na jednym z kopców ujawnił warstwę ciałopalenia z fragmentami naczyń wczesnośredniowiecznych. Według Z. Rybki, który był obecny przy badaniach, na tym samym stanowisku znajdował się kopiec uprzednio przez niego badany. Nadto w Górnej Owczarni miał znajdować się jeszcze jeden nie przekopany wielki kopiec, na którym rósł stary dąb (Gurba 1968, s. 4851; Zoll-Adamikowa 1975, s. 45-48).

Należy dodać, iż w połowie lat trzydziestych „wykopalisk” dokonywali w tej okolicy nieznanymi bliżej miłośnicy starożytności rozkopując kilka kurhanów, z których fragmenty naczyń wczesnośredniowiecznych przechowywane były przed 1939 rokiem w Gimnazjum w Marianówce, pow. Przysucha, z metryczką: „Kopce koło osady Opole, pow. Puławski” (Gardawski, 1970, s. 19, tabl. 49). Bez wątplenia były to kurhany zarejestrowane w którymś zgrupowaniu przez W. Olechnowicza, Z. Rybkę lub J. Gurbę. Nie sposób ustalić jednak, które to było dokładnie cmentarzysko.

O powyższych cmentarzyskach wspomina także S. Hoczyk-Siwkova w swoich studiach poświęconych wczesnośredniowiecznemu osadnictwu w Kotlinie Chodelskiej (2006, s. 41-43).

Z badań objętych programem stworzenia Archeologicznego Zdjęcia Polski znane są jeszcze dwa obiekty, których wczesnośredniowiecznej proveniencji i sepulkralnego charakteru możemy się domyślać. Są to samotnie stojące, duże kopce w Komaszycach Starych i Pusznie Skokowskim. Pierwszy z nich o wysokości około 3 m i średnicy 20 m położony jest na łące, około trzysta metrów na południe od nurtu rzeki Chodelki. Drugi, większy kopiec o szacunkowej wysokości 3 metrów i średnicy ponad 30 m znajduje się kilka kilometrów na południe od zgrupowania opolskiego, w lesie nieopodal wsi Pusznio Skokowskie.

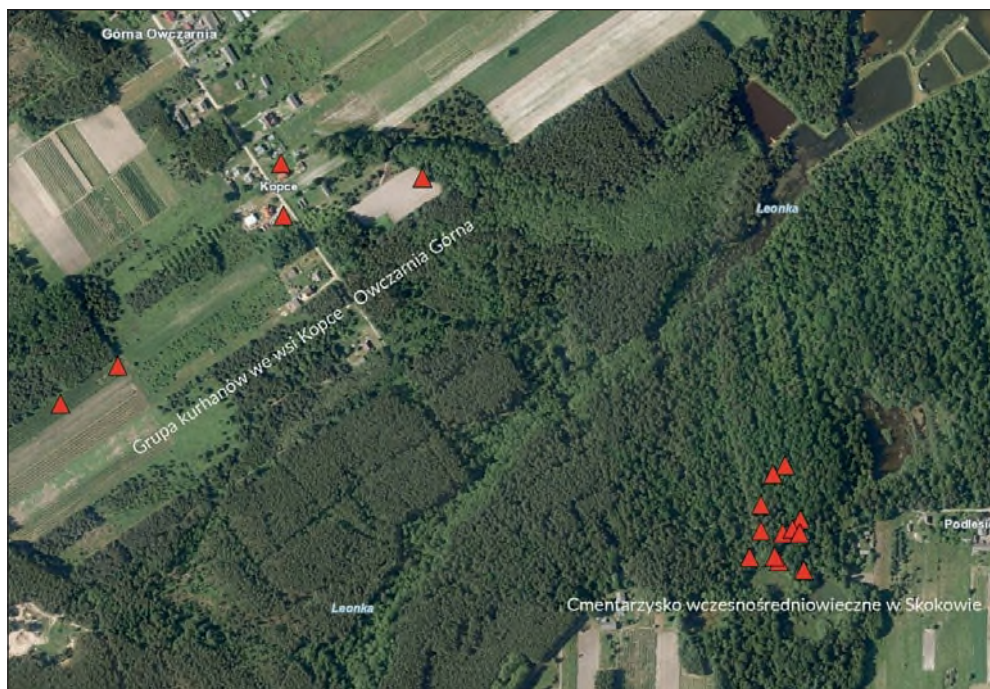
Kwerendy terenowe

Kwerendy terenowe w Kotlinie Chodelskiej prowadzone są w ramach Misji Archeologicznej w Chodliku Instytutu Archeologii i Etnologii PAN pod kierownictwem autora tek-

stu począwszy od 2009 r. Ich celem jest zlokalizowanie w terenie ewentualnych pozostałości po wyżej opisanych cmentarzyskach znanych z kwerend archiwalnych, określenie stanu ich zachowania oraz poszukiwania nowych nieznanych stanowisk archeologicznych (Miechowicz 2015).

W przypadku rozkopanych w XIX w. przez W. Olechnowicza kurhanów przy drodze z Janiszowic do Baby, nie zachowały się ślady tych obiektów. Podobnie nie udało się odszukać opisywanych przez tego badacza kurhanów w lesie Lipniak. Nie są one również widoczne na NMT LiDAR.

We wsi Kopce – Owczarnia Górna, zachowała się pamięć o dużych kurhanach wśród mieszkańców miejscowości. Wedle otrzymanej w trakcie wywiadów informacji, wspomniany przez J. Gurbę kopiec na którym rósł ogromny dąb, kilkadziesiąt lat temu został rozniesiony na łopatach przez mieszkańców wsi ułatwiających sobie tym samym dojazd na pola. Na miejscu kolejnego obiektu, zniszonego spychaczem w drugiej połowie XX w., ma znajdować się dziś przystanek autobusowy. Analiza NMT LiDAR pozwoliła jednak na zlokalizowanie dwóch domniemych kurhanów pomiędzy zabudową wsi oraz trzech kolejnych, mocno zniwelowanych przez orkę, położonych na polach uprawnych. Dobrze zachowały się kurhany w lesie należącym do wsi Skoków, badane przez Z. Rybkę oraz J. Gurbę. Być może należy je utożsamiać z grupą trzecią kopców wymienionych przez W. Olechnowicza (**ryc. 4**).

Ryc. 4. Położenie kurhanów we wsi Owczarnia Górna oraz Skoków (oprac. Ł. Miechowicz)

Analiza NMT LiDAR pozwoliła zlokalizować szereg obiektów na obszarze zalesionym na północ od miejscowości Łaziska. W lesie „Łaziska” około 1 km od zabudowy wsi widoczny jest duży samotny kopiec o średnicy 15 i wysokości 1 metra. Kilometr dalej, nieopodal drogi biegnącej do wsi Niedźwiada Duża znajduje się rząd siedmiu kopców z widocznymi jamami przykurhanowymi. Niewykluczone, że to właśnie o nich pisał W. Olechnowicz w drugiej połowie XIX w. W trakcie badań powierzchniowych prowadzonych w 2019 r. wszystkie obiekty zostały zadokumentowane oraz włączone do ewidencji archeologicznej. Rozpoznanie nawarstwień za pomocą laski glebowej wykazały ich antropogeniczne pochodzenie. Wszystkie obiekty wymagają jednak badań wykopaliskowych w celu potwierdzenia ich funkcji oraz chronologii (**ryc. 5-6**).

Trudno powiedzieć coś więcej o obiektach w Komaszycach i Pusznie Skokowskim ze względu na brak badań wykopaliskowych. W pierwszym przypadku obiektu godna zanotowania jest informacja o odbywających się tu rokrocznie w święto wszystkich zmarłych procesjach mieszkańców wsi połączonych z paleniem na kopcu zniczy ku pamięci leżących pod nim nikomu bliżej nieznanym zmarłym. Analiza NMT LiDAR wykazała obecność ko-

Ryc. 5. Lokalizacja nasypów kurhanowych w tzw. Lesie Łaziska (oprac. Ł. Miechowicz)

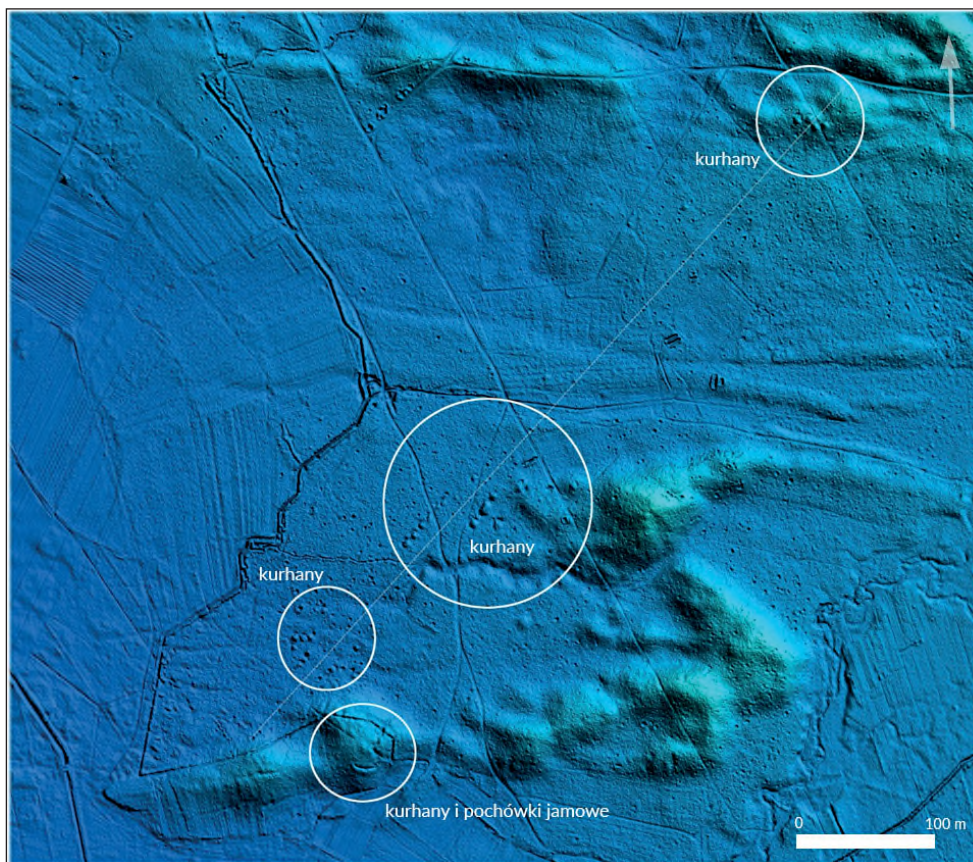
Ryc. 6. Jeden z kurhanów w tzw. Lesie Łaziska w trakcie rozpoznania nawarstwień z wykorzystaniem laski glebowej (fot. Ł. Miechowicz).

lejnego nasypu położonego 200 m dalej w tzw. Lesie Bankowym. Posiada on znaczne rozmiary – 40 m średnicy oraz 1 m wysokości. Jego chronologia i funkcja wymaga weryfikacji wykopaliskowej.

Kolejny, samotny, stojący w tzw. „Lesie Pusznińskim” kopiec posiada ponad 30 m. średnicy oraz 3,5 m wysokości. Został zewidencjonowany w trakcie badań powierzchniowych w 1980 r., nie był jednak jak dotąd badany wykopaliskowo. Trzy kilometry na zachód od wzmiankowanego obiektu, w lesie „Zagajnik” należącym do wsi Antonówka w trakcie kwerend terenowych prowadzonych w 2018 r., zlokalizowano kolejne domniemane cmentarzysko kurhanowe liczące 13 nasypów o średnicy od 6 do 10 metrów i wysokości od 0,5 do 1 metra.

Poszukiwania prowadzone rokrocznie, począwszy od 2009 r. w bezpośrednim pobliżu założeń grodowych w Chodliku i Żmijowiskach przyniosły nowe odkrycia. W 2009 roku udało się zlokalizować pierwsze cmentarzysko kurhanowe związane z wczesnośredniowiecznym kompleksem osadniczym w Chodliku (stan. 78-75/117). Stanowisko to położone jest w tzw. Chodelskim Lesie, na północ od grodziska w Chodliku, nieopodal wsi Chodlik zwa-

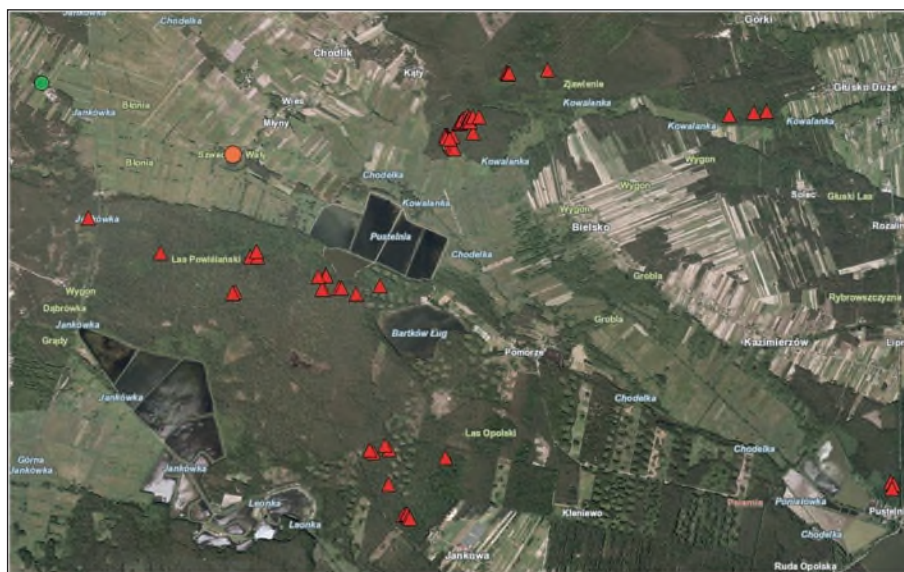
nej „Kąty”, około 500 metrów od ostatnich zabudowań. Składa się nań 33 nasypy kurhanowe o rozmiarach od 6 do 12 metrów średnicy i wysokości od ok. 50 do 150 cm. Część obiektów została zniszczona głęboką orką. Kurhany tworzą trzy grupy oddalone od siebie wzdłuż linii prostej odpowiednio o 100 i 300 m, zostały one potraktowane jako jedno stanowisko. Przed rozpoczęciem badań wiedza o cmentarzysku nie istniała w świadomości okolicznych mieszkańców, którzy nasypy kurhanowe traktowali jako pozostałości okopów z okresu II Wojny Światowej. Część kurhanów została uszkodzona poprzez wybieranie z nich piasku do celów gospodarczych. Dwa kopce noszą ślady rozkopywania rabunkowego w bliżej nieokreślonej przeszłości. W grupie II kurhany układają się w dwa równoległe do siebie rzędy. Odległość pomiędzy nimi wynosi ok. 30 m. Logicznym wydaje się założenie, że groby sytuowane były intencjonalnie wzdłuż biegnącej w kierunku grodu i osad w Chodliku wczesnośrednio-wiecznej drogi (ryc. 7).

Ryc. 7. NMT LiDAR cmentarzyska ciałopalnego w Chodliku, gm. Karczmiska (AZP 78-75/117) (oprac. Ł. Miechowicz).

W 2013 roku obszar Kotliny Chodelskiej zbadano ponownie z wykorzystaniem technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR⁴. Analizy Numerycznego Modelu Terenu LiDAR oraz kwerendy terenowe pozwoliły na odkrycie kolejnych nasypów kurhanowych w ramach wspomnianej nekropolii w Chodliku (stan. nr 25/117 AZP 78-75). Na podobnej zasadzie przebadano wszystkie obszary leśne położone w pobliżu grodzisk w Chodliku, Żmijowiskach, Kłodnicy oraz Podgórzu o łącznej powierzchni przeszło 50 km². Kolejne kopce odkryto nieopodal wsi Głusko, oraz w północnej partii Chodelskiego Lasu – łącznie zidentyfikowano 38 nasypów.

W tzw. Lesie Powiślańskim przylegającym od południa do kompleksu osadniczego w Chodliku odkryto kilka nowych skupisk kurhanów oraz wczesnośredniowieczny wał podłużny, nieznan dotąd element obrony stałej (Miechowicz 2017). Zidentyfikowano łącznie 26 kopców zgrupowanych w cztery skupiska oraz dwa obiekty stojące samotnie. Podobnie jak w przypadku nekropolii położonej w Lesie Chodelskim, tu również zaobserwowano rzędowy układ kurhanów. Pierwsza linia nasypów usytuowana jest niecały kilometr od wałów grodziska w Chodliku. Znaczne skupisko kopców położone jest tuż za wspomnianym wałem podłużnym. Kolejne grupy nasypów kurhanowych odkryto kilometr na południowy wschód w tzw. Lesie Opolskim, nieopodal wsi Jankówka oraz w tzw. Pustelni (**ryc. 8**).

Ryc. 8. Skupiska kurhanów w lasach otaczających kompleks osadniczy w Chodliku, gm. Karczmiska (oprac. Ł. Miechowicz).

⁴ Badania prowadzono w ramach projektu „Nieinwazyjne rozpoznanie dziedzictwa kulturowego Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii NMT LiDAR”, z ramienia SNAP Oddział Warszawa, pod kierunkiem dr Ł. Miechowicza.

W przypadku nieodległego od Chodlika, wczesnośredniowiecznego kompleksu osadniczego w Żmijowiskach, interesujący dla naszych rozważań jest las położony niespełna 300 metrów na południe od wałów grodziska, noszący zwyczajową nazwę „szwedzkie mogiły”. Wiąże się z nim krążące wśród okolicznych mieszkańców podania o znajdującym się tu niegdyś cmentarzysku. Teren jest mocno zniszczony przez przeprowadzoną kilkadziesiąt lat temu głęboką orkę pod las młodniak oraz pozyskiwanie piasku. Mimo to daje się zauważyć niewielkie wzniesienia, które mogą stanowić pozostałości po rozorzanych kurhanach. Wśród nich wyraźnie rysuje się tylko jeden kopiec. Żeby potwierdzić sepulkralną rolę obiektu konieczne są jednak badania wykopaliskowe.

W trakcie badań powierzchniowych prowadzonych w 2016 r. udało się zlokalizować cmentarzysko płaskie ciałopalne, odległe o niecałe 1,5 km od grodziska w Żmijowiskach na rozległej wydmie noszącej lokalną nazwę „Dziewczej Góry”⁵. Na powierzchni gruntu odkryto kilkadziesiąt fragmentów przepalonych szczątków kostnych oraz ułamki wczesnośredniowiecznej ceramiki typu chodlikowskiego.

Duży kopiec – kurhan miał również znajdować się nieopodal położonego na wysokiej wiślanej skarpie grodziska w Podgórzu, gm. Wilków. Jego opis zawdzięczamy R. Jakimowiczowi, który wizytował to miejsce w 1928 roku (1935). Obiekt ten widoczny jest na zdjęciu lotniczym wykonanym z 1945 roku, znajdującym się w archiwum w zasobach cyfrowych The National Archives at College Park w Maryland. Jest to duży kopiec ziemny o średnicy ok. 30 metrów ulokowany niecałe 100 metrów od wałów grodziska (Miechowicz 2018, s. 61).

Badania wykopaliskowe

W latach 2010 – 2018 prowadzono badania wykopaliskowe wczesnośredniowiecznego cmentarzyska w Chodliku (stan. AZP 78-75/117)⁶.

W ich wyniku przebadano trzy kurhany odkrywając pochówki ciałopalne nakurhanowe. Na kulminacji wydmy położonej na południowym skraju cmentarzyska obok kurhanów uchwycono pochówki płaskie jamowe.

• Kurhan nr 1

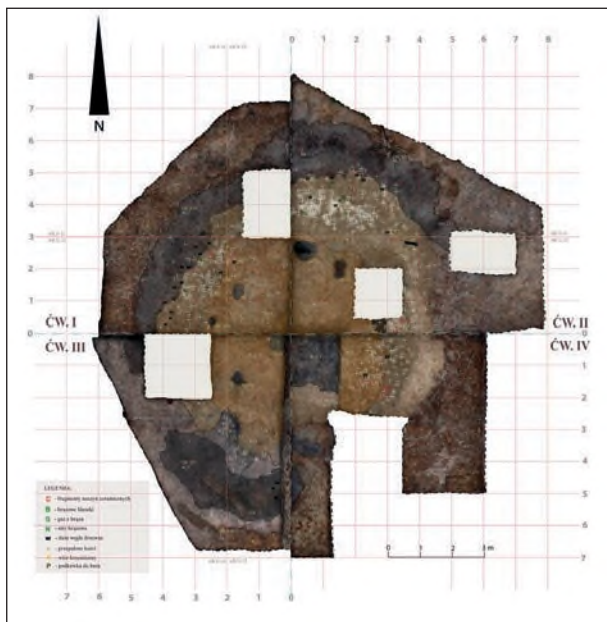
W maju oraz lipcu 2010 r. przeprowadzono wykopaliskowe badania weryfikacyjne wytypowanego kurhanu położonego w grupie II. Badania prowadzone były z ramienia Instytutu Archeologii i Etnologii PAN przy współpracy Muzeum Nadwiślańskiego w Kazimierzu

---

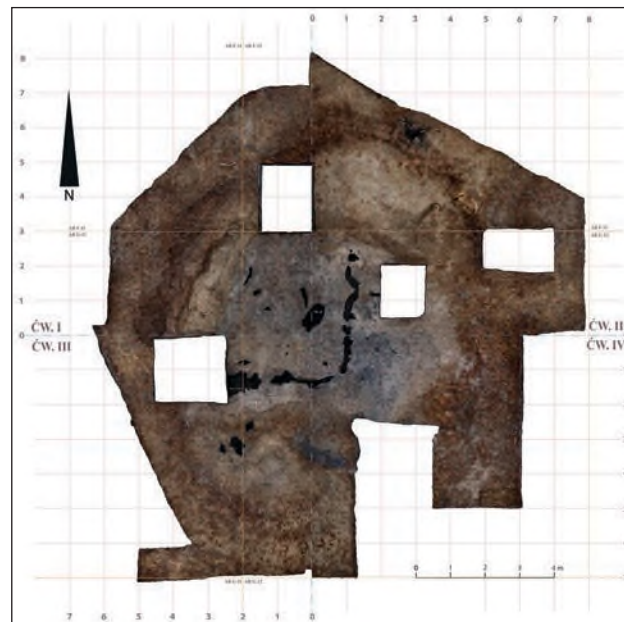
⁵ Badania prowadzone z ramienia SNAP Oddział w Warszawie pod kierunkiem dr Łukasza Miechowicza w ramach projektu „Niedestruktywne rozpoznanie dziedzictwa kulturowego Kotliny Chodelskiej” ze środków MKiDN w ramach programu „Ochrona zabytków archeologicznych”.

⁶ Badania prowadzone były pod kierunkiem autora tekstu z ramienia Instytutu Archeologii i Etnologii PAN.

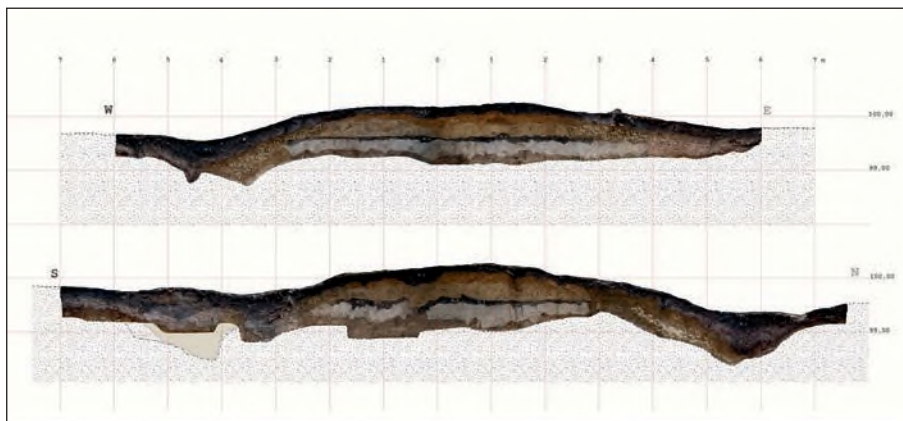
Dolnym. Nasyp kopca podzielono na cztery równe części, eksplorowane osobno. Odkryto pochówek ciała palnego, nakurhanowy, usytuowany na stokach nasypu i częściowo w jamach przykurhanowych. Składało się nań przeszło 4 tys. przepalonych kości oraz pozostałości stosu ciała palnego w postaci popiołu i dużych węgli drzewnych (**Ryc. 9-11**).

Ryc. 9. Kurhan nr 1, plan z planografią zabytków oraz szczątków kostnych (oprac. Ł. Miechowicz).

Ryc. 10. Kurhan nr 1, fotogrametria na poziomie humusu pierwotnego, widoczny zarys domniemanej spalonej konstrukcji drewnianej (oprac. Ł. Miechowicz).

Ryc. 11. Kurhan nr 1, przekroje kurhanu z naniesioną lokalizacją szczątków kostnych (oprac. Ł. Miechowicz).

Ryc. 12. Naczynie gliniane odkryte w nasypie kurhanu nr 1 (oprac. Ł. Miechowicz).

Ryc. 13. Zabytki z brązu odkryte w nasypie kurhanu nr 1 (fot. Ł. Miechowicz).

Analizy antropologiczne i archeozoologiczne wykazały obecność przemieszanych szczątków ludzkich (jeden dorosły osobnik, prawdopodobnie płci męskiej zmarły w wieku 40-50 lat) oraz zwierzęcych, określonych jako należące do konia (ok. 97% wszystkich szczątków). Szczątki ludzkie zalegały po zachodniej i północnej stronie nasypu, szczątki konia po stronie zachodniej, północnej, wschodniej i południowej. W skupiskach przepalonych kości znaleziono poza tym przeszło 50 fragmentów naczyń wczesnośredniowiecznych, cztery nity brązowe, dwie wykonane z brązu blaszki (jedna w fragmentach), guz brązowy. Fragmenty ceramiki pochodzą z czterech naczyń, z których jedno udało się w większej części zrekonstruować (**Ryc. 12-13**).

Szczałki kostne były słabo przepalone, dzięki czemu zachowały się duże, diagnostyczne fragmenty kości długich oraz żuchwy konia. Udało się określić wiek zwierzęcia w chwili śmierci na ok. 3,5 roku. Wśród kości ludzkich zidentyfikowano wyrostek kłykciowy żuchwy, pięć fragmentów sklepienia czaszki oraz kości nadgarstka⁷.

Układ nawarstwień wskazuje iż pierwotnie kurhan usypano na planie kwadratu o wymiarach ok. 5x5 m. Na dnie nasypu kurhanowego, na poziomie humusu pierwotnego, zaobserwowano warstwę spalenizny, przepalonego piasku oraz węgla drzewnych. Znajdowały się w niej regularnie układające się w kształt prostokąta zaciemnienia oraz ślady spalenizny. Niewykluczone, że są to pozostałości po drewnianej konstrukcji, spalonej przed usypaniem w tym miejscu kopca. Rowy przykurhanowe były stosunkowo głębokie, dochodząc do 1,20 m głębokości licząc od poziomu gruntu. Pierwotna wysokość kurhanu mogła sięgać dwóch metrów. W płaszczu kurhanu odkryto osiem obiektów, które zinterpretowano jako pozostałości po niewielkich ogniskach, palonych w bliżej nieokreślonym okresie.

Wykonane w 2018 r. analizy radiowęglowe pobranych z nasypu kopca węgla drzewnych wykazały że pochówek należy datować na VIII w.

⁷ Analizy antropologiczne i archeozoologiczne wykonali dr Łukasz Maurycy Stanaszek (PMA w Warszawie) oraz mgr Monika Karwowska przy wsparciu prof. dr hab. Alicji Lasoty-Moskalewskiej (Instytut Archeologii UW).

- **Kurhan nr 20**

W 2012 r. wykopaliskowo przebadano kurhan nr 20 położony w „I grupie” kurhanów. Był to duży kopiec o średnicy 12 metrów i wysokości sięgającej 120 cm. Należy go zaliczyć do największych z nasypów kurhanowych tworzących cmentarzysko. Nasyp kopca był mocno zniszczony poprzez korzenie drzew, wybieranie piasku oraz nory zwierzęce.

Na poziomie stropu kurhanu uchwycono pochówek ciałopalny, najprawdopodobniej złożony pierwotnie na szczycie nasypu. Największe skupisko szczątków kostnych zanotowano na południowym i zachodnim stoku kopca. Miąższość warstwy usianej szczątkami kostnymi wyniosła ok 20 cm. W warstwie z pochówkiem odkryto kilkanaście ułamków naczyń glinianych. Większość fragmentów ceramiki odkryto u podstawy kopca, od strony północno zachodniej – gdzie nie zanotowano jamy przykurhanowej – oraz w jamach przykurhanowych (**Ryc. 14-16**). Analizy wykazały, że stanowią one pozostałości pięciu naczyń wczesnośredniowiecznych.

Równocześnie założono cztery sondáže w przestrzeniach pomiędzy nasypami kurhanów grupy I, w celu uchwycenia ew. pochówków płaskich, pozostałości stosów pogrzebowych lub innych obiektów archeologicznych.

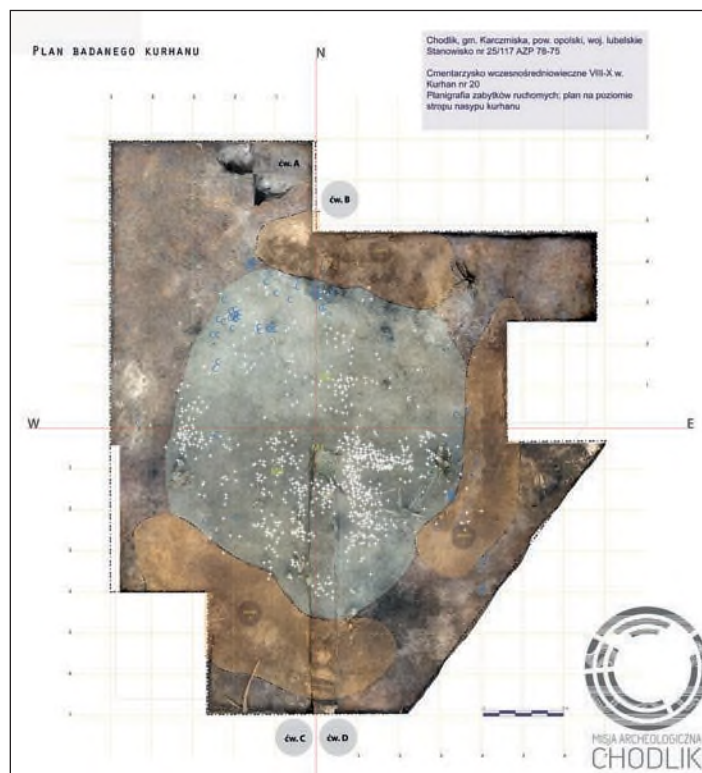
W trakcie badań kurhanu nr 20 pozyskano przeszło 1000 fragmentów przepalonych szczątków kostnych – przemieszanych ludzkich oraz zwierzęcych. W większości przypadków ich stan zachowania nie pozwolił na przeprowadzenie szczegółowych analiz. Wśród szczątków ludzkich zidentyfikowano dwóch dorosłych osobników, w tym jeden prawdopodobnie płci męskiej oraz żeńskiej. W materiale kostnym wystąpiły również szczątki kilku gatunków zwierząt, w tym bydła, owcy/kozy, świni, zwierzęcia mięsożernego (psa lub lisa) oraz konia⁸.

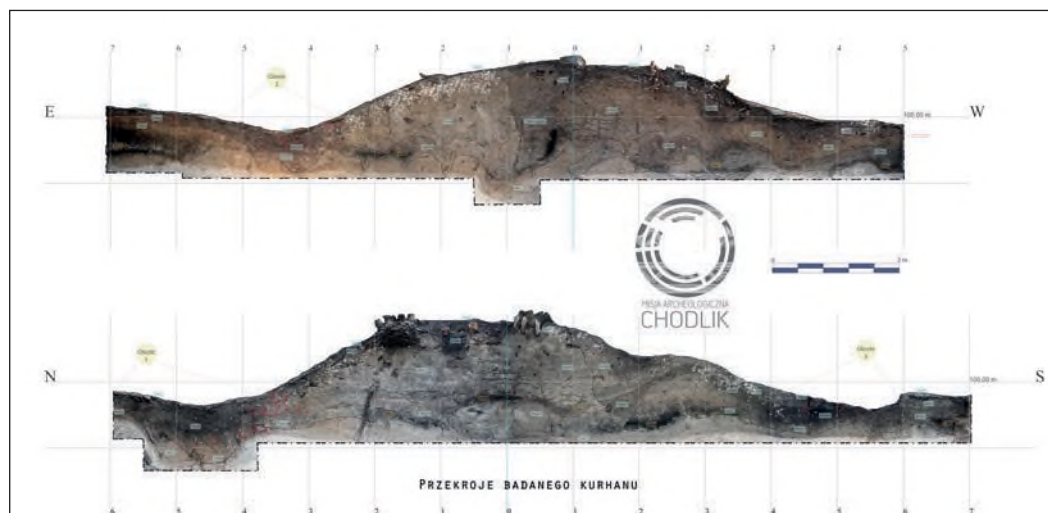
Ryc. 14. Kurhan nr 20 w trakcie badań wykopaliskowych (fot. Ł. Miechowicz).

---

⁸ Analizy antropologiczne i archeozoologiczne wykonali dr Łukasz Maurycy Stanaszek (PMA w Warszawie) oraz dr hab. Joanna Piątkowska-Malecka (Wydział Archeologii UW).

Ryc. 15. Kurhan nr 20 – plan na poziomie pochówku z lokalizacją zabytków oraz szczątków kostnych (oprac. Ł. Miechowicz).

Ryc. 16. Kurhan nr 20 – przekrój z lokalizacją szczątków kostnych (oprac. Ł. Miechowicz).

W warstwie z przepalonymi kośćmi odkryto również trzy zabytki metalowe: dwie żelazne sprzączki oraz żelazne okucie końca rzemienia o analogiach karolińskich (**Ryc. 17-18**). Na podstawie materiału zabytkowego chronologię kurhanu określono na IX-X w.

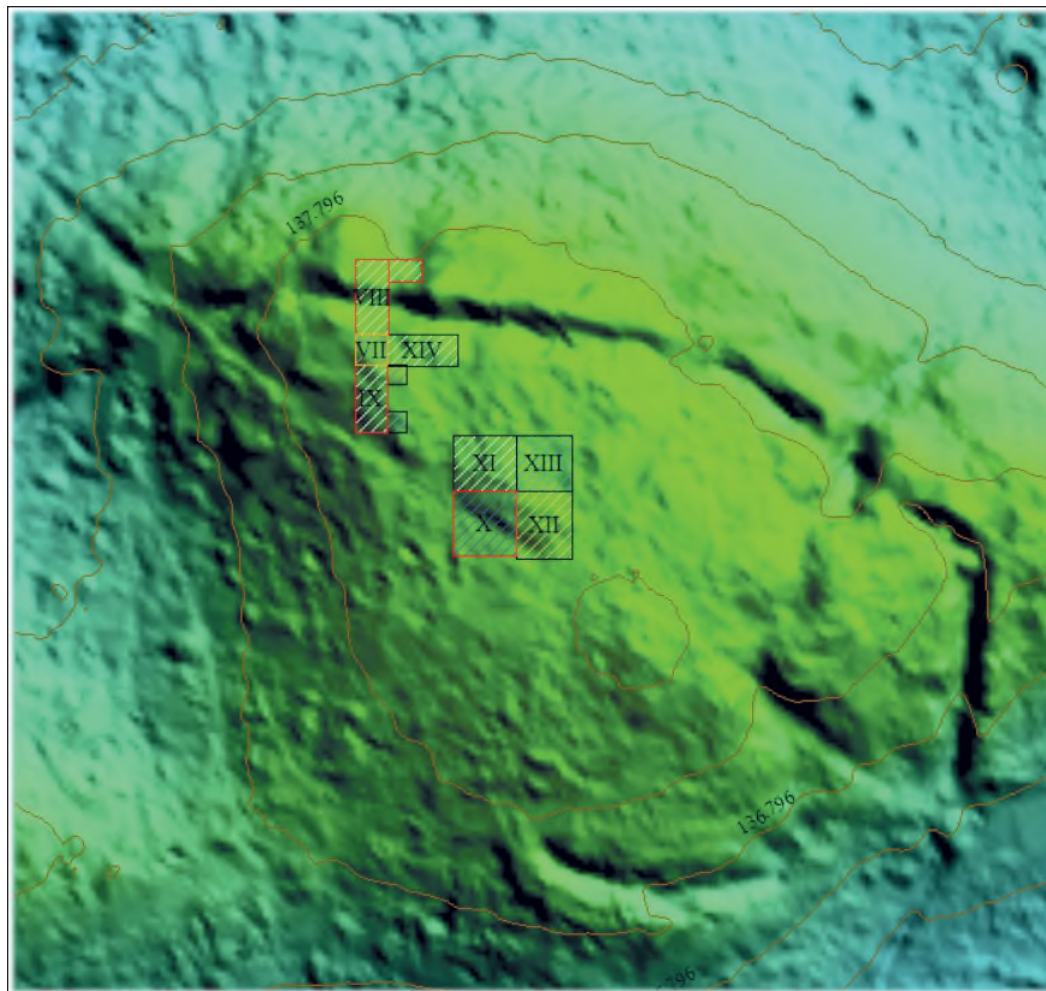
Ryc. 17. Fragmenty naczyń glinianych odkryte u podstawy kurhanu nr 20 (oprac. Ł. Miechowicz).

Ryc. 18. Zabytki metalowe odkryte w nasypie kurhanu nr 20 (fot. A. Oleksiak).

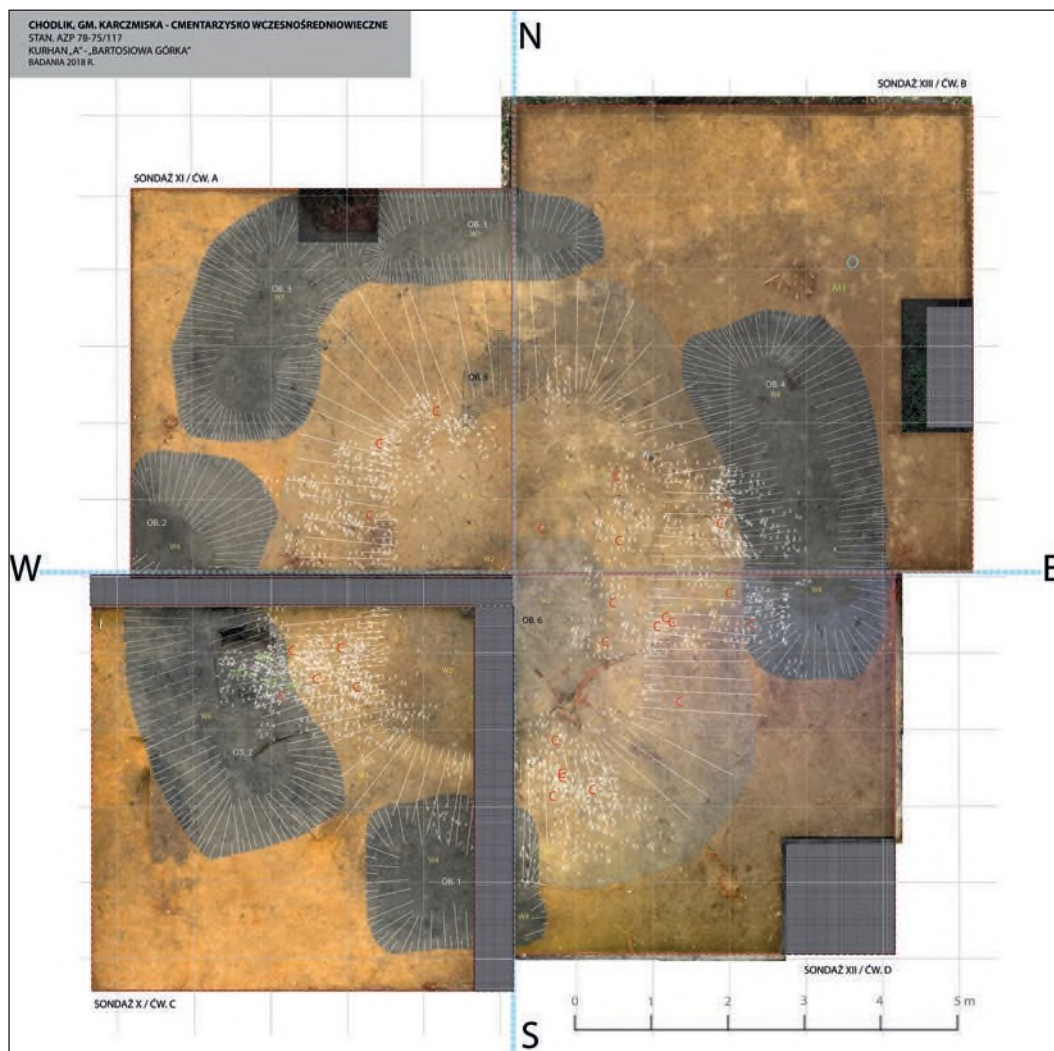
- **Wydma „Bartosiowa górką”**

Począwszy od 2014 do 2019 r. prowadzono badania wykopaliskowe na tzw. „Bartosiowej Górcie”, wyniosłej piaszczystej wydmy znajdującej się na skraju „Chodelskiego lasu”. Tuż u jej podstawy znajduje się pięć kurhanów tzw. grupy I. Na kulminacji wydmy odkryto kolejne trzy mocno zniwelowane nasypy kurhanowe, z czego jeden przebadano wykopaliskowo. W zachodniej części wydmy uchwycono również pochówki płaskie jamowe (**Ryc. 19**).

Ryc. 19. Wydma „Bartosiowa górką” NMT LiDAR z oznaczeniem lokalizacji wykopów archeologicznych (oprac. Ł. Miechowicz).

W centralnej części wydmy zidentyfikowano i przebadano wykopaliskowo kurhan oznaczony numerem A3 (**Ryc. 20-21**). Nasyp grobu był praktycznie niewidoczny na powierzchni gruntu. Badania wykopaliskowe ujawniły jego kwadratową podstawę o wymiarach ok. 5 x 5 m. oraz trzy jamy przykurhanowe. W trakcie badań odkryto pochówek nakurhanowy, materiał kostny zalegał na powierzchni kopca oraz na jego stokach i w jamach przykurhanowych. Poza tym odkryto fragmenty wczesnośredniowiecznych naczyń glinianych oraz za-
bytki metalowe: trzy aplikacje z brązu, dwa żelazne nity, fragment żelaznego noża, tordowa-

Ryc. 20-21. Kurhan A3 – plan i przekroje (oprac. Ł. Miechowicz).

Ryc. 22. Wybrane zabytki metalowe z badań kurhanu A3 (fot. A. Oleksiak).

ny naszyjnik z żelaznego drutu, prawdopodobnie fragment ozdoby z brązu (Ryc. 22). U podstawy kopca odkryto półksiężycowatą oselkę z piaskowca oraz nóż żelazny. Na podstawie materiału zabytkowego kurhanu określono chronologię kurhanu na IX-X w.

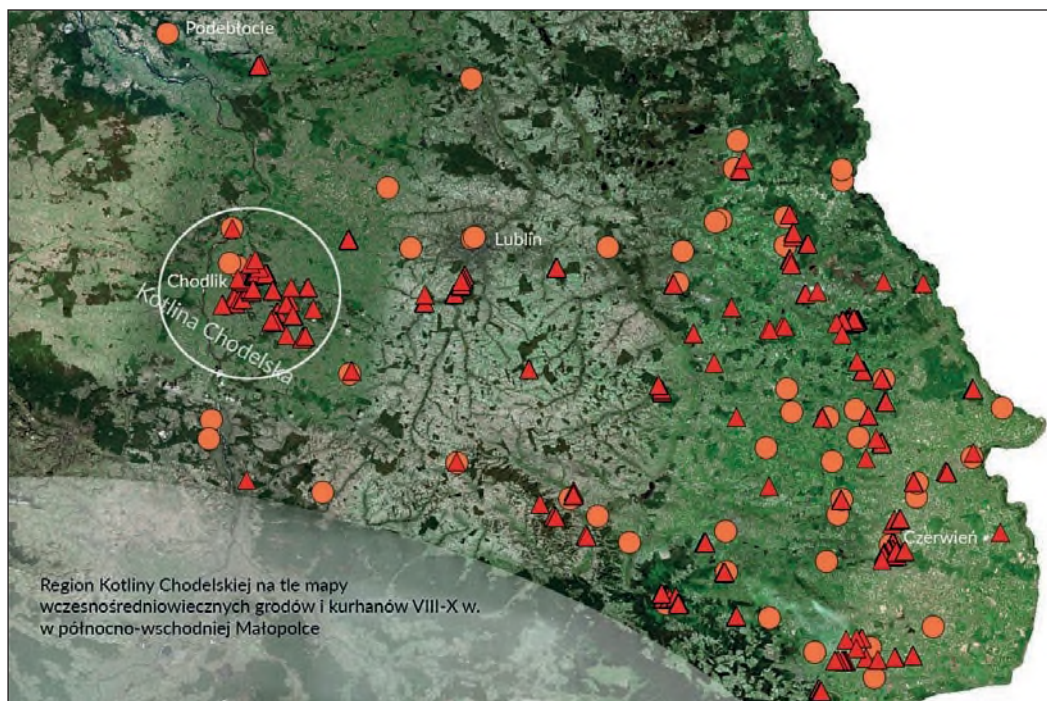
Niecałe 20 metrów na zachód od wspomnianego kurhanu natrafiono na warstwę wypełnioną szczątkami kostnymi oraz fragmentami wczesnośredniowiecznej ceramiki, którą wstępnie zinterpretowano jako miejsce tzw. pochówków warstwowych, rozsypywanych bezpośrednio na powierzchni gruntu. Uchwycono również dwa pochówki płaskie jamowe o prostokątnych kształtach i wymiarach ok. 1,8 x 1 m. W ich wypełnisku wystąpiły szczątki kostne, węgle drzewne, ułamki wczesnośredniowiecznych naczyń glinianych. W jednym z grobów znaleziono nóż żelazny. Obok odkryto pochówek w formie jamy o wymiarach 6 x 2,5 m oraz niewielki pochówek jamowy o wymiarach 40 x 30 cm.

Intrygującego odkrycia dokonano w sezonie 2019, gdy w badanej części wydmy uchwycono zarys dużego kwadratowego obiektu o wymiarach ok. 5 x 5 m. Okazało się, że jest to pochówek w formie półziemianki, zagłębiony w ziemię na ok. 1 m., bezpośrednio nawiązujący do grobów typu

Alt-Käbelich. W jego wypełnisku odkryto warstwowo ułożone pochówki ciałopalne oraz fragmenty wczesnośredniowiecznych naczyń glinianych i polepy.

Wyniki badań wczesnośredniowiecznych pochówków odkrytych na tzw. „Bartosiowej górze” w chwili powstawania niniejszego tekstu wciąż znajdują się w opracowaniu. Należy je uznać za najciekawsze nie tylko w obrębie chodlikowskiej nekropolii ale i na szerszym tle historycznej Małopolski okresu przedpaństwowego. Na uwagę zasługuje bogate wyposażenie znalezione w kurhanie zajmującym centralną część wydmy oraz nietypowe pochówki płaskie.

Pod względem konstrukcji chodlikowskie kurhany posiadają analogie na obszarze całej Małopolski, gdzie dominuje nakurhanowy obrządek pogrzebowy (**Ryc. 23**). Na szeregu cmentarzysk, m.in. Guciowie, Kornatce czy nieodległym Starym Gaju natrafiono pod nasypami kurhanów na warstwę spalenizny oraz ślady konstrukcji drewnianych analogicznych do odkrytych pod nasypem kurhanu nr 1 w Chodliku. Ze względu na brak przepalonych szczątków kostnych wydaje się, że interpretacja tych nawarstwień jako pozostałości stosu pogrzebowego nie jest właściwa. Być może rację ma Wojciech Szymański traktując podobne znaleziska jako pozostałości tzw. „domu umarłych”, w którym przechowywano przez ja-

Ryc. 23. Region Kotliny Chodelskiej na tle mapy z lokalizacją wczesnośredniowiecznych (VIII-X w.) grodów i cmentarzysk kurhanowych w północno-wschodniej Małopolsce (oprac. Ł. Miechowicz).

kiś czas ciało zmarłego przed spaleniem (2004). W jamach przykurhanowych otaczających kurhan nr A3 odkryto ślady dołków postępowych, jednak ich funkcja jest trudna do ustalenia. Warto podkreślić, że wszystkie zbadane w Chodliku kurhany posiadały podstawę w formie kwadratu oraz po trzy jamy przykurhanowe. Analogie do takiej konstrukcji grobów spotykamy na szerokim obszarze Słowiańszczyzny Zachodniej, m.in. w Puszczy Białowieskiej oraz cmentarzysku w Orzeszkowie na Pomorzu (Zoll-Adamikowa 1975, s. 53, 110).

Analizy szczątków kostnych z wczesnośredniowiecznych cmentarzysk ciałopalnych, niestety wykonane jedynie w wybranych przypadkach na obszarze Małopolski, wykazują że najczęściej należą one do pojedynczych osobników, niekiedy dwóch osób. Rzadko odkrywane są także szczątki zwierzęce. Pod tym względem chodlikowskie cmentarzysko się wyróżnia – w dwóch zbadanych kurhanach nr 1 oraz 2 szczątki zwierzęce przeważały nad ludzkimi. W kurhanie nr 1 były to szczątki konia w wieku ok. 3,5 roku, spalonego najprawdopodobniej na jednym stosie razem ze zmarłym, znalezisko to nie ma analogii wśród innych pochówków utożsamianych ze Słowianami z tego okresu.

Drugim aspektem wyróżniającym chodlikowską nekropolię zarówno na tle Małopolski jak i całej Słowiańszczyzny Zachodniej jest odkrycie we wszystkich trzech badanych kurhanach, a także w pochówkach płaskich, zabytków metalowych. Inwentarz zabytków ruchomych odkrywanych w trakcie badań wczesnośredniowiecznych kurhanów jest zwykle ubogi. Poza fragmentami naczyń glinianych bardzo rzadko spotykane są inne znaleziska. W trzech kurhanach – w Husynne nad Bugiem, Lipsku oraz Mokre koło Zamościa – odkryto brązowe ostrogi z zaczepami haczykowatymi, uważane za importy karolińskie. W kurhanie w Haliczanach na ziemi chełmskiej znaleziono sprzączkę lirowatą o analogiach staromadziarskich oraz późnokarolińskie okucie pasa w kształcie trójliścia datowane na IX – 1. poł. X w. (Bronicki, Michalik, Wołoszyn 2003; Schulze-Dorrlamm 2005). W krakowskim Kopczie Krakusa uznawanym za założenie sepulkralne, znaleziono późnoawarskie śmigielkowane okucie końca pasa (Jamka 1965, s. 217, ryc. 20). Zabytki metalowe z Chodlika odnieść należy do dwóch kręgów kulturowych – koczowniczego (guz i blaszka z kurhanu nr 1) – oraz karolińskiego (lub wielkomorawskiego) – żelazne okucie końca rzemienia i dwie sprzączki z kurhanu nr 20 oraz brązowe aplikacje i żelazny tor-dowany naszyjnik z kurhanu nr A3. Podobnie jak inne zabytki metalowe z Chodlika oraz Żmijowisk, wyznaczają one północny zasięg wpływów kulturowych z obszarów naddunajskich, zwłaszcza Państwa Wielkomorawskiego.

Istotne jest odkrycie w Kotlinie Chodelskiej dwóch cmentarzysk z rzadko spotykanymi pochówkami płaskimi, co sprawia że ich znana liczba w Małopolsce wzrasta z 4 do 6. Niezwykle interesujące jest odkrycie w ostatnim sezonie grobu w typie Alt-Käbelich na cmentarzysku w Chodliku. Były to swego rodzaju „domy zmarłych” w formie ziemianek, lub półziemianek do których wsypywano szczątki zmarłych spalonych na stosie. Jest to piąte stanowisko na obszarze historycznej Małopolski, na którym zanotowano tego typu pochówek (por. Florek, 2011, s. 60–61). Najbliższe analogie, choć dyskusyjne, pochodzą z nieodległego cmentarzyska w Batorzu koło Kraśnika, kolejne odkrycia tego typu znane są z okolic

Krakowa. Jeszcze do niedawna ten typ pochówku znany był wyłącznie z Połabia, Pomorza Zachodniego oraz ziemi chełmińskiej (Łosiński 1998, s. 473-483).

W Chodliku, na stanowisku na wydmy „Bartosiowa górka” zanotowano jeszcze jeden typ pochówków, którego istnienie brano co prawda pod uwagę, jednakże dopiero w ostatnim czasie zaczęły pojawiać się dowody na jego istnienie a mianowicie tzw. pochówki warstwowe, składane bezpośrednio na poziomie gruntu. Podobne jak w Chodliku nawarstwienia, usiane przepalonymi szczątkami ludzkimi oraz fragmentami wczesnośredniowiecznej ceramiki odkryto na cmentarzyskach w Krakowie-Bieżanowie oraz Targowisku (Florek 2011, s. 59-61). Potwierdzenie jednak tej tezy wymaga dalszych szeroko-płaszczyznowych badań wykopaliskowych, które pozwolą na uchwycenie zasięgu nawarstwień i stwierdzenie czy mamy do czynienia z warstwą intencjonalnie rozsypanych na powierzchni gruntu pochówków, czy też ze zniszczonymi przez erozję piaszczystej wydmy grobami płaskimi.

Kolejnym zagadnieniem jest ulokowanie cmentarzysk w środowisku oraz względem strefy osadnictwa. W przypadku Chodlika kurhany położone są na wzniesieniach oraz terasach nad zalewowymi. Spotykamy je tuż za linią wału podłużnego pełniącego zapewne także funkcję fizycznej jak i symbolicznej granicy (Miechowicz 2017). Już w niewielkiej odległości od wału (od 20 do 40 m) napotykamy cztery kurhany. Kolejne zgrupowania nasypów – zapewne kurhanów – znajdujemy około 100 metrów dalej. Zagadnienie lokowania wczesnośredniowiecznych cmentarzysk ciałopalnych na peryferiach osadniczych było już omawiane w literaturze. Na tendencję tę na podstawie analizy położenia cmentarzysk na tle zespołów osadniczych oraz źródeł etnograficznych i pisanych zwróciła uwagę Helena Zoll-Adamikowa. Praktycznie w każdym przypadku, w którym możemy określić zasięg strefy zamieszkania, cmentarzyska są lokowane na jej obrzeżach lub tuż poza nią (Zoll-Adamikowa 1979, s. 17-20). Zagadnienie usytuowania wczesnośredniowiecznych cmentarzy słowiańskich względem komórek osadniczych było przedmiotem studiów m.in. Heleny Zoll-Adamikowej, ostatnio Michała Dzika (Zoll-Adamikowa 2000, s. 207-219, Dzik 2015, s. 97-99). Wnioski te znajdują potwierdzenie w analizie zapisów źródłowych dotyczących limitacji średniowiecznych dóbr na Pomorzu, gdzie pogańskie cmentarzyska wymieniane są jako punkty graniczne (Kiersnowski 1957, s. 111-112). Teza ta wydaje się być zasadna również na przykładzie Kotliny Chodelskiej. W tym przypadku poza strefą zamieszkania znajdowałaby się również nekropola położona na północ od doliny Chodelki w tzw. Lesie Chodelskim wyznaczając granicę osadniczą. Od południa strefę osadnictwa wyznaczał wspomniany wał podłużny który mógł posiadać podwójne znaczenie granicy: fizycznej, wyznaczającej kres strefy zamieszkania oraz symbolicznej, oddzielającej świat żywych od umarłych. Zmarły wyprowadzony poza ten punkt był skutecznie wyłączany ze społeczności żyjących. Podobną funkcję mogły spełniać również inne naturalne przeszkody jak cieki wodne, co wielokrotnie podnoszono w literaturze (por. Kotowicz 2007).

Nie bez znaczenia dla badań nad obrzędkiem pogrzebowym jest kwestia lokowania kurhanów wzdłuż lub w pobliżu wczesnośredniowiecznych dróg, co wydaje się mieć poświęcenie w przypadku chodlickowskich nekropoli. W przypadku cmentarzyska poło-

zonego w tzw. Lesie Chodelskim nasypy grobów ułożone są w równoległych do siebie rzędach, a kolejne grupy kurhanów oddalone od siebie o kilkaset metrów wyznaczają linię prostą. Podobny układ posiadają kurhany położone za wałem podłużnym. Zagadnienie lokowania wczesnośredniowiecznych cmentarzysk względem szlaków komunikacyjnych poruszone zostało ostatnio przez M. Dzika (2015, s. 108-109). Analiza rozmieszczenia wczesnośredniowiecznych cmentarzysk kurhanowych może być tym samym pomocna w rekonstrukcji przebiegu szlaków komunikacyjnych z tego okresu.

Wczesnośredniowieczne cmentarzyska z VIII-X w. w Kotlinie Chodelskiej, pomimo że badane archeologicznie dopiero od kilku lat, wnoszą znaczną wiedzę do zagadnienia obrządku pogrzebowego Słowian. Spotykamy tu wszystkie formy grobów notowane na Słowiańszczyźnie okresu plemiennego: kurhanowe, płaskie jamowe, typu Alt-Käbelich, pochówki warstwowe. Możemy analizować położenie kolejnych cmentarzysk względem osad oraz grodzisk. Wszystko to sprawia, że możemy prowadzić dogłębne studia nad wczesnośredniowiecznym obrządkiem pogrzebowym Słowian oraz ich kulturą duchową.

Literatura:

- Bronicki A., Michalik M., Wołoszyn M.,
2003 *Kolejny, tzw. staromadziarski zabytek z Małopolski*, [w:] Woźniak Z., Gancarski J. (red.), *Polonia Minor Medii Levi*, Kraków – Krosno, s. 211–238.
- Dzik M.,
2015 *Przemiany zwyczajów pogrzebowych w międzyrzeczu Bugu i górnej Narwi (XI-XV w.)*, Tom II, Rzeszów.
- Gardawski A.
1970 *Chodlik. Cz. 1. Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy*, Wrocław-Warszawa-Kraków
- Gurba J.
1968 *Z problematyki osadnictwa wczesnośredniowiecznego na Wyżynie Lubelskiej*, Ann. UMCS, t. 20 (za 1965), s. 45-58
- Florek M.,
2011 *Uwagi o zróżnicowaniu słowiańskiego obrządku pogrzebowego w Małopolsce w okresie plemiennym (do końca X w.)*, [w:] „*In silvis, campis... et urbe*” *Średniowieczny obrządek pogrzebowy na pograniczu polsko-ruskim*, red. S. Cygan, M. Glinianowicz, P.N. Kotowicz, Rzeszów-Sanok, s. 59-78.
- Hoczyk-Siwkowska S.
2006 *Kotlina Chodelska we wcześniejszym średniowieczu. Studium archeologiczno osadnicze*, Lublin
- Jakimowicz R.,
1935 *Sprawozdanie z działalności Państwowego Muzeum Archeologicznego za 1928 rok*, Wiadomości Archeologiczne, t. XIII, s. 244.

- Jamka R.
1965 Wyniki badań wykopaliskowych na kopcu Krakusa w Krakowie, *Slavia Antiqua*, T. XII, Warszawa–Poznań, 183-233.
- Kalaga J.
2006 *Ciałopalny Obrządek Pogrzebowy w międzyrzeczu Lwca, Bugu i Krzyny we wczesnym średniowieczu*, Warszawa
- Kiersnowski R.
1957 *Mogiły i cmentarzyska pomorskie w przekazach pisanych z wieku XII–XIV*, Materiały Zachodnio-Pomorskie, t. 1, s. 111-112.
- Kotowicz P. N.
2005 *Stan i potrzeby badań nad wczesnośredniowiecznym ciałałpalnym obrzędkiem pogrzebowym na terenie województwa lubelskiego*, *Archeologia Polski Środkowowschodniej*, t. VII, s. 156-172
2007 Woda w słowiańskich wyobrażeniach o zaświatach – mit a rzeczywistość, [w:] Środowisko pośmiertne człowieka, *Funeralia Lednickie* 9, red. W. Dzieduszycki, J. Wrzesiński, Poznań, s. 59-77.
- Łosiński W.,
1998 *Z dziejów obrzędowości pogrzebowej u północnego odłamu Słowian zachodnich w świetle najnowszych badań*, [w:] *Kraje słowiańskie w wiekach średnich: profanum i sacrum*, red. H. Kočka-Krenz, W. Łosiński, Poznań, s. 473-483.
- Miechowicz Ł.
2015 *Śladami profesora Aleksandra Gardawskiego po Kotlinie Chodelskiej*, [w:] *Mysł badawcza Aleksandra Gardawskiego*, red. H. Taras, Lublin, 2015, s. 183-192.
Nieznany wał podłużny w Kotlinie Chodelskiej. Przyczynek do studiów nad obroną stłą oraz granicami we wczesnym średniowieczu, [w:] *Fines testis temporum. Studia ofiarowane Profesor Elżbiecie Kowalczyk-Heyman w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*, red. M. Dzik, G. Śniezko, M. Starski, Rzeszów, 2017, s. 265-278.
2018 *Wczesnośredniowieczne grody w Kotlinie Chodelskiej*, [w:] *Grody z okresu plemiennego na Lubelszczyźnie*, red. E. Banasiewicz-Szykuła, 2018, s. 25-70.
- Olechnowicz W.
1897 *Poszukiwania archeologiczne w gub. lubelskiej*, *Materyały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne*, T. II, s. 42-55
- Poleski J.,
2013 *Małopolska w VI-X wieku. Studium archeologiczne*, Kraków
- Rybka Z.
1914 *Stanowiska przedhistoryczne w dorzeczu Chodla i Źródeł w pow. Puławskim, gub. Lubelskiej*, *Światowit*, T. XI, s. 80-83

Schulze-Dorrlamm

2005 *Der karolingische Gürtelbeslag von Haliczany, Kreis Chelm, Wojw. Lublin. Acta Arch. Carpathica* 40, 2005, 129-143.

Szymański W.

2004 *Dom żywych – dom umarłych w kulturze Słowian wczesnego średniowiecza*, [w:] *Przez pradzieje i wczesne średniowiecze. Księga jubileuszowa na siedemdziesiąte piąte urodziny profesora Jana Gurby*, red. Libera J., Zakościelna A., Lublin, s. 301-308.

Wojenka M.

2006 *Wielkość i rozplanowanie umocnień wczesnośredniowiecznych grodzisk słowiańskich okresu plemiennego z ziem polskich*, [w:] *Wczesne Średniowiecze w Karpatach Polskich*, red. J. Garncarski, Krosno, s. 271-302

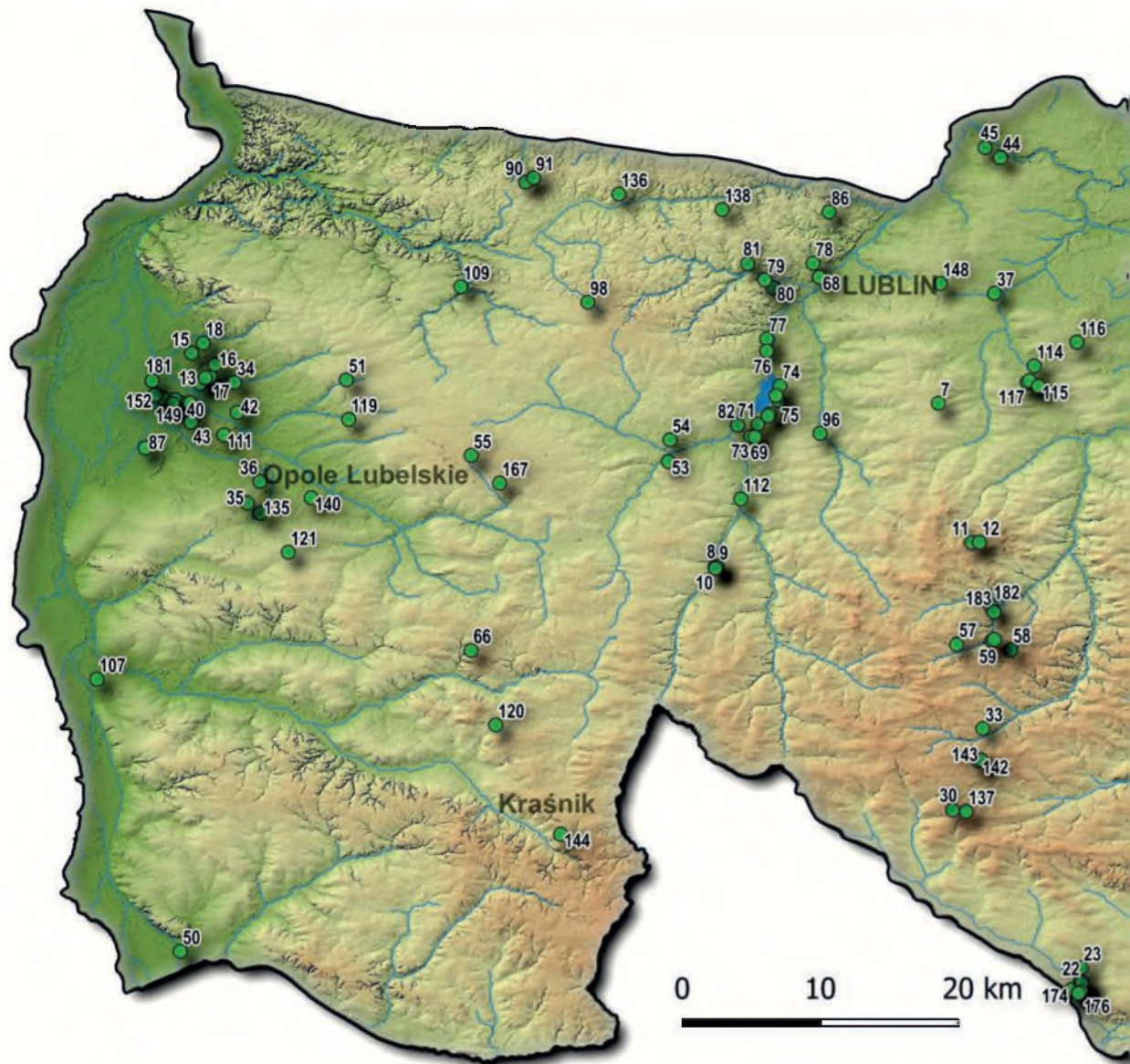
Zoll-Adamikowa H.

1975 *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne Słowian na terenie Polski, Cz. I. Źródła*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk

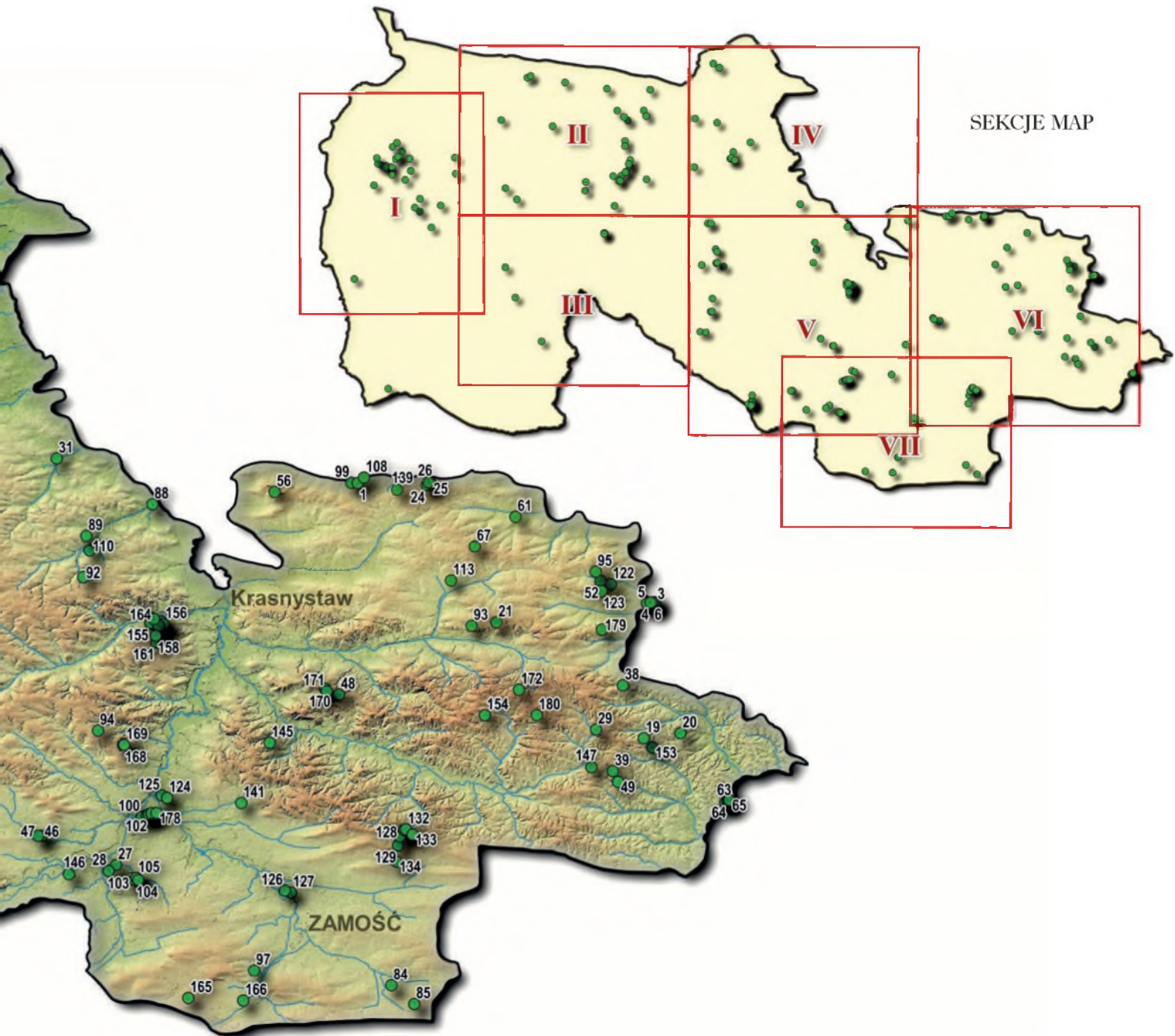
1979 *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne Słowian na terenie Polski, Cz. II. Analiza. Wnioski*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk

MAPY

Mapa 1. Stanowiska kurhanowe na Wyżynie Lubelskiej (oprac. G. Mączka)

INDEKS MIEJSCOWOŚCI
(numeracja jak w katalogu i na materiałach graficznych)

1. ALEKSANDRIA NIEDZIAŁOWSKA, gm. Rejewiec
- 2–6. BUSIENIEC, gm. Białopole
7. BYSTRZEJOWICE A UKAZ, gm. Piaski
8. BYSTRZYCA STARA, gm. Strzyżewice
- 9-10. BYSTRZYCA STARA, gm. Strzyżewice
- 11-12. CHMIEL DRUGI, gm. Jabłonna
- 13-18. CHODLIK, gm. Karczmiska
- 19-20. CHYŻOWICE, gm. Uchanie
21. CZARNOŁOŻY, gm. Wojsławice
- 22-23. CZERNIECIN PODUCHOWNY, gm. Turobin
- 24-26. DEPUŁTYCZE KRÓLEWSKIE – KOLONIA, gm. Chełm
- 27-28. DESZKOWICE II, gm. Sulów
29. DĘBINA KOLONIA, gm. Uchanie
30. DRAGANY, gm. Wysokie
31. FAJSŁAWICE, gm. Fajslawice
32. GAJ CZERNIEŃCISKI, gm. Turobin
33. GIEŁCZEW DOŁY, gm. Wysokie
34. GŁUSKO DUŻE, gm. Karczmiska
35. GÓRNA OWCZARNA, gm. Opole Lubelskie
36. JANISZKOWICE, gm. Opole Lubelskie
37. JANOWICE, gm. Mełgiew
38. JAROSŁAWIEC, gm. Uchanie
39. JÓZEFIN, gm. Trzeszczany
- 40-43. KAZIMIERZÓW, gm. Opole Lubelskie
- 44-45. KIJANY, gm. Spiczyn
- 46-47. KITÓW, gm. Sulów
48. KOLONIA WISZENKI, gm. Skierbieszów
49. KORYTYNA, gm. Trzeszczany
50. KOSIN, gm. Annapol
51. KRACZEWICE PRYWATNE, gm. Poniatowa
52. KRASNE, gm. Wojsławice
- 53-54. KRĘŻNICA JARA, gm. Niedzwica Duża
55. KRĘŻNICA OKRĄGŁA, gm. Bełżyce
56. KRYNICA, gm. Krasnystaw
- 57-60. KRZCZONÓW SOŁTYSY, gm. Krzczonów
61. KUMÓW MAJORACKI, gm. Leśniowice
- 62-65. LEOPOLDÓW, gm. Trzeszczany
66. LESZCZYNA, gm. Urzędów

67. LEŚNIEWICE, gm. Leśniowice
68. LUBLIN – KALINOWSZCZYŻNA, gm. Lublin
- 69-73, LUBLIN – LAS DĄBROWA I., gm. Lublin
- 74-75, LUBLIN – LAS DĄBROWA II, gm. Lublin
- 76-77 LUBLIN – MAJDAN WROTKOWSKI, gm. Lublin
78. LUBLIN – PONIKWODA, gm. Lublin
- 79-80. LUBLIN – RURY BRYGIDKOWSKIE, gm. Lublin
81. LUBLIN – SŁAWINEK, gm. Lublin
82. LUBLIN – ZEMBORZYCE GÓRNE III, gm. Lublin
83. LUBLIN – ZEMBORZYCE KOŚCIELNE II, gm. Lublin
- 84-85. ŁABUNIE, gm. Łabunie
86. ŁAGIEWNIKI, gm. Niemce
87. ŁAZISKA, gm. Łaziska
88. ŁOPIENNIK DOLNY, gm. Łopiennik Górny
89. ŁOPIENNIK GÓRNY, gm. Łopiennik Górny
- 90-91. ŁUGÓW, gm. Jastków
92. MAJDAN KRZYWSKI, gm. Łopiennik Górny
93. MAJDAN OSTROWSKI, gm. Wojsławice
94. MASZÓW, gm. Rudnik
95. MAZIARNIA, gm. Żmudź
96. MEŃTÓW, gm. Głusk
97. MOKRE, gm. Zamość
98. MOTYCZ LEŚNY, gm. Konopnica
99. NIEDZIAŁOWICE I, gm. Rejowiec
- 100-106. NIELISZ, gm. Nielisz
107. NIESZAWA, gm. Józefów
108. NOWE DEPUŁTYCZE, gm. Chełm
109. NOWY GAJ, gm. Wojciechów
110. OLSZANKA, gm. Łopiennik Górny
111. OPOLE LUBELSKIE, gm. Opole Lubelskie
112. OSMOLICE I, gm. Strzyżewice
113. PLISKÓW, gm. Leśniowice
- 114-118. PODZAMCZE, gm. Mełgiew
119. PONIATOWA, gm. Poniatowa
120. POPKOWICE, gm. Urzędów
121. PUSZNO SKOKOWSKIE, gm. Opole Lubelskie
122. PUTNOWICE WIELKIE, gm. Wojsławice
123. PUTNOWICE WIELKIE, gm. Wojsławice
- 124-125. RUSKIE PIASKI, gm. Nielisz
126. SITANIEC BLONIE, gm. Zamość
127. SITANIEC BŁONIE, gm. Zamość

- 128-134. SITNO, gm. Sitno
135. SKOKÓW, gm. Opole Lubelskie
136. SŁUGOCIN, gm. Jastków
137. SŁUPECZNO, gm. Wysokie
138. SNOPKÓW, gm. Jastków
139. STARE DEPUŁTYCZE, gm. Chełm
140. STARE KOMASZYCE, gm. Opole Lubelskie
141. STARY ZAMOŚĆ, (d. Chomęciska Małe), gm. Zamość
142-143. STOLNIKOWIZNA, gm. Wysokie
144. STRÓŻA-KOLONIA, gm. Kraśnik
145. STRYJÓW, gm. Izbica
146. SUŁÓW, gm. Sułów
147. SZOSTWICE, gm. Grabowiec
148. ŚWIDNIK DUŻY, gm. Wólka
149-152. TRZCINIEC, gm. Łaziska
153. TRZESZCZANY, gm. Trzeszczany
154. TUCZĘPY, gm. Grabowiec
155-164. WIDNIÓWKA KOLONIA (d. Białka), gm. Krasnystaw
165. WIELĄCZA LAS, gm. Szczebrzeszyn
166. WIEPRZEC WYCHODY, gm. Zamość
167. WIERZCHOWISKA, gm. Bełżyce
168-169. WIRKOWICE II, gm. Izbica
170-171. WISZENKI, gm. Skierbieszów
172. WOJSŁAWICE, gm. Wojsławice
173-176. WÓLKA CZERNIĘCIŃSKA, gm. Turobin
177-178. WÓLKA NIELISKA, gm. Nielisz
179. WÓLKA PUTNOWICKA, gm. Wojsławice
180. WÓLKA TUCZĘPSKA, gm. Grabowiec
181. ŻMIJOWISKA, gm. Wilków
182-183. ŻUKÓW, gm. Krzczonów

Sekcja I. Stanowiska kurhanowe na Wyżynie Lubelskiej.
 Funkcja: a. pojedyncze kopce/kurhany, b. cmentarzyska kurhanowe

Sekcja I. Stanowiska kurhanowe na Wyżynie Lubelskiej.

Stan rozpoznania stanowisk: a. badane wykopalskowo, b. badane powierzchniowo metodą AZP, c. badane teledetekcyjnie, zweryfikowane terenowo, d. nieistniejące, znane z kwerendy

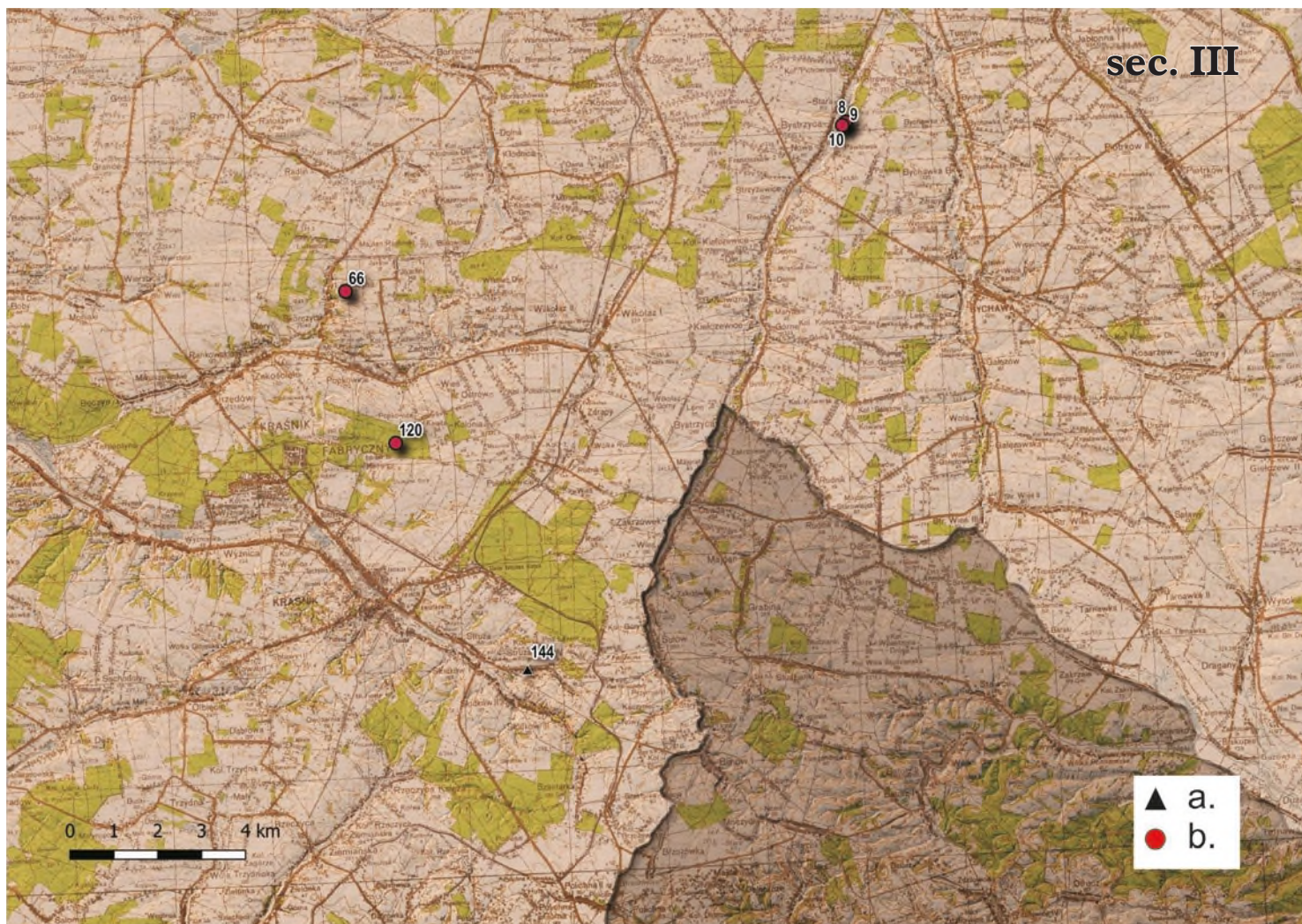
Sekcja II. Stanowiska kurhanowe na Wyżynie Lubelskiej.

Funkcja: a. pojedyncze kopce/kurhany, b. cmentarzyska kurhanowe – numerowi stanowiska na mapie odpowiada pozycja inwentarzowa w katalogu.

Sekcja II. Stanowiska kurhanowe na Wyżynie Lubelskiej.
 Stan rozpoznania stanowisk: a. badane wykopaliskowo, b. badane powierzchniowo metodą AZP, c. badane teledetekcyjnie, zweryfikowane terenowo, d. nieistniejące, znane z kwerendy – numerowi stanowiska na mapie odpowiada pozycja inwentarzowa w katalogu.

Sekcja III. Stanowiska kurhanowe na Wyżynie Lubelskiej.
 Funkcja: a. pojedyncze kopce/kurhany, b. cmentarzyska kurhanowe – numerowi stanowiska na mapie od-
 powiada pozycja inwentarzowa w katalogu.

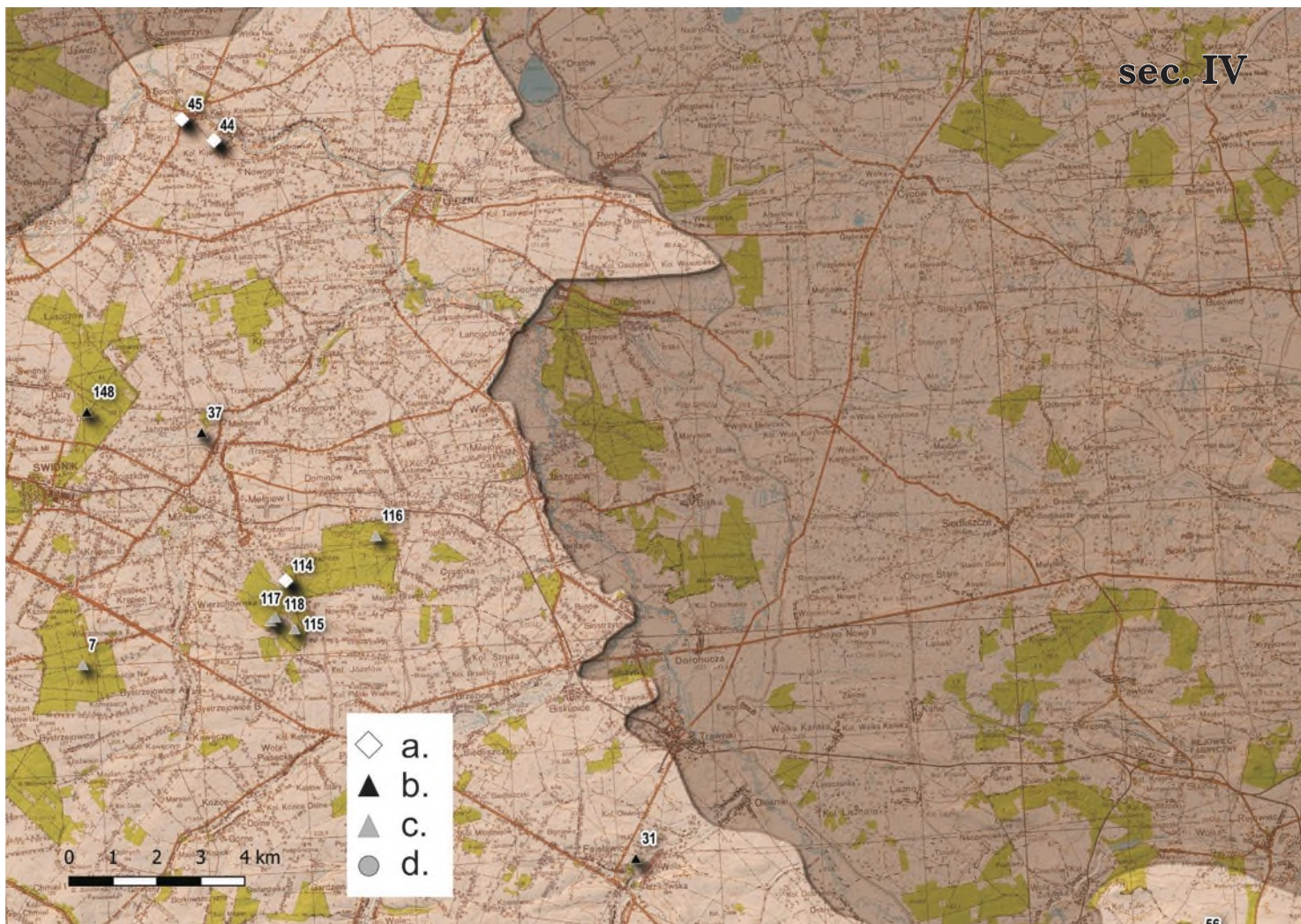

Sekcja III. Stanowiska kurhanowe na Wyżynie Lubelskiej.

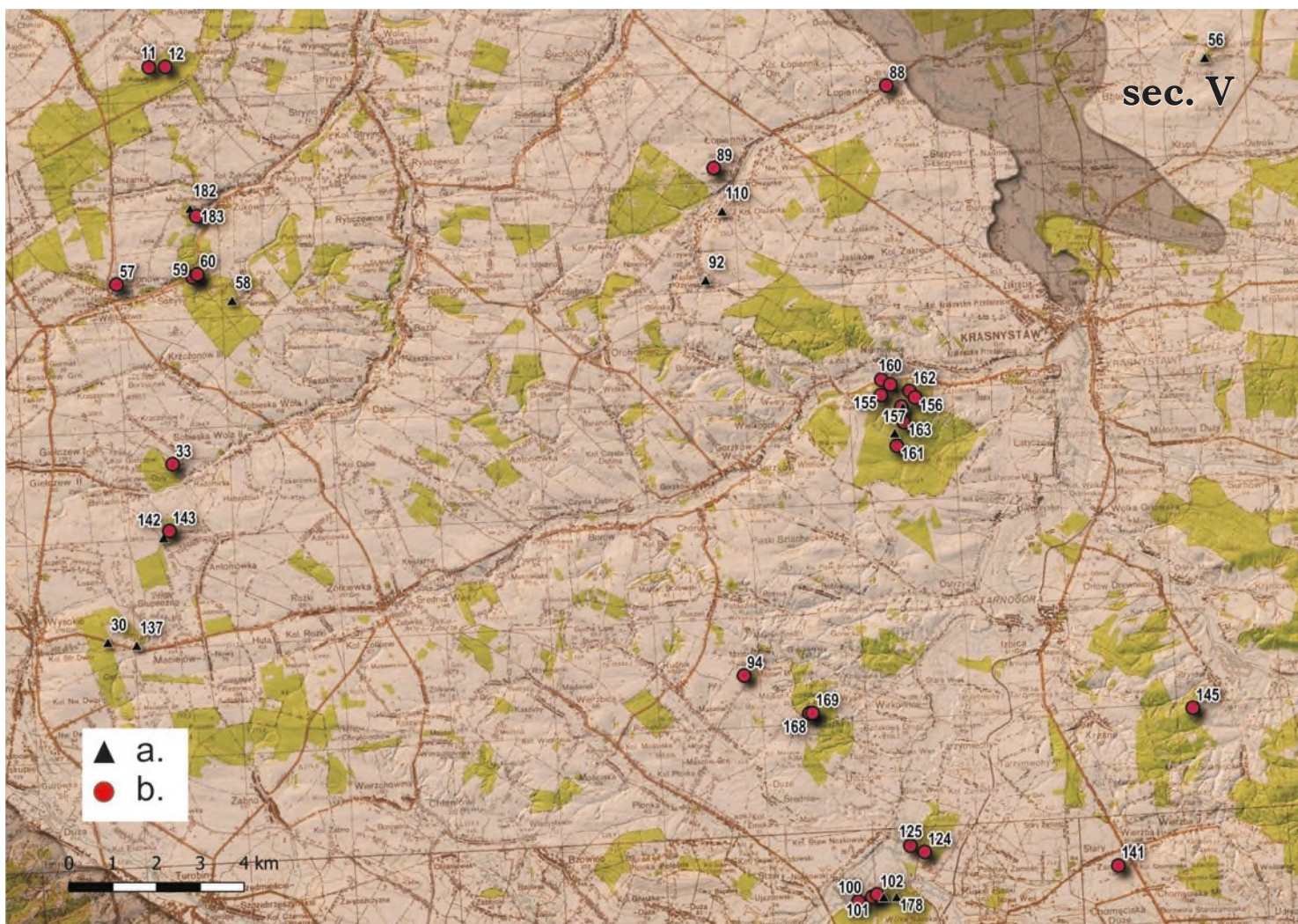
Stan rozpoznania stanowisk: a. badane wykopaliskowo, b. badane powierzchniowo metodą AZP, c. badane teledetekcyjnie, zweryfikowane terenowo, d. nieistniejące, znane z kwerendy – numerowi stanowiska na mapie odpowiada pozycja inwentarzowa w katalogu.

Sekcja IV. Stanowiska kurhanowe na Wyżynie Lubelskiej.
 Funkcja: a. pojedyncze kopce/kurhany, b. cmentarzyska kurhanowe – numerowi stanowiska na mapie odpowiada pozycja inwentarzowa w katalogu.

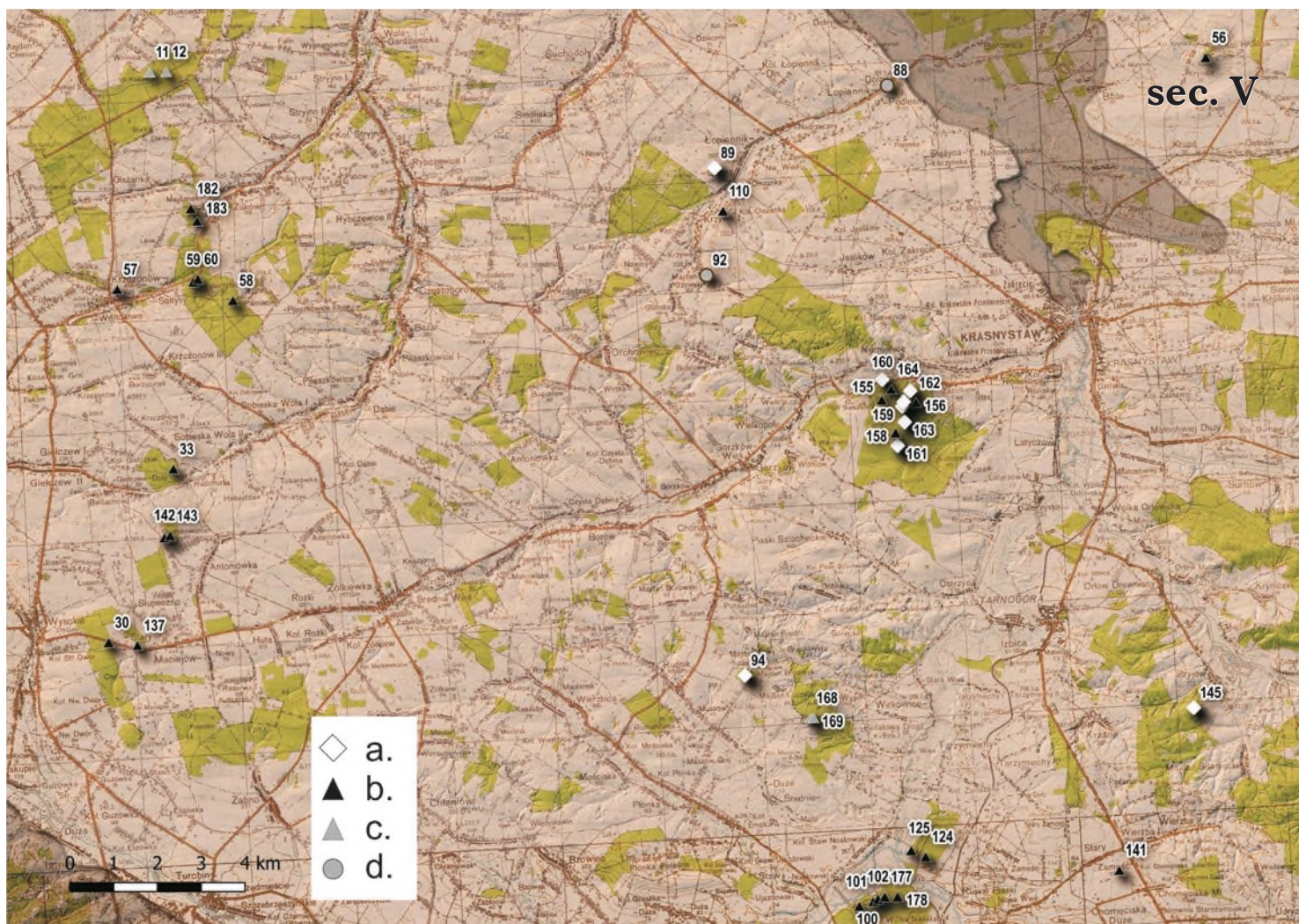

Sekcja IV. Stanowiska kurhanowe na Wyzynie Lubelskiej.
Stan rozpoznania stanowisk: a. badane wykopaliskowo, b. badane powierzchniowo metodą AZP, c. badane teledetekcyjnie, zweryfikowane terenowo, d. nieistniejące, znane z kwerendy – numerowi stanowiska na mapie odpowiada pozycja inwentarzowa w katalogu.

Sekcja V. Stanowiska kurhanowe na Wyżynie Lubelskiej.

Funkcja: a. pojedyncze kopce/kurhany, b. cmentarzyska kurhanowe – numerowi stanowiska na mapie odpowiada pozycja inwentarzowa w katalogu.

Sekcja V. Stanowiska kurhanowe na Wyżynie Lubelskiej.

Stan rozpoznania stanowisk: a. badane wykopaliskowo, b. badane powierzchniowo metodą AZP, c. badane teledetekcyjnie, zweryfikowane terenowo, d. nieistniejące, znane z kwerendy – numerowi stanowiska na mapie odpowiada pozycja inwentarzowa w katalogu.

Sekcja VI. Stanowiska kurhanowe na Wyżynie Lubelskiej.

Funkcja: a. pojedyncze kopce/kurhany, b. cmentarzyska kurhanowe – numerowi stanowiska na mapie odpowiada pozycja inwentarzowa w katalogu.

Sekcja VI. Stanowiska kurhanowe na Wyżynie Lubelskiej.

Stan rozpoznania stanowisk: a. badane wykopaliskowo, b. badane powierzchniowo metodą AZP, c. badane teledetekcyjnie, zweryfikowane terenowo, d. nieistniejące, znane z kwerendy – numerowi stanowiska na mapie odpowiada pozycja inwentarzowa w katalogu.

Sekcja VII. Stanowiska kurhanowe na Wyżynie Lubelskiej.

Funkcja: a. pojedyncze kopce/kurhany, b. cmentarzyska kurhanowe – numerowi stanowiska na mapie odpowiada pozycja inwentarzowa w katalogu.

Sekcja VII. Stanowiska kurhanowe na Wyżynie Lubelskiej.

Stan rozpoznania stanowisk: a. badane wykopaliskowo, b. badane powierzchniowo metodą AZP, c. badane teledetekcyjnie, zweryfikowane terenowo, d. nieistniejące, znane z kwerendy – numerowi stanowiska na mapie odpowiada pozycja inwentarzowa w katalogu.

KATALOG ZABYTKÓW

Opracowanie:

Konrad Grochecki (poz. katalog. nr: 155-164)

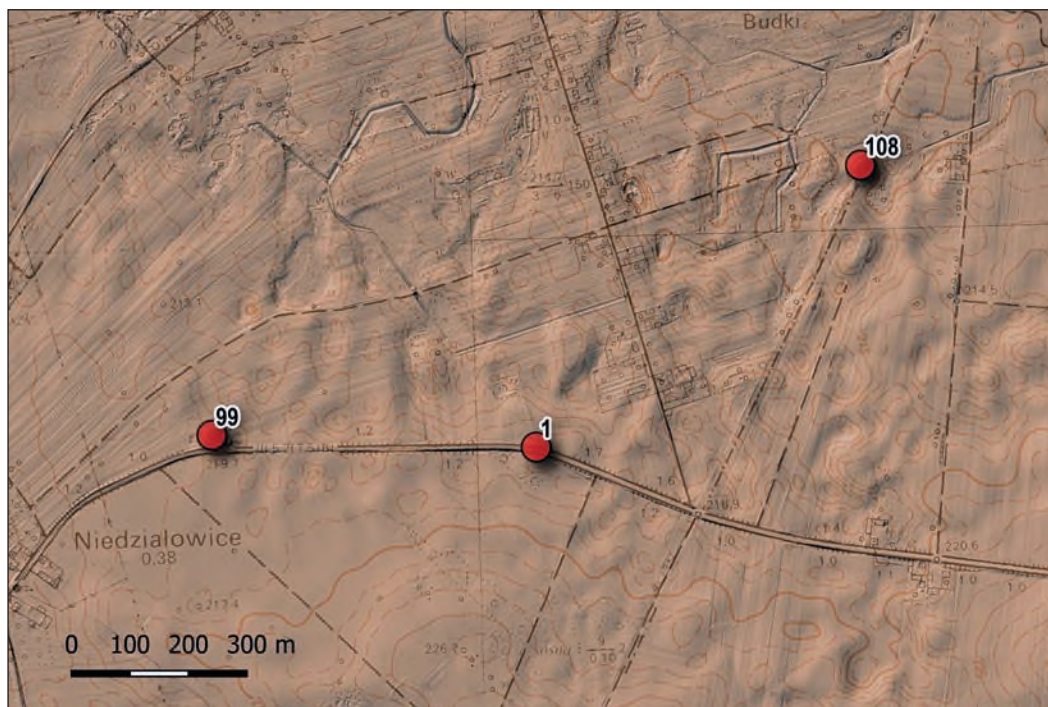
Grzegorz Mączka

Łukasz Miechowicz (poz. katalog. nr: 13-18, 34, 35,40-43, 87, 111, 149-152, 181)

1. ALEKSANDRIA NIEDZIAŁOWSKA, gm. Rejowiec, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 81-89/6-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI, Ryc. 1
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Położony przy polnej drodze kurhan jest słabo czytelny w terenie oraz na numerycznym modelu terenu. Jego silnie uszkodzony nasyp został zarejestrowany podczas badań powierzchniowych. Rozpoznanie kopca poprzedziła wzmianka źródłowa informująca, że „*był pagórek z krzyżem na szczycie*”. Obiekt nie był dotychczas badany wykopaliskowo. Nie stwierdzono materiału zabytkowego na powierzchni stanowiska.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

Ryc. 1 Aleksandria Niedziałowska, gm. Rejowiec – stan. 1, Nowe Depułtycze, gm. Chełm. – stan. 1, Niedziałowice I, gm. Rejowiec – stan. 6. Lokalizacja stanowisk kurhanowych na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

2. BUSIENIEC, gm. Białopole, pow. chełmski

- a. nr stanowiska AZP: 83-92/2-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinach: VI, Ryc. 2
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/30
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Kopiec położony jest na terenie lasu, w północnej części miejscowości, ok. 250 m na północ od zwartej zabudowy wsi i przebiegającej tutaj szosy. Znajduje się na kulminacji dużego garbu terenowego, przy północnej krawędzi doliny rzeki, w bezpośrednim sąsiedztwie duktu leśnego. Nasyp kurhan jest czytelny w terenie. W trakcie badań powierzchniowych wysokość kopca określono na 3 m., a średnicę podstawy ok. 12 m. Obiekt nie był dotychczas badany wykopaliskowo. Na powierzchni stanowiska nie odnaleziono materiału zabytkowego. Zabytek dostępny jest dla zwiedzających.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

Ryc. 2 Busieniec, gm. Białopole. Stanowiska kurhanowe na tle numerycznego modelu terenu i mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

3. BUSIENIEC, gm. Białopole, pow. chełmski

- a. nr stanowiska AZP: 83-92/21-2
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI, Ryc. 2
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

W wydanym w 1974 r przewodniku aut. J. Gąssowskiego i A. Kempisty, *Przewodnik archeologiczny po Polsce*, pod pozycją: Busieniec, pow. Hrubieszów odnajdujemy następujący zapis: „...w tutejszych lasach znajdują się kurhany w dwóch miejscach: w uroczysku Podbusieniec, w pobliżu drogi do Putnowic Górnych 4 dobrze zachowane mogiły, średnicy około 20 m, wys. 1 m, ślady dalszych zniszczonych obiektów, na uroczysku Zabusieniec, niedaleko wsi na skraju lasu przy drodze do Buśna, jest jeden kopiec średnicy 20 m. wys. 0,7 m. Wszystkie pochodzą wczesnego średniowiecza”. Obserwacja terenu oraz analiza numerycznego modelu terenu nie pozwoliły zidentyfikować form terenowych zbliżonych do intencjonalnie wykonanych kopców, sugerujących obecność cmentarzyska kurhanowego. Zapewne wspomniane obiekty uległy całkowitemu zniszczeniu w wyniku prowadzonych tutaj prac rolnych (orka). Na obecnym stanie badań ustalenie chronologii i dokładnej lokalizacji cmentarzyska jest zatem niemożliwe.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

4.–6. BUSIENIEC, gm. Białopole, pow. chełmski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedyncze kopce – domniemane kurhany
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI, Ryc. 2
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

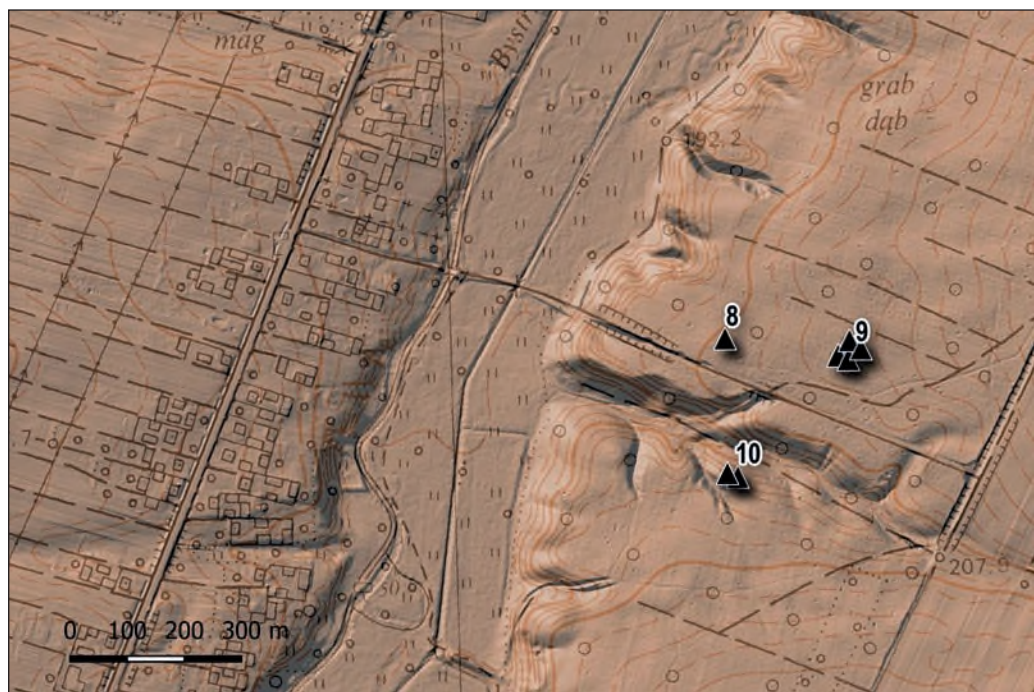
Pojedyncze kopce o konstrukcji ziemnej położone w lesie. Nasypy kopców oddalone od siebie na odległość od 120 do 220 m. Obiekty zostały odkryte na podstawie analizy zobrażeń numerycznego modelu terenu i dotychczas nie były badane archeologicznie. Formy nadal są czytelne w terenie, pomimo znacznych różnic w rozmiarach. Największy kopiec posiada podstawę o szer. ok. 20 (poz. 2), kolejne są znacznie mniejsze i osiągają szerokość od 6 do 10 m.

7. BYSTRZEJOWICE A UKAZ, gm. Piaski, pow. świdnicki

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: IV
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa

- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
  - g. literatura, źródło: Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016
- 8. BYSTRZYCA STARA, gm. Strzyżewice, pow. lubelski**
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
  - c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: III, Ryc. 3
  - d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenu
  - f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Pojedynczy kopiec z widocznym rowem przykurhanowym położony na działce leśnej. Wymiary nasypu: wys. ok. 0,8 m., średnicy podstawy ok. 9 m. Kurhan nie był dotychczas badany wykopaliskowo.
  - g. literatura, źródło: Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

Ryc. 3 Bystrzyca Stara, gm. Strzyżewice. Lokalizacja stanowisk kurhanowych na tle numerycznego modelu terenu i mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

9. BYSTRZYCA STARA, gm. Strzyżewice, pow. lubelski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: III, Ryc. 3
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjne, pozytywna weryfikacja tere-nowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Zespół 4 kopców ziemnych o wysokości od 0,5 do 1,2 m. oraz średnicy podstaw od 7 do 12 m. z widocznymi rowami i jamami przykurhanowymi. Jeden z korpusów uszkodzony współczesnym wkopem. Cmentarzysko porasta las bukowy. Stanowisko nie było dotychczas badane wykopaliskowo. Wchodzące w skład mogielnika kopce są doskonale widoczne w terenie, szczególnie w okresie wiosennym i jesiennym. Położony na leśnych działach prywatnych zabytek jest dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

Fot. 1 Bystrzyca Stara, gm. Strzyżewice. Widok na nasypy kopców (fot. G. Mączka)

10. BYSTRZYCA STARA, gm. Strzyżewice, pow. lubelski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: III
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjne, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Skupisko 2 kopców ziemnych o wysokości 1 i 1,2 m. oraz średnicy 8 do 10 m. Cmentarzysko znajduje się na obszarze leśnym, na prywatnych działach leśnych.

- g. literatura, źródło: Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

Fot. 2 Bystrzyca Stara, gm. Strzyżewice. Widok na nasypy kopców (fot. G. Mączka)

11. CHMIEL DRUGI, gm. Jabłonna, pow. lubelski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisko o pow. 0,3 ha znajduje się na obszarze zalesionym. Zespół 7(8?) niewielkich kopców ziemnych, których wysokość nie przekracza 0,5 m. Średnice owalnych podstaw nasypów – od 5 do 8 m. Stanowisko bez ograniczeń dostępne dla zwiedzających.
- g. literatura, źródło: Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

12. CHMIEL DRUGI, gm. Jabłonna, pow. lubelski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisko znajduje się na obszarze leśnym. 2 oddalono od siebie kopce ziemne o wysokości 0,6 i 0,8 m. i średnicy 8 do 10 m. Teren stanowi własność Lasów Państwowych.
- g. literatura, źródło: Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

13-14. CHODLIK, gm. Karczmiska, pow. opolski

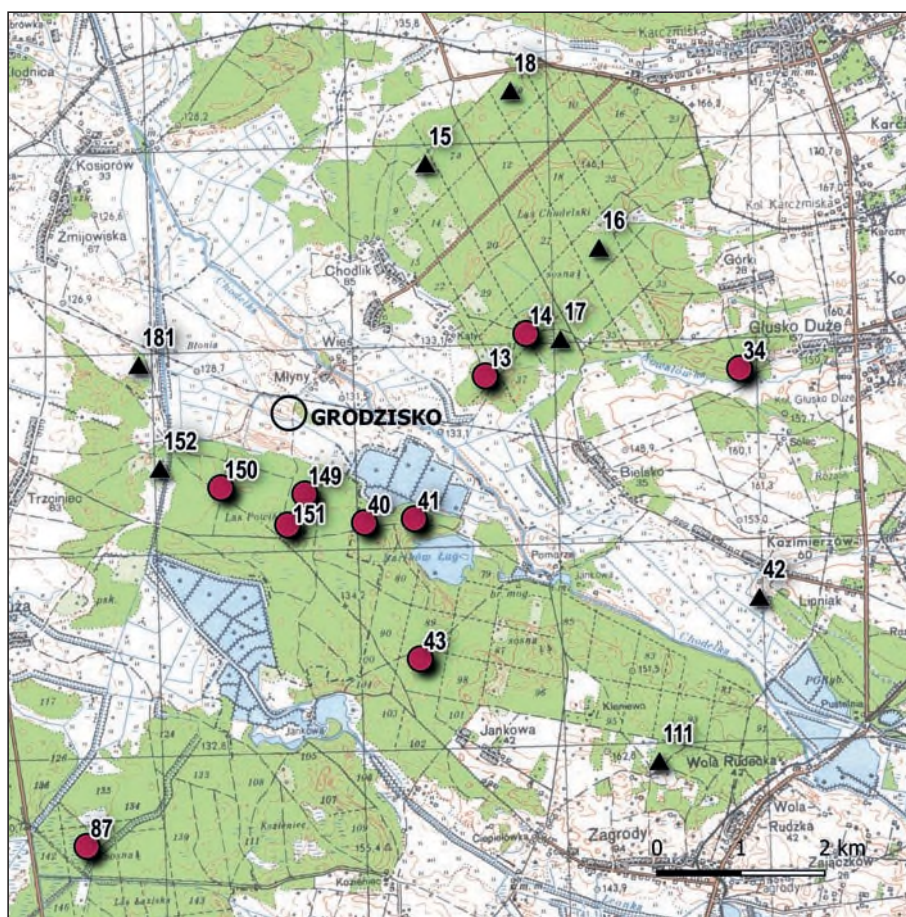
- a. nr stanowiska AZP:78-75/117-25
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko ciałopalne, kurhanowe oraz płaskie
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I, Ryc. 4
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe, geofizyczne, powierzchniowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/96
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Cmentarzysko położone jest w tzw. Lesie Chodelskim przylegającym od północnego-wschodu do części wsi Chodlik zwanej „Kąty”. Składa się nań zespół przeszło trzydziestu, w większości dobrze zachowanych kopców o rozmiarach od 8 do 12 metrów średnicy i wysokości od ok. 50 do 150 cm. Stanowisko zostało odkryte podczas prospekcji terenowej przeprowadzonej w 2009 r.
Kurhany tworzą trzy grupy oddalone od siebie odpowiednio o 100 i 300 m, zostały one ujęte jako jedno stanowisko archeologiczne. Część nasypów zostało zniszczonych orką leśną. Miejscami kurhany układają się w dwa równoległe rzędy. Właściwa wydaje się teza, że groby sytuowane były wzdłuż biegnącej w kierunku grodu i osad w Chodliku wczesnośredniowiecznej drogi.

W latach 2010–2018 prowadzono badania wykopaliskowe trzech kurhanów. W ich wyniku odkryto pochówki ciepłopalne nakurhanowe. Ewenement stanowi datowany radiowęglowo na VIII w. kurhan nr 1, w którym odkryto ciepłopalny pochówek zwierzęco-ludzki z koniem oraz elementy rzędu końskiego.

Począwszy od 2014 do 2018 r. prowadzono badania wykopaliskowe na tzw. „Bartosiej Górcie”, wysokiej piaszczystej wydmy znajdującej się na skraju „Chodelskiego lasu”. Tuż u jej podstawy znajduje się pięć kurhanów tzw. grupy I. Na kulminacji wydmy odkryto kolejne trzy mocno zniwelowane nasypy kurhanowe, z czego jeden przebadano wykopaliskowo. W zachodniej części wydmy uchwycono również pochówki płaskie jamowe, w tym grób w formie półziemianki typu Alt Käbelich. Podczas prac wykopaliskowych odkryto szereg fragmentów naczyń glinianych z VIII-X w. oraz zabytków metalowych, w tym: sprzączki i okucia

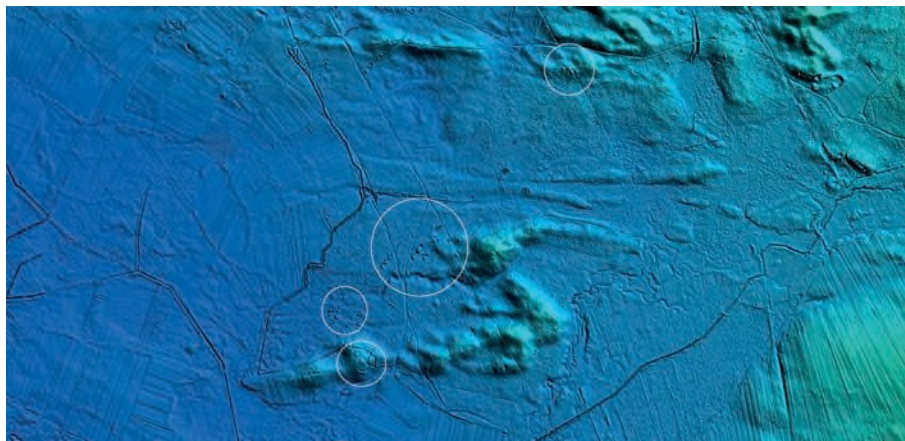
końca pasów o analogiach karolińskich, brązowe aplikacje, elementy stroju oraz ozdób. Badania szczątków kostnych wykazały duży odsetek kości zwierzęcych, przemieszanych z ludzkimi. Cmentarzysko powiązane jest z wczesnośredniowiecznym kompleksem osadniczym w Chodliku. W trakcie badań uchwycono również starsze nawarstwieniach z okresu epoki brązu i wczesnej epoki żelaza (kultury trzcinieckiej oraz łuzycyckiej) oraz neolitu (kultury pucharów lejkowatych).

g. literatura, źródło: Miechowicz Ł., *Sprawozdanie z realizacji projektu nieinwazyjnych badań Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR, finansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe. Priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych”*, Warszawa 2013, mps. w archiwum WUOZ w Lu-

Ryc. 4 Stanowiska kurhanowe w Kotlinie Chodelskiej (oprac. G. Mączka)

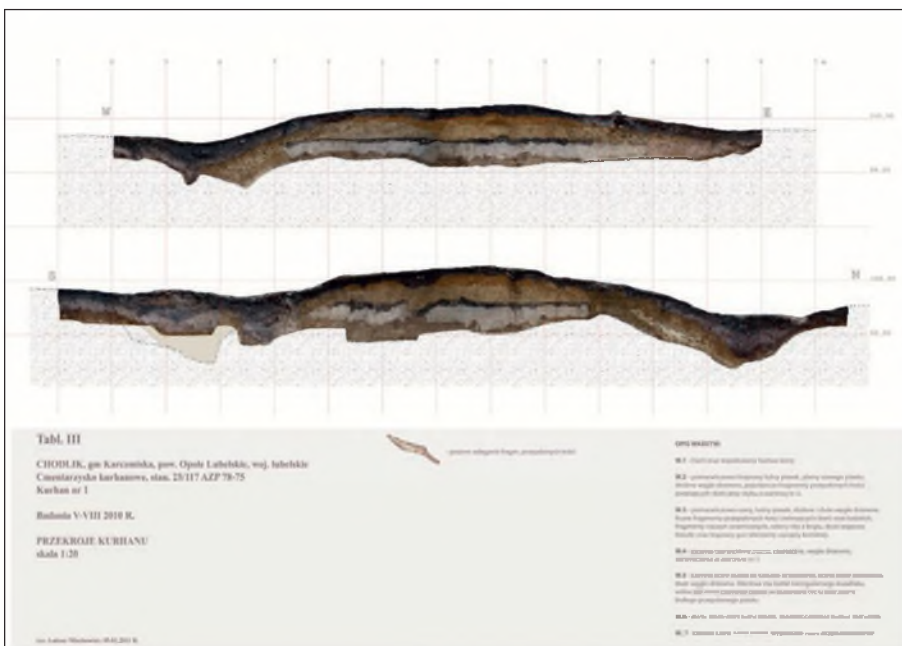
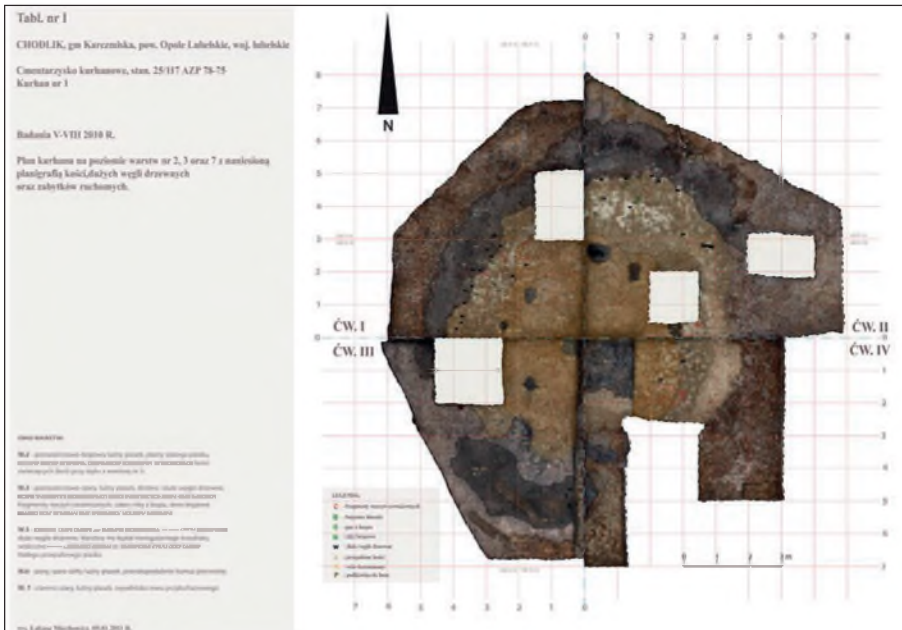
blinie; Miechowicz Ł., *Wczesnośrednio-wieczne grody w Kotlinie Chodelskiej* [w:] Grody z okresu plemiennego na Lubelszczyźnie, red. Ewa Banasiewicz-Szykuła, Lublin 2018, s. 25-70

Ryc. 5 Chodlik, gm. Karczmiska, pow. opolski. NMT z lokalizacją poszczególnych grup kurhanów (oprac. Ł. Miechowicz)

Fot. 3 Chodlik, gm. Karczmiska – stan. 25. Jeden z dobrze zachowanych kurhanów w Lesie Chodelskim (fot. Ł. Miechowicz)

Ryc. 6 Chodlik, gm. Karczmiska – stan. 25. Kurhan nr 1 oraz odkryte zabytki (oprac. Ł. Miechowicz)

Ryc. 7 Chodlik, gm. Karczmiska – stan. 25. Fragmenty naczyń glinianych odkryte u podstawy kurhanu nr 2 (oprac. Ł. Miechowicz)

Ryc. 8 Chodlik, gm. Karczmiska – stan. 25. Zabytki metalowe odkryte w nasypie kurhanu nr 2 (oprac. Ł. Miechowicz)

Ryc. 9 Chodlik, gm. Karczmiska – stan. 25. Wybrane zabytki metalowe z badań na „Bartosiovej gorce”(oprac. Ł. Miechowicz)

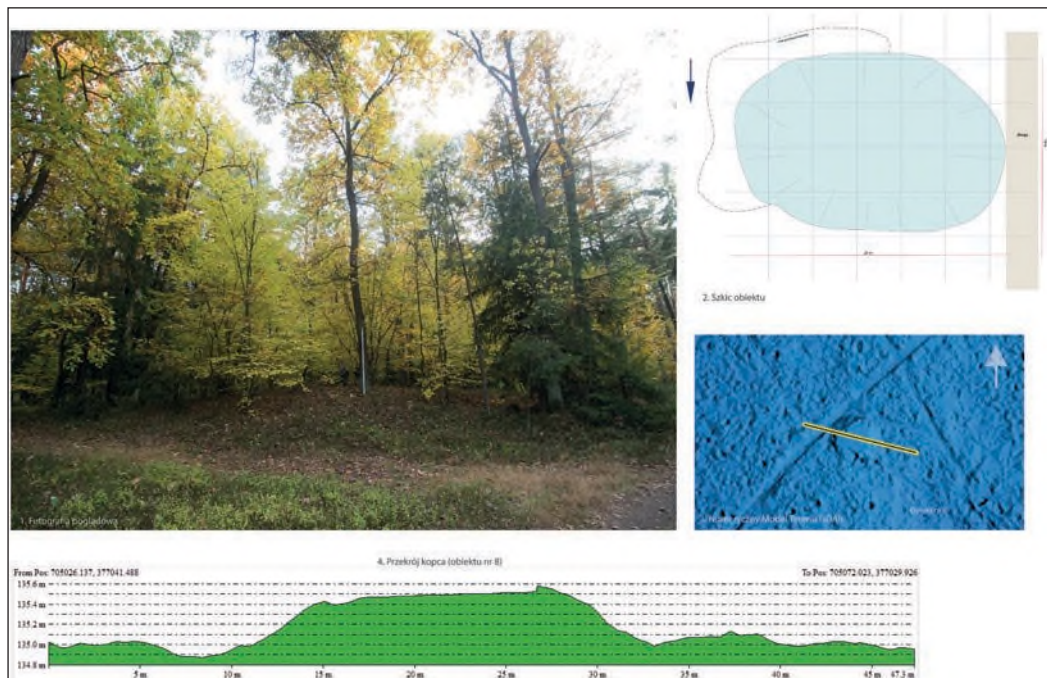
15. CHODLIK, gm. Karczmiska, pow. opolski

- a. nr stanowiska AZP: 78-75/123-28
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I, Ryc. 4
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Kurhan położony jest w tzw. Lesie Chodelskim, na obszarze zarządzanym przez PGL Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Kraśnik. Najprawdopodobniej pochodzi z okresu wczesnego średniowiecza VIII-X w. Jest to kopiec ziemny o owalnym, lekko podłużnym kształcie, wymiary 21x18 m. Wysokość nasypu do 1,3 m. Od strony wschodniej i północnowschodniej widoczny rów przykurhanowy. Zabytek zlokalizowany jest na skrzyżowaniu dróg leśnych. Obiekt nosi ślady orki pługiem leśnym. Od strony południowej widoczne są świeże wkopy powstałe w trakcie wybierania piasku. Porośnięty jest drzewami

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Ł. Miechowicz), archiwum WUOZ w Lublinie; Miechowicz Ł., *Sprawozdanie z realizacji projektu nieinwazyjnych badań Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR, finansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe. Priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych”*, Warszawa 2013, maszynopis w archiwum WUOZ w Lublinie.

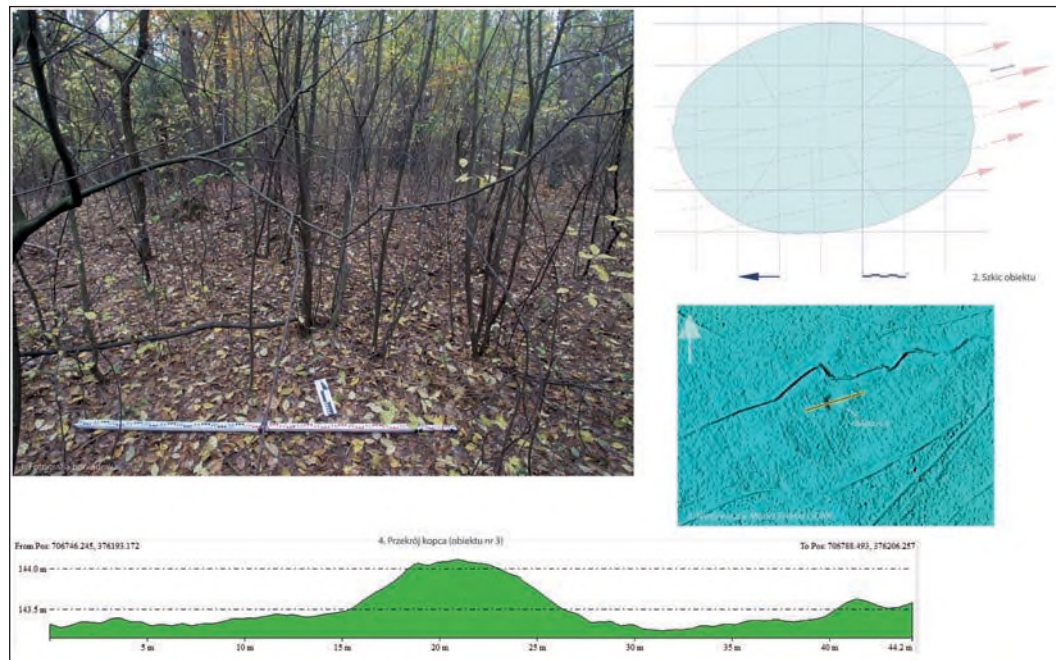
Ryc. 10 Chodlik, gm. Karczmiska – stan. 28. Fotografie, plan oraz przekrój kurhanu (oprac., fot. Ł. Miechowicz)

16. CHODLIK, gm. Karczmiska, pow. opolski

- nr stanowiska AZP: 78-75/120-27
- rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I, Ryc. 4
- rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe
- forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Kurhan położony jest w tzw. Lesie Chodelskim, na obszarze zarządzanym przez PGL Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Kraśnik. Pochodzi zapewne z okresu wczesnego średniowiecza. Jest to kopiec ziemny o owalnym, lekko podłużnym kształcie, wymiary 12x8 m. Wysokość nasypu do 1 m. Na jego powierzchni odkryto kilkanaście fragmentów przepalonych szczątków ludzkich. Obiekt trudno dostępny, porośnięty młodymi drzewami liściastymi, mocno zniszczony, rozorany po osi S-N, na powierzchni nasypu widoczne ślady orki pługiem leśnym. Nie badane cmentarzysko powiązane jest z wczesnośredniowiecznym (VIII-X w) kompleksem osadniczym w Chodliku.
- literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Ł. Miechowicz); Miechowicz Ł., *Sprawozdanie z realizacji projektu nieinwazyjnych badań Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR, finansowanego ze środków*

Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe. Priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych”, Warszawa 2013, maszynopis w archiwum WUOZ w Lublinie.

Ryc. 11 Chodlik, gm. Karczmiska – stan. 27. Fotografia, plan oraz przekrój kurhanu (oprac. I fot. Ł. Miechowicz)

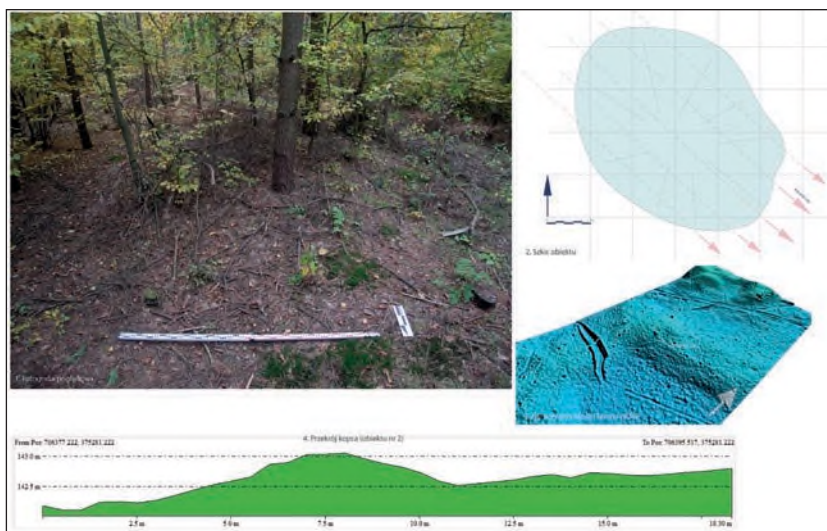
17. CHODLIK, gm. Karczmiska, pow. opolski

- nr stanowiska AZP: 78-75/119-26
- rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: I, Ryc. 4
- rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe
- forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Obiekt położony jest w tzw. Lesie Chodelskim, na obszarze zarządzanym przez Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Kraśnik. Posiada podłużny owalny kształt o wymiarach 8,5 x 5 m, wysokość nasypu sięga 0,5 m. Kurhan porośnięty jest drzewami liściastymi, położony ok. 50 metrów od drogi leśnej. Na jego powierzchni widoczne są ślady orki leśnej.

- literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Ł. Miechowicz), archiwum WUOZ w Lublinie; Miechowicz Ł., *Sprawozdanie z realizacji projektu nieinwazyjnych badań Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR*,

finansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe. Priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych”, Warszawa 2013, maszynopis w archiwum WUOZ w Lublinie

Ryc. 12 Chodlik, gm. Karczmiska – stan. 26. Dokumentacja fotograficzna oraz NMT LiDAR kurhanu (oprac. Ł. Miechowicz)

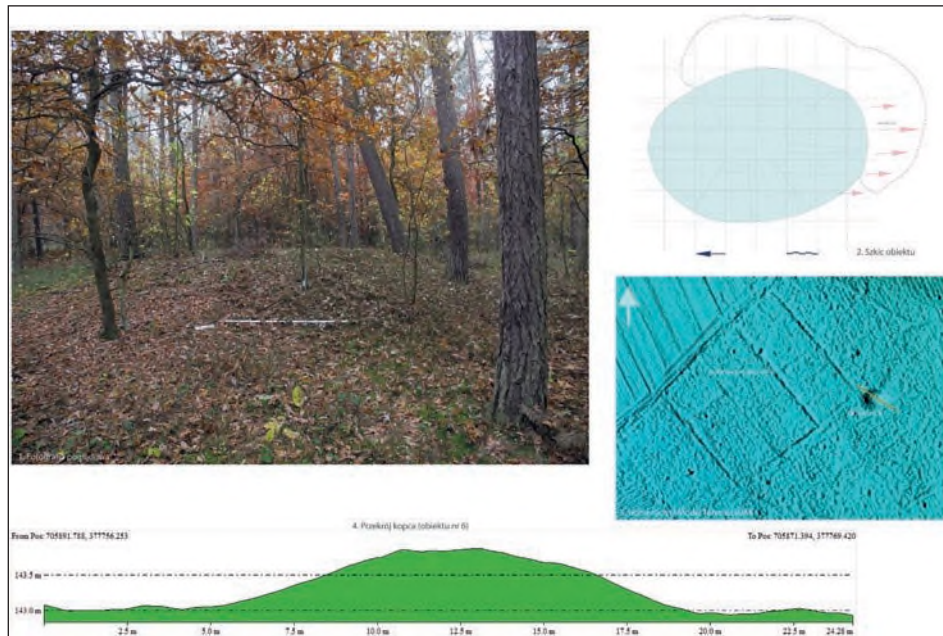
Fot. 4 Chodlik, gm. Karczmiska – stan. 26. Dokumentacja fotograficzna kopca (oprac. Ł. Miechowicz)

18. CHODLIK, gm. Karczmiska, pow. opolski

- nr stanowiska AZP: 78-75/121-29
- rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: I, Ryc. 4
- rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe
- forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Domniemany kurhan wczesnośredniowieczny położony w tzw. Lesie Chodelskim, na obszarze zarządzanym przez Nadleśnictwo Kraśnik. Obiekt o owalnym kształcie i wymiarach 14 x 10 m, wys. nasypu do 1 m. Od strony południowej i wschodniej widoczny zarys rowu przykurhanowego. Zabytek znajduje się na obszarze trudno dostępnym. Cmentarzysko powiązane jest zapewne wczesnośredniowiecznym kompleksem osadniczym w Chodliku.

- literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Ł. Miechowicz), archiwum WUOZ w Lublinie; Miechowicz Ł., *Sprawozdanie z realizacji projektu nieinwazyjnych badań Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR, finansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe. Priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych”*, Warszawa 2013, maszynopis w archiwum WUOZ w Lublinie.

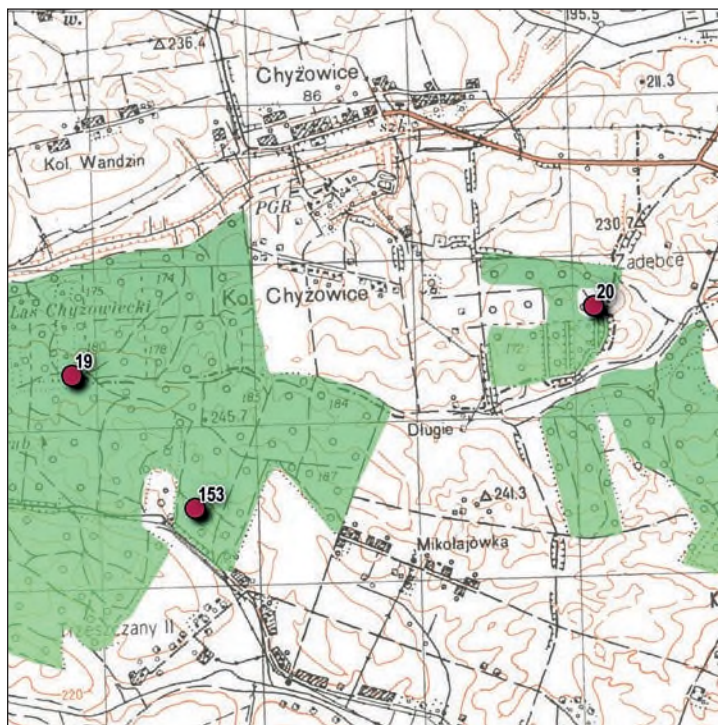
Ryc. 13 Chodlik, gm. Karczmiska – stan. 29. Fotografia, plan i przekrój kurhanu (oprac. i fot. Ł. Miechowicz)

19. CHYŻOWICE, gm. Uchanie, pow. hrubieszowski

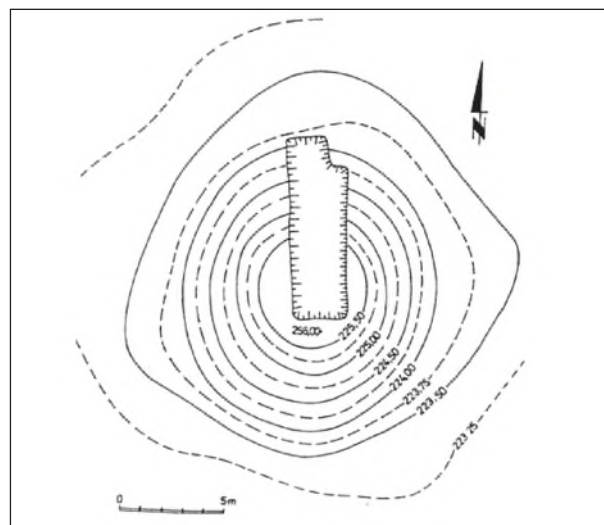
- a. nr stanowiska AZP: 86-92/6-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI, Ryc. 14
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/93
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Stanowisko na terenie lasu prywatnego. Podczas badań powierzchniowych zarejestrowano sporych rozmiarów, okrągły w rzucie kopiec i uszkodzony wkopem rabunkowym. Jego zachowana wysokość wynosi ok. 2,5 m, średnica 15 m (ryc. VI). Na NMT w pobliżu najlepiej zachowanego kopca czytelnych jest jeszcze 3-4 formy terenowe, które nie zostały uchwycone podczas prospekcji terenowej. Można je identyfikować z silnie zniszczonymi nasypami mogił kurhanowych. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (E. Banasiewicz 1991 r.), archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Niedźwiedź J., Prusicka-Kolcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu hrubieszowskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

Ryc. 14 Chyżowice, gm. Uchanie, Trzeszczany, gm. Trzeszczany. Stanowiska kurhanowe na tle mapy topograficznej i numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

Ryc. 15 Chyżowice, gm. Uchanie, stan. 1. Plan wysokościowy najlepiej zachowanego nasypu kopca (oprac. J. Niedźwiedź, E. Prusicka-Kolcon)

Ryc. 16 Chyżowice, gm. Uchanie, stan. 1. Lokalizacja kopców (w tym domniemanych) tle mapy topograficznej i numerycznego modelu terenu (oprac. G.Mączka).

Fot. 5 Chyżowice, gm. Uchanie, stan. 1. Widok na nasyp największego kopca (fot. Prusicka-Kolcon)

20. CHYŻOWICE, gm. Uchanie, pow. hrubieszowski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI, Ryc. 14
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisko o pow. 2,5 h. znajduje się na obszarze zalesionym. Zespół 39 (40?) niewielkich kopców ziemnych, których wysokość nie przekracza 0,5 m. Średnice owalnych lub okrągłych podstaw nasypów – od 4 do 10 m.

Ryc. 17 Chyżowice, gm. Uchanie, Lokalizacja domniemanego cmentarzyska kurhanowego tle mapy topograficznej i numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka).

21. CZARNOŁOZY, gm. Wojślawice, pow. chełmski

- a. nr stanowiska AZP: 83-90/83-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec, nie istnieje
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Nasyp kopca zapewne całkowicie został zniszczony. Wg uzyskanej od mieszkańca wsi relacji samotny obiekt znajdował się na otwartej przestrzeni pola ornego. Kopca nie odnaleziono podczas badań powierzchniowych.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

22. CZERNIĘCIN PODUCHOWNY, gm. Turobin, pow. biłgorajski

- a. nr stanowiska AZP: 87-84/109-13
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V, Ryc. 111
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP

- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Kopiec ziemny, położony na łące, o czytelnej formie krajobrazowej. Wymiary: wys. ok. 1 m., średnicy podstawy ok. 12 m.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu

23. CZERNIĘCIN PODUCHOWNY, gm. Turobin, pow. biłgorajski

- a. nr stanowiska AZP: 87-84/114-14
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V, Ryc. 111
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Dużych rozmiarów pojedynczy kopiec (o wys. ponad 2 m.) położony w obrębie parafialnego cmentarza. Obecnie pełni funkcje postumentu pod pomnik. Lokalizacja kopca oznaczona została na mapie wojskowej z 1804 r. opracowanej przez Antona Mayer von Heldensfelda.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu

Ryc. 18 Czernięcin Poduchowny, gm. Turobin, stan. 14. Lokalizacja kopca na mapie wojskowej z 1804 r. oprac. przez Antona Mayera von Heldensfelda (za mapire.eu, oprac. G. Mączka)

Fot. 6 Czernięcin Poduchowny, gm. Turobin. stan. 14. Cmentarz parafialny. Widok ogólny na zabytek (fot. G. Mączka)

24. DEPUŁTYCZE KRÓLEWSKIE – KOLONIA, gm. Chełm, pow. chełmski

- a. nr stanowiska AZP: 81-89/5-2
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Położony na polu ornym, dominujący w krajobrazie kopiec uznawany jest przez miejscową ludność jako kopiec powstańczy. Wyłączony z użytkowania obiekt nie był dotychczas badany wykopaliskowo. Posiada wymiary: podstawa szer. 15 x 17 m. wys. ok. 1,5 m. Nasypany częściowo uszkodzony wskutek prowadzonych prac rolnych.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

Fot. 7 Depułtycze Królewskie – Kolonia, gm. Chełm, pow. chełmski, stan. 2 (fot. G. Mączka)

25. DEPUŁTYCZE KRÓLEWSKIE – KOLONIA, gm. Chełm, pow. chełmski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- e. badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
 Domniemany kopiec znajduje się w lesie, blisko jego skraju. Jego obecność sugeruje forma terenowa dostrzegalna na numerycznym modelu terenu. Zachowany nasyp sięga wysokości 0,6 m. Pomiar odczytany z NMT wskazuje, że silnie zniwelowany nasyp kopca posiada w podstawie 25 m. szerokości.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

26. DEPUŁTYCZE KRÓLEWSKIE – KOLONIA, gm. Chełm, pow. chełmski

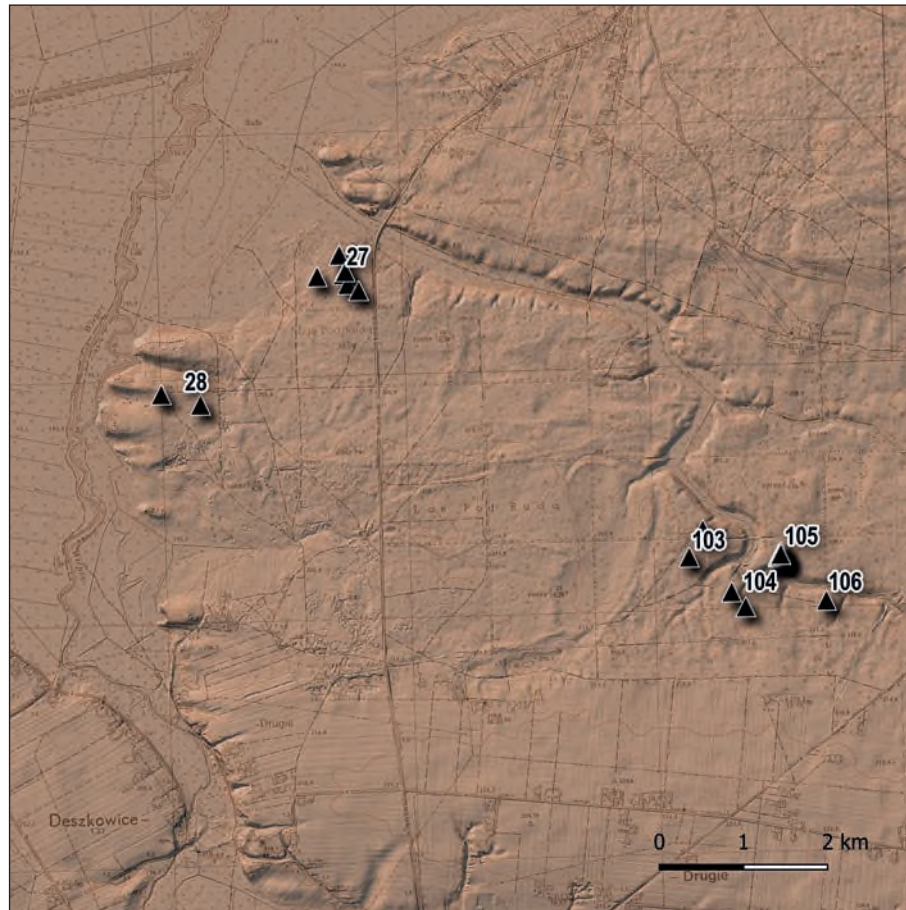
- a. nr stanowiska AZP: 81-89/4-1, 81-89/8-2
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedyncze kopce – domniemane kurhany
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan: ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Dwa zarejestrowane podczas badań powierzchniowych oddalone od siebie kopce. Położone są na polach ornych bezpośrednio przy drodze gruntowe. Ich szeroko rozsunięte nasypy (szer. ok. 20 m.) są nieomal nieczytelne w krajobrazie. Z powierzchni stanowiska nie pozyskano materiału ruchomego, pozwalającego datować oba obiekty. Zapewne oba obiekty znajdują się w końcowym stadium zniszczenia.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

27. DESZKOWICE II, gm. Sułów, pow. zamojski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V, Ryc. 19
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisk obejmujące obszar o pow. 1 ha., zlokalizowane jest na ternie leśnym. Położone jest w linii prostej, w odległości ok. 130 m. na zachód od przebiegającej tutaj szosy. W jego granicach znajduje się 5 kopców ziemnych o różnym stanie zachowania. Największy i najlepiej zachowany nasyp posiada wys. ok. 1,2 m. Średnica jego podstawy wynosi ok. 18 m. Pozostałe są mniejsze (wys. do 0,5 m) i są gorzej zachowane.

28. DESZKOWICE II, gm. Sułów, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 88-86/2-2
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V, Ryc. 19
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowiska znajduje się w lesie. W jego granicach zarejestrowano 2 silnie zniszczone i oddalone od siebie na ok. 150 m. kopce ziemne. Jeden z nasypów przecina leśna droga. Obiekt identyfikuje się z dotychczas nieodnalezionym lecz wzmiankowanym w literaturze cmentarzyskiem kurhanowym.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Prusicka-Kołcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu zamojskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

Ryc. 19 Deszkowice II, gm. Sulów i Nielisz, gm. Nielisz. Stanowiska kurhanowe na tle numerycznego modelu terenu mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

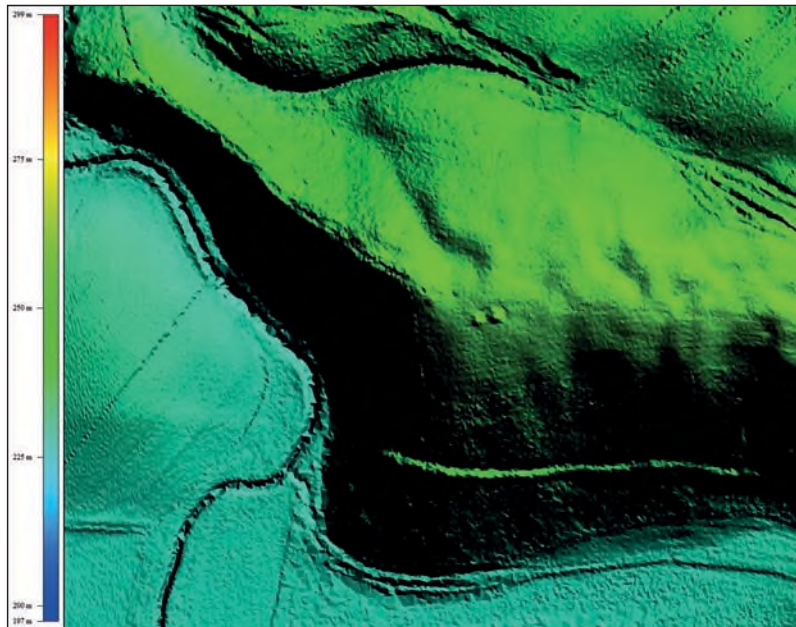
Fot. 8 Deszkowice II, gm. Sulów. Widok na największy i najlepiej zachowany nasyp kopca na cmentarzysku kurhanowym (fot. G. Mączka)

29. DĘBINA KOLONIA (ob. GLINISKA), gm. Uchanie, pow. hrubieszowski

- a. nr stanowiska AZP: 85-91/17-12
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VII, Ryc. 20
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Kopce położone są na łąkach, na kulminacji cypla przy dolinie rzecznej. Stanowisko odkryto podczas penetracji towarzyszących pracom wykopaliskowym na położonym w pobliżu (w odległości ok. 500 m.) grodzisku w Skibicach. Zarejestrowano blisko siebie położone 3 kopce, w tym: kurhan 1 – nasyp ziemny, nieregularnych kształtów, zbliżony do owalnego, o średnicy ok. 6 m i wys. ok. 0,6 m, kurhan 2 – nasyp ziemny, nieregularnych kształtów, zbliżony do owalnego, o średnicy ok. 5 m i wys. ok. 0,5-0,6 m. Kurhan 3 to nasyp ziemny, nieregularnych kształtów, zbliżony do owalnego, o średnicy ok. 4 m i wys. ok. 0,40 m. Chronologia stanowiska bliżej nieokreślona. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (E. Banasiewicz, J. Niedźwiedź), archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Niedźwiedź J., Prusicka-Kołcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu hrubieszowskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

Ryc. 20 Dębina Kolonia (ob. Gliniska), gm. Uchanie, stan. 12. Lokalizacja stanowiska na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

Fot. 9 Dębina Kolonia (ob. Gliniska), gm. Uchanie, stan. 12. Widok na nasyp kopca (fot. Prusicka-Kolcon)

30. DRAGANY, gm. Wysokie, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 85-83/61-5
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V, Ryc. 78
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Stanowisko znajduje się na lesie, na jego skraju, blisko przebiegającej tutaj szosy. Pomimo, że korpus jest wywłaszczone nadal posiada czytelną w krajobrazie formę. Przy jego podstawie zaobserwować można rowek dookolny. Zachowana wysokość nasypu: ok. 1 m., owalna podstaw o średnicy ok. 8 m.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ w Lublinie; *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

31. FAJSŁAWICE, gm. Fajslawice, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 80-85/1-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: IV
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków

- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Pojedynczy kopiec ziemny na granicy pól uprawnych. Zachowana wys. nasypu ok. 1. m., podstawa o średnicy 8 m., w kształcie zbliżonym do prostokąta. Jest to zapewne wynik podcinania nasypu podczas orki.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie

Fot. 10 Fajslawice, gm. Fajslawice, pow. krasnostawski, stan. nr 1 (fot. G. Mączka)

32. GAJ CZERNIŃSKI, gm. Turobin, pow. biłgorajski

- a. nr stanowiska AZP: 87-84/108-9
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V, Ryc. 111
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Położony wśród łąk, w oddaleniu od zabudowań wsi, pojedynczy kopiec, zniszczony i silnie zniwelowany w wyniku prac rolnych oraz eksploatacji przebiegającej polnej drogi. Zachowana wysokość nasypu ok. 0,5 m. Pomimo uszkodzenia obiekt o wyraźnie owalnym narysie czytelny jest na numerycznym modelu terenu.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu

Fot. 11 Gaj Czernieński, gm. Turobin, stan. 9, Widok na zniszczony nasyp kopca (fot. G. Mączka)

33. GIELCZEW DOŁY, gm. Wysokie, pow. lubelski

a. nr stanowiska AZP: 83-83/49-11

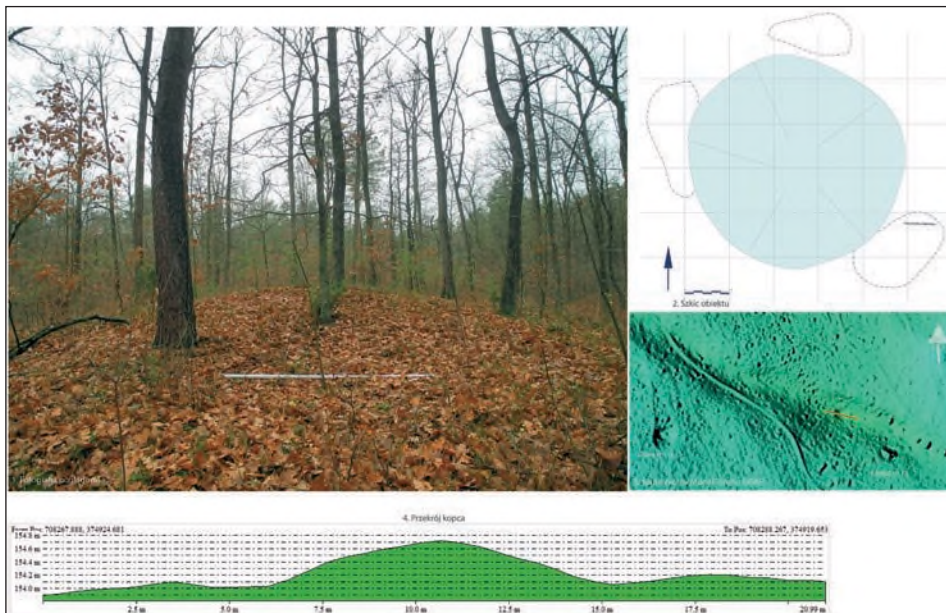

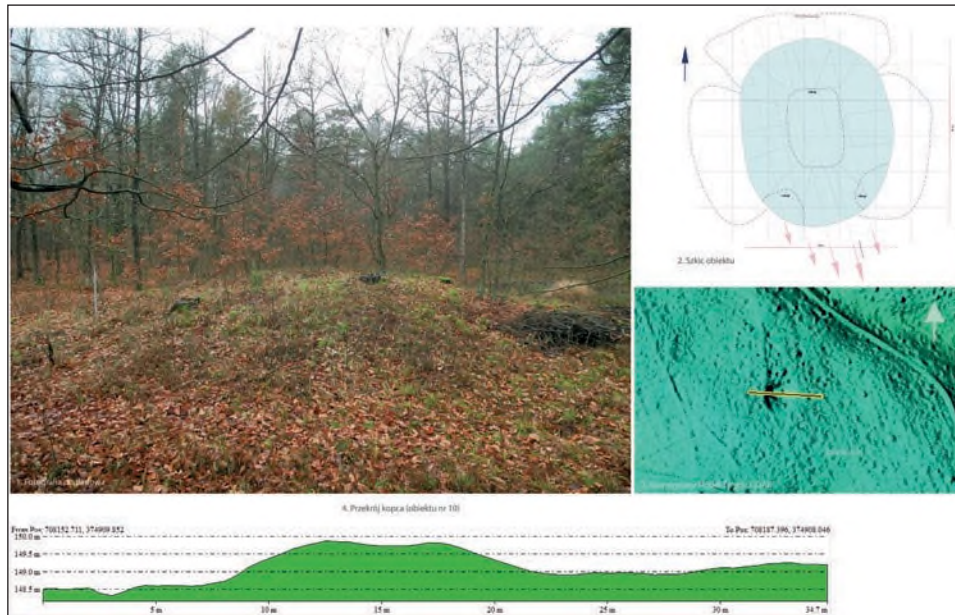
Rys. 21 Gielczew Doły, gm. Wysokie, pow. lubelski, stan. nr 11. Cmentarzysko na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V, Ryc. 78
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisko obejmujące obszar o pow. 20 arów. Zwarte skupisko 14 (15?) niewielkich kopców ziemnych o wysokości od ok. 0,3 m. do 1 m. i średnicy podstawy 5-12 m. Zabytek znajduje się na prywatnych działkach leśnych i jest dostępny dla zwiedzających.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ w Lublinie; Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

34. GŁUSKO DUŻE, gm. Karczmiska, pow. opolski

- a. nr stanowiska AZP: 78-76/44-10
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I, Ryc. 4
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. przeznaczone do włączenia do ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Zespół 3 kopców ziemnych o wysokości do 1 m oraz średnicy do 12 m, z widocznymi rowami i jamami przykurhanowymi, położone przy drodze biegnącej w stronę Chodlika, nieopodal zachodniego krańca wsi Głusko. Kopce noszą ślady rozkopywania.
Cmentarzysko znajduje się na obszarze zarządzanym przez Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Kraśnik. Cmentarzysko powiązane jest z wczesnośredniowiecznym kompleksem osadniczym w Chodliku. Forma rozpoznana na podstawie danych ASL, pozytywna weryfikacja w terenie.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Ł. Miechowicz), archiwum WUOZ w Lublinie; Miechowicz Ł., *Sprawozdanie z realizacji projektu nieinwazyjnych badań Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR, finansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe. Priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych”*, Warszawa 2013, maszynopis w archiwum WUOZ w Lublinie.

Ryc. 22 Głusko Duże, gm. Karczmiska, pow. opolski, stan. nr 10. Fotografie, plany i przekroje wybranych kurhanów (oprac. i fot. Ł. Miechowicz)

35. GÓRNA OWCZARNA, gm. Opole Lubelskie, pow. opolski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: I, Ryc. 25
- d. rodzaj badań archeologicznych: nieistniejące, znane z kwerendy, badania wykopaliskowe przeprowadzone ok. 1894 r.
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. przeznaczone do włączenia do ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Rząd kurhanów równoległy do kurhanów w Janiszkowicach, opisany i zbadany w 1894 r. przez W. Olechnowicza. Miała być to linia czterech kurhanów, ciągnąca się od brzegu lasu naprzeciwko folwarku Owczarnia Górna. Znajdować miał się tu największy z obiektów przebadanych przez archeologa, który mierzył cztery metry wysokości i dziesięć metrów średnicy. Mniejsze sięgały 1 m. wysokości i 3-4 metrów średnicy. Nazwa „Kopce” wsi Owczarnia Górna oraz lasu położonego na południe od niej widoczna jest na XIX mapach i planach katastralnych. Nieopodal kurhanów w Owczarni, niecałe 500 metrów na południe, za tuż strumieniem Leonka, znajduje się kolejne wczesnośredniowieczne cmentarzysko kurhanowe w Skokowie.

- g. literatura, źródło: Olechnowicz W. *Poszukiwania archeologiczne w gub. lubelskiej, Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne*, 1897, T. II, s. 42-55; Zoll-Adamikowa H., 1975, *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne Słowian na terenie Polski, Cz. I. Źródła*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979 *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne Słowian na terenie Polski, Cz. II. Analiza. Wnioski*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk

Ryc. 23 „Las Kopce zwany” oraz folwark Owczarnia Górna na Mappie Szczegółowej... 1852 r. (AGAD Lublin, oprac. Ł. Miechowicz)

36. JANISZKOWICE (d. Baba), gm. Opole Lubelskie, pow. opolski

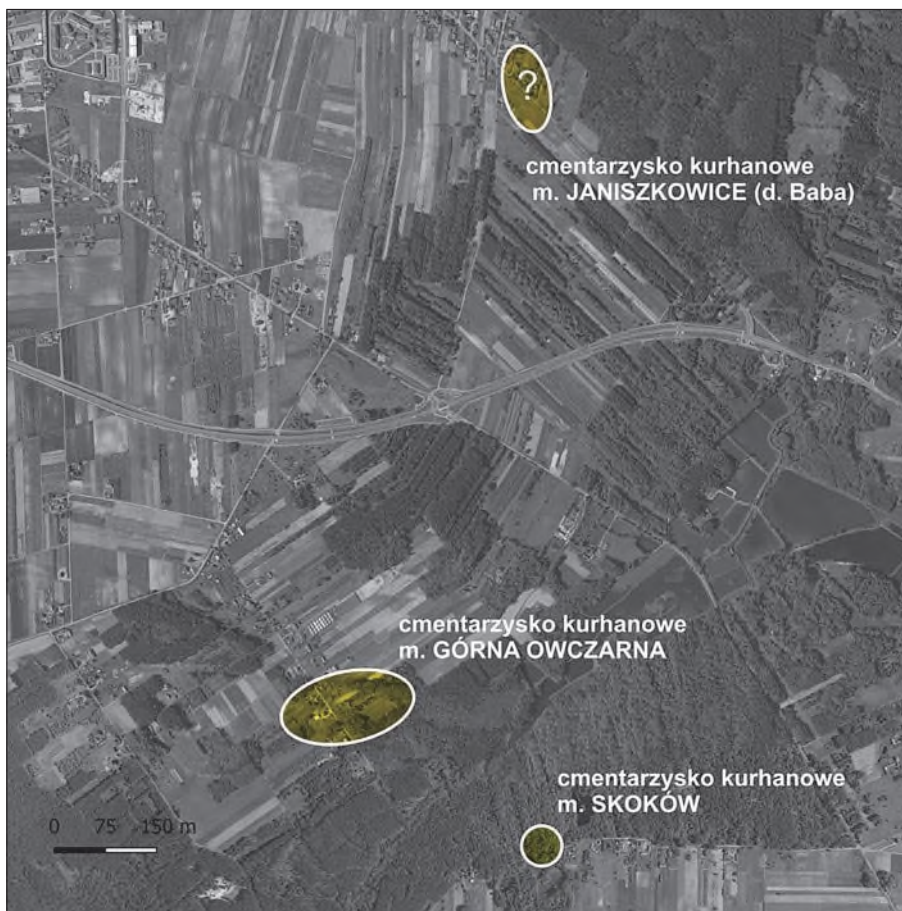
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I, Ryc. 24, 25
- d. rodzaj badań archeologicznych: nieistniejące, znane z kwerendy, badania wykopaliskowe W. Olechnowicza, prowadzone ok. 1894 r.
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
 W 1894 roku W. Olechnowicz rozkopał, jak sam opisuje: dwie „linie” kurhanów w okolicach wsi Baba. Kurhany rozłożone miały być w dwóch rzędach. Pierwszy składający się z 7 mogił znajdował się przy drodze ze wsi Janiszkowice do Baby, przecinając drogę pod bardzo ostrym kątem, tak, że środkowy kopiec miał się znajdować przy samej drodze. Druga linia kurhanów odległa była o wiorstę ku południowi (cztery obiekty), ciągnęła się od brzegu lasu naprzeciwko folwarku Owczarnia Górna (Kopce).

Największy z obiektów przebadanych przez archeologa znajdował się w drugiej linii, mierzył cztery metry wysokości i dziesięć metrów średnicy. Najmniejsze sięgały 1 metra wysokości i 3-4 metrów średnicy. Wszystkie kurhany zostały przez badacza rozkopane, w części z nich „na podstawie na ziemi nieruszanej znajdowały się ślady ogniska”. Spalenizna zalegała czasem cienką, czasem grubszą warstwą (ok. 10 cm) zajmując całą podstawę kopców. W większości obiektów spalenizny na dnie nie znaleziono, jedynie węgle drzewne w nasypach. W kurhanie linii drugiej znajdował się duży głaz. W jednym z obiektów tworzących pierwszy rząd Władysław Olechnowicz natrafił na popielnicę, „przystawkę”, czerpak oraz naszyjnik brązowy. Popielnica wypełniona była popiołem z kośćmi, którego część rozsypana była wokół naczynia. Przy nim znajdował się naszyjnik z cylindrycznych paciorków z brązowej taśmy spiralnie zwijanej. Zabytki te znajdowały się w nasypie kopca oddzielone warstwą czystego piasku od zalegającej poniżej warstwy popiołu pochodzącej z ciałopalenia, stąd stwierdzenie, iż pochówek ten jest młodszy od kurhanu (Olechnowicz, 1897, s. 42-45). Datowanie tego obiektu według Heleny Zoll-Adamikowej należy odnieść do pradziejów. Resztę kurhanów, na podstawie ich opisu i wyposażenia badaczka datuje na wczesne średniowiecze (Zoll-Adamikowa, 1975, s. 48). Brak materiałów kostnych sugeruje pochówki nakurhanowe, które prawdopodobnie zostały przeoczone podczas rozkopywania nasypów.

- g. literatura, źródło: Olechnowicz W., *Poszukiwania archeologiczne w gub. lubelskiej*, Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne, 1897, T. II, s. 42-55; Zoll-Adamikowa H., 1975, *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne Słowian na terenie Polski, Cz. I. Źródła*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1979 *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne Słowian na terenie Polski, Cz. II. Analiza. Wnioski*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk

Ryc. 24 Mapa Heldensfeldta 1804 r. z zaznaczonym kopcem przy drodze z Janiszkowic do wsi Baba, dziś obszar zajęty przez ul. Fabryczną i zabudowę mieszkalną Opola Lubelskiego (za mapire.eu, oprac. Ł. Miechowicz)

Rys. 25 Cmentarzyska kurhanowe w m. Janiszkwice, Górna Owczarnia i Skoków, pow. opolski na tle ortofotomapy (oprac. G. Mączka)

37. JANOWICE, gm. Mełgiew, pow. świdnicki

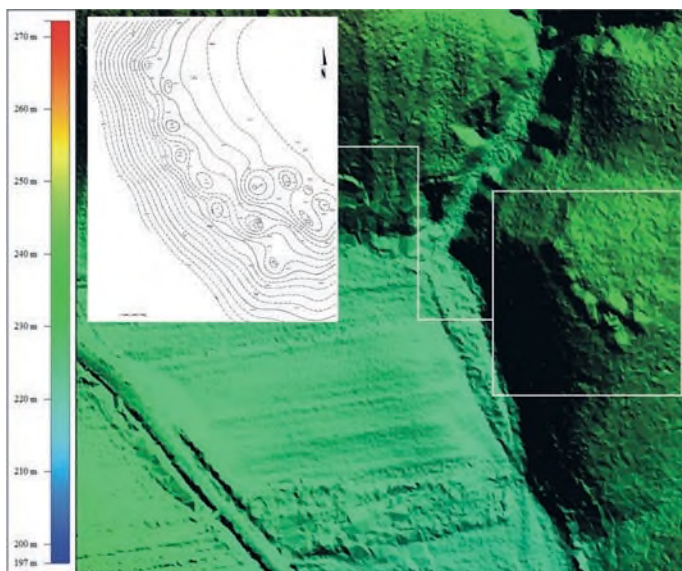
- a. nr stanowiska AZP: 77-83/31-3
- b. rozpoznana funkcja zabytku: domaniemany kopiec/kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: IV
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytekujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Pojedynczy silnie zniszczony w wyniku orki obiekt położony na polu uprawnym. Podczas obserwacji dokonanych podczas prospekcji terenowej ustalono, że średnica nasypu wynosi ok. 25 m i w wys. ok. 1m. Materiału ruchomego z terenu stanowiska nie pozyskano.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (J. Niedźwiedz) w archiwum WUOZ w Lublinie

38. JAROSŁAWIEC, gm. Uchanie, pow. hrubieszowski

- a. nr stanowiska AZP: 85-92/213-33
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP

Ryc. 26 Jarosławiec, gm. Uchanie – stan. 33. Lokalizacja stanowiska na tle numerycznego modelu terenu wraz z planem sytuacyjno-wysokościowym stanowiska (oprac. G. Mączka)

- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/90
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

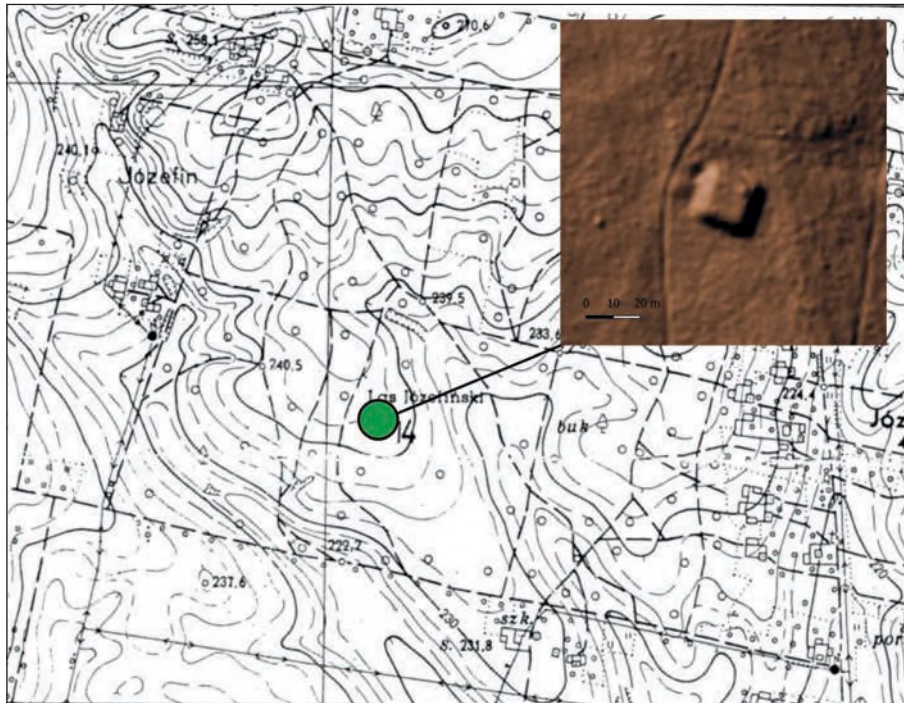
Cmentarzysko położone jest w lesie o lokalnej nazwie „Bondysz”, na krawędzi małej doliny. Podczas badań powierzchniowych zarejestrowano grupę 12 kurhanów o różnym stanie zachowania. Nasypy ziemne w podstawie o owalnym narysie mają obecnie średnice 3-8 m., a ich wysokość wynosi średnio 0,3 – 0,7 m. Chronologia stanowiska bliżej nieokreślona. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (W. Koman), archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Niedźwiedz J., Prusicka-Kołcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu hrubieszowskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

Fot. 12 Jarosławiec, gm. Uchanie, stan. 33, (fot. E. Prusicka-Kołcon)

39. JÓZEFIN (d. Żulin), gm. Trzuszczany, pow. hrubieszowski

- a. nr stanowiska AZP: 86-92/7-14
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI, Ryc. 27
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/141
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Na położonym w lesie stanowisku zarejestrowano duży kopiec w kształcie czworokątne-go stożka o ściętym wierzchołku. Jego podstawa jest w zarysie w przybliżeniu kwadrato-wa, o długości boku ok. 24 m. Maksymalna wysokość kopca od podstawy wynosi 1,86 m. Obiekt o nieustalonym przeznaczeniu (obiekt wojskowy, fortyfikacyjny?) najprawdopo-dobniej powstał w okresie nowożytnym lub współczesnym. Zabytek dostępny dla zwie-dzających.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (E. Banasiewicz 1997 r.), archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Niedźwiedź J., Prusicka-Kołcon E., *Inwentaryzacja kurha-nów powiatu hrubieszowskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

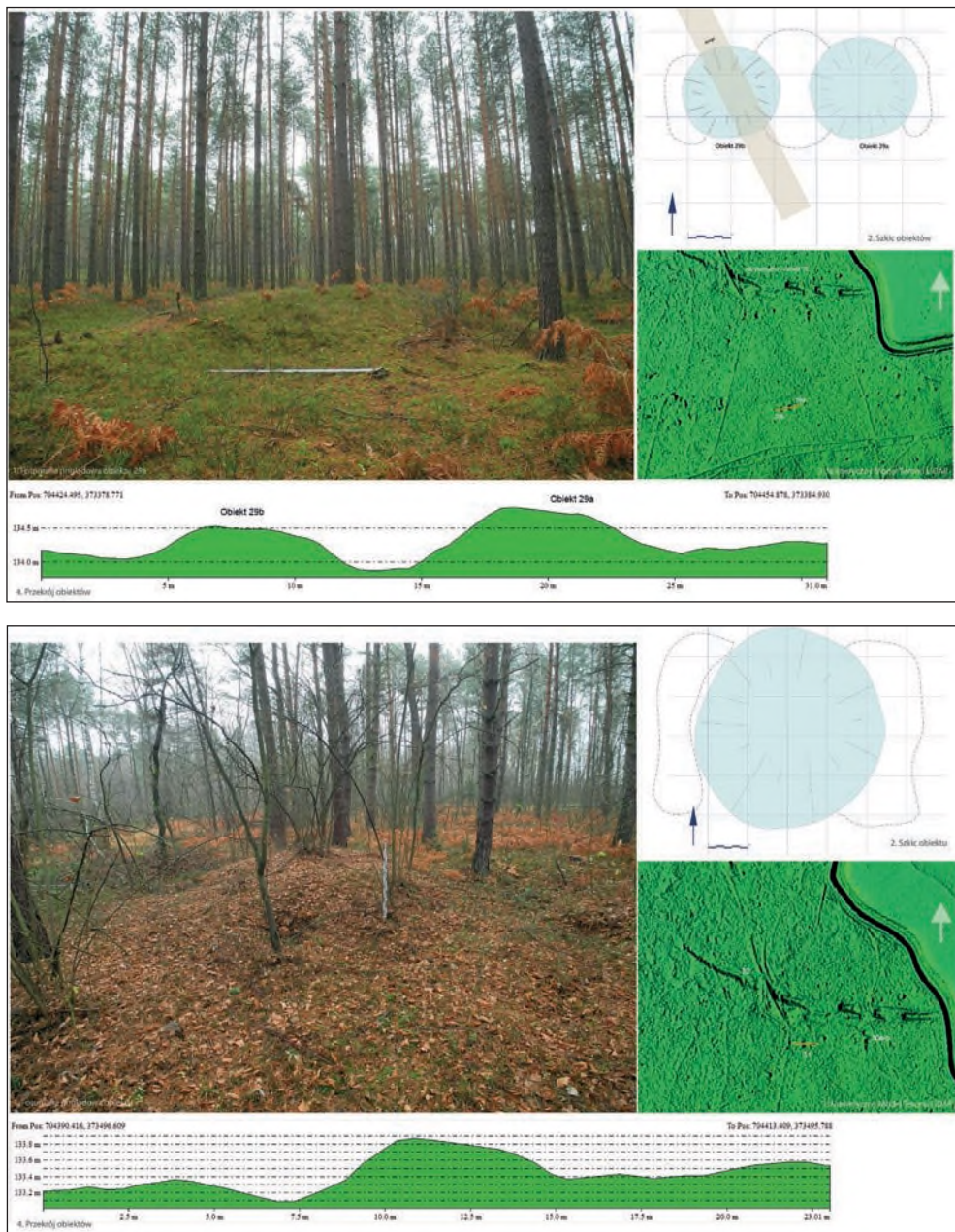
Ryc. 27 Józefin, gm. Trzuszczany, stan. 14. Lokalizacja stanowiska na mapy topograficznej i numerycznego modelu terenu (oprac. J. Niedźwiedź, E. Prusicka-Kołcon, G. Mączka)

40. KAZIMIERZÓW, gm. Opole Lubelskie, pow. opolski

- a. nr stanowiska AZP: 78-75/125-12
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

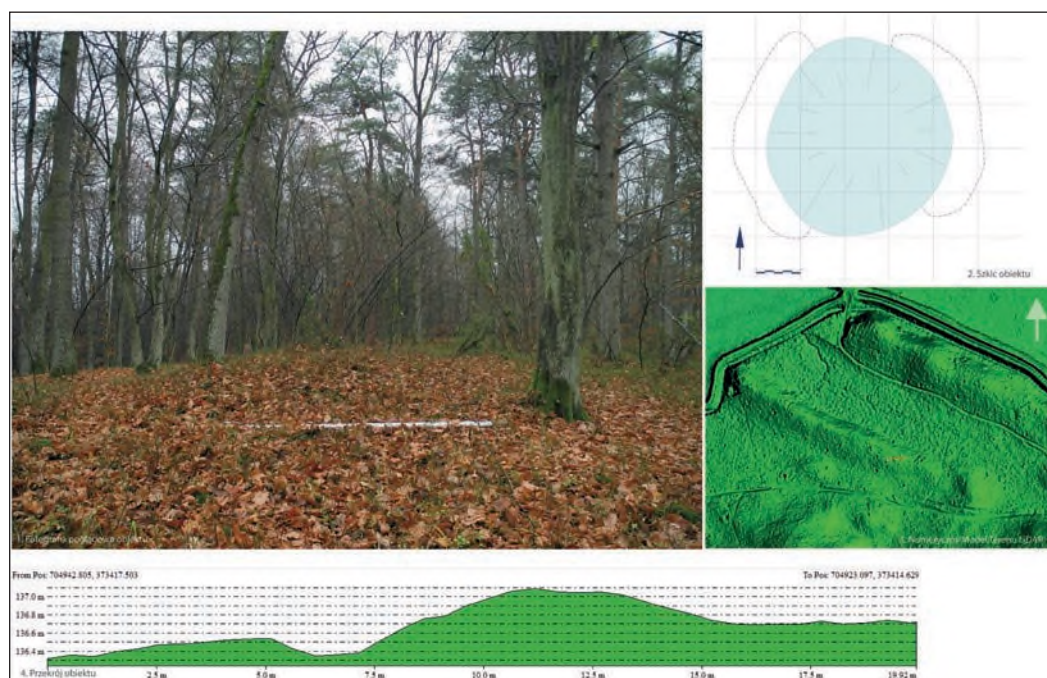
Zespół 7 kopców ziemnych o wysokości od 0,5 do 1 m oraz średnicy od 7 do 9 m, z widocznymi rowami i jamami przykurhanowymi. Kurhany położone są po południowej stronie wczesnośredniowiecznego wału podłużnego, pomiędzy nimi widoczny jest zarys grobli, która prawdopodobnie stanowi pozostałość po dawnej drodze. Cmentarzysko znajduje się na obszarze zarządzanym przez PGL Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Kraśnik, dojść do niego można drogą leśną. Kopce porośnięte drzewami, rozorane pługiem leśnym, jeden z nich zniszczony drogą leśną, na kolejnym wkopy po wybieraniu piasku. Cmentarzysko powiązane jest najprawdopodobniej z wczesnośredniowiecznym kompleksem osadniczym w Chodliku.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Ł. Miechowicz), archiwum WUOZ w Lublinie; Miechowicz Ł., *Sprawozdanie z realizacji projektu nieinwazyjnych badań Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR, finansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe. Priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych”*, Warszawa 2013, maszynopis w archiwum WUOZ w Lublinie.; Miechowicz Ł., *Śladami Profesora Aleksandra Gardawskiego po Chodliku i Kotlinie Chodelskiej*, [w:] *Mysł badawcza Aleksandra Gardawskiego*, Lublin, 2016, s. 183-192.; Miechowicz Ł., *Nieznanym wał podłużny w Kotlinie Chodelskiej. Przyczynek do studiów nad obroną stałą oraz granicami we wczesnym średniowieczu*, [w:] *Finestestistemporum. Studia ofiarowane Profesor Elżbiecie Kowalczyk-Heyman w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*, red. M. Dzik, G. Śnieżko, M. Starski, Rzeszów 2017, s. 265-278.

Ryc. 28 Kazimierzów, gm. Opole Lubelskie, pow. opolski, stan. nr 12. Wybrane kurhany w zgrupowaniu (oprac. i fot. Ł. Miechowicz)

41. KAZIMIERZÓW, gm. Opole Lubelskie, pow. opolski

- a. nr stanowiska AZP: 78-75/131-10
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Pojedynczy kopiec ziemny kopiec ziemny o średnicy ok. 8 m, wysokość nasypu do 0,7 m. U podstawy kopca widoczne zarysy dwóch rowów. Obiekt znajduje się przy drodze leśnej. Cmentarzysko powiązane jest z wczesnośredniowiecznym kompleksem osadniczym w Chodliku.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Ł. Miechowicz), archiwum WUOZ w Lublinie; Miechowicz Ł., *Sprawozdanie z realizacji projektu nieinwazyjnych badań Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR, finansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe. Priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych”*, Warszawa 2013, maszynopis w archiwum WUOZ w Lublinie.

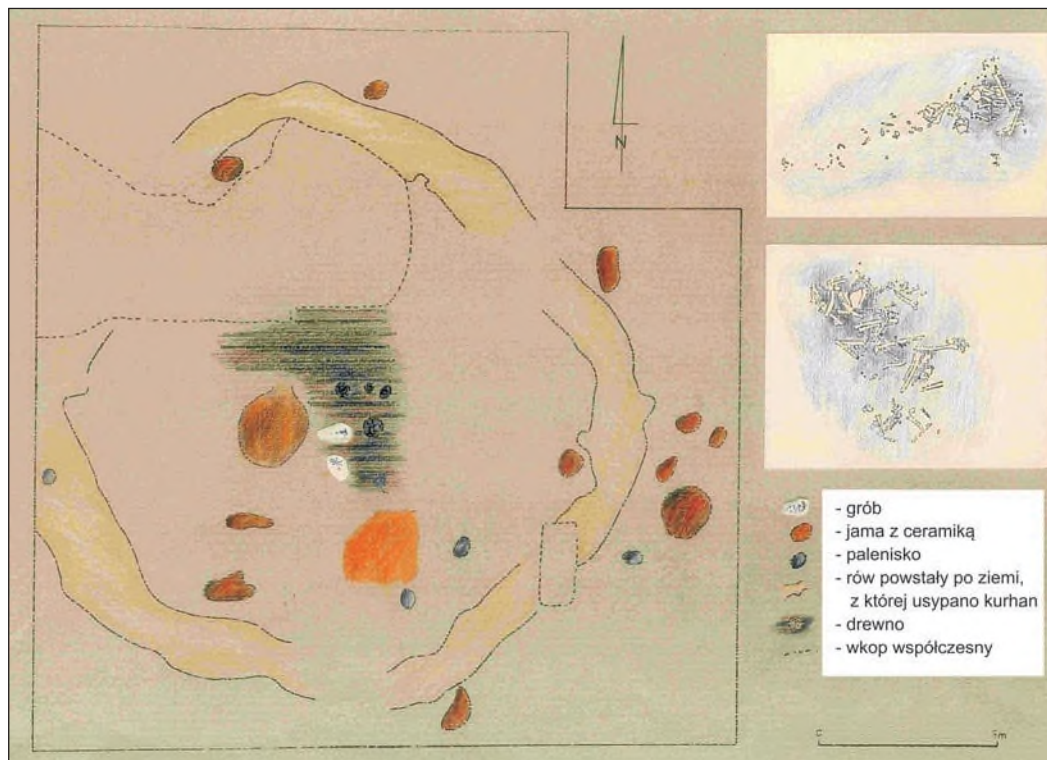

Ryc. 29 Kazimierzów, gm. Opole Lubelskie, pow. opolski, stan. nr 10. Fotografia, plan i przekrój kopca (oprac. Ł. Miechowicz)

43. KAZIMIERZÓW, gm. Opole Lubelskie, pow. opolski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: I
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Pojedynczy kopiec ziemny, którego warstwa nasypowa została prawie całkowicie zniszczona w czasie I wojny światowej. Uszkodzenia nasypu dokonano podczas wykonywania okopów. Potem teren został zniwelowany w trakcie prowadzenia prac rolnych. Nie udało się ustalić dokładnej lokalizacji obiektu w terenie. Obecnie znajduje się w tym miejscu pole orne. Kopiec objęto badaniami wykopaliskowymi w 1983 i 1985 r. Badania prowadziła mgr W. Misiewicz. Podstawa nasypu kopca przypuszczalnie wynosiła 16 m. Stwierdzono obecność rowka otaczającego nasyp. Pod nasypem, w centralnej części odkryto owalną jamę grobową o wym.: 2,2 x 1,1 m. Na S i W od jamy grobowej odkryto częściowo przepalone drewniane konstrukcje. W sąsiedztwie jamy grobowej znajdowała

Rys. 30 Kazimierzów, gm. Opole Lubelskie, pow. opolski. Rzut poziomy kurhanu zadokumentowany w trakcie badań wykopaliskowych (mat. archiwalne Muzeum Lubelskiego w Lublinie)

się również okrągła jama o średnicy około 2 m i głębokości 1,2 m, zawierająca nieliczną ceramikę. Kolejny obiekt odkryty przy jamie grobowej, to obiekt o średnicy około 0,4 m, zawierający spalone kości. Obok grobu (?) ciałopalnego wystąpiło prawie prostokątne klepisko z polepy o wym. 2,8x1,8x0,2 m. Na jego obwodzie zaobserwowano ślady po kołkach. W jamie grobowej pod kopcem odkryto szkielety ponad 20 osobników. Kości zostały częściowo rozbite, nadpalane. Przy materiale kostnym natknięto się na niewielkie brązowe kółko. Podczas wykopalisk odsłonięto kilka skupisk licznie występującej tutaj ceramiki. Poza obrysem kopca zarejestrowane ślady paleniska. Stanowisko kurhanowe na podstawie materiału ruchomego datuje się na okres wczesnej epoki brązu i łączone jest społecznością kultury trzcinięckiej.

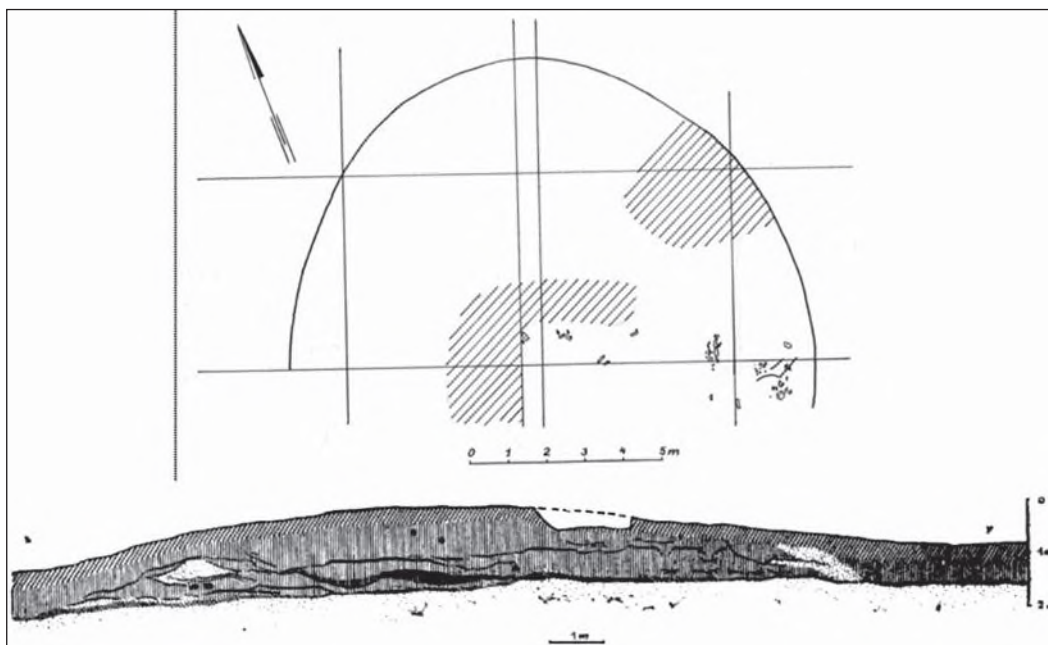
- g. literatura, źródło: Taras H., *Kultura trzcinięcka w międzyrzeczu Wisły, Bugu i Sanu*, 1995 Lublin, UMCS

44. KIJANY, gm. Spiczyn, pow. łęczyński

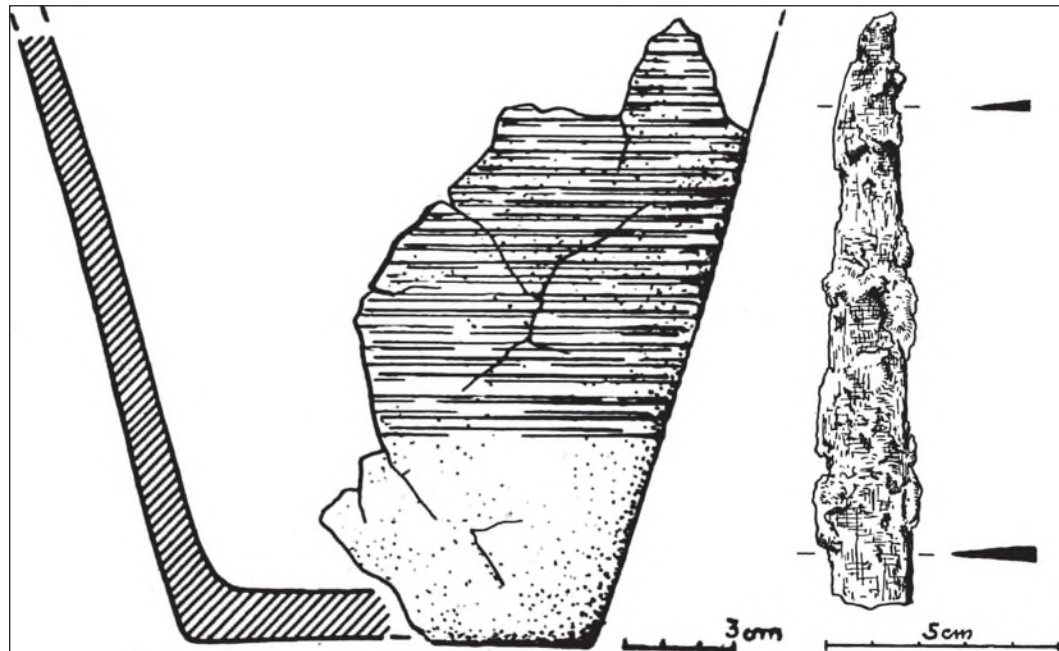
- a. nr stanowiska AZP: 75-83/2-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: IV
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zbytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Kurhan znajduje się na polach uprawnych. Zniwelowany podczas prac rolnych, pozostaje całkowicie nieczytelny w krajobrazie. Jego obserwacja nie jest obecnie możliwa. Obiekt był badany metodami wykopaliskowymi w latach 50-tych XX w. Mogiła wówczas miała ok. 1 m wysokości i 22 m średnicy (fot). W trakcie badań, w centralnej części nasypu, natrafiono na kości dużego zwierzęcia (koń?). W części południowej, u podstawy nasypu mogiły, znajdowały się szkielety ludzkie, oba ułożone w pozycji wyprostowanej, na osi wschód-zachód. Jeden z nich należał do osobnika dorosłego, drugi natomiast do dziecka. Przy pochówku dorosłego osobnika odkryto uszkodzone naczynie datowane na okres wczesnego średniowiecza (ryc.). W części centralnej kurhanu, tuż nad stropem warstwy kopalnego humusu, natrafiono na mocno skorodowany nóż żelazny (ryc.). Analiza profilu mogiły wskazuje, że ciała zmarłych zostały złożone na powierzchni ówczesnego gruntu, po czym usypano nad nimi niewielki kopczyk, który nadsypano w kolejnym etapie wznoszenia mogiły. Nie stwierdzono obecności jam grobowych oraz pozostałości zabiegów kremacyjnych. Szczątki wspomnianego wyżej zwierzęcia, uznane zostały przez badających kopiec badaczy za złożoną zmarłym ofiarę. Nie ustalono precyzyjnej chronologii relatywnej kurhanu. Badacze przepuszczają, że obiekt pochodzi z X-XI w.
- g. literatura, źródło: Gajewski L., Gurba J., *Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy na terenach wsł Spiczyn i Kijany, pow. Lubartów, w świetle badań wstępnych* [w:] Wiadomości Archeologiczne, r. 1960, T. 11, ss. 81-92; *Kijany, gm. Spiczyn, sprawozdanie z badań archeologicznych*, oprac. J. Gurba, 1956 r. mps w archiwum WUOZ w Lublinie

Fot. 13 Kijany, gm. Spiczyn, stan. 1. Widok na kurhan. Fotografia z lat 50-tych (fot. J. Gurba)

Ryc. 31 Kijany, gm. Spiczyn, stan. 1. Rzut poziomy i profil archeologiczny kurhanu (oprac. T. Wenhryniewicz)

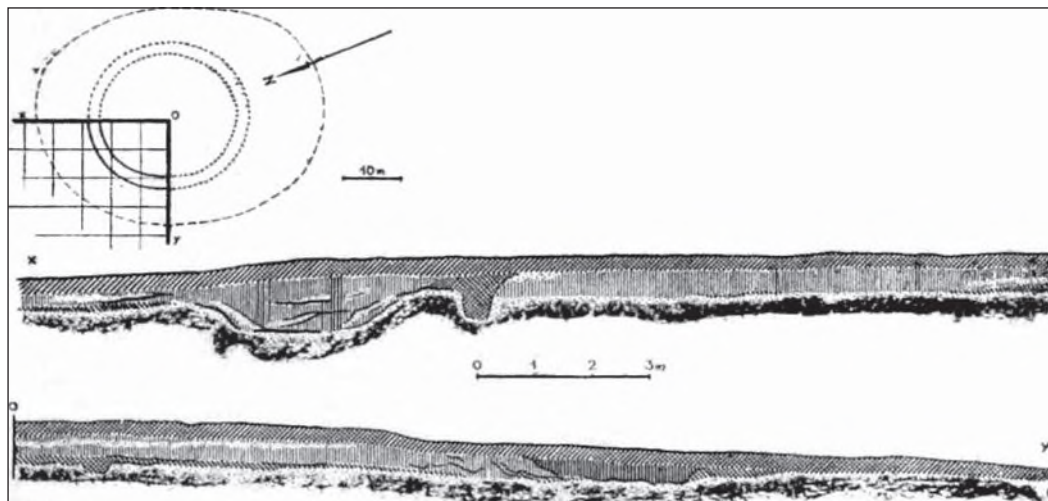

Ryc. 32 Kijany, gm. Spiczyn, stan. 1. Odkryte w kurhanie zabytki (oprac. T. Wenhrynowicz)

45. KIJANY, gm. Spiczyn, pow. łęczyński

- a. nr stanowiska AZP: 76-83/54-13
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: IV
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zbytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
 Mogiła w latach 50-tych XX posiadała ok. 0,75 m. wysokości i ponad 30 m. średnicy. Obecnie nasyp nieomal całkowicie zniwelowany został przez prace orne i bardzo słabo oznacza się ponad poziom pól. Obiekt częściowo przebadany wykopaliskowo. W zbadanej części jego korpusu, oprócz paru skupisk drobnych fragmentów naczyń z wczesnego średniowiecza i rozproszonych węgli drzewnych, nie znaleziono innych zabytków. Ustalono, że nasyp był otoczony u podstawy rowem dookolnym, którego szerokość wynosiła ok. 1,5-2 m, a średnia głębokość nie przekraczała 70 cm. Obiekt datowany został na ok. VIII-IX w., na co wskazuje odkryty materiał ceramiczny, archaiczne szczegóły konstrukcyjne mogiły oraz brak świadectw obrządku szkieletowego.
- g. literatura, źródło: Gajewski L., Gurba J., *Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy na terenach wsi Spiczyn i Kijany, pow. Lubartów, w świetle badań wstępnych* [w:] Wiado-

mości Archeologiczne, r. 1960, T. 11, ss. 81-92; J. Gurba, *Kijany, gm. Spiczyn, Sprawozdanie z badań archeologicznych*, 1956 r., mps w archiwum WUOZ w Lublinie

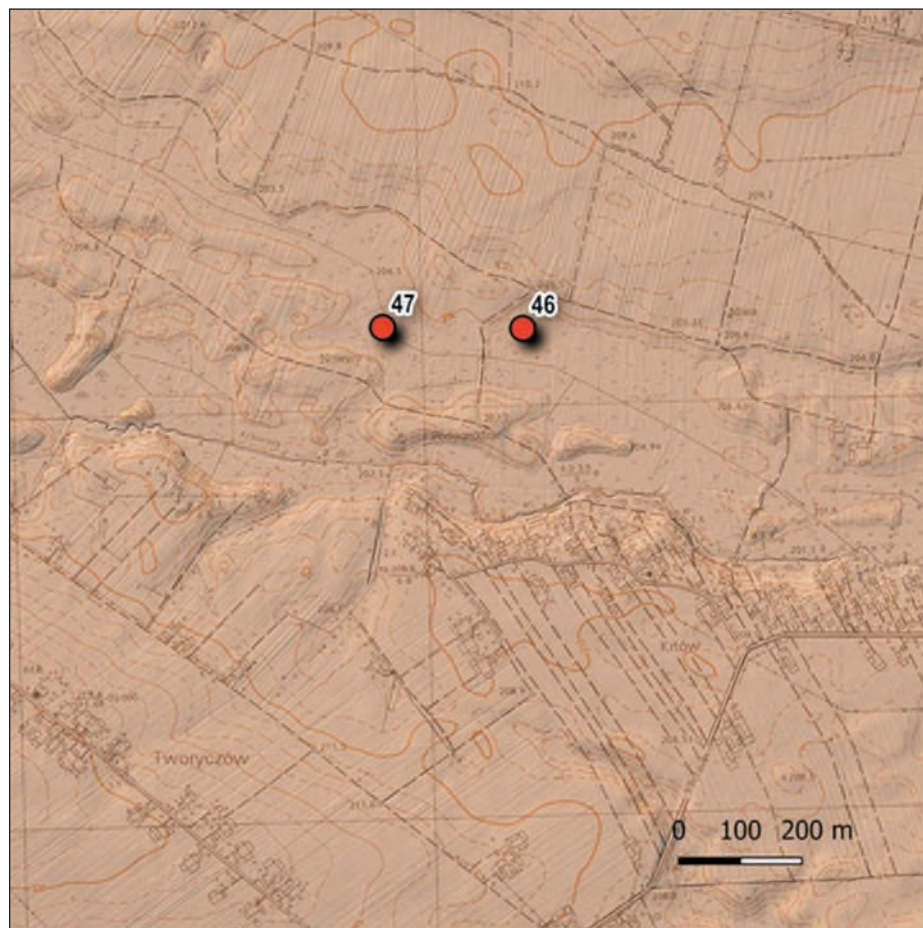
Ryc. 33 Kijany, gm. Spiczyn, stan. 13. Rzut poziomy i profil archeologiczny kurhanu (oprac. T. Wenhrynowicz)

46.-47. KITÓW, gm. Sułów, pow. zamojski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane kurhany
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V, Ryc. 34
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Oba kopce znajdują się na oddalonych od wsi łąkach, na działkach prywatnych. Odkryto je na podstawie badań teledetekcyjnych z wykorzystaniem pochodnych ze laserowego skanowania lotniczego. Usytuowane są na dnie niewielkiej dolinki i oddalone są od siebie na odległość 350 m. Porośnięte trawą nasypy obu kopców o regularnych owalnych podstawach są dobrze czytelne w terenie. Wymiary większego kopca (poz. 46): szer. 18 m., wys. ok. 1,5 m, mniejszego (poz. 77): szer. 12 m., wys. ok. 0,8-1 m.

Ryc. 34 Kitów, gm. Sulów. Stanowiska kurhanowe na tle numerycznego modelu terenu i mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

48. KOLONIA WISZENKI, gm. Skierbieszów, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 85-88/4-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: nieistniejący, znane z kwerendy
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan: ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Samotny mogiła nieznanymi rozmiarów, obecnie nieistniejąca, Nasyp całkowicie zdegradowany, zapewne w wyniku eksploatacji rolniczej. Jego lokalizację ustalono na podstawie mapy wykonanej w II poł. XIX w.

- g. literatura, źródło: Prusicka-Kołcon E., *Inventoryzacja kurhanów powiatu zamojskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

49. KORYTINA, gm. Trzeszczany, pow. hrubieszowski

- a. nr stanowiska AZP: 86-92/92-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/140
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Widoczny z daleka obiekt – zapewne skrywający pochówek kurhanowy – położony jest na skraju lasu małej doliny bezimiennego ciek. Na stanowisku zarejestrowano duży rozmiarów kopiec ziemny o wysokości ok. 4,80 m, w zarysie owalny o wymiarach ok. 14 x 20 m. W jego obrębie dostrzegalne 3 współczesne wkopy: dwa w centralnej części kopca oraz jeden wkop u podstawy kopca od strony północnej. Zabytek dostępny dla zwiedzających.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (R. Pomarański, A. Urbański, J. Waszkiewicz), w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Niedźwiedź J., Prusicka-Kołcon E., *Inventoryzacja kurhanów powiatu hrubieszowskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

Fot. 14 Korytina, gm. Trzeszczany, stan 1. Widok na nasyp kopca (fot. E. Prusicka-Kołcon)

50. KOSIN, gm. Annopol, pow. kraśnicki

- a. nr stanowiska AZP: 86-75/28-10
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/19
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Położony w sosnowym lesie kopiec ziemny jest usytuowany około 500 m. na północ

Fot. 15 Kosin, gm. Annopol – stan. 10. Widok na nasyp kopca (fot. G. Mączka)

od zabudowań wsi Kosin, na prawym brzegu doliny rzeki Sanny, około 200 m w linii prostej na wschód od jej koryta. W 1986 r. zabytek został przebadany wykopaliskowo pod kierownictwem Barbary Bargieł i Jana Gurby z UMCS w Lublinie. Po zakończeniu wykopalisk obiekt został zrekonstruowany, przywracając mu właściwą mu formę terenową. Przed rozpoczęciem badań nasyp miał średnicę ok. 15-17 m. i wysokość 1,5 m. Pomimo podjętych prac wykopaliskowych nie udało się ustalić chronologii i powodu jego usypania. Obiekt nie zawierał pochówka/pochówków i ruchomych materiałów datujących. W oparciu o wykonaną kwerendę historyczną wykluczono jednak funkcję obiektu jako kopca granicznego. Badania

wykazały, że obiekt znajduje się na terenie osady kultury łużyckiej, datowanej na V okres epoki brązu – początek okresu halsztackiego. Po nasypem natrafiono na warstwę gleby pierwotnej utożsamianej z poziomem użytkowym osady. Warstwa ta wyróżniała się nasyceniem zabytkami ruchomymi. Poniżej podstawy kopca odkryto nie związaną z usypanym kopcem jamę zasobową kultury łużyckiej. W nowożytnym wkopie rabunkowym wykonanym w obrębie kopca i sięgającym do głębokości 1,40 m poniżej jego podstawy odkryto monetę z XVII w. Wykluczono jednak jego nowożytny lub współczesny pochodzenie badanego kopca. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: Drewko M., *Sprawozdanie z czynności Państwowego Konserwatora Zabytków Przedhistorycznych na okręg lubelski za rok 1924, 1925, 1926*, [w:] *Wiadomości Archeologiczne*, 1929, t. 10, s. 283; Gurba J., Bargieł B., *Kosin, gm. Annopol, woj. tarnobrzeskie, stan. 10*, [w:] *Informator Archeologiczny. Badania 1986 roku*, Warszawa 1987, s. 48

51. KRACZEWICE PRYWATNE, gm. Poniatowa, pow. opolski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: I
- d. rodzaj badań archeologicznych: weryfikacyjne badania powierzchniowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: kapliczka włączona do wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Wyeksponowana forma nasypu domniemanego kopca czytelna jest na numerycznym modelu terenu. Na mapie Antona Mayera von Heldensfelda z 1804 r. w miejscu tym, przy rozwidleniu dróg umieszczono piktogram krzyża, oznaczającym przydrożną kapliczkę lub kapliczkę skrywającą grób. Obecnie w miejscu tym wystawiona została kapliczka poświęcona żołnierzom poległym w powstaniu listopadowym w 1830 r. Z uwagi na obecność regularnej owalnej wyniosłości przyjąć może, że pagórek potraktowano jako dogodne miejsce (z uwagi na jego ekspozycyjny charakter) do lokowania kapliczki. Zachowany nasyp zniszczonego już wówczas kopca zapewne wykorzystano wtórnie jako jej postument. Brak źródeł historycznych (w tym szczególnie przekazów o potyczkach mających miejsce w czasie powstania na terenie wsi lub w jej pobliżu) potwierdzających, poza lokalną tradycją, że nasyp skrywa złożone tutaj w XIX w. szczątki poległych żołnierzy.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna w archiwum WUOZ w Lublinie

Rys. 35 Kraczewice Prywatne, gm. Poniatowa. Lokalizacja kapliczki na mapie wojskowej z 1804 r. opracowanej przez Antona Mayera von Heldensfelda – w zestawieniu z lokalizacją domniemanego kopca na numerycznym modelem terenu (za mapire.eu, oprac. G. Mączka)

Fot. 16 Kraczewice Prywatne, gm. Poniatowa. Ogólny widok na wystawioną na sztucznej wzniosłości kapliczkę (fot. G. Mączka)

52. KRASNE, gm. Wojśławice, pow. chełmski

- a. nr stanowiska AZP: 83-92/210-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Dwa uszkodzone, o nieregularnym kształcie kopce ziemne. Położone są w pokrytej drzewami działce rozciągniętej między polami uprawnymi. Od przebiegającej w pobliżu drogi oraz zabudowań wsi dzieli odległość ok. 200 m. Większy z kopców posiada podstawę o szerokości ok. 12 m, zachowana wys. nasypu – ok. 1,2.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

53. KRĘŻNICA JARA, gm. Niedzwica Duża, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 80-80/1-24
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 36
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/163
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Stanowisko położone jest w kompleksie leśnym, skupiającym prywatne działki leśne. W jego granicach zarejestrowano grupę 30 kurhanów stanowiących pozostałość najprawdopodobniej wczesnośredniowiecznego cmentarzyska ciałopalnego. Nadal czytelne w krajobrazie nasypy kopców mają średnicę od 10 do 20 m. Ich wysokość waha się od kilkudziesięciu centymetrów do około 1,5 m. W 1978 roku mgr Anna Kloss i mgr Waleria Misiewicz z Muzeum Lubelskiego przeprowadziły badania wykopaliskowe jednego z kurhanów. Nie znaleziono wówczas żadnych datujących zabytków ruchomych. Rozpoznano jedynie strukturę nasypu kurhanowego, odkrywając w jego wnętrzu spalone fragmenty kości i węgle drzewne. Stan ten potwierdził hipotezę o wczesnośredniowiecznym rodowodzie cmentarzyska. Wchodzące w skład mogielnika kopce nadal są doskonale widoczne w terenie, szczególnie w okresie wiosennym i jesiennym. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: Cyran M., *Cmentarzysko kurhanowe w m. Krężnica Jarej, gm. Niedrzwica, nr AZP 79-80/1-24. Materiały z badań wykopaliskowych przeprowadzonych w roku 1978*, Muzeum Lubelskie, 2014, mps w archiwum WUOZ w Lublinie

Fot. 17 Krężnicy Jarej, gm. Niedrzwica Duża, stan. 24. Widok na fragment cmentarzyska kurhanowego (fot. G. Mączka)

Ryc. 36 Krężnica Jara, gm. Niedrzwica Duża, stan. 24. Cmentarzysko kurhanowe na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

54. KRĘŻNICA JARA, gm. Niedrzwica Duża, pow. lubelski

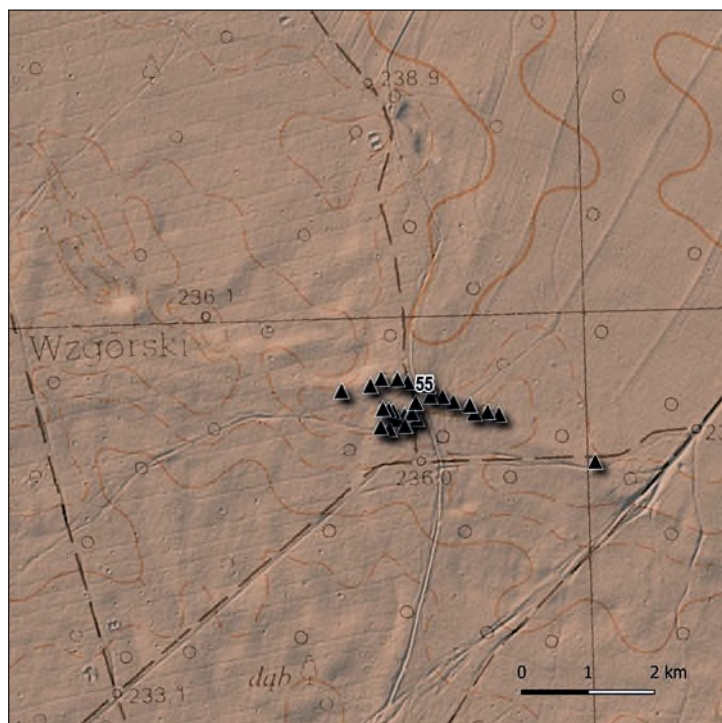
- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
 Pojedynczy kopiec ziemny na skraju lasu, który stanowi własność Lasów Państwowych. Niewyksponowany nasyp kopca (wys. ok. 0,5 m. szer. 12 m.) otoczony wklęsłością – prawdopodobnie rowkiem dookólnym.
- g. literatura, źródło: G. Mączka, *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

55. KRĘŻNICA OKRĄGŁA, gm. Bełżyce, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 79-78/14-2
- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 37
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Stanowisko obejmujące obszar o pow. 0,7 h. Zabytek znajduje się na prywatnych działkach leśnych. Zlokalizowano zwarte skupisko 25 (26?) niewielkich kopców ziemnych o wysokości od ok. 0,3 m. do 1 m. i średnicy podstawy 5-12 m. Stanowisko przecina leśna droga i rów przeciwpożarowy. Wchodzące w skład cmentarzyska kopce nadal są dobrze widoczne w terenie, szczególnie w okresie wiosennym i jesiennym. Obiekt jest dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka) w archiwum WUOZ w Lublinie; Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

Fot. 18 Krężnica Okrągła, gm. Bełżyce, stan. 9. Widok ogólny na stanowisko (fot. G. Mączka)

Ryc. 37 Krężnica Okrągła, gm. Bełżyce, stan. 9. Cmentarzysko kurhanowe na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

56. KRYNICA, gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 82-88/1-16
- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP nie odnalezione w terenie
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Wzmianka zaczerpnięta ze Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego, wskazuje, że „liczne mogiły” znajdowały się obok stojącej na wzgórzu zabytkowej Wieży Ariańskiej. Podczas weryfikacyjnych badań powierzchniowych na wskazanym obszarze nie zarejestrowano form terenowych przypominających kształtem i rozmiarami usypane kopce. Potwierdza to również analiza numerycznego modelu terenu. Istnieje przepiszczenie, że ich nasypy uległy zniszczeniu.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

57. KRZCZONÓW SOŁTYSY, gm. Krzczonów, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 82-83/29-9
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V, Ryc. 38, 39
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/15
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Zabytek położony w obszarze Lasów Państwowych Nadleśnictwa Świdnik, na kulminacji wniesienia, na północnym krańcu miejscowości, ok. 200 m. od najbliższych zabudowań. Nekropolię porasta stary drzewostan. Cmentarzysko liczy 3 rozstawione w jednej linii kopce ziemne. Wchodzące w skład cmentarzyska mogiły są doskonale widoczne w terenie. Średnica ich podstaw

Ryc. 38 Krzczonów Sołtysy, gm. Krzczonów, stan. 9. Stanowisko kurhanowe na tle numerycznego modelu terenu i mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

wacha się między 15-18 m, wysokości względnej ok. 1,5-2 m. Pomimo, że na cmentarzystku nie były prowadzone archeologiczne badania wykopaliskowe, badacze łączą je z okresem wczesnego średniowiecza. Funkcję grobową oraz datowanie określa się na zasadzie analogii z innymi zbliżonymi obiektami objętymi badaniami archeologicznymi. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

Literatura: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie; Gurba J. Krzczonów, pow. Lublin, [w:] *Z Otchłani Wieków*, 1952, t. 21, nr 5, s. 165

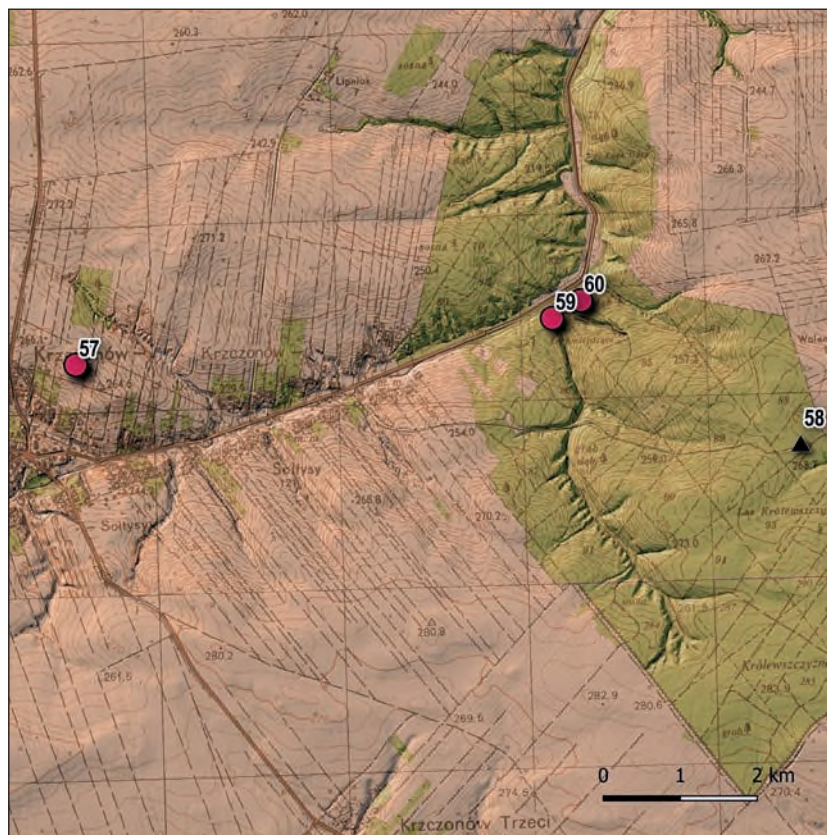
Fot. 19 Krzczonów Sołtysy, gm. Krzczonów. stan. 9. Widok na fragment stanowiska (fot. G. Mączka)

58. KRZCZONÓW SOŁTYSY, gm. Krzczonów, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 82-83/34-12
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V, Ryc. 39
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ w Lublinie; Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

Fot. 20 Krzczonów Sołtysy, Widok an nasyp kopca (fot. G. Mączka)

Ryc. 39 Krzczonów Sołtysy, gm. Krzczonów. Stanowiska kurhanowe w na tle numerycznego modelu terenu i mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

59. KRZCZONÓW SOŁTYSY, gm. Krzczonów, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 82-83/32-10
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V, Ryc. 39
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisko odkryte metodą teledetekcyjną. Skupisko czytelnych w terenie 4 niewielkich kopców ziemnych o owalnych podstawach. Stanowisko znajduje się w kompleksie leśnym pod zarządem Lasów Państwowych.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ w Lublinie; Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

60. KRZCZONÓW SOŁTYSY, gm. Krzczonów, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 82-83/33-11
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V, Ryc. 39
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisko odkryte metodą teledetekcyjną. Skupisko 3 niewielkich kopców ziemnych o owalnych podstawach.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ w Lublinie; Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

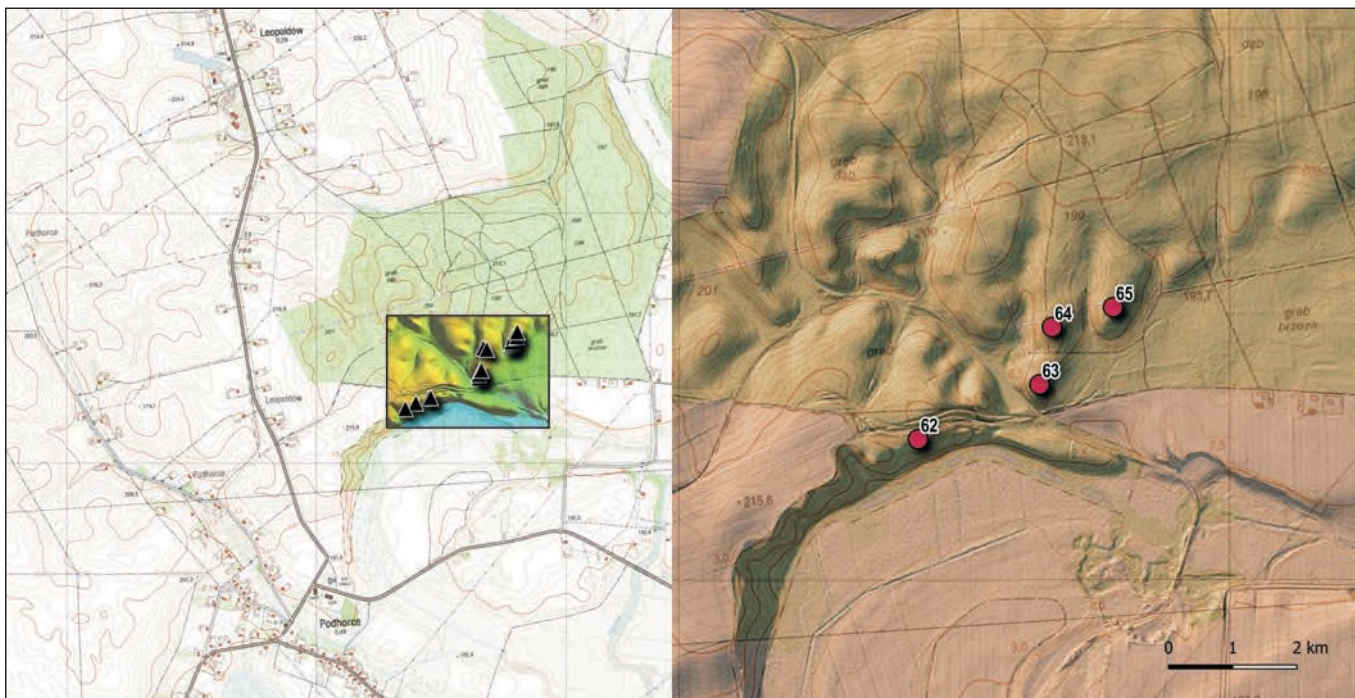
61. KUMÓW MAJORACKI, gm. Leśniowice, pow. chełmski

- a. nr stanowiska AZP: 82-92/1-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: nieistniejące, znane z kwerendy
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Przepuszcza się, że kopiec się nie zachował. Wzmiankowany w źródłach kopiec nie została odnaleziony w terenie. Jego poszukiwania podjęte podczas weryfikacyjnych badań powierzchniowych oraz teledetekcja z wykorzystaniem NMT nie przyniosły pozytywnych rezultatów.

- g. literatura, źródło: Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

62. LEOPOLDÓW, gm. Trzeszczany, pow. hrubieszowski

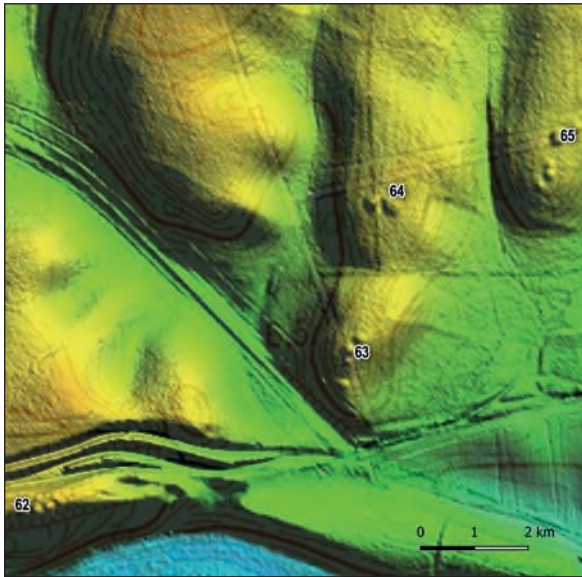
- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI, Ryc. 40
d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenu
e. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisko odkryte metodą teledetekcyjną. Skupisko dobrze czytelnych w terenie 4 kopców ziemnych o owalnych podstawach. Stanowisko znajduje się w państwowym kompleksie leśnym i jest dostępne dla zwiedzających.
Wchodzące w skład cmentarzyska kopce nadal są doskonale widoczne w terenie, szczególnie w okresie wiosennym i jesiennym.

Ryc. 40 Leopoldów, gm. Trzeszczany, pow. hrubieszowski. Lokalizacja domniemanych cmentarzysk kurhanowych na tle numerycznego modelu terenu i mapy topograficznej (oprac. Mączka)

63. LEOPOLDÓW, gm. Trzeszczany, pow. hrubieszowski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI, Ryc. 40
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenu
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Cmentarzysko, jak wszystkie pozostałe odkryte w lesie w m. Leopoldów zostało zarejestrowane w wyniku analizy numerycznego modelu terenu. W granicach stanowiska znajduje się 4 czytelne w terenie kopce ziemne o owalnych podstawach.

Ryc. 41 Stanowiska kurhanowe w m. Leopoldów, gm. Trzeszczany – na tle numerycznego modelu terenu i mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

64. LEOPOLDÓW, gm. Trzeszczany, pow. hrubieszowski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI, Ryc. 40
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenu
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Blisko położone względem siebie dwa dobrze zachowane kopce ziemne o owalnych podstawach.

65. LEOPOLDÓW, gm. Trzeszczany, pow. hrubieszowski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI, Ryc. 40

- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Domniemane cmentarzysko skupia 6 dobrze zachowanych i czytelnych w terenie kopców ziemnych.

66. LESZCZYNA, gm. Urzędów, pow. kraśnicki

- a. nr stanowiska AZP: 82-78/38-11
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: III, Ryc. 42
- d. rodzaj badań archeologicznych: nieistniejące, znane z kwerendy
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Dwa kopce o niepewnej lokalizacji, opisane w 1938 r. przez Michała Pękalskiego. Miały być położone na kulminacji wzniesienia na polach ornych – cyt. „na polu gospodarza Wołoszyna”. Już w momencie ich zarejestrowania oba obiekty były bardzo zniszczone i – cyt. „pozostały z nich lekka wypukłość gruntu”. W utrwalono w literaturze ich rozmiarów. Mogiły nie zostały przebadane. Dysponujemy jedynie planem sytuacyjnym otoczenia wczesnośredniowiecznego grodziska w Leszczynie z zaznaczoną schematycznie ich lokalizacją (rys.). Terenowa próba weryfikacji stanowiska, przeprowadzona w ra-

Ryc. 42 Leszczyna, gm. Urzędów, pow. kraśnicki, stan. AZP: 82-78/38-11, Zestawienie planu Pękalskiego z numerycznym modelem terenu, ze wskazaniem prawdopodobnej lokalizacji stanowiska (oprac. G. Mączka)

mach akcji badań powierzchniowych mająca na celu odkrycie śladów cmentarzyska zakończyła się niepowodzeniem. Nie odnaleziono śladów nasypów i nie stwierdzono materiału zabytkowego na powierzchni stanowiska. Potwierdzono jedynie, że oba kopce zostały całkowicie zniszczone w wyniku prowadzonych tutaj prac rolnych. Pomimo tego, z relacji bliskości obu zabytków, grodziska i cmentarzyska kurhanowego można przypuszczać o ich wspólnej chronologii

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP; Pękalski M., *Grodzisko przedhistoryczne w Leszczynie* [w:] Wiadomości Archeologiczne, tom XV, Warszawa 1938; s. 205

67. LEŚNIEWICE, gm. Leśniewice, pow. chełmski

- a. nr stanowiska AZP: 82-90/1-12
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Porośnięty drzewami samotny kopiec mierzy 1,5 wysokości i 12 m. średnicy. Na kulminacji nasypu duży wkop nieustalonego pochodzenia. Obiekt nie był dotychczas badany wykopaliskowo. Na powierzchni stanowiska nie odnaleziono materiału zabytkowego. Zabytek dostępny jest dla zwiedzających.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

68. LUBLIN – KALINOWSZCZYŻNA, gm. Lublin, pow. Lublin

- a. nr stanowiska AZP: 77-81/116-32
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Uszkodzony kopiec znajduje w granicach cmentarza parafialnego przy ul. Kleeberga. Pomimo uszkodzeń nadal czytelny w krajobrazie pozostaje fragment jego nasypu. Nie wielkie owalne wzniesienie widoczne jest na cyfrowym modelu cieniowania numerycznego. Obiekt nie był dotychczas badany metodami wykopaliskowymi. Zachowana wysokość kopca wynosi ok. 1,5 m, szerokość podstawy z powodu zniszczeń (o czym dalej) trudna jest do dokładnego oszacowania. Korpus kopca zachowany jest tylko częściowo. Nienaruszony pozostał jedynie jego centralny fragment, o pow. ok. 7x7 m. Część płaszcza domniemanego kurhanu pokryta jest trawą i dotychczas nie została zagospodarowana na funkcje funeralne. Z uwagi na jego walory ekspozycyjne na kulminacji

kopca wystawiono współczesny pamiątkowy monument poświęcony poległym w XIX i XX w. polskim żołnierzom. W podstawę nasypu zabytku wmontowane zostały dookoła współczesne pochówki. Niestety podczas wystawiania nagrobków uległa zniszczeniu znaczna część kubatury kopca. Obserwując otoczenie uwagę zwraca odkształcony i nietypowy bieg pobliskiej cmentarnej alejki. Wytyczono ją zapewne jeszcze w XIX w., w momencie zakładania parafialnego cmentarza. Sądzić można, że znacznych rozmiarów forma terenowa, czyli omawiany tutaj kopiec znajdował się już wcześniej na parceli przeznaczonej pod funkcje grzebalne. Przy zagospodarowaniu nowej nekropoli zastana dużych rozmiarów forma terenowa spowodowała zakłócenie rytmiki lokowania pochówków oraz wpłynęła na odstąpienie od uporządkowanego, linearnego i równoległego biegu cmentarnych alejek. Zapewne pierwotnie nasyp kopca posiadał u podstawy formę kolistą, o szerokości co najmniej 20 m. Czyli, był to jeden z największych tego typu obiektów kurhanowych zarejestrowanych na terenie Lublina. Potwierdzeniem starszej metryki zabytku są wyniki przeprowadzonej kwerendy. Studiując materiały źródłowe odkryto, że na XIX-wiecznej mapach opracowanych przez Antona Mayera von Heldensfelda (1808) i Trettera (1804 r.) obiekt oznaczono piktogramem charakterystycznym dla tego typu topograficznych form – kopców. Wiemy, że na początku XIX w. na analizowanym terenie nie funkcjonował jeszcze cmentarz parafialny. Należy zaznaczyć, że na mapach wojskowych uwzględniono nie tylko pomiary topograficzne i kartograficzne, ale i również wyniki obserwacji dokonanych w terenie. Trudno było pominąć ówczesnym kartografom silnie manifestujący się w krajobrazie kopiec. Obiekt znajdował się na otwartej przestrzeni, na kulminacji rozległego wzniesienia. Obszar, na którym go zarejestrowano pozbawiony był zalesienia, znajdował się w oddaleniu od ówczesnych traktów dawnego Lublina, dróg oraz skupisk ludzkich. Teren wokół kopca zapewne był eksploatowany rolniczo. Na zachowanie się zabytku do naszych czasów wpłynęło z pewnością założenie nowego cmentarza. Wytyczenie nowej nekropoli i wyłączenie parceli z użytkowania pod nowe groby, niejako zakonserwował relikw kopca. Analogiczne formy, czyli potencjale zabytkowe kopce lub kurhany umieszczone na najstarszych mapach można znaleźć m.in. w Lublinie – Majdan Wrotkowski lub w m. Czernięcin Poduchowny, gm. Turobin. Ten ostatni też usytuowany jest w obrębie współczesnego cmentarza parafialnego. Prawdopodobnie do omawianego stanowiska odnosi się wzmianka zawarta w pierwszym przewodniku po Lublinie z 1843 r. autorstwa Seweryna Sierpińskiego – cyt. „... *Za Augustyanami jest jedna (mogiła, przypis aut.), dość wyniosła, na której wiatrak stał przed laty*”. Obiekt dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: Anton Mayer von Heldensfeld, *Carte von West-Gallizien*, wydanie 1808 r.; Mapa aut. Trettera z 1804 r.: Sierpiński S., *Historyczny obraz Lublina*, 1843 Warszawa; Mączka Grzegorz, *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem lotniczego skaningu lotniczego*, Lublin 2016 mps WUOZ

Fot. 21 Lublin – Kalinowszczyzna. Stan. 1. Cmentarz przy ul. Kleberga. Widok na nasyp kopca z nalotu dronem (fot. G. Mączka)

69. LUBLIN – LAS DĄBROWA I, gm. Lublin, pow. Lublin

- a. nr stanowiska AZP: 79-81/22-22
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43, 44
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/155
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Położone na terenie Lasów Państwowych pole kurhanowe, na którym zachowały się blisko siebie położone 3 kopca ziemne jest nadal czytelne w leśnym krajobrazie. Wymiary nasypów: szer. podstaw ok. 8-9 m. wys. ok. 0,5-0,8 m. Z uwagi podobieństwo i bliskie sąsiedztwo z innymi, przebadanymi cmentarzyskami z Lasu Zemborzyckiego, domniemywać można, że stanowisko posiada wczesnośredniowieczną metrykę.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie;

70. LUBLIN – LAS DĄBROWA I, gm. Lublin, pow. Lublin

- a. nr stanowiska AZP: 79-81/48-26
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/156
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Dwa kopce położone w lesie. Jeden dobrze zachowany, posiada wys. ok 1 m., szer. pod-
stawy. 12 m. Drugi nasyp mniejszy – wys. 0,5 szer. 7 m. Stanowisko dotychczas nie były
badane wykopaliskowo. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie

71. LUBLIN – LAS DĄBROWA I, gm. Lublin, pow. Lublin

a. nr stanowiska AZP: 79-81/113-2

b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane

c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43, 44

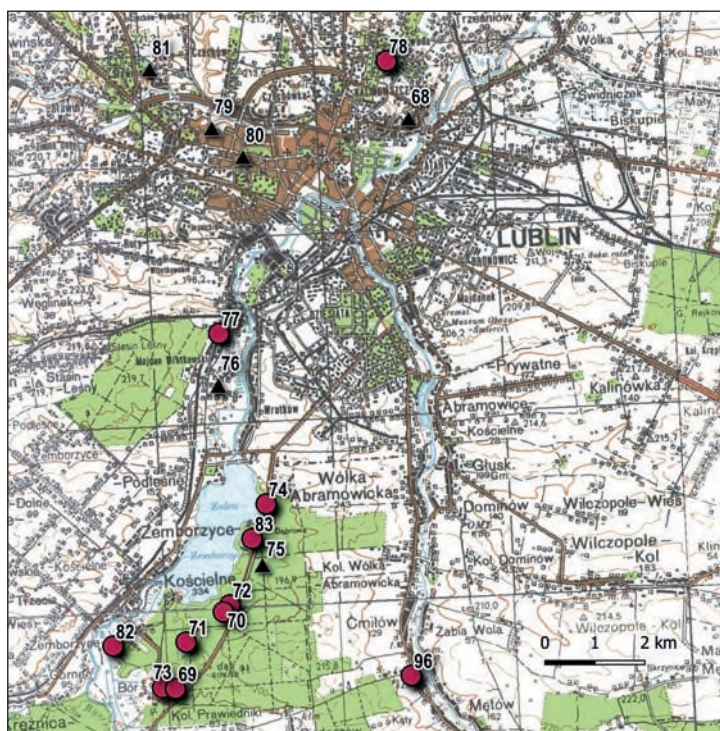
d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP

e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków

f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Dwa skupione niewielkie kopce ziemne położone w lesie zembrzyckim znajdującym się
pod zarządem Nadleśnictwa Świdnik. Odkryto je na podstawie analizy numerycznego
modelu terenu.

g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie

Ryc. 43 Lublin, Mełow, gm. Głusk. Stanowiska kurhanowe na tle mapy
topograficznej (oprac. G. Mączka)

72. LUBLIN – LAS DĄBROWA I, gm. Lublin, pow. Lublin

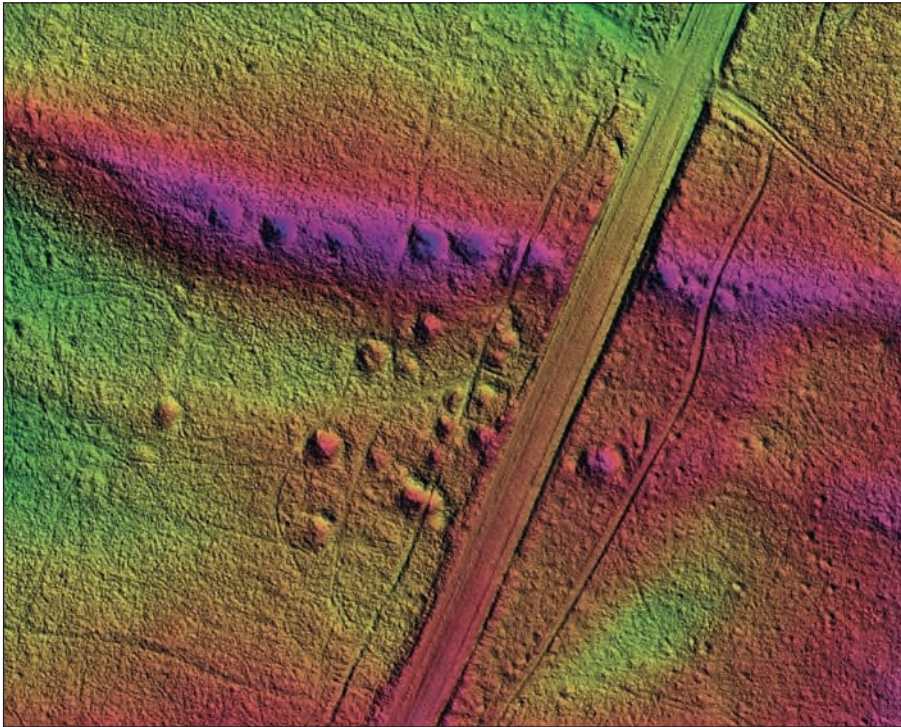
- a. nr stanowiska AZP: 79-81/20-20
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: II, Ryc. 43, 44, 45
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/156
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Cmentarzysko kurhanowe ciałopalne z okresu wczesnego średniowiecza. Kopce rozstawione są na piaszczystym garbie terenowym porośnięty lasem zwanym Lasem Dąbrowa. Działka, na której znajduje się stanowisko stanowi własność Lasów Państwowych. Skupisko kopców położone jest bezpośrednio przy przebiegającej przez las drodze wojewódzkiej, obecnej ul. Osmolickiej. Nekropolię tworzy 27, w większości dobrze zachowanych kopców o zróżnicowanej wielkości nasypu, przeważnie o rozmiarach od 8 do 15 m. średnicy i wysokości od 50 do 120 cm. Stanowisko zostało zarejestrowane już na przełomie wieków XIX i XX w. Pierwszym badaczem, który podjął się trudu jego przebadania był archeolog amator dr. Władysław Olechnowicz. W swoim raporcie z badań zapisał, cyt., „*Rozkopałem kilka najwyraźniejszych kopców. We wszystkich kopcach znalazłem mniej lub więcej wyraźny ślad ogniska na podstarwie, w żadnym jednak nie natrafiłem na obfitszy pokład popiołu i węgla, świadczących o większym i dłuższym czasie trwającym ognisku*”. Przytoczony tutaj zapis, szczególnie mówiący o śladach palenia ognisk i o obecności popiołu stał się podstawą do uznania cmentarzyska jako pochodzące z okresu wczesnego średniowiecza. W 1922 r. kopce wizytował ówczesny konserwator zabytków archeologicznych na okręg lubelski – Michał Drewko. Na fotografii z okresu II wojny światowej wykonanej przez niemieckich lotników dostrzec można, że teren stanowiska był wylesiony. Obecność na fotografii białych przebarwień w miejscu pojedynczych nasypów kopców może sugerować, że podczas trzebieży lasu mogło dojść do uszkodzenia płaszczy nasypów, poprzez zderzenie z nich poszycia i odsłonięcia wierzchnich warstw nasypu. W 2014 r. w związku z budową przecinającej teren stanowiska drogi rowerowej przeprowadzono badania ratownicze. Wyeksplorowano 2 ćwiartki silnie zniszczonego i zagrożonego zniszczeniem podczas inwestycji kopca. U jego podstawy natrafiono tylko na kilka ułamków naczyń ceramicznych. Zabytki zostały wydatowane na IX-X w. Obiekt dostępny dla zwiedzających.
- g. literatura, źródło: Olechnowicz W., *Poszukiwania archeologiczne w guberni lubelskiej* [w:] Materiały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne, Tomy 1-3, 1896 r.; *Sprawozdanie z działalności w zakresie ochrony zabytków archeologicznych na terenie woj. lubelskiego w 2013* [w:] Lubelskie Wiadomości Konserwatorskie, T. XVI, Lublin 2014 r. str. 27, Kozieł W., Matyaszewski M., *Sprawozdanie z przedinwestycyjnych badań archeologicznych wykonanych na cmentarzysku kurhanowym Lublin-Zembożyce, stanowiska nr 20-AZP/79-81-20 oraz z nadzoru archeologicznego na trasie budo-*

wanej ścieżki rowerowej wzdłuż ulic Osmolickiej i Cienistej w Lublinie-Zembozycach,
Lublin 2013, mps. w archiwum WUOZ w w Lublinie

Ryc. 44 Lublin. Stanowiska kurhanowe położone w Lesie Zembrzyckim na tle mapy numerycznego modelu terenu (wg. L. Gawrysiaka 2020) i mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

Ryc. 45 Lublin – Las Dąbrowa, stan. 20. Stanowisko kurhanowe tle numerycznego modelu terenu (wyk. G. Mączka)

Fot. 22 Lublin – Las Dąbrowa, Stanowisko kurhanowe nr AZP 79-81/20-20. Widok na fragment stanowiska (fot. G. Mączka)

Fot. 23 Lublin – Las Dąbrowa, Stanowisko kurhanowe nr AZP 79-81/20-20. Badania wykopaliskowe, widok na profil kopca, (fot. M. Matyaszewski)

73. LUBLIN – LAS DĄBROWA I, gm. Lublin, pow. Lublin

- a. nr stanowiska AZP: 79-81/21-21
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43, 44, 46
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/154
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Stanowisko znany dzięki inwentaryzacji stanowisk kurhanowych znajdujących się w otoczeniu dzisiejszego Zalewu Zemborzyckiego. Położony w mieszanym lesie cmentarzysko przecinają dwa leśne dukty. W granicach cmentarzyska zarejestrowanych jest 13 kopców różnej wielkości i stanu zachowania.. J. Choć stanowisko jest czytelne w leśnym krajobrazie i posiada stosunkowo dobry stan zachowania, dopiero pod koniec lat 90-tych XX wieku doczekało się rozpoznania archeologicznego. Pierwsze badania wykopaliskowe na stanowisku wykonała w 1994 r. Halina Taras z Katedry Archeologii UMCS. badania wykopaliskowymi objęto największy w skupisku kurhan, wysunięty najdalej na południe, który posiada dominującą formę i rozmiary. Jest on nadal doskonale widoczny w terenie. Pozostałe kurhany są niewielkie i bardzo wypłaszczone. Podstawa największego kopca bliska jest 15 m, wysokość sięga ok. 2 m. Wokół kopca dookoła przebiega nieckowate płytkie wgłębienie, ślad po rowku przykurhanowym. Materiały ceramiczne pozyskane z przebadanego kurhanu datowane zostały na IX w (rys.). W 2013 r. pracami wykopaliskowymi objęto kolejny kopiec znajdujący się na tym stanowisku. Położony

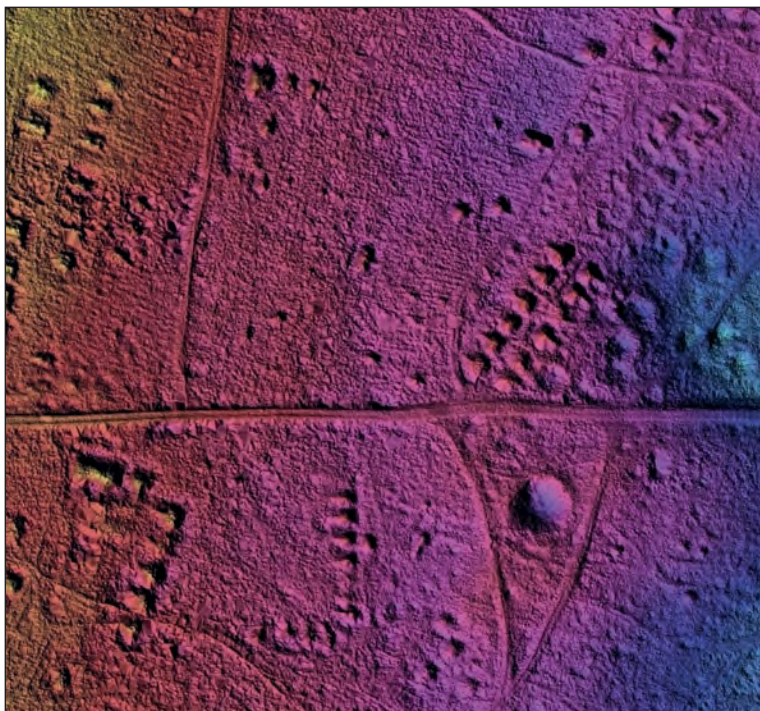
on jest około 50 m. na północny wschód od kurhanu przebadanego w 1994 r. Wschodnia część jego nasypu została poważnie uszkodzona przez użytkowników leśnej drogi. Kurhan obecnie ma średnicę około 6,5 m i wysokość względną około 0,6 m. Zbadano tylko dwie uszkodzone ćwiartki nasypu. Po przecięciu kopca zaobserwowany układ warstw przedstawiał się następująco: pod płytkim humusem leśnym znajdował się piaszczysty nasyp, a bezpośrednio pod nim naturalny piasek calcowy. Pod nasypem nie stwierdzono obecności humusu pierwotnego. Po północnej stronie, u podnóża nasypu zarejestrowano koncentrację nieco rozmytej spalenizny. Przepuszczalnie są to pozostałości ogniska. Podobny obiekt znajdował się po północno-wschodniej stronie. Występowanie węgla drzewnych i płytkich, nieregularnych plam spalenizny dostrzeżono też w niższych partiach nasypu i pod nasypem. Prawdopodobnie są to resztki stosu pogrzebowego lub ślady po rytualnym oczyszczaniu terenu przed wzniesieniem kurhanu. Z nasypu wydobyto około 50 fragmentów ceramiki pochodzącej z kilku naczyń. Wśród nich znajdujemy ułamki den, brzegów i zdobionych brzuśców. Wydobytą ceramikę określono jako pochodzącą z VIII-IX w. Stosunkowo nieliczne spalone fragmenty kości zebrano z obydwu badanych ćwiartek, z niższych warstw nasypu oraz spod niego. Na podstawie zdobytej podczas badań danych można stwierdzić, że na analizowanym cmentarzysku panował ciałopalny obrządek pogrzebowy. Zabytek jest dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: Taras H., *Badania wykopaliskowe w Lublinie Dąbrowie* [w:] Sprawozdanie z badań terenowych Katedry Archeologii UMCS w 1994 r., red. Gurba, Lublin; Taras Halina, *Wstępne sprawozdanie z ratowniczych badań wykopaliskowych kopców zemborskich na stanowiskach AZP 79-81/21-2 i 79-81/23-4 w Lublinie*, Lublin 2014, mps w archiwum WUOZ w Lublinie

Fot. 24 Lublin – Las Dąbrowa I, stan. nr 21. Widok na nasyp największego kopca (fot. G. Mączka)

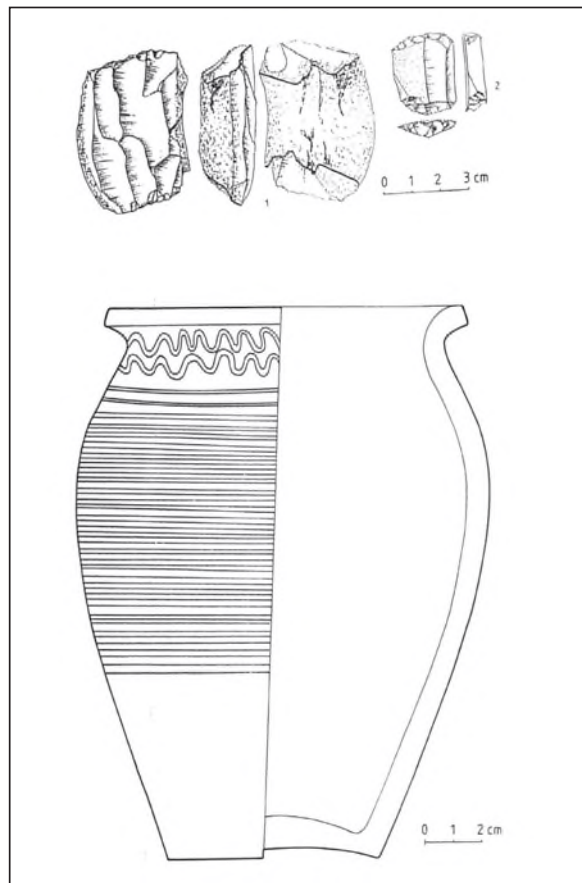

Ryc. 46 Lublin – Las Dąbrowa I. stan. nr 21. Cmentarzysko na tle numerycznego modelu terenu. (oprac. G. Mączka)

Fot. 25 Lublin – Las Dąbrowa, stan. 21. Badania wykopaliskowe w 2013 r. Widok na profil kopca (fot. H. Taras)

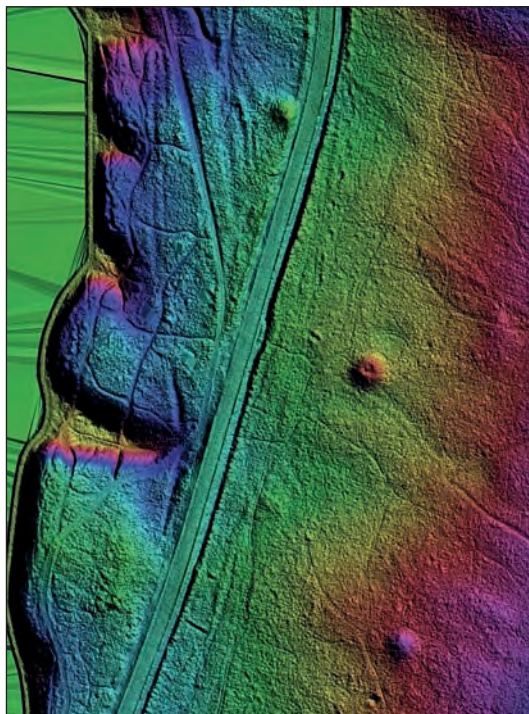
Ryc. 47 Lublin – Las Dąbrowa, stan. 21. Wydobyte z kopca nr 1 zabytki (fot. H. Taras)

74. LUBLIN – LAS DĄBROWA II, gm. Lublin, pow. Lublin

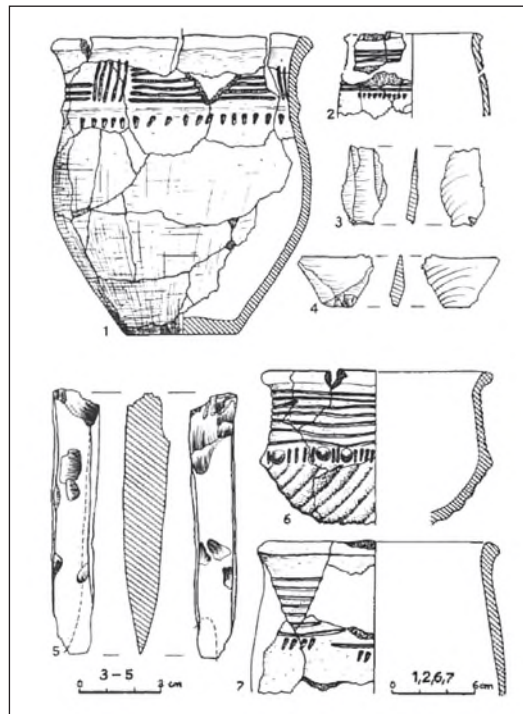
- a. nr stanowiska AZP: 79-81/7-7
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43, 44, 48
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/160
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Stanowisko znajduje się w północnej części kompleksu leśnego o lokalnej nazwie Las Dąbrowa, ok. 300 m. na południe skraju w sąsiedztwie drogi wojewódzkiej biegnącej wzdłuż Zalewu Zembrzyckiego. Cmentarzysko skupia 3 (?) mogiły kurhanowe. Jeden z kopców stoi bezpośrednio przy samej krawędzi drogi. Nekropolia datowana na wczesną epokę brązu i łączona jest z ludnością tzw. kultury trzcinieckiej. Stanowisko zostało odkryte podczas badań powierzchniowych. Zidentyfikowane kurhany zostały wpisane do rejestru zabytków w 2012 r. Stan zachowania cmentarzyska nie uległ zmianie od czasu zidentyfikowania kopców do chwili obecnej, są one bowiem położone na terenie zalesionym i wyłączone z gospodarki leśnej. Stanowisko było badane wykopaliskowo z udziałem archeologów z Zakładu Archeologii UMCS w Lublinie. Wykopaliska prowadzono podczas dwóch sezonów, tj. w 1962 i 1974 r. Badaniami objęto tylko jeden kopiec. Niestety nie posiadamy informacji, który z kopców został wówczas przebadany. Wiemy natomiast, że pod nasypem badanego kopca na poziomie pierwotnej próchnicy odkryto dwa skupiska ceramiki. Jedno z nich znajdowało się w centralnej części kurhanu. Podstawę kopca stanowił piasek z ciemniejszymi plamami ziemi (resztkami próchnicy). Z jednego z zaciemnień pobrano próbkę ziemi i odkryto mikroskopijne fragmenty zębów ludzkich, drobne ułamki silnie skorodowanej blaszki brązowej, węgielki drzewne i grudki polepy. Z wyżej wspomnianych skupisk ceramiki udało się zrekonstruować kilka naczyń (ryc). Z mogiły pochodzą także wyroby krzemienne. Resztki nieokreślonej ozdoby brązowej zachowały się w postaci silnie skorodowanych okruchów blaszki. Najpewniej mogła to być tarczka lub jakaś ozdoba z cienkiej taśmy brązowej. Przedmioty brązowe pojawiają się w wyposażeniu pochówków z wczesnej epoki brązu stosunkowo sporadycznie. Najliczniej spotyka się je na stanowiskach grobowych na obszarach, na których utrzymywano bliskie kontakty z ościennymi kulturami o rozwiniętej metalurgii brązu. Być może pierwsze metalowe ozdoby były rezultatem rodzimej, lokalnej zaczątkowej produkcji metalurgicznej. Niestety stan zachowania odkrytej w kurhanie ozdoby nie pozwala na ustalenie jej pochodzenia. Chronologia przebadanego kurhanu nie została dokładnie ustalona, ze względu na brak precyzyjnych materiałów datujących. Ogólnie obiekt ten należy wiązać z okresem epoki brązu, a zwłaszcza z jego pierwszą połową. Do takiego datowania skłoniła badaczy obecność w materiałach kurhanu glinianej wazy (rys.), zdradzającej związki stylistyczne z klasyczną fazą kultury Otomani-Fizesabony, ściśle spokrewnionej z kulturą trzciniecką, która funkcjonowała w tym okresie na terenie południowej Polski. Zabytek jest dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: Kłosińska E., *Kurhan kultury trzcinięckiej w Zemborzycach-Dąbrowie, woj. Lublin* [w:] *Sprawozdania Archeologiczne*, Tom. XXXVIII, Lublin rocz. 1986

Ryc. 48 Lublin – Las Dąbrowa, gm. Lublin – stan. 7. Stanowisko kurhanowe na tle numerycznego modelu terenu (prac. G. Mączka)

Ryc. 49 Lublin – Las Dąbrowa, gm. Lublin – stan. 7. Zabytki wydobyte z kurhanu podczas badań wykopaliskowych (E. Kłosińska)

Fot. 26 Lublin – Las Dąbrowa, gm. Lublin – stan. 7. Widok na nasyp jednego z kopców (fot. G. Mączka)

75. LUBLIN – LAS DĄBROWA II, gm. Lublin, pow. Lublin

- a. nr stanowiska AZP: 79-81/115-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43, 44
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Pojedynczy kopiec o czytelnej w terenie konstrukcji ziemnej. Obiekt odkryty metodą teledetekcyjną zlokalizowany jest w gruncie leśnym.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie;

76. LUBLIN – MAJDAN WROTKOWSKI, gm. Lublin, pow. Lublin

- a. nr stanowiska AZP: 78-81/48-11
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43, 44
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Obiekt do niedawna był całkowicie nieznany. Położony jest przy ul. Parczewskiej. Po raz pierwszy obiekt został zauważony w trakcie studiowania mapy podlubelskich majątków, którą wykonał mierniczy Jakuba Rusicki w 1822 roku. Na rozległych folwarcznych polach, na wysoczyźnie, blisko zachodniej krawędzi doliny Bystrzycy geodeta naniósł na plan pojedynczy kopczyk. Przy kopcu umieścił napis, lokalny toponim „*Mogiły*”. Podobnie jak w przypadku pola kurhanowego położonego przy ul. Janowskiej (stan. 78-81/47-10 – poz. 77) użył tutaj określenia wskazującego na utrwaloną lokalną tradycją grobową funkcję pagórka. Sposób jego graficznej prezentacji wskazuje, że obiekt pierwotnie cechował duży rozmiar. W trakcie przeprowadzonej weryfikacji terenowej ustalono, że resztki obiektu zachowały się do naszych czasów. Silnie spłaszczony nasyp kopca, choć zachowany w szczątkowej formie nadal pozostaje czytelny na powierzchni. Jego identyfikację potwierdzają także obserwacje dokonane podczas analizy wygenerowanego obrazu numerycznego modelu opartego na pochodnych lotniczego skaningu laserowego. Na cyfrowym zobrazowaniu dostrzegalne jest w tym miejscu niewielkie owalne wyniesienie, o średnicy ok. 30 m. i wysokości 0,30-0,40 m. Sparowanie zobrazowania NMT z fragmentem planu Rusickiego wskazuje, że obie formy możemy ze sobą zidentyfikować. Domniemany kurhan nie jest dostępny dla zwiedzających. Znajduje się bowiem na ogrodzonych nieruchomościach prywatnych.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie; Rusicki Jakób, *Brulion Geometryczny Gruntów Folwarcznych i Włościańskich Wsiów Rządowych Zemborzyc i Wilkowa w Ekonomii i Województwie Lubelskim sytuowanych. Zdziałany i Wyrachowany w roku 1822*, mat. przechowywany w Archiwum Państwowym w Rado-

miu; Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie Lublina*, 2016 mps w archiwum WUOZ w Lublinie

Fot. 27 Stanowisko kurhanowe nr AZP 78-81/48-11 w m. Lublin – Majdan Wrotkowski. Widok na zniszczony nasyp kopca w obrębie przydomowego ogrodu (fot. G. Mączka).

77. LUBLIN – MAJDAN WROTKOWSKI, gm. Lublin, pow. Lublin

- a. nr stanowiska AZP: 78-81/47-10
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43, 44, 50
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Usytuowane przy ul. Janowskiej cmentarzysko, do niedawna całkowicie nieznane zostało oznaczone na XIX-wiecznej mapie. Mapę, którą na zlecenie Zarządu Dóbr Państwowych Guberni Lubelskiej wykreślił w 1822 r. mierniczy Jakub Rusicki opracowano w oparciu o pomiary geodezyjne podlubelskich majątków: Zemborzyc i Wilkowa. W granicach cmentarzyska skupionych było wówczas 8 kopców. Przy piktogramach oznaczających niewielkie kopczyki geodeta umieścił toponimy „Mogily” i „krzaki mogilki”. Użyte tutaj określenia wyraźnie sugerują funkcjonowanie w tym miejscu dawnego cmentarzyska kurhanowego. Dwa z wyrysowanych na mapie kopczyków zostały oznaczone jako dominujące. Przepuszczalnie charakteryzowały je znaczne, na tle pozostałych rozmiary. Stosując metodę georeferencji z wykorzystaniem oprogramowania GIS zestawiono arkusz archiwalnej mapy z współczesnym podkładem mapy topograficznej. Uzyskane tym

sposobem wycinki map poddano kolejnemu zestawieniu, tym razem z obrazowaniem numerycznego modelu terenu uzyskany w wyniku lotniczego skanowania laserowego. Dzięki zastosowanej metodzie udało się zlokalizować prawdopodobnie jeden obiekt – formę terenową, która kształtem i rozmiarem zbliżona jest do silnie rozoranego nasypu. Formę tą wstępnie korelować można jednym z opisanych wyżej największym kopcu utrwalonym na mapie Rusickiego. Obecność, niemal szczątkowo zachowanego nasypu pozytywnie zweryfikowano podczas rekonesansu terenowego (fot). Niestety niewielkie rzędne pozostałości kopca nie pozwalają dokładnie określić jego pierwotnej wielkości. Śladów pozostałych obiektów nie udało się zaobserwować w terenie. Przyjąć zatem należy, że mniejsze mogiły zostały całkowicie zniszczone. Pewne sugestie dotyczące ich lokalizacji zawierają fotografie z nalogów wykonanych w 1944 r. przez niemiecki zwiad lotniczy. Na fotografiach, niemal dokładnie w miejscu rozpoznanego cmentarzyska, na uprawionych wówczas gruntach rolnych i przydomowych ogródkach rozstawionych jest kilka pojedynczych dużych drzew. Przepuszcza się, że ówcześni właściciele gruntów wyłączyli z uprawy i pozostawili (pomimo uciążliwości dla prowadzonych prac agrarnych) chaotycznie rosnące tutaj drzewa na istniejących kopczykach. Zapewne z czasem drzewa usunięto, a teren wyrównano. Analogiczna sytuacja, czyli pozostawienie kopczyka (kurhanu), na którego kulminacji wyrasta drzewo i wyłączenie go z uprawy, zaistniała na cmentarzysku kurhanowym w podlubelskim Mętowie. Przyjmując taką hipotezę należałoby uznać, że nasypy mniejszych kopców, wchodzące w skład omawianego cmentarzyska uległy całkowitej niwelacji dopiero w latach powojennych XX w. Obecnie teren nekropolii zajęty jest przez jednorodziną zabudowę mieszkaniową. Ogrodzone prywatne działki uniemożliwiają dostęp do stanowiska przez zwiedzających.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ w Lublinie; Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie Lublina*, 2016 mps. w archiwum WUOZ w Lublinie

Ryc. 50 Fragment planu podlubelskich majątków Zemborzyc i Wilkowa, opracowanego przez J. Rusickiego w 1822 r. (oprac. G. Mączka)

Fot. 28 Lublin – Majdan Wrotkowski, gm. Lublin, Stan. 10. Widok na fragment uszkodzonego (zniwelowanego) nasypu największego kopca w obrębie przydomowego ogrodu (fot. G. Mączka).

78. LUBLIN – PONIKWODA, gm. Lublin, pow. Lublin

- a. nr stanowiska AZP: 77-81/36-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43, 44, 51
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

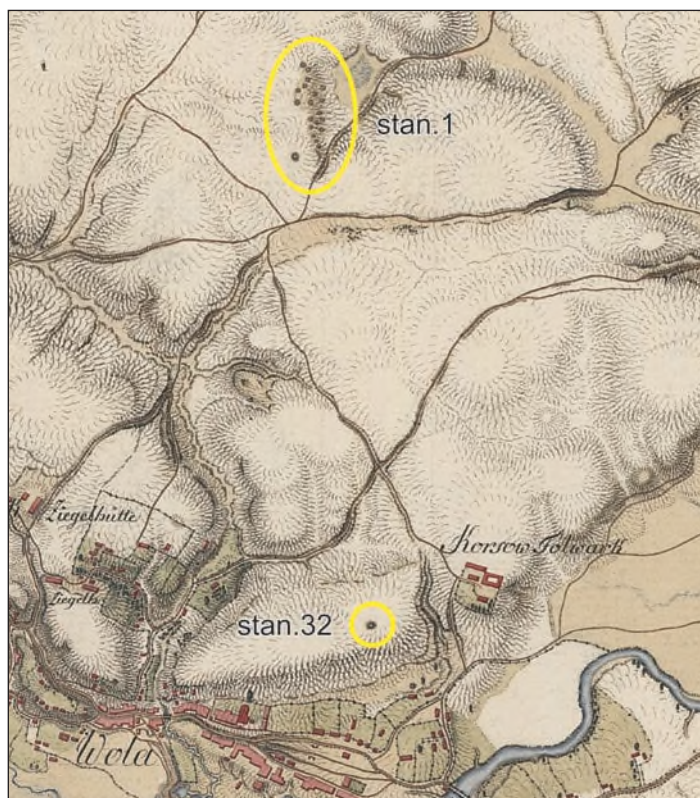
Nekropolia, choć nie zachowała się do obecnych nam czasów, należy do wyjątkowych zabytków archeologicznych Lublina. Cmentarzysko to bowiem jest jednym z niewielu tego typu zabytków na terenie Lublina, badanych wykopaliskowo i pewnie związanych z okresem wczesnego średniowiecza. Zapewne do niego odnosi się wzmianka w źródle pisanym, w którym odnotowano pierwsze lubelskie znaleziska mogił kurhanowych. W pierwszym przewodniku po Lublinie wydany w 1839 r. autorstwa Seweryna Sierpińskiego znajdujemy następujący fragment, cyt. „*Mogił wielkich na polu za Czwartkiem jest 21, niewiadome kiedy powstały, zdaje się iż muszą być szwedzkie.*”. Łącznie kopców z okresem nowożytnych wojen szwedzkich wobec braku analogii należy odrzucić. Wskazana przez autora przewodnika lokalizacja pola z mogiłami „za Czwartkiem” – jest zdaniem piszącego te słowa wadliwa. Interesująca jest ilość zarejestrowanych przez

Sierpińskiego mogił – 21. Tak znaczna ich ilość pasowałby raczej do opisywanej tutaj nekropoli w dzielnicy Ponikwoda. Żadne inne źródło historyczne (w tym również na dawnych mapach) nie wspomina o tak bogatej koncentracji kopców na terenie dzielnicy Czwartek lub na terenie bezpośrednio za nim. Na wydanej w 1809 r. mapie autorstwa Antona Mayera von Heldensfelda oraz mapie Trettera z 1804 r., po użyciu georeferencji skalowania znajdujemy w rejonie ul. Ponikwoda zbliżoną ilość (16) piktogramów oznaczających kopce. Usytuowane na otwartej przestrzeni podmiejskich pól uprawnych były bardzo dobrze widoczne jeszcze do przełomu XIX i XX wieku. Stąd można się pokusić o stwierdzenie, że autor przewodnika po Lublinie pomylił się i mylnie wskazał na lokalizację cmentarzyska kurhanowego na terenie w bezpośrednim sąsiedztwie dzielnicy Czwartek. Zasadne wydaje się raczej założenie, że wspomniane w przewodniku skupisko „*wielkich mogił*” położone na rozległych folwarcznych polach należy identyfikować z nekropolią na Ponikwodzie. Pod koniec XIX w. cmentarzysko stało przedmiotem pierwszych pionierskich badań wykopaliskowych, które przeprowadzono na terenie miasta. W 1897 r. kilka niezidentyfikowanych kopców przebadał i wprowadzał je do literatury Władysław Olechnowicz. O rezultatach jego amatorskich prac wykopaliskowych nie wiadomo zbyt wiele. Nie zachowała się bowiem żadna dokumentacja. Badacz amator rozkopał kilka mogił i jak stwierdził lapidarnie w raporcie, pod nasypem znalazł „tylko” warstwy popiołu. Na datujące zabytki ruchome nie natrafił. Pomimo tak skromnych odkryć współcześni archeolodzy przyjmują, że odsłonięte przez Olechnowicza w korpusach kopców warstwy zawierające popiół powiązać należy z kremacyjnymi obrzędami pogrzebowymi. Umieszczanie spopielenych szczątków kostnych w kurhanie, jak już wspomniano, było powszechnie stosowane w dobie pogańskiej Polski w okresie wczesnego średniowiecza. Analizując przytoczoną wyżej mapę Antona Mayera von Heldensfelda i Trettera warto odnotować, że jeden z kopców, położony na południowym skraju skupiska, został wyróżniony graficznie. Posiadał on większe rozmiary niż pozostałe kurhany. Potwierdzeniem tego jest zbieżny opis Olechnowicza, cyt. „*W grupie tej znajdował się jeden tylko kurhan znacznie większych rozmiarów, mający około dwóch metrów wysokości i około dwudziestu w obwodzie. Kilka mniejszych kopców z powodu uprawy ziemi prawie zupełnie zrównanych*”. Obecność jednego, dominującego kurhanu, znacznie większego od pozostałych na wczesnośredniowiecznym cmentarzysku jest znana z kilku innych stanowisk archeologicznych na terenie Lublina i Wyżyny Lubelskiej (m.in. w m. Lublin-Las Dąbrowa, stan. 21, m. Podzamcze, gm. Mełgiew, Stary Gaj, gm. Wojciechów). Istnieje nadal niedostatecznie potwierdzona hipoteza badawcza, że słowiańscy osadnicy przybywający na terytoria Polskie w VI-VII wieku wykorzystywali wtórnie dawniejsze, chronologicznie sięgające czasów schyłkowego neolitu kurhany. Nasi słowiańscy przodkowie sądzili zapewne, że zastane na przez nich kopce zostały usypane przez ich starszych przodków. Kontynuowali zatem swoje tradycje pogrzebowe i dostawali swoje nowe mogiły kurhanowe do już istniejących. Nie wiedzieli, że od powstania tych zwykle znacznie większych rozmiarowo kopców, dzieli ich ponad tysiącletnia odległość

czasowa. We wstępie opisu wspomniano, że cmentarzysko nie zachowało się do naszych czasów. Stan rozpoznania nie pozwala dokładnie ustalić ilości kopców, wewnętrznego rozplanowania cmentarzyska oraz momentu zniszczenia. Obecnie możemy jedynie wskazać bardzo przybliżoną lokalizację pola kurhanowego w obrębie dzielnicy Ponikwoda. Znajdowało się ono pomiędzy ulicami: Ustronie, Sportową, Wielką, Zakręt i Dworską. Stanowisko przecina ul. Ponikwoda. Teren dawnego mogielnika został w okresie międzywojennym rozparcelowany na mniejsze działki i zabudowany domami jednorodzinnymi. W północnej części nekropolii już po II wojnie światowej stanął kościół. Istnieje przypuszczenie, że pozostałości silnie zniszczonego największego nasypu kopca nadal znajdują się na jednej z zabudowanych działek przy ul. Dworskiej.

- g. literatura, źródło: Anton Mayer von Heldensfeld, *Carte von West-Gallizien*, wydanie 1808 r., Mapa z 1803 r., aut. Trettera: Olechnowicz Władysław, *Poszukiwania archeologiczne w Guberni Lubelskiej* [w:] *Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne*, 1896, T. 2, s. 54

Ryc. 51 Fragment planu opracowanego przez Trettera w 1803 r. wraz oznaczeniem cmentarzyska kurhanowego stan 1 – i kopca na stan. 32 (wyk. G. Mączka)

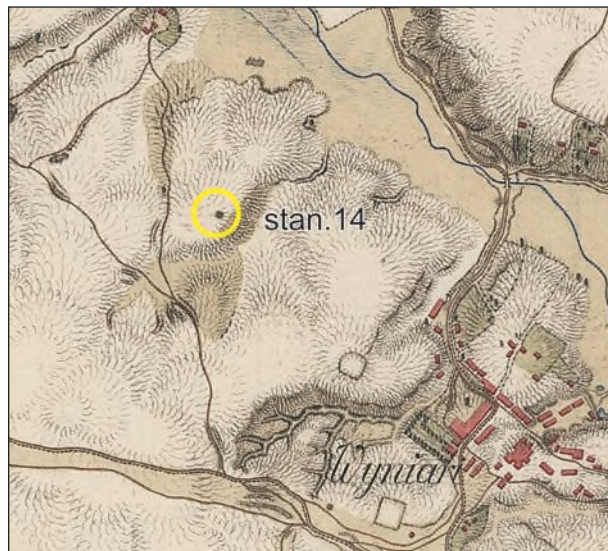
79. LUBLIN – RURY BRYGIDKOWSKIE, gm. Lublin, pow. Lublin

- a. nr stanowiska AZP: 77-81/117-14
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43, 44, 52
- d. rodzaj badań archeologicznych: nieistniejące, znane z kwerendy
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Obiekt znany jest jedynie z historycznego źródła kartograficznego. Kopiec nie zachował się do naszych czasów. Precyzyjnej jego lokalizacji dotychczas nie udało się ustalić. Istnienie formy terenowej o kształcie kopca zostało odnotowane na wydanej w 1808 r. mapie majora Antona Mayera von Heldensfelda i mapie Trettera z 1804 r. Kartograf na podstawie danych terenowych umieścił w rejonie obecnej ul. Skautów piktogram odznaczający pojedynczy wyeksponowany kopczyk. Na terenie Lublina z podobnymi sytuacjami spotykamy się m.in. w rejonie ul. Willowej i na cmentarzu przy ul. Kalinowszczyzna. Stosując podobną metodę analogii, jak dla wyżej wymienionych obiektów z Lublina, można przyjąć, że wstawiona do mapy forma to usypyany kopiec, prawdopodobnie kurhan. Skalibrowanie fragmentu mapy dawnych planów ze współczesnym podkładem mapy topograficznej dało jedynie przybliżoną lokalizację zabytku. Terenowe poszukiwania oraz szczegółowa analiza ukształtowania terenu na cyfrowych wizualizacjach numerycznego modelu terenu opartego na danych ze skaningu laserowego nie przyniosły pozytywnego rezultatu. Nasyp kopca został całkowicie rozorany. Na niemieckich fotografiach lotniczych z czasów zakończenia II wojny światowej obszar na północ od obecnej ul. Popiełuszki, m.in. w okolicy ul. Skautów zajęty był pod uprawy rolne.

Stąd domyślamy się, że sukcesywnie podcinany podczas orki kopiec uległ w konsekwencji całkowitemu zniwelowaniu. Obszar, na którym wystawiona została mogiła obecnie zajmuje osiedle mieszkaniowe, którego budowa zapewne całkowicie zniszczyła omawiany obiekt.

- g. literatura, źródło: Anton Mayer von Heldensfeld, *Carte von West-Gallizien*, wydanie 1808 r.; Mapa z 1803 r, aut. Trettera: Mączka Grzegorz, *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem lotniczego skaningu laserowego*, Lublin 2016 mps WUOZ

Ryc. 52 Lublin – Rury Brygidkowskie. Fragment planu opracowanej przez Trettera w 1803 r. wraz z oznaczeniem lokalizacji stan. 14

80. LUBLIN – RURY BRYGIDKOWSKIE, gm. Lublin, pow. Lublin

- a. nr stanowiska AZP: 77-81/53-3
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Obiekt jest powszechnie znany jako kapliczka w Ogrodzie Saskim, usytuowany przy Alejach Raclawickich. Pierwotną funkcję pagórka, na którym wznosi się odnowiona murowa kapliczka przybliżyły wyniki badań archeologicznych. Co najmniej od XVI w. wyniosłość pełniła funkcję ziemnego postumentu pod krzyż, a od czasów nowożytnych wystawionej murowanej kapliczki. W ciągu kilku stuleci ziemny nasyp był wielokrotnie przekształcany. W 1999 r. wykonywane były roboty ziemne związane z remontem kapliczki. W trakcie nadzoru archeologicznego zarejestrowano w centralnej części kopca, częściowo pod fundamentem kapliczki, obiekt neolitycznej kultury ceramiki sznurowej oraz szereg nowożytnych wkopów grobowych. Badania archeologiczne rozszerzono i w następnym roku rozpoczęto prace wykopaliskowe. Zakres tych badań obejmował północnozachodnią ćwiartkę kopca. Wyeksplorowano i zadokumentowano kolejny obiekt neolitycznej kultury ceramiki sznurowej. Jego obecność sugeruje wykorzystanie w epoce neolitu nasypu jako mogiły kurhanowej. Ustalono, że do powtórnego wykorzystania tego miejsca do składania zmarłych doszło w czasach nowożytnych, o czym świadczą pozostałości 31 grobów odsłoniętych podczas wykopalisk. Pierwotnego kształtu i wymiaru neolitycznego kurhanu nie udało się rozpoznać.

Fot. 29 Lublin – Rury Brygidkowskie I. stan. nr 3. Widok na nasyp kopca (fot. G. Mączka)

Wyniki dotychczasowego rozpoznania archeologicznego wskazują, że kopiec to najstarszy – potwierdzony badaniami wykopaliskowymi – grób kurhanowy zarejestrowany na terenie Lublina. Związany jest bowiem ze schyłkowo-neolityczną ludnością kultury ceramiki sznurowej, która na terenach Polski funkcjonowała w III i II tysiącleciu p.n.e.

- g. literatura, źródło: Włodarczyk D., *Badania archeologiczne przy kościele Świętego Krzyża oraz klasztorze Dominikanów Obserwantów w Lublinie. Cmentarze* [w:] *Kościół i Klasztory Lublina w świetle badań archeologicznych*, Lublin 2102, ss. 194-210

81. LUBLIN – SŁAWINEK, gm. Lublin, pow. Lublin

- a. nr stanowiska AZP: 77-81/47-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Obiekt znajduje się bezpośrednio przy chodniku pasa drogowego ul. Willowej, na wysokości budynku nr 55 oraz w sąsiedztwie północno-wschodniego narożnika Ogrodu Botanicznego UMCS. Forma nasypu pozostaje doskonale widoczna. Jego kulminację porasta imponujących rozmiarów drzewo. Na szczycie umieszczony został ponadto metalowy krzyż. Miejsce jest zadbane i tratowane przez lokalne społeczeństwo jako przydrożna kapliczka. Płaszcz nasypu porasta trawą. Obiekt posiada wysokość ok. 2 m. Podstawa, choć silnie podcięta podczas budowy chodnika i bocznej uliczki dojazdowej do pobliskiej nieruchomości osiąga szerokość ok. 10 m. Obiekt pomimo, że nigdy nie był poddany badaniom archeologicznym figuruje w wojewódzkiej ewidencji zabytków jako domniemany kurhan. Głównym powodem uznania go podczas badań metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski za domniemany relikw zabytkowego kopca, pełniącego funkcje kurhanu były rezultaty badań wykopaliskowych prowadzonych w jego sąsiedztwie. Na południe od kopca, w odległości kilkunastu metrów odkryto megalityczną nekropolię datowaną na okres neolitu. W pobliżu archeolodzy natrafili na cmentarzysko z XI-XX w. Najistotniejsze dla próby identyfikacji omawianego kopca są jednak wyniki wykopaliskowych badań ratowniczych, które odbyły się w latach 1993-1994 r. Na zachód od kopca, w odległości ok. 100, na wysokości północnej granicy Ogrodu Botanicznego, pod obecnym parkingiem dla odwiedzających ogród, natrafiono na pochówki związane z neolityczną kulturą ceramiki kurhanowej. Prowadząc badania archeologom nie udało się rozstrzygnąć czy wydobyte i przebadane pochówki były przykryte nasypami ziemnych kopców. Wznoszenie ziemnych kurhanów nad złożonymi w jamach pochówkami stanowiło stały element obrządku pogrzebowego ludności tej kultury archeologicznej. Ziemne nasypy, choć obecnie nie

Fot. 30 Lublin – Sławinek. Stan 1. Widok na nasyp kopca (fot. G. Mączka)

manifestujące się na powierzchni, mogły zostać w ciągu minionych wieków całkowicie zniwelowane lub rozorane, a ich pozostałości nie ujawniły się w materiale archeologicznym. Są zatem przesłanki, które pozwalają przyjąć, że pochówek tej właśnie kultury ukrywa się pod analizowanym i blisko położonym obiektem.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Rejniewicz Ł.), archiwum WUOZ w Lublinie

82. LUBLIN – ZEMBORZYCE GÓRNE III, gm. Lublin, pow. Lublin

- a. nr stanowiska AZP: 79-81/114-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43, 44, 53
- d. rodzaj badań archeologicznych: nieistniejące, znane z kwerendy
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Położone przy krawędzi doliny Bystrzycy cmentarzysko nie było dotychczas badane metodami archeologicznymi. Nekropolia znana jest wyłącznie ze źródeł archiwalnych. Nie znamy precyzyjnej lokalizacji i rozmiarów wchodzących w skład cmentarzyska kopców. Wiemy tylko, że ich skupisko zawierało 7 kopców i zapewne położone było na końcu obecnej ul. Roślinnej. Zostały one oznaczone na opracowanej w 1822 r. mapie wykonanej na zlecenie Zarządu Dóbr Państwowych Guberni Lubelskiej. Pomiary geodezyjne dwóch dawnych podlubelskich majątków Zemborzyc i Wilkowa wykonał mierniczy Jakób Rusicki. W okolicy obecnej ul. Roślinnej geodeta umieścił na planie piktogramy oznaczające niewielkie stożkowate pagórki. Obiektom towarzyszy podpis „Mogily”. Domyślamy się, że chodziło tutaj o dawne mogiły kurhanowe. Ich obecność została przez geodetę odnotowana, gdyż nasypy kopców nadal były czytelne w krajobrazie. Niestety pomimo podjętych rekonesansów terenowych nie udało się odnaleźć śladów omawianych mogił. Cmentarzysko zostało zniszczone powierzchniowo. Zniwelowanie kopców prawdopodobnie miało miejsce jeszcze w 2 pół. XIX w. lub na początku XX w., kiedy analizowany fragment obecnego Lasu Dąbrowa został wylesiony i eksploatowany rolniczo. Cmentarzysko mogło też uległo dewastacji podczas pozyskiwania piasku lub podczas budowy współczesnych fortyfikacji polowych. Z uwagi na licznie występujące w Lesie Dąbrowa pola kurhanowe, które posiadają podobne cechy można wstępnie zakwalifikować cmentarzysko do grupy nekropoli datowanych na okres wczesnego średniowiecza. Południowy fragment stanowiska pokryty jest obecnie młodym lasem sosnowym. Pozostała część zniszczonej nekropoli została zagospodarowana pod zabudowę działkową i mieszkaniową.
- g. literatura, źródło: Mączka Grzegorz, *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem lotniczego skaningu lotniczego*, Lublin 2016 mps WUOZ

Ryc. 53 Fragment planu majątku Zemborzycze i Wilków opracowany przez J. Rusickiego w 1822 r. w zestawieniu z rekonstruowaną lokalizacją cmentarzyska – stan nr AZP 79-81/114-1w m. Lublin – Zemborzycze Górne III, na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

83. LUBLIN – ZEMBORZYCE KOŚCIELNE II, gm. Lublin, pow. Lublin

- a. nr stanowiska AZP: 79-81/23-23
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43, 44
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/152
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Położone na terenie Lasów Państwowych pole kurhanowe, usytuowane jest w sąsiedztwie ul. Osmolickiej. W granicach stanowiska zachowały się 33 niewielkie nasypy kurhanów. Niektóre są nadal dobrze czytelne w leśnym krajobrazie. Wymiary nasypów: szer. podstaw ok. 4-7 m. wys. ok. 0,5-0,8 m. Z uwagi podobieństwo i bliskie sąsiedztwo z innymi, przebadanymi cmentarzyskami z Lasu Zemborzyckiego, wnioskuj się, że stanowisko posiada wczesnośredniowieczną metrykę.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie;

84. ŁABUNIE, gm. Łabunie, pow. zamojski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VII
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa

Fot. 31 Łabunie, gm. Łabunie. Widok na kopiec (fot. E. Banasiewicz-Szykuła)

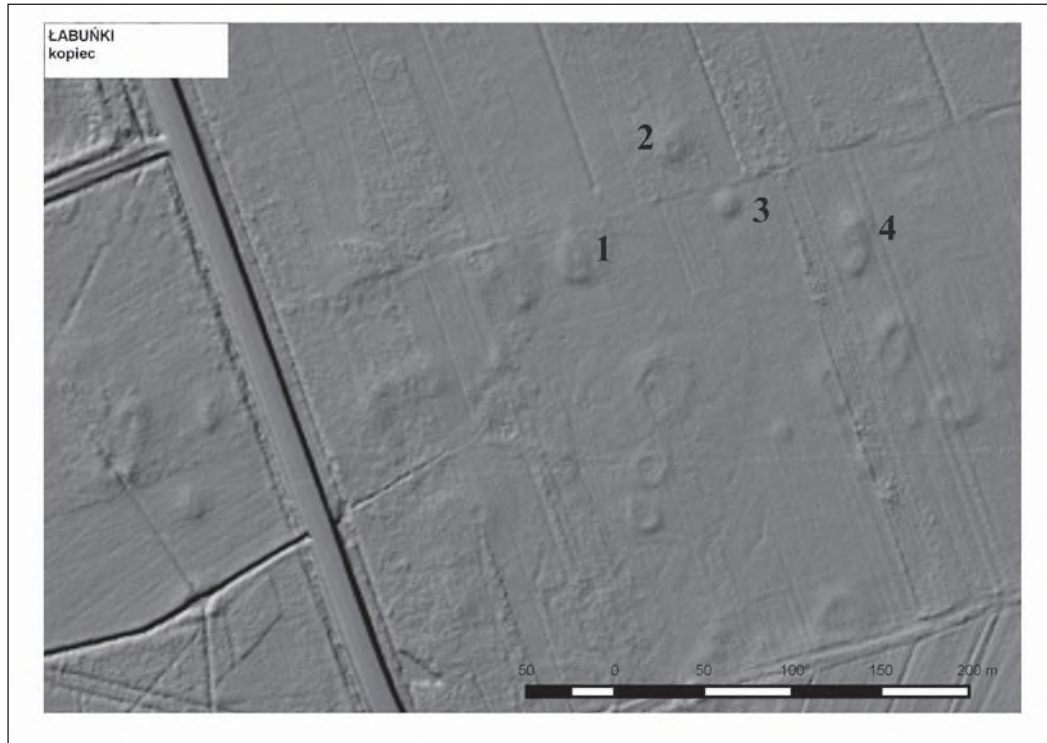
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Obiekt znajduje się na terenie przypałacowego parku, w jego centralnej części. Według lokalnej tradycji jest to kopiec ziemny usypany na mogile powstańczej. W powstaniu styczniowym (1863 r.) prawdopodobnie doszło w okolicach Łabuń do walki żołnierzy rosyjskich z powstańcami. Dotychczas nie uzyskano jednak danych potwierdzających, że założono w tym miejscu pochówki poległych powstańców. Zatem kwestia chronologii kopca pozostaje otwarta.
- g. literatura, źródło: Banasiewicz-Szykuła E., Niedźwiedz J., Szykuła-Zygawska A., Szykuła B., *Dzieje miejscowości gminy Łabunie powiat zamojski*, Łabunie 2010

85. ŁABUNIE, gm. Łabunie, pow. zamojski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VII
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Położone na łąkach stanowisko zajmuje powierzchnię ok. 0,5 ha. Na numerycznym modelu terenu dostrzec można 4 kopce o owalnych podstawach. Ich wymiary: wys. 60-70 cm, średnica 12-16 m. Odkrywca w zebrany katalogu zabytków (s. 51) uznał, że są to przypuszczalnie kurhany kultury trzcinieckiej. Podczas prospekcji terenowych nie natrafiono na materiał ruchomy.

- g. literatura, źródło: Niedźwiedź J., *Przemiany kulturowe i osadnicze na Równinie Środkowej i w Kotlinie Zamojskiej od środkowej epoki brązu do wczesnej epoki żelaza*, praca doktorska, mps. Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie Wydział Socjologiczno-Historyczny Instytut Archeologii, Rzeszów 2018

Ryc. 53 Łabunie, gm. Łabunie. Skupisko domniemany kopców na numerycznym modelu terenu (oprac. J. Niedźwiedź)

86. ŁAGIEWNIKI, gm. Niemce, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 76-82/76-10
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 53
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Domniemane pozostałości grobu kurhanowego odsłonięto w 2012 r. w trakcie badań wykopaliskowych realizowanych w ramach prac ratowniczych poprzedzających budowę obwodnicy Lublina. W trakcie odkrycia, forma grobu oraz wyposażenie wskazywał na kurhanowy charakter pochówku. W najnowszej publikacji podsumowującej rezultaty badań na stanowisku, autorzy badań są skłonni jednak uznać, że w analizowanym przypadku mamy do czynienia z grobem płaskim. Dowodem na to jest brak śladów nasypu oraz to, że w pobliżu nie zidentyfikowano dookólnego rowka.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie; Kubera M., Zawisłak P., *Grób kultury ceramiki sznurowej na stanowisku 10 w Łagiewnikach, pow. lubelski* [w:] Schyłek neolitu na Wyżynie Lubelskiej, pod redakcją Pawła Jarosza, Jerzego Libery i Piotra Włodarczaka, Lublin, ss. 349-358

87. ŁAZISKA, gm. Łaziska, pow. opolski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I, Ryc. 4
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania teledetekcyjne, pozytywna weryfikacja w terenie
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Cmentarzysko znajduje się na obszarze zarządzanym przez Lasy Państwowe. Zespół 5 oddalonych od siebie kopców ziemnych o zachowanej wysokości do 0,8 m. oraz średnicy do 10 m. Forma rozpoznana na podstawie danych ASL.
- g. literatura, źródło: Ł. Miechowicz, *Wczesnośredniowieczny obrządek pogrzebowy w kotlinie chodelskiej na tle małopolski okresu plemiennego (VI-W w.)*

88. ŁOPIENNIK DOLNY, gm. Łopiennik Górny, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 81-86/3-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe, zniszczone
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V
- d. rodzaj badań archeologicznych: nieistniejące, znane z kwerendy
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Wzmiankowana w źródłach cmentarzysko nie zostało odnalezione w terenie. Poszukiwania kopców podjęte podczas weryfikacyjnych badań powierzchniowych oraz teledetekcyjnych

tekcja z wykorzystaniem NMT nie przyniosły pozytywnych rezultatów. Uznaje się zatem, że cmentarzysko nie zachowało.

- g. literatura, źródło: Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

89. ŁOPIENNIK GÓRNY, gm. Łopiennik Górny, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 81-86/1-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe, zniszczone
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Na stanowisku pierwotnie znajdowała się większa i nieustalona dotychczas ilość mogił ziemnych. W 1924 r. konserwator zabytków archeologicznych M. Drewko przeprowadził badania sondażowe, na zawierającym wówczas 3 kopce cmentarzysku. Badania wykazały jedynie, że są to kurhany z warstwą ciałopalaną pod nasypem. Brak dokładniejszych danych o wynikach weryfikacyjnych badań wykopaliskowych podjętych przez J. Gurbę na pocz. lat 50-tych XX w. Kurhany wchodzące w skład cmentarzyska nie zostały odnalezione w terenie. Ich poszukiwania podjęte podczas inwentaryzacyjnych, weryfikacyjnych badań powierzchniowych oraz teledetekcja z wykorzystaniem danych z lotniczego skanowania lotniczego nie przyniosły pozytywnych rezultatów. Prawdopodobnie nasypy uległy zniszczeniu wskutek prowadzonych prac rolnych.

- g. literatura, źródło: Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

90. ŁUGÓW, gm. Jastków, pow. lubelski

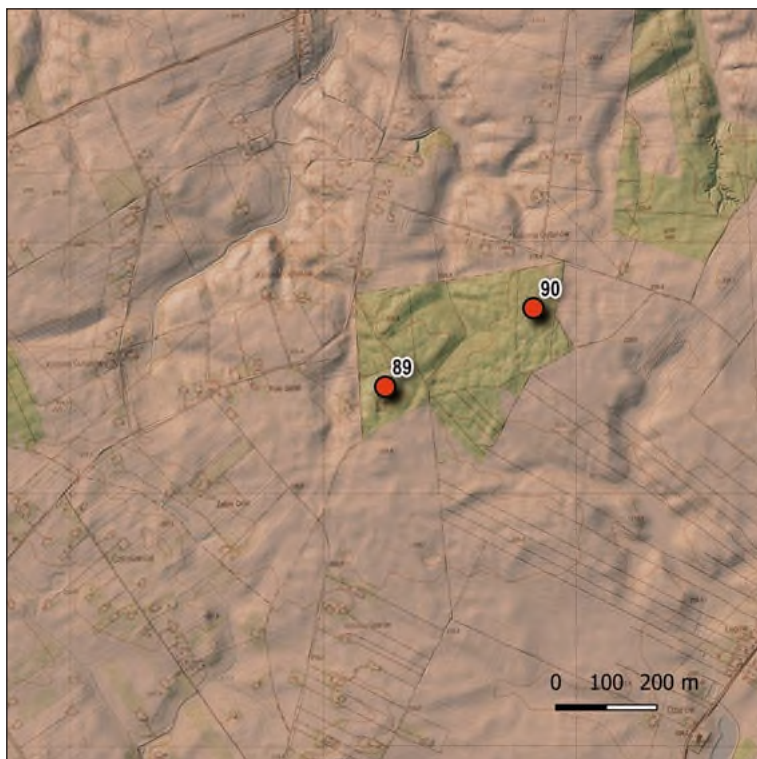
- a. nr stanowiska AZP: 76-79/36-2
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 54
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Cmentarzysko zostało zarejestrowane w wyniku analizy numerycznego modelu terenu. W jego znajdują się 4 niskie, ale nadal czytelne w terenie kopce ziemne o owalnych podstawach. Stanowisko znajduje się w lesie i jest dostępne dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ w Lublinie

Fot. 33 Ługów, gm. Jastków, pow. lubelski. Stan. 2. Widok ogólny na stanowisko (fot. G. Mączka)

Ryc. 54 Ługów, gm. Jastków. Stanowiska kurhanowe na tle numerycznego modelu terenu i mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

91. ŁUGÓW, gm. Jastków, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 76-79/37-3
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 54
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Pojedynczy duży kopiec o czytelnej w terenie konstrukcji ziemnej. Obiekt odkryty metodą teledetekcyjną zlokalizowany jest w gruncie leśnym.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ w Lublinie

92. MAJDAN KRZYWSKI, gm. Łopiennik Górny, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 82-85/2-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec, zniszczony
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V
- d. rodzaj badań archeologicznych: nieistniejący, znany z kwerendy
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Wzmiankowana w źródłach mogiła nie została odnaleziona w terenie. Poszukiwania obiektu podjęte podczas weryfikacyjnych badań powierzchniowych oraz teledetekcja z wykorzystaniem NMT nie przyniosły pozytywnych rezultatów. Uznaje się zatem, że kopiec się nie zachował.

Literatura: Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

93. MAJDAN OSTROWSKI, gm. Wojsławice, pow. chełmski

- a. nr stanowiska AZP: 83-90/6-8
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: nieistniejący, znany z kwerendy
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Literatura: Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

94. MASZÓW, gm. Rudnik, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 85-85/22-5
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V, Ryc. 55
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

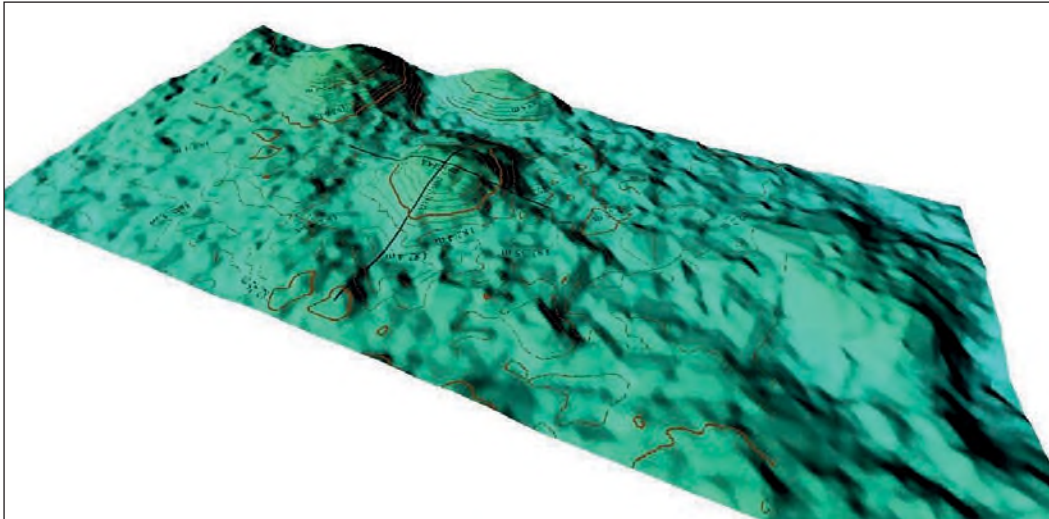
Odkryte w 2013 r. w trakcie badań powierzchniowych stanowisko uznane zostało za domniemane cmentarzysko kurhanowe. Obecny stan wiedzy opartej na najnowszych badaniach pozwala sądzić, że większość obiektów grobowych należy łączyć z wczesnym średniowieczem. Nekropolia zlokalizowana jest na oddalonej od wsi działce leśnej nazywanej lokalnie Lasem Fleszyńskiego. W zasięgu stanowiska zlokalizowanych jest 67 kopców o średnicy wahającej się od 6 do 12 metrów i wysokości w przedziale 0,3-1,2 m. Grupują się one w dwóch ciągach, ulokowanych wzdłuż krawędzi wąwozów uchodzą-

cych do bezimiennego ciek, przepływającego na północ od stanowiska. W 2017 r., na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie, na terenie cmentarzyska przeprowadzono sondażowe badania wykopaliskowe. Badania podjęto w celu określenia genezy powstania nasypu oraz ustalenia chronologii jednego z wchodzących w skład cmentarzyska kopca. Do prac wykopaliskowych wybrany został kopiec nr 39, zlokalizowany w południowo-wschodniej części cmentarzyska. Rozpoznano dwie, naprzeciwległe ćwiartki kopca. Rezultaty przeprowadzonych badań pozwalają jednoznacznie stwierdzić, że przebadany korpus kopca 39 jest nasypem antropogenicznym. Natomiast odnalezione skupiska przepalonych kości, którym towarzyszyły fragmenty naczyń, pozwalają traktować nasyp jako intencjonalnie usypaną mogiłę kurhanową. Relacje stratygraficzne skupisk przepalonych kości ludzkich i ułamków ceramiki wskazują, że stopy ciałopalne – co najmniej dwa – umieszczono podczas wznoszenia nasypu. Chronologia pozyskanych ułamków naczyń ceramicznych, datowanych na okres VII-X wiek przekłada się bezpośrednio na

chronologię obiektu. Ustalenie pierwotnych parametrów kopca nie jest możliwe, gdyż w rozpoznanej przestrzeni nie dostrzeżono śladów rowka przykurhanowego. Być może ten element nie został wykonany, gdyż twarde i bardzo spójne podłoże geologiczne wyjątkowo utrudniało zakładanie głębokich jam. Dane stratygraficzne wskazują, że pozyskiwanie ziemi na nasyp kurhanu odbywało się przez zbieranie ziemi humusowej oraz stropowej partii utworów lessopodobnych. Skutkiem tego pomiędzy poszczególnymi kopcami obserwujemy rozległe zagłębienia, które stanowią ślady po miejscach, skąd wybierano urobek. Obserwując przestrzeń między kopcami – zarówno z perspektywy ukształtowania powierzchni terenu, jak również relacji odkrytych w sondażach – prowadzący badania archeolodzy pokusili się o ustalenie względnego następstwa czasowego powstawania kolejnych kopców. Badany kurhan zaliczyć możemy do kopców o średnich rozmiarach. Na południe i południowo-wschód od niego znajdują się skupiska mogił o większych rozmia-

Ryc. 55 Maszów, gm. Rudnik, pow. krasnostawski, stan. 5 Cmentarzysko na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

Ryc. 57 Maszów, gm. Rudnik, stan. 5. Objęty badaniami kurhan w ujęciu 3D (oprac. G. Mączka)

Fot. 34 Maszów, gm. Rudnik, stan. 5 (Fot. A. Niemirka)

z wykorzystaniem NMT nie przyniosły pozytywnych rezultatów. Uznaje się zatem, że kopiec się nie zachował.

- g. literatura, źródło: Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

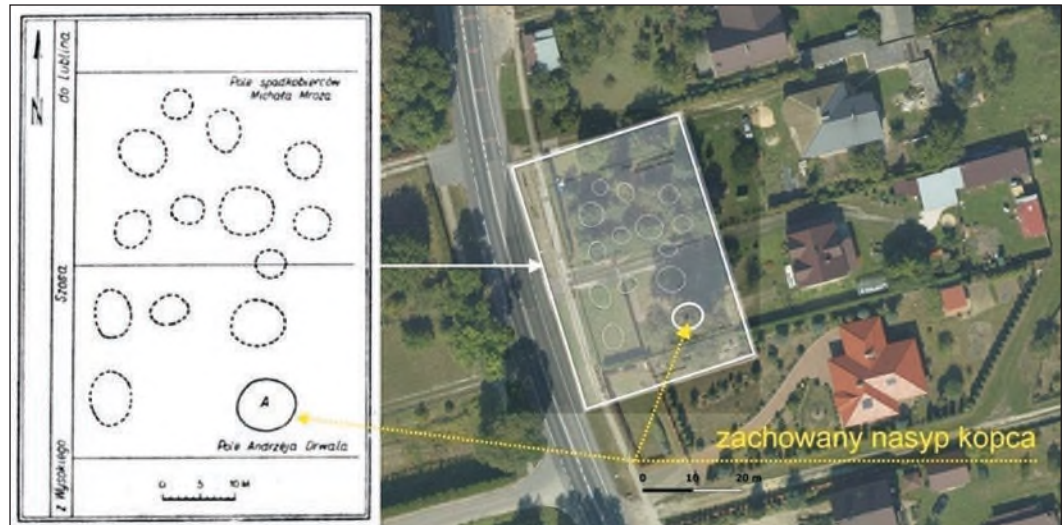
96. MĘTÓW, gm. Głusk, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: **79-81/41-1**
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 43, 59
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/11
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Kopiec wyróżniają duże rozmiary i dobry stan zachowania. Obiekt znajduje się w centralnej części wsi, bezpośrednio przy szosie Lublin-Wysokie, ok. 200 m w linii prostej na południe od budynku szkoły, w ogródku przydomowym posesji. Leży na krawędzi doliny rzeki Czerniejówki, ok. 250 m na zachód w linii prostej od jej koryta. Kurhan jest dobrze czytelny w terenie. Zachował się do wysokości 1,70 m i średnicy ok. 12-15 m. Usytuowany na skraju ogródka przydomowego, został wyłączony z prac polowych i stanowi nieużytek porośnięty trawą. Od strony południowej w trakcie budowy płotu, została nieznacznie podcięta jego podstawa. Jedynym obecnie zagrożeniem dla kopca jest stara potężna lipa rosnąca na jego kulminacji, której korzenie w znacznym już stopniu zniszczyły i niszczą pierwotną substancję mogiły. Wg badaczy kopiec i całe cmentarzysko najprawdopodobniej należy łączyć z okresem wczesnego średniowiecza. Do literatury archeologicznej stanowisko kurhanowe w Mętowie wprowadził w 1897 r. W. Olechowicz. Zachowany kopiec, który nie był dotąd badany wykopaliskowo stanowi pozostałość większego ciałopalnego cmentarzyska kurhanowego, składającego się prawdopodobnie z 12 kurhanów. Wiemy, że badaniami objętych było w 1897 r. kilka innych, nie zachowanych do dziś kurhanów, stanowiących prawdopodobnie z jednym istniejącym kopcem, zwarte cmentarzysko kurhanowe (ryc). Po ich eksploracji stwierdzono, że mogiły zawierały ślady pochówków ciałopalnych, a na podstawie znalezionych zabytków ruchomych określono ich chronologię na IX wiek. Dostęp do obiektu ograniczony. Kurhany można zwiedzać po uzgodnieniu z właścicielem posesji.
- g. literatura, źródło: Olechowicz W., *Poszukiwania archeologiczne w guberni lubelskiej*, [w:] „*Materiały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne*”. Wyd. Akademii Umiejętności Kraków, t. II, 1897, s. 42-55; Nosek S., *Materiały do badań nad historią starożytną i wczesnośredniowieczną międzyrzecza Wisły i Bugu*, [w:] *Annales UMCS*, vol. VI, sec. F, 1951(1957), s. 373; Gurba J. *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko kurhanowe w miejscowości Mętowo, pow. Lublin*, [w:] *Wiadomości Archeologiczne*, 1958, t. 25, s. 361-362.

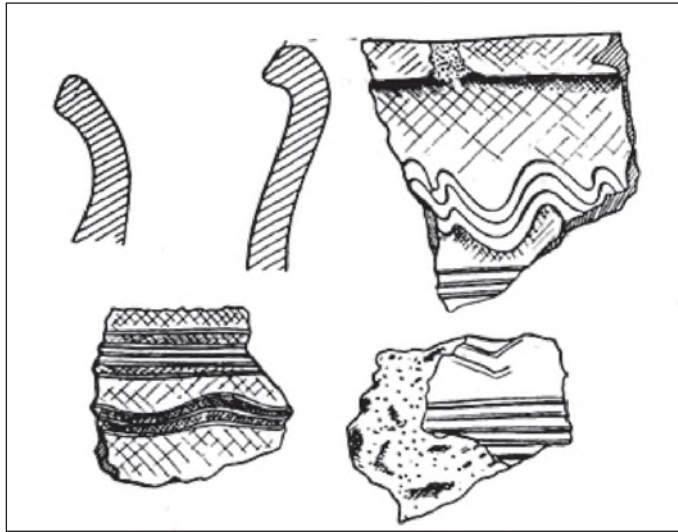

Fot. 35 Mętów, gm. Głusk, pow. lubelski, stan. 1. Widok na kopiec (Fot. E. Prusicka-Kolcon).

Ryc. 59 Mętów, gm. Głusk, pow. lubelski, stan. 1. Rekonstrukcja rozplanowania cmentarzyska kurhanowego na podstawie zebranych danych przez J. Gurbę (oprac. G. Mączka)

Ryc. 60 Mętów, gm. Głusk, pow. lubelski, stan nr 1. Zabytki ruchome z terenu stanowiska (J. Gurba)

97. MOKRE, gm. Zamość, pow. zamojski

- nr stanowiska AZP: 89-87/1-1
- rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VII, Ryc. 61
- rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/97
- usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Cmentarzysko kurhanowe jest położone przy szosie, na łąkach, obok lasu, na południowo-zachód od zwartej zabudowy wsi Mokre. Usytuowane jest na południowym stoku cypla, wchodzącego w dolinę rzeki Topornicy.

Stanowisko zajmuje powierzchnię ok. 4 ha. Na jego obszarze zlokalizowanych jest 46 zachowanych kurhanów. Badania wykazały, że są to mogiły zawierające pochówki ciepłopalne z okresu wczesnego średniowiecza (VII/VIII-IX w.). Średnice owalnych w zarysie nasypów kurhanowych wynoszą obecnie przeciętnie po ok. 6-12 m, a ich wysokość waha się w granicach od 0,3 m do 1,2 m.

Do literatury archeologicznej cmentarzysko wprowadził w 1921 r. przedwojenny lubelski konserwator zabytków archeologiczny – Michał Drewko. Ze starszej literatury wynika, że na terenie cmentarzyska było znacznie więcej mogił. Wiele z nich uległo zniszczeniu w okresie międzywojennym na skutek rozorania lub podczas budowy przebiegającej w pobliżu drogi. Kilku rabunkowych wkopów w nasypy kopców dokonali w latach 30-tych XX w. nieznani pseudobadacze. Po II wojnie światowej teren nekropolii użytkowany był jako piaskownia, co spowodowało częściowe zniszczenie kilku nasypów

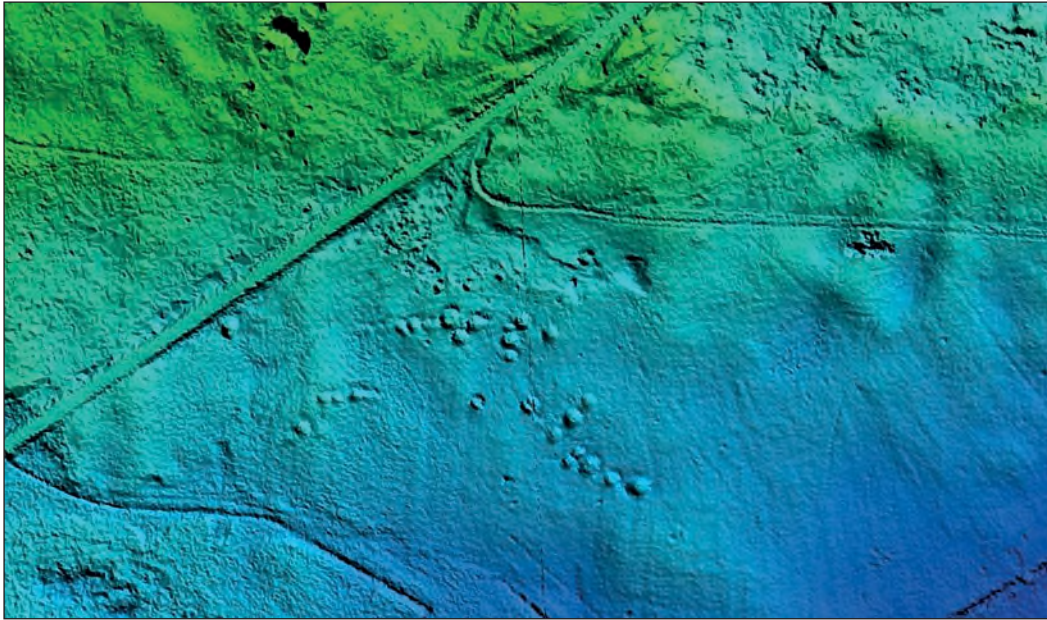
kopców. Obecnie teren stanowiska objęty jest ochroną poprzez włączenie go w granice rezerwatu przyrodniczego susła perełkowanego „Hubale”.

Badania wykopaliskowe na stanowisku prowadzili w latach 1981-83 Leszek Gajewski i Andrzej Kutylowski oraz w 1986 r. Wiesław Koman. Badaniem objęto w sumie 8 kopców. Ustalono, że pierwotnie nasypy kurhanowe były wyższe (ok. 1,50-2 m) i miały mniejsze średnice (około 5-9 m). Z biegiem czasu uległy stopniowej destrukcji, tj. niwelacji, denudacji i rozsuwaniu pod wpływem czynników atmosferycznych i środowiskowych. Sprzyjał tym piasek rzeczny, z którego były usypane. Badania wykopaliskowe wykazały, że kurhany zawierały pochówki ciałopalne. Ustalono też, że kremacja zwłok zmarłych odbywała się poza cmentarzyskiem, a spalone kości zbierano do glinianych naczyń (popielnic) i ustawiano na szczycie wcześniej usypanego kopca lub zakopywano w jego górnej partii. Mogiły zawierały zwykle fragmenty kilku naczyń, będących przeważnie popielnicami z materiałem kostnym, a część z nich naczyniami, które rozbijano w trakcie trwania obrzędów rytualnych, bądź darami grobowymi, w których składano pożywienie. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

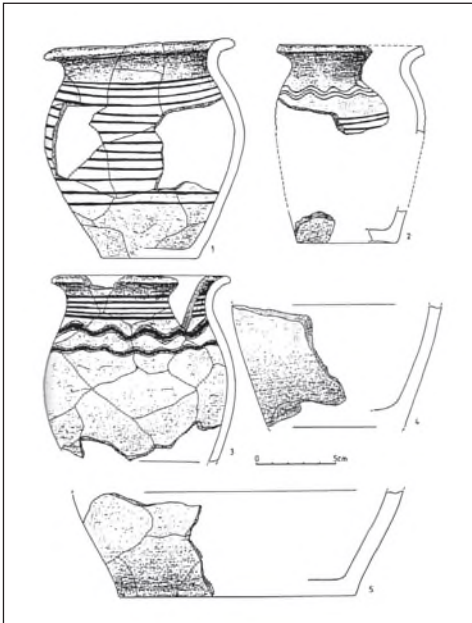
- g. literatura, źródło: Nosek S., *Materiały do badań nad historią starożytną i wczesnośredniowieczną międzyrzecza Wisły i Bugu*, „Annales UMCS, vol. VI, sec. F, 1951 (1957), s. 380; Prusicka-Kołcon E., *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska kurhanowe w Lipsku Polesiu i Mokrem*, „Zamojski Kwartalnik Kulturalny”, 2008, Nr 3, s. 14-18; Prusicka-Kołcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu zamojskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

Fot. 36 Mokre, gm. Zamość, pow. zamojski, stan. 1. Widok na cmentarzysko z nalotu lotniczego (fot. P. Kupiś)

Ryc. 61 Fot. Mokre, gm. Zamość, pow. zamojski, stan. 1. Stanowisko na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

Ryc. 62 Mokre, gm. Zamość, pow. zamojski, stan. 1-1. Zabytki pozyskane podczas badania jednego z kurhanów (oprac. W. Koman)

98. MOTYCZ LEŚNY, gm. Konopnica, pow. lubelski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: II, Ryc. 63
- d. rodzaj badań archeologicznych: nieistniejące, znane z kwerendy
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Cmentarzysko nie istniejące, znane tylko z jednego historycznego. Na dawnej mapie miejscowości z 1854 r. zaznaczone jest miejsce opatrzone podpisem „Szwedzkie mogiły”. Wówczas teren ten pokryty był lasem iglastym. Wskazuje na to nazwa obszaru – „Sośnina”. Obecnie teren stanowiska jest uprawiany rolniczo. Nie zachowały się żadne formy terenowe, które można byłoby utożsamiać z mogiłami kurhanowymi, których według przytoczonego źródła był 4. Zapewne nasypy uległy zniszczeniu podczas prowadzonej tutaj orki. Podczas prospekcji terenowej nie odnaleziono na powierzchni materiału ruchomego.

- g. literatura, źródło: Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016, Obara-Pawłowska A., *Szwedzi w Motyczu* [w:] *Echo Konopnicy*, 03-04 t. 2012, s. 11

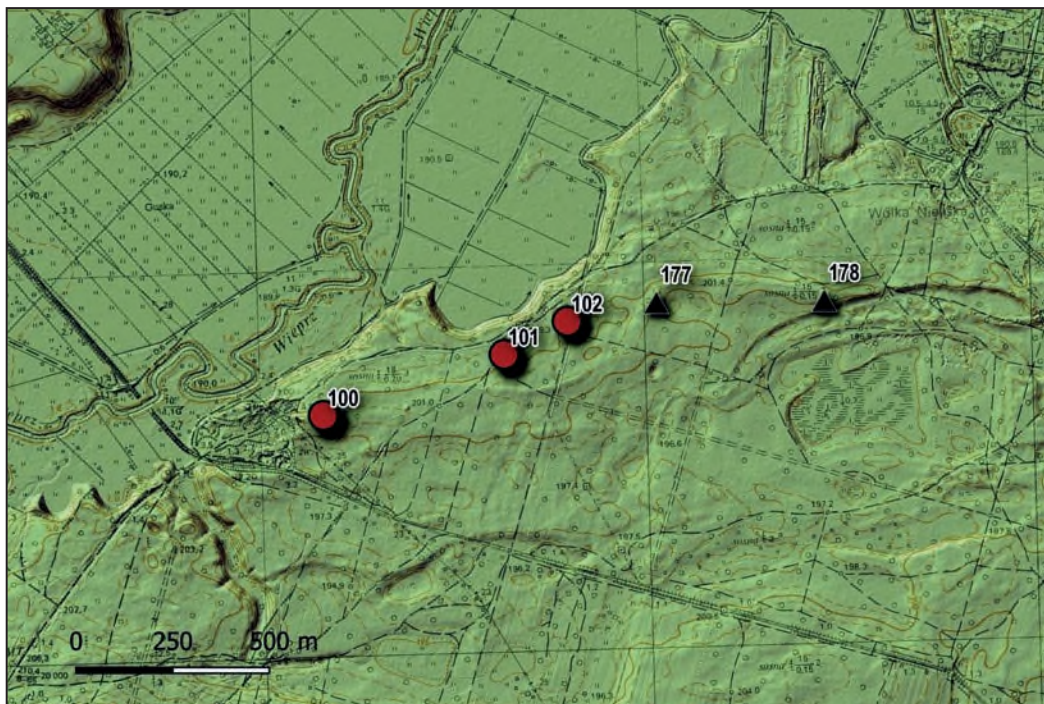
Ryc. 63 Motycz Leśny, gm. Konopnica. Rekonstruowana lokalizacja zniszczonego domniemanego cmentarzyska kurhanowego na podstawie materiału archiwalnego – mapy Konopnicy z 1854 r. zestawionej z numerycznym modelem terenu (oprac. G. Mączka)

99. NIEDZIAŁOWICE I, gm. Rejowiec, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 81-89/61-6
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI, Ryc. 1
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr C/49
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Obiekt usytuowany jest bezpośrednio przy szosie, na działce prywatnej. Wyłączony z użytkowania nasyp porastają drzewa. Wg relacji lokalnej społeczności przy obiekcie zw. dawniej Mogiłki odnajdywano liczne kości ludzkie. Istnieje pogląd, że jest to cmentarz powstańczy. Kopiec został częściowo uszkodzony podczas budowy drogi i obecnie posiada następujące wymiary: szer. ok. 50 m. wys. ok. 1 m. Zabytek dostępny jest dla zwiedzających.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

100. NIELISZ, gm. Nielisz, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 86-86/57-3
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzisko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: V, VII, Ryc. 63
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Cmentarzisko zarejestrowano w trakcie regularnej akcji terenowej AZP. Kopce ziemne położone są w dużym kompleksie leśnym, przy północno wschodnim krańcu wsi, na terenie lasu zwanym „Pod likiem”, na północ od bocznej drogi Wólka Nieliska - Staw Ujazdowski. Cmentarzisko składa się z 5 (6?) kopców ziemnych o różnym stanie zachowania i wielkości. Nasyp największego kopca posiada wymiary: szer. owalnej podstawy 18 m., wys. ok. 1,5 m. Pozostał są mniejsze, ich szerokość nie przekracza 12 m. i wys. 0,8 m. Jedne z kopców położony przy granicy wybierzyska został poważanie uszkodzony podczas pozyskiwania piasku. Stanowisko obejmuje pow. 1 ha. Na materiał ruchomy nie natrafiono. Chronologia nekropolii pozostaje nieustalona i wymaga weryfikacji. Teren lasu, na którym znajduje się stanowisko pozostaje własnością Lasów Państwowych.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (A. Zakościelna) w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Mitrus E., *Przemiany osadnictwa pradziejowego i wczesnośredniowiecznego w środkowej części Kotliny Zamojskiej*, Kraków 1980, mps. w archiwum UJ, Prusicka-Kolcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu zamojskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

Ryc. 63 Nielisz, Wólka Nieliska, gm. Nielisz, stan. Lokalizacja kopców na tlen numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

101.-102. NIELISZ, gm. Nielisz, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 86-86/67-12, 86-86/69-2
- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzyska kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, VII, Ryc. 63
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
2 położone w lesie państwowym skupiska kopców, tworzące oddzielne stanowiska. Łącznie skupiają 5 kopce. W pierwszej grupie są 2, w kolejnej 3. Wszystkie zarejestrowane kopce mają zbliżoną formę i wymiary: szer. owalnych podstaw – 10-12 m. wys.: 0,5-0,8 m. Stojące bezpośrednio przy leśnych duktach obiekty są dobrze czytelne w terenie. Można je odwiedzać bez ograniczeń.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka) w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu

103.-106. NIELISZ, gm. Nielisz, pow. zamojski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzyska kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, VII, Ryc. 63
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Kolejne 4 położone w rozległym lesie państwowym skupiska kopców, tworzące oddzielne stanowiska. Łącznie skupiają co najmniej 15 kopców. W grupie najliczniejszego skupiska kopców (poz. 105) zarejestrowano 9 zwartych niewielkich nasypów. Kolejne posiadają po 3 kopce (103, 104) i 1 pojedynczy (poz. 106). Wymiary największego kopca (poz. 104): szer. 19 m., wys. ok. 1,8 m, najmniejszego (poz. 105): szer. 5 m., wys. ok. 0,3-0,5 m. Wszystkie charakteryzują się tym, że w/w kopce rozstawione są przy krawędzi niewielkiej dolinki nieoznaczonego cieku, dopływu Wieprza. Łącznie wszystkie stanowiska zajmują powierzchnię ok. 14 h. Rozstawione w lesie kopce pomimo dużego oddalenia od dróg publicznych są dobrze widoczne i dostępne do odwiedzenia.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka) w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu

107. NIESZAWA, gm. Józefów, pow. opolski

- a. nr stanowiska AZP: 82-74/62-17
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Porośnięty drzewami kopiec ulokowany jest przy zachodnim krańcu wsi, bezpośrednio za ostatnimi zabudowaniami. Posiada znaczne rozmiary – 30 m średnicy oraz ok. 2 m wysokości. Obiekt nie był badany wykopaliskowo. Chronologia i funkcja obiektu wymaga weryfikacji.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie

108. NOWE DEPUŁTYCZE, gm. Chełm, pow. chełmski

- a. nr stanowiska AZP: 81-89/14-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VI, Ryc. 1
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP, bez dokładnej lokalizacji w terenie
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Przepuszcza się, że zarejestrowaną podczas kwerendy wyniosłość terenową należy identyfikować z formą naturalną, mylnie interpretowaną jako kopiec. Sugeruje to morfologia owalnego wzgórzka oraz jego otoczenia widoczna na NMT.

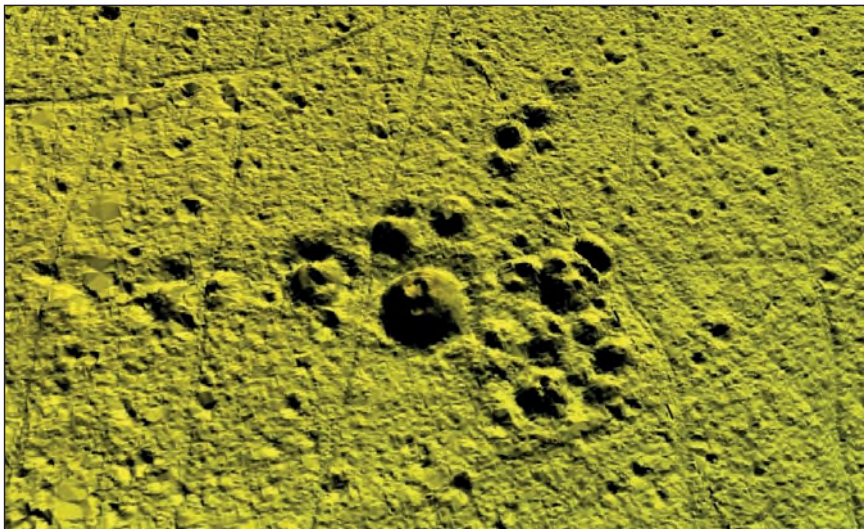
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

109. NOWY GAJ (d. Stary Gaj), gm. Wojciechów, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 77-78/9-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: II, Ryc. 64
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Stanowisko zostało odkryte w 1983 r. podczas badań powierzchniowych prowadzonych przez Leszka Gajewskiego z Katedry Archeologii UMCS. Cmentarzysko zwiera grupę 22 kurhanów. Kurhany położone są w lesie i tworzą jedno zwarte skupisko, które zajmuje powierzchnię 0,5 h. Jeden samotny kurhan oddalony jest od pozostałych na odległość 130 m. Podstawy kopców mają kształt owalny lub okrągły. Różnią się natomiast zachowanymi wysokościami: największy, dominujący wielkością, wokół którego skupia się grupa mniejszych kopców posiada ok. 2,5 m wysokości. Pozostałe kopce są znacznie mniejsze i sięgają od kilkunastu nawet centymetrów do ok. 1,2 m wysokości. W celu ustalenia pozycji chronologicznej kopców w 1984 r. przeprowadzono badania wykopaliskowe, którymi kierowali Jan Gurba i Barbara Bargieł z KA UMCS. Wykopaliskami objęto dwa kurhany. Obydwa kurhany położone są obok siebie, rozdziela je niewielkie zagłębienie, tworząc rów, z którego wybierano materiał ziemny na usypanie wierzchniej, nakrywającej warstwy kopca. W wyniku badań ustalono, że budowa wewnętrzna obydwu kurhanów była identyczna. Warstwę zewnętrzną stanowi bardzo cienki humus współczesny o niewielkiej miąższości. Kolejna warstwa, tworząca wypełnisko korpusu zbudowana była z pyłu piaszczystego. Poniżej niej wyróżniono poziom gleby pierwotnej, stanowiącej strop calca. W trakcie eksploracji kurhanów i ich otoczenia nie zaobserwowano warstwy z ciałopaleniem. Nie stwierdzono też wcześniejszej warstwy kulturowej poprzedzającej założenie cmentarzyska. Badacze ustalili, że prawdopodobnie mamy do czynienia z typowym pochówkiem rozproszonym. Skremowane szczątki ludzkie rozsypano na poziomie ówczesnej gleby, przykrywając je następnie niewielkim ziemnym kopcem. Na tym samym poziomie oraz w nasypie właściwym znaleziono fragmenty naczyń z ornamentem falistym i poziomymi żłobkami. Ponadto znaleziono dwa przedmioty żelazne – nożyk raz kulisty, rozcięty od dołu guz – prawdopodobnie zawieszkę stanowiącą element uprząży końskiej. Na podstawie pozyskane materiału ruchomego obydwu przebadane kopce wydatowano na okres od 2 poł. VIII do 2 poł. IX w. Obiekt dostępny do zwiedzania.
- g. literatura, źródło: Bargieł B., Gurba J., *Wojciechów, stan. 1, gm. loco, woj. lubelskie*, Sprawozdania z badań Katedry Archeologii UMCS, 1985, s. 28-29; Bargieł B., Gurba J.,

Wojciechów – Stary Gaj, woj. lubelskie. Stanowisko nr 1 [w:] Informator Archeologiczny, 1985, s. 151

Ryc. 64 Nowy Gaj, gm. Wojciechów, Stan. 1. Cmentarzysko na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

Fot. 37 Nowy Gaj, gm. Wojciechów, Stan. 1. Widok na fragment cmentarzyska (fot. G. Mączka)

110. OLSZANKA, gm. Łopiennik Górny, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 84-86/1-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Wg relacji z pocz. XIX w. mogiła wznosiła się „koło dworu„. Poszukiwania obiektu podjęte podczas weryfikacyjnych badań powierzchniowych nie przyniosły pozytywnych rezultatów. Nie odnaleziono jej również na numerycznym modelu terenu. Wobec tego uznaje się ją, za nie istniejącą.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

111. OPOLE LUBELSKIE, gm. Opole Lubelskie, pow. kraśnicki

- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I, Ryc. 4
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Pojedynczy czytelny w terenie kopiec ziemny (szer. owalnej podstawy: 10 m., wys. nasypu: 1,2 m.). Obiekt odkryty metodą teledetekcyjną zlokalizowany jest w gruncie leśnym. Samotny pojedynczy kopiec położony w lesie państwowym. Wys. nasypu: ok. 1 m., podstawa szer. 12 m.

112. OSMOLICE I, gm. Strzyżewice, pow. lubelski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: II
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Na zapleczu zespołu pałacowego w Osmolicach, nieomal na krawędzi skarpy Wisły, znajduje się jeden imponujących rozmiarów kopiec. Posiada owalną podstawę o średnicy 23 m., wysokość sięga 3 m. Obecność kopca oznaczono na mapie Heledenfelda z 1808 r. Zapewne tego właśnie obiektu dotyczy wzmianka umieszczona w spisany w XVIII w. pamiętniku z podróży – cyt. „*Wznosi się tu także wysoko usypany pagórek, wzniesiony jako grobowiec dla jakiegoś dawnego bohatera*”. Obiekt dostępny dla zwiedzających.
- g. literatura, źródło: Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego*

skaningu laserowego, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016; Ulrich von Werderum, *Dziennik podróży 1670-1672, Dziennik wyprawy polowej 1671*, Muzeum Pałac w Wilanowie, 2012, s. 92

Fot. 38 Osmolice I, gm. Strzyżewice, pow. lubelski. Widok na nasyp kopca (fot. G. Mączka)

113. PLISKÓW (d. Leśniwice), gm. Leśniowice, pow. chełmski

- a. nr stanowiska AZP: 83-90/9-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP, bez dokładnej lokalizacji w terenie
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/48
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisko pozbawione dokładnej lokalizacji w terenie, pomimo szeregu starań służb konserwatorskich w jego odnalezieniu. Zostało zarejestrowane jeszcze w XIX wieku. Cmentarzysko do literatury wprowadził w 1961 r. Stanisław Skibiński („Zabytki powiatu chełmskiego”). Zanotował, że „Na gromadzkim pastwisku w pobliżu Leśniowice znajdują się 3 kopce, przez ludność uważane za mogiły, średnice ich wynoszą 6-7m, wysokość 0,7-1,3 m. Największy z nich uszkodzony rabunkowym wkopem”. Podczas analizy NMT nie dostrzeżono w obrębie granic administracyjnych miejscowości form

terenowych przypominających kształtem i rozmiarami usypane kopce. Istnieje przypuszczenie, że nasypy kopców uległy zniszczeniu

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

114. PODZAMCZE, gm. Mełgiew, pow. świdnicki

- a. nr stanowiska AZP: 78-84/103-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: IV, Ryc. 66
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/169
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

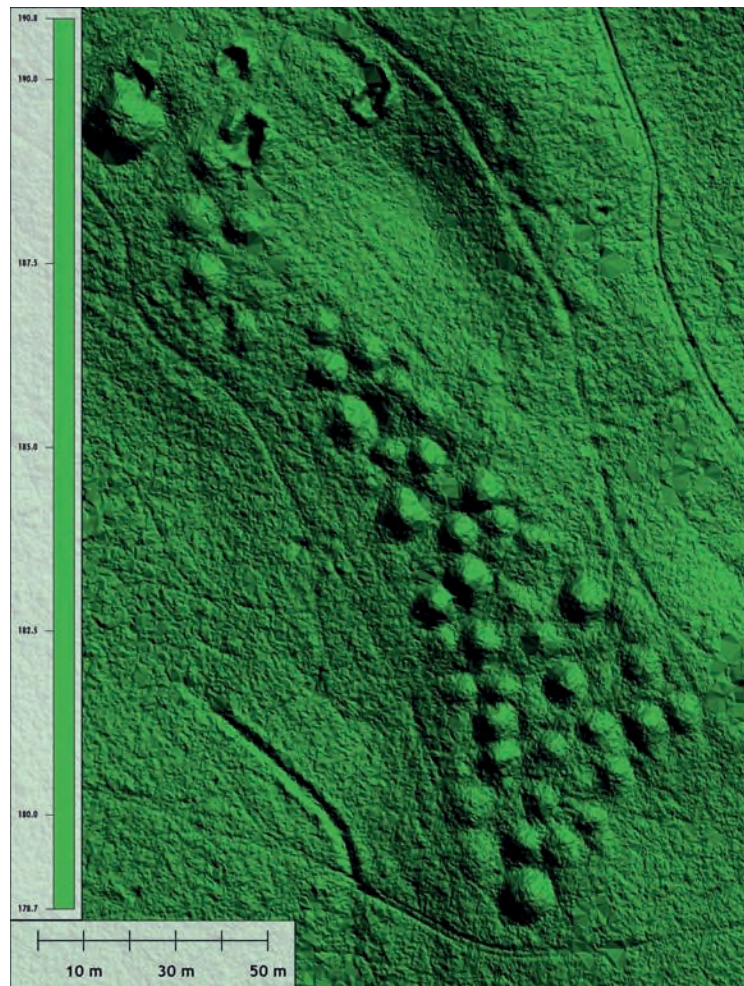
Cmentarzysko znajduje się skraju północnej części lasu, zwanego Lasem Mełgiewskim. Usytuowane jest w niewielkiej odległości od zabudowań przysiółka Koloni Podzamcze. W skład cmentarzyska wchodzi 40 nasypów kopców. Las, na terenie, którego zachowały się pozostałości cmentarzyska znajduje się od zarządem Lasów Państwowych. Jest jedną z największych pod względem ilości kopców i najlepiej zachowanych nekropoli kurhanowych na terenie Lubelszczyzny. Obiekt został włączony do ewidencji AZP w 2018 r. na podstawie wyniku poszukiwań teledetekcyjnych i przeprowadzonej weryfikacyjnej terenowej. Stanowisko odznacza się stosunkowo dużą ilością kopców, skoncentrowanych na relatywnie małej przestrzeni (0,766 ha). Jego południowo-wschodnia krawędź przybiera geometryczną postać. Cyfrowy model terenu wskazuje, że mogły usypano na trójkątnej podstawie.

Fot. 39 Podzamcze, gm. Mełgiew, pow. świdnicki, stan. 1. Widok na badany kurhan (fot. R. Niedźwiadek)

wie. Dominujący pod względem wielkości (szer. podstawy 18 m., wys. ok. 2 m) i lokalizacji jest najbardziej wysunięty na północ nasyp kopca. Jego parametry wyraźnie odbiegają od pozostałych kopców (szer. do 13 m. wys. do 1,2 m.). Niewykluczone, że mamy tu do czynienia z sytuacją analogiczną, zaobserwowaną na cmentarzysku w Lublinie – Las Dąbrowa stan. 20, Lublin – Ponikwoda, Lublin – Wrotków. W 2016 r. na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie badaniami wykopaliskowymi objęto jeden z kurha-

nów w skupisku kopców. Rezultaty przeprowadzonych badań pozwalają jednoznacznie potwierdzić, że przebadany obiekt jest kurhanem. Układ zarejestrowanych nawarstwień można uznać za typowy dla ziemnych mogił kurhanowych położonych w lesie. Najwyższą pozycję zajmowała ściółka leśna. Pod nią występowała zasadnicza część nasypu, zbudowana przez glinę geologiczną na złożu wtórnym. Najniższa składowa kopca, rejestrowana tylko w jego jądrze, to zbielicowana i zdegradowana ziemia humusowa przemieszana z utworami gliniastymi. Być może, część tego nawarstwienia stanowił również humus pierwotny, ale stopień przemycia uniemożliwił rozróżnienie tych jednostek. Pod opisaną warstwą zalegały już gliniasty calec. Uchwycono i przebadano fragment rowka przykurhanowego. Zalegające pod nasypem skupisko przepalonych kości ludzkich, stanowi wyraźną przesłankę do identyfikowania go z mogiłą kurhanową z okresu wczesnego średniowiecza. Pozyskane niewielkie ułamki naczyń ceramicznych, przysypane warstwami ziemi lub gliny, pozwoliły na dokładniejsze ustalenie chronologii kopca na około IX w. W pobliżu ułamków naczyń odnaleziono również makroszczątki roślinne, z których część przypomina orzechy. Zgromadzone podczas badań dane pozwalają zrekonstruować kolejność powstawania warstw nasypu kopca. Odślonięcie zarysu rowka daje możliwość odtworzenia pierwotnych wymiarów kurhanu: średnica podstawy miałaby około 6 metrów. Pierwotnie kopiec (przy zachowanej wysokości sięgającej 0,6 metra) musiał być znacznie wyższy, gdyż nasyp rozsunał się wychodząc ponad 1 metr poza zewnętrzny obrys rowka. We wnętrzu mogiły nie stwierdzono obecności relikwów konstrukcji kamiennych lub drewnianych, jakie mogłyby być powiązane ze wznoszeniem kopca lub obrzędami pogrzebowymi. Wg prowadzącego badania archeologa spopielone prochy zmarłego wraz z resztkami stosu pogrzebowego zostały rozsypane na zachodnim stoku kurhanu. Wchodzące w skład mogielnika kopce nadal są doskonale widoczne w terenie, szczególnie w okresie wiosennym i jesiennym. Zabytek udostępniony dla zwiedzających.

Ryc. 65 Podzamcze, gm. Mełgiew. Stan. 1. Stanowiska kurhanowe na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

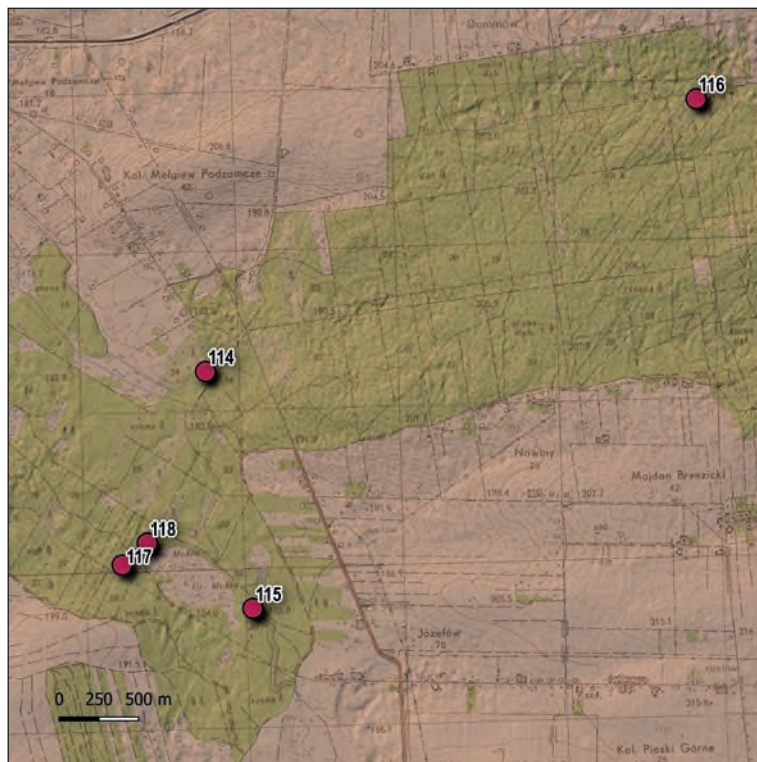
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ w Lublinie; Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016; Niedźwiadek R., *Podzamcze, Gm. Mełgiew, Stanowisko nr 103-1. Opinia dotycząca weryfikacji chronologicznej cmentarzyska kurhanowego*, Lublin 2016, mps w archiwum WUOZ w Lublinie

115.-116. PODZAMCZE, gm. Mełgiew, pow. świdnicki

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: IV, Ryc. 66
d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Literatura: Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

117. PODZAMCZE, gm. Mełgiew, pow. świdnicki

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: IV, Ryc. 66
d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Domniemane cmentarzysko zostało odkryte na podstawie analizy danych pochodzących z lotniczego skanowania laserowego. Stanowisko zawiera 2 duże kopce ziemne. Kurhany położone są w lesie i zajmują powierzchnię 8 arów. Podstawy kopców mają kształt owalny (szer. 14 i 11 m). Różnią się zachowanymi wysokościami: większy wznosi się na wys. ok. 1,6 m, mniejszy ma ok. 1,2 m. Przy ich podstawach czyste są rowki przykurhanowe. Z uwagi podobieństwo i bliskie sąsiedztwo z przebadanym cmentarzyskiem kurhanowym z Lasu Mełgiewskiego (Podzamcze stan. 1) wnioskować można, że stanowisko posiada wczesnośredniowieczną metrykę. Zabytek dostępny dla zwiedzających
g. literatura, źródło: Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

Ryc. 66 Podzamcze, gm. Mełgiew, pow. świdnicki. Cmentarzyska kurhanowe – stan. nr 1 i pozostałe domniemane stanowisk kurhanowe w Lesie Mełgiewskim, na tle mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

Fot. 40 Podzamcze, gm. Mełgiew, pow. świdnicki. Widok ogólny na kopce (fot. G. Mączka)

118. PODZAMCZE, gm. Mełgiew, pow. świdnicki

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: IV, Ryc. 66
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Domniemane cmentarzysko zostało odkryte na podstawie analizy danych pochodzących z lotniczego skanowania laserowego. Znajduje się w lesie bezpośrednio przy dukcie leśnym Stanowisko zwiera 2 duże kopce ziemne. Ich podstawy mają kształt owalny (szer. 11 i 12 m). Na jednym z nasypów wystawiony został krzyż i kamienna tablica poświęcona poległym powstańcom z powstania styczniowego, których szczątki zostały złożone w kopcu. Oba kopce niewiele różnią się zachowanymi rozmiarami. Wys. nasypów to ok. 1,4-1,5 m. Z uwagi podobieństwo i bliskie sąsiedztwo z przebadanym cmentarzyskiem kurhanowym z Lasu Mełgiewskiego (Podzamcze stan. 1) wnioskować można, że stanowisko posiada wczesnośredniowieczną metrykę. Zabytek dostępny dla zwiedzających
- g. literatura, źródło: Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

119. PONIATOWA, gm. Poniatowa, pow. opolski

- a. nr stanowiska AZP: 79-77/60-3
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Cmentarzysko kurhanowe odkryte zostało na podstawie analizy NMT. Stanowisko zlokalizowane jest na terenie Lasów Państwowych. W jego skład wchodzi 10 kopców, które tworzą trzy oddalone od siebie niewielkie skupiska. Podstawy kopców

Ryc. 67 Poniatowa, gm. Poniatowa Miasto – stan. 3. Lokalizacja kopców na tle numerycznego modelu terenu i mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

mają kształt owalny lub okrągły (szer. 8-11 m.). Nasypy różnią się zachowanymi wysokościami: największy wznosi się na wys. ok. 1,2 m., najmniejsze na ok. 0,5 m. Przy kilku obiektach czytelne są rowki przykurhanowe. W 2019 r. w trakcie kwerendy terenowej prowadzonej przez dr Ł. Miechowicza na powierzchni trzech nasypów odkryto fragmenty przepalonych szczątków ludzkich oraz fragment wczesnośredniowiecznego naczynia glinianego. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

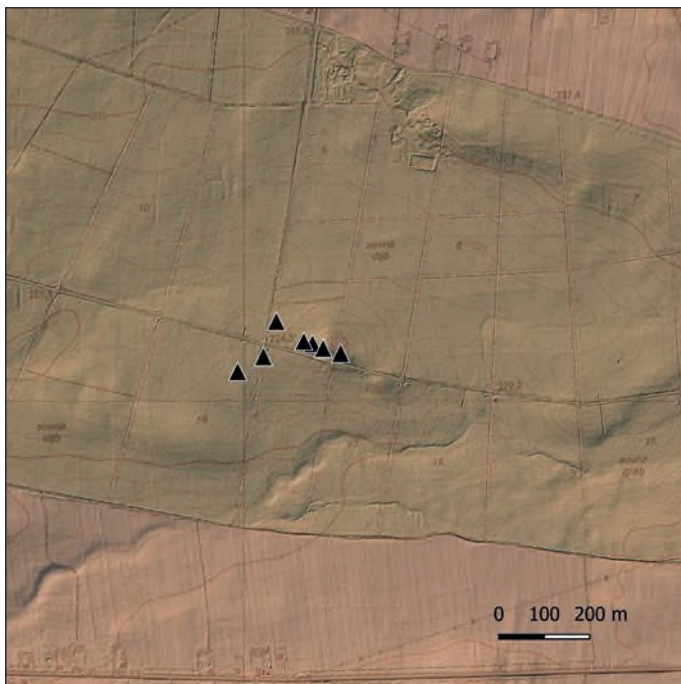
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka) w archiwum WUOZ w Lublinie; Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

Fot. 41 Poniatowa, gm. Poniatowa Miasto – stan. 3. Ogólny widok na stanowisko (fot. G. Mączka)

120. POPKOWICE, gm. Urzędów, pow. kraśnicki

- a. nr stanowiska AZP: 83-78/14-3
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: III, Ryc. 67
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisko o pow. 1,2 ha. zlokalizowane jest na skrzyżowaniu dróg, na gruntach leśnych stanowiących własność Lasów Państwowych. Zespół 7 niewielkich kopców ziemnych o różnym stanie zachowania. Podczas wegetacji gęstego leśnego podszytu więk-

Ryc. 67 Popkowice, gm. Urzędów – stan. 3. Stanowisko kurhanowe z zaznaczoną lokalizacją kopców tle numerycznego modelu terenu i mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

szość wyróżnionych kopców (poza jednym uszkodzonym) jest niemal niedostrzegalna podczas obserwacji w terenie. Obiekt trudno dostępny, porośnięty młodymi drzewami, mocno zniszczony, rozorany, na NMT widoczne ślady orki pługiem leśnym. Wysokości zachowanych nasypów – od 0,3 do 0,8 m., średnice owalnych podstaw od 8 do 20 m. Największy i najlepiej widoczny kopiec został przecięty przez przebiegającą tutaj leśną drogę. Blisko położony drugi kopiec pokrywają nowo nasadzone drzewa iglaste.

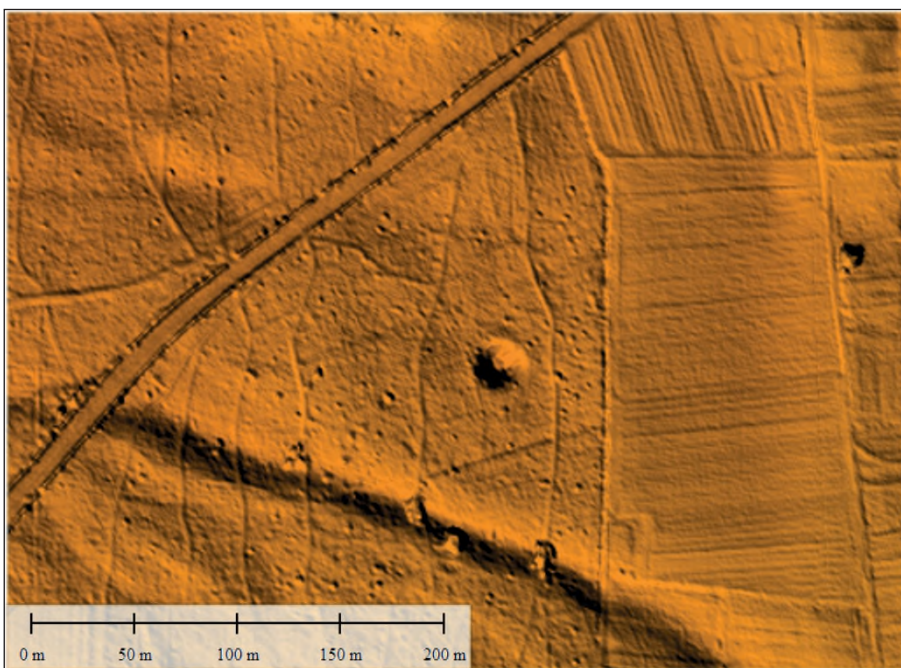
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie; Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

121. PUSZNO SKOKOWSKIE, gm. Opole Lubelskie, pow. opolski

- a. nr stanowiska AZP: 81-76/14-4
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I, Ryc. 68
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/13
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Kopiec ziemny (kurhan ?) usytuowany jest w lesie, przy zachodniej granicy wsi, ok. 100 m w linii prostej na południe od asfaltowej drogi przebiegającej przez las. Kopiec wyróżnia wielkość i bardzo dobry stan zachowania. Jego wysokość wynosi ok. 4 m, średnica sięga do 15 m. Na szczycie kopca usypana jest mała mogiła ziemna z metalowym krzyżem bez napisu. Obiekt najprawdopodobniej należy łączyć z okresem średniowiecza. Kopiec jest całkowicie anonimowy w źródłach pisanych. Zabytek dostępny dla zwiedzających
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie

Fot. 42 Pusznio Skokowskie, gm. Opole Lubelskie – stan. 4. Widok na kopiec (fot. G. Mączka)

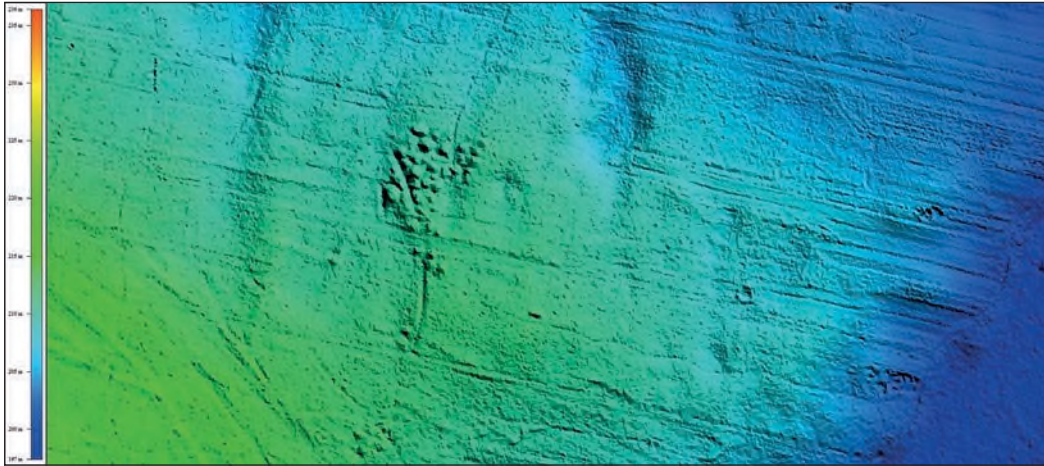
Ryc. 68 Pusznio Skokowskie, gm. Opole Lubelskie – stan. 4. Kopiec tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

Fot. 43 Pusznio Skokowskie, gm. Opole Lubelskie – stan. 4. Kopicie i mogiła na jego kulminacji (fot. Ł. Miechowicz)

122. PUTNOWICE WIELKIE, gm. Wojsławice, pow. chełmski

- a. nr stanowiska AZP: 83-92/5-1, 83-92/6-2
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VI, Ryc. 69
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/38
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Cmentarzysko kurhanowe, dotychczas nie badane wykopaliskowo położone jest na terenie lasu stanowiącego własność Lasów Państwowych oraz na prywatnych gruntach. Stanowisko zajmuje powierzchnię 0,8 ha. W jego granicach zarejestrowano zgrupowane w jedno zwarte skupisko – 42 dobrze zachowane kopce ziemne. Podstawy nasypów, o owalnych lub regularnych okrągłych podstawach posiadają różne rozmiary: szer. od 4 do 12 m. wys. od 0,5, do 1,5 m. W starszej literaturze przytacza się informację, że na powierzchni stanowiska odkryto fragmenty naczyń ceramicznych („starożytne”, o nie ustalonej chronologii), wióry krzemienne oraz fragment gładzika kamiennego. Cmentarzysko prawdopodobnie powiązać można z okresem wczesnego średniowiecza.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

Ryc. 69 Putnowice Wielkie, gm. Wojsławice, pow. chełmski stan. AZP: 83-92/5-1, 83-92/6-2 na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

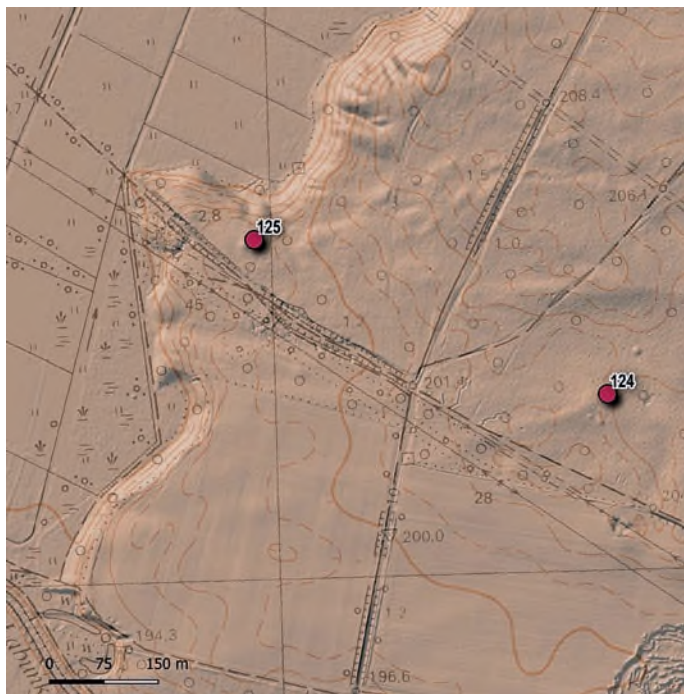
123. PUTNOWICE WIELKIE, gm. Wojsławice, pow. chełmski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenu
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisko odkryte zostało na podstawie analizy NMT. Cmentarzysko kurhanowe o pow. 0,3 ha położone jest na leśnej działce wchodzącej w skład zasobów Lasów Państwowych. Nekropolia złożona jest z 3 niewielkich i bardzo słabo czytelnych w terenie kopców ziemnych, zawartych w skupisku. Wyjątek stanowi jeden z kopców, którego nasyp jest wyższy i posiada regularne podstawę o szerokości 12 m wys. ok. 1 m. Wysokość pozostałych rozsuniętych nasypów oscyluje między 0,3-0,5 m.

124. RUSKIE PIASKI, gm. Nielisz, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 86-86/71-13
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, VII, Ryc. 70
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Położone w lesie stanowisko odkryte zostało metodą teledetekcyjną. W jego granicach zarejestrowano 4 dobrze widoczne kopce ziemne o owalnych podstawach. Stanowisko znajduje się w państwowym kompleksie leśnym i jest dostępne dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Mączka G. *Odkrycie nieznananych kopców ziemnych na gruntach m.: Nielisz, Wólka Nieliska i Ruskie Piaski, gm. Nielisz*, 2014, mps. archiwum WUOZ w Lublinie, Delegatura w Zamościu

Ryc. 70 Ruskie Piaski, gm. Nielisz, pow. zamojski, stan. 13, 12. Lokalizacja stanowisk kurhanowych na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

125. RUSKIE PIASKI, gm. Nielisz, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 86-86/70-12
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, VII, Ryc. 70
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Dwa niewielkie kopce ziemne o owalnych podstawach.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Mączka G. *Odkrycie nieznananych kopców ziemnych na gruntach m.: Nielisz, Wólka Nieliska i Ruskie Piaski, gm. Nielisz*, 2014, mps. archiwum WUOZ w Lublinie, Delegatura w Zamościu

126. SITANIEC BŁONIE (d. Sitaniec), gm. Zamość, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 88-88/9-3
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe (?)
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, VI, VII
- d. rodzaj badań archeologicznych: nieistniejące, znane z kwerendy
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisko położone było na krawędzi terenowej doliny rzeki Łabuńki, około 400 m na południe od drogi Sitaniec-Wysokie-Bortatycze i około 500 m w linii prostej na północny zachód od „Mogily Chmielnickiego” (poz. 127). Wg danych z kwerendy w rejonie tym znajdowała się duża grupa niewielkich kopców. W źródle historycznym wymienia się „*małe kopczyki*” sugerujące obecność pozostałości cmentarzyska pradziejowego lub wczesnośredniowiecznego. Według literatury, kurhany występowały jeszcze na początku XX. Obecnie ich nasypy nie manifestują się w terenie. W nowszych badaniach nie udało się ustalić ich dokładnej lokalizacji cmentarzyska.
- g. literatura, źródła: Prusicka-Kołcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu zamojskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

127. SITANIEC BŁONIE (d. Sitaniec), gm. Zamość, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 88-88/64-24
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec, cmentarzysko (?)
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, VI, VII
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Wg danych z kwerendy zachowany kopiec ziemny jest pozostałością dużej grupy kopców (kurhanów?), które na początku XX wieku licznie występowały jeszcze między Sitańcem, Wysokiem i tzw. Przedmieściem Lubelskim. W źródle historycznym wymienia się 4 duże kopce ziemne, zwane przez miejscową ludność bateriami oraz liczne (około 15) małe kopczyki w pobliskim „*Wysockim borku*”, których wysokość nie przekraczała 2 m. Do dziś zachowała się jedyny kurhan z tej grupy kopców. Nosi on nazwę „*Łysej Góry*” lub „*Mogily Chmielnickiego*”. Obiekt usytuowany jest na łąkach, na terenie terasy dennej doliny rzeki Łabuńki. Zabytek stanowi własność prywatną. Wg danych z kwerendy zachowany kopiec jest pozostałością dużej grupy kopców (kurhanów?), które licznie występowały jeszcze na początku XX wieku między Sitańcem, Wysokiem i tzw. Przedmieściem Lubelskim. W źródle historycznym wymienia się 4 duże kopce ziemne, zwane przez miejscową ludność bateriami oraz liczne (około 15) małe kopczyki w pobliskim „*Wysockim borku*”, których wysokość nie przekraczała 2 m. Do dziś zachowała się jedyny kurhan z tej grupy kopców. Nosi on nazwę „*Łysej Góry*” lub „*Mogily Chmielnickiego*”. Obiekt usytuowany jest na łąkach, na terenie te-

Fot. 44 Sitaniec Błonie, gm. Zamość, pow. zamojski, stan. 24. Widok na kopiec (fot. Prusicka-Kolcon E.)

rasy dennej doliny rzeki Łabuńki. Zabytek stanowi własność prywatną. Kopiec ziemny posiada wysokość 6,5 m i średnicę około 15 m. Nasyp porasta trawa i nieliczne krzewy. Pozostałe nieistniejące kurhany zostały najprawdopodobniej zniszczone w czasie budowy torów kolejowych linii hutniczo-siarkowej w latach 70-tych XX w. W 1994 r., w celu weryfikacji i ustalenia czy zachowana forma ma pochodzenie naturalne czy antropogeniczne wykonano świdrem archeologicznym dwa odwierty. Pierwszy odwiert założono na wierzchołku kopca i prowadzono do gł. 6,5 m osiągając podstawę wzniesienia, drugi zrealizowano u podnóża kopca i osiągnięto gł. 1,5 m. Nie natrafiono na materiały pozwalające uznać kopiec za pochówek kurhanowy. Prowadzący odwierty archeolodzy (J. Kuśnierz,

J. Feduszka, J. Buszewicz i W. Koman) uznali, że jest to kopiec usypany prawdopodobnie w początkach XIX wieku. Zapewne obiekt łączy nieustalone relacje z systemem obronny Twierdzy Zamość. Ciekawostką jest to, że w odwiercie pierwszym, na głębokości 5 m. natrafiono na rzymską monetę z brązu – follis Cesarza Konstancjusza II (337-361 rok n.e.). Na obecnym etapie badań można jedynie domniemywać, że moneta dostał się do wnętrza kopca wtórnie. Zapewne przywieziona została wraz z materiałem ziemnym, z którego usypano wzniesienie.

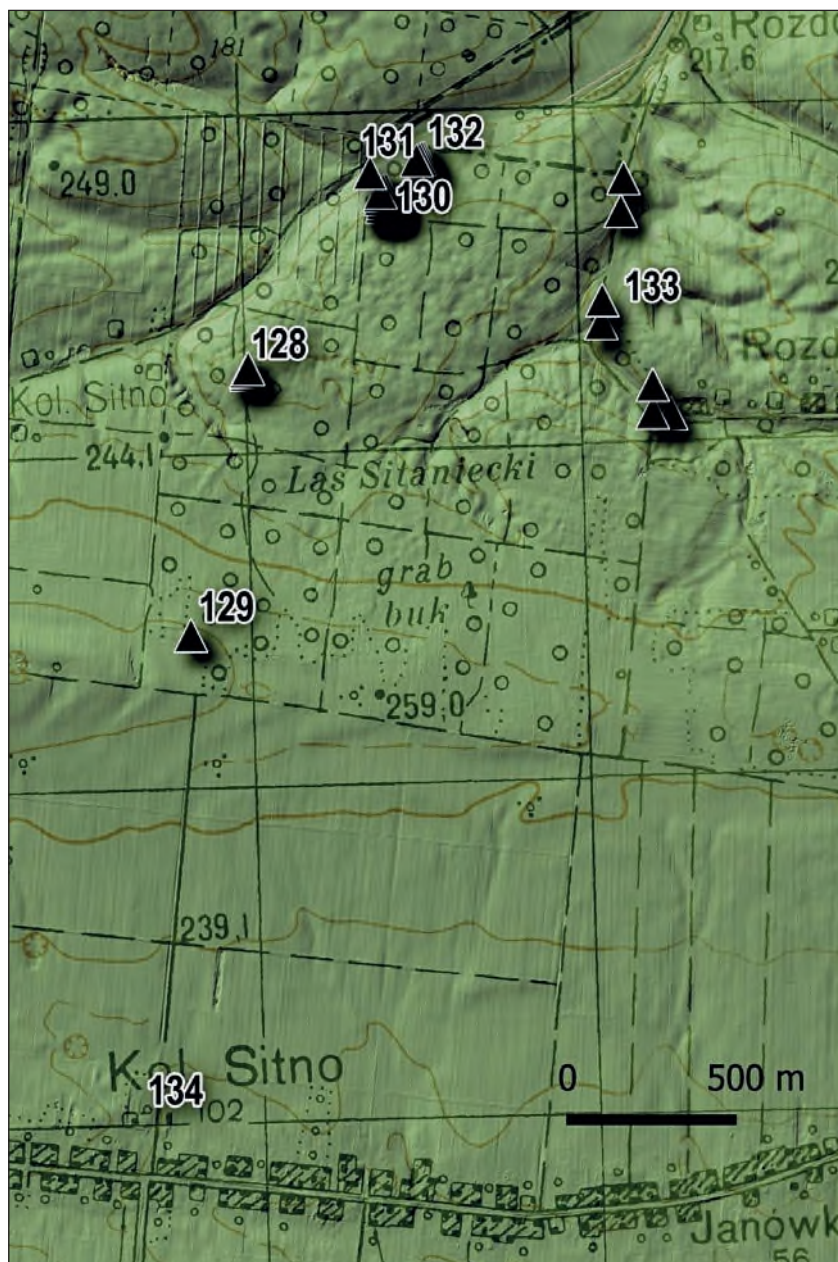
- g. literatura, źródła: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Prusicka-Kolcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu zamojskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

128. SITNO, gm. Sitno, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 87-89/25-9
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe, domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VII, Ryc. 71
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Stanowisko położony jest na terenie lasu. Nasyp 3 (4?) kopców są czytelne w terenie, pomimo zarejestrowanych dużych wkopów. W trakcie badań powierzchniowych wysokości kopców określono na 0,8-1,2 m., a średnice podstaw na ok. 5-6 m. Stanowisko nie było dotychczas badane wykopaliskowo. Na powierzchni stanowiska nie odnaleziono też materiału zabytkowego. Ze względu podobieństwo do blisko położonego i badanego wykopaliskowo cmentarzyska na stan. nr 7 (poz. 130), chronologia stanowiska została wstępnie ustalona na okres wczesnośredniowieczny.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu

Ryc. 71 Sitno, gm. Sitno, pow. zamojski. Lokalizacja kopców na stanowiskach kurhanowych na tle NMT i mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

129. SITNO (d. Kolonia Sitno), gm. Sitno, pow. zamojski

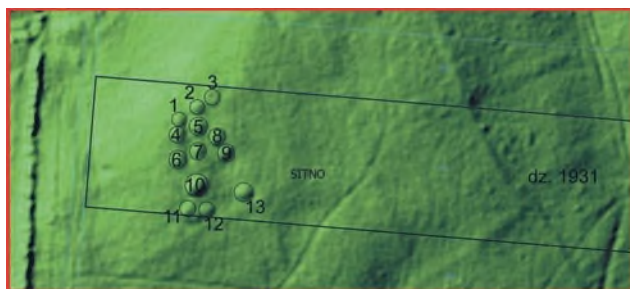
- a. nr stanowiska AZP: 87-89/19-4
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VII, Ryc. 71
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Kopiec położony jest około 1,5 km. na północ w linii prostej od budynku szkoły, na południowym skraju lasu liściastego, w pobliżu duktu leśnego. Znajduje się na stoku doliny, w miejscu nieeksponowanym. Obiekt należy do względnie dobrze zachowanych tego typu obiektów. Posiada średnicę około 5 m., zachowaną wysokość około 2,5 m. i czytelną jamę przykurhanową. Obiekt zostało częściowo uszkodzony wkopem rabunkowym założonym na kulminacji kopca, w jego centralnej części, który częściowo zniszczył pierwotną substancję górnej części nasypu. Ze względu na brak archeologicznych badań wykopaliskowych, chronologia kopca została wstępnie ustalona na okres pradziejowy lub wczesnośredniowieczny.
- g. literatura, źródła: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Prusicka-Kołcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu zamojskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005, E. Prusicka-Kołcon, J. Kuśnierz, 1997, *Zabytki archeologiczne z Kolonii Sitno, woj. zamojskie* [w:] *Archeologia Polski Środkowo-wschodniej*, t. II, s. 260-262.

130. SITNO, gm. Sitno, pow. zamojski

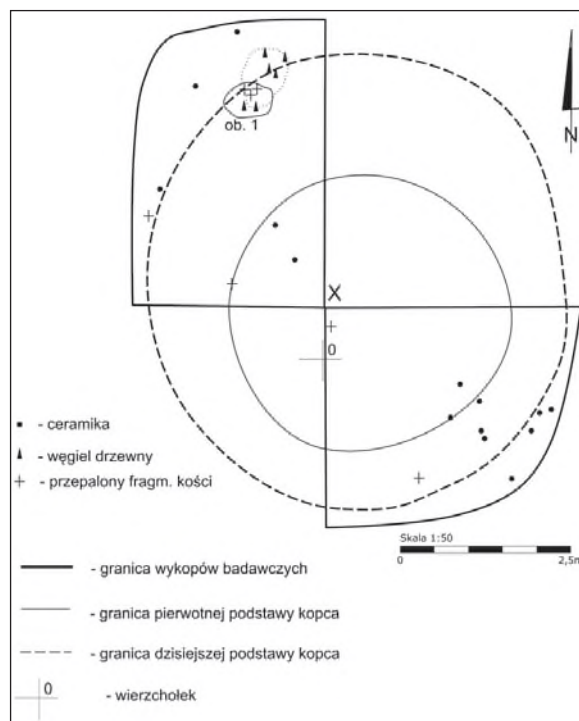
- a. nr stanowiska AZP: 87-89/23-7
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VII, Ryc. 71
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisko leży w obrębie rozległego kompleksu leśnego zwanego Las Sitaniecki, na północ od zabudowań wsi Sitno Kolonia. Zajmuje ono krawędź i po części stok, opadający w kierunku północnym i północno-zachodnim do niewielkiego ciek. Na stanowisku zlokalizowanych jest 13 kopców zgrupowanych na niewielkiej przestrzeni około 20 arów. Cmentarzysko zostało odkryte w 1995 roku podczas zwiadu powierzchniowego i zweryfikowane w 2016 na podstawie danych z lotniczego skanowania laserowego (ASL). Nasypy kurhanów odznaczają się owalnymi zarysami o średnicach od 4 do 9 m i wysokościami 0,3-1 m. W 2019 r. przeprowadzono badania sondażowe wybranego kopca (oznaczonego jako nr 1) usytuowanego w północno-zachodniej części stanowiska. Powodem podjętych badań było rozpoznanie struktury kopca, jego genezy oraz chronologii, co ma stanowić podstawę oceny wartości poznawczej całego stanowiska

archeologicznego i w dalszej kolejności podłużyć do opracowania postępowania konserwatorskiego w celu jego właściwej ochrony. Nasyp badanego kopca wyraźnie odznaczał się regularnym, lekko owalnym kształtem o rozmiarach około 5,5 x 5m i wysokością 0,5m. W budowie wewnętrznej wyróżniono nieskomplikowany układ nawarstwień nasympowych. Wyróżniono warstwę nasypu pierwotnego zalegającą bezpośrednio na stropie skały macierzystej. W sąsiedztwie kopca zarejestrowano dodatkowo warstwę akumulacyjną. W zasięgu nasypu, w części NW zidentyfikowano pod warstwą zewnętrzną słabo widoczny obiekt, zawierający skupisko drobnych kości oraz węgli drzewnych, stanowiący najprawdopodobniej ślad po słupie, na którym mógł być umieszczony pochówek popielnicowy. Wykluczono obecność warstwy ciałopalenia i rowów przykurhanowych. Ustalono, że pierwotna średnica podstawy nasypu kurhanu wyniosła ok. 4,2 x 3,5 m. Z eksplorowanych części kopca pozyskano niewielką serię zabytków ruchomych, obejmującą 16 ułamków ceramiki naczyniowej, 6 drobnych ułamków przepalonych kości ludzkich oraz 7 fragmentów węgli drzewnych. Pozyskany materiał ceramiczny wydatkowano na okres od VII do VIII w. Zabytek dostępny dla zwiedzających

- g. literatura, źródło: Jączek A., Michał K. *Wyniki badań archeologicznych sondażowych kurhanu Nr 1 na stanowisku AZP 87-89/23-7 w m. Sitno Kolonia, gm. Sitno, Lubartów 2019*, mps w archiwum WUOZ w Lublinie

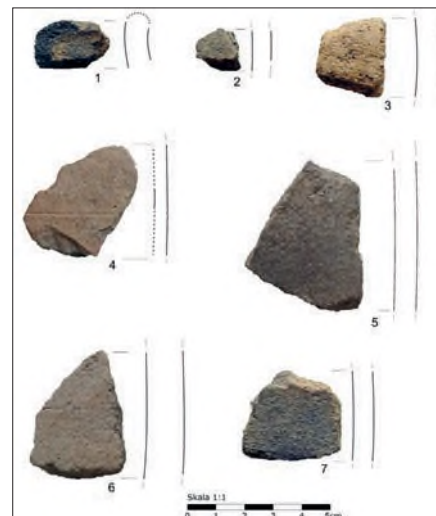
Ryc. 72 Sitno, gm. Sitno, pow. zamojski, stan. nr 7. Pole kurhanowe na tle numerycznego modelu terenu (oprac. M. Kubera)

Ryc. 73 Sitno, gm. Sitno, pow. zamojski, stan nr 7. Plan kurhanu 1 (oprac. M. Kubera)

Fot. 45 Sitno, gm. Sitno, pow. zamojski, stan nr 7 (fot. M. Kubera)

Fot. 46 Sitno, gm. Sitno, pow. zamojski, stan. nr 7. Zabytki z kurhanu 1 (fot. M. Kubera)

131. SITNO, gm. Sitno, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 87-89/24-8
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VII, Ryc. 71
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Pojedynczy kopiec o konstrukcji ziemnej usypany w miejscu nieekspozowanym, na stoku, opadającym do niewielkiego ciek. Jego wymiary: szer. podstawy 6 m., wys. korpusu ok. 1 m. Stanowisko położone jest w lesie.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu

132. SITNO, gm. Sitno, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 87-89/22-6
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VII, Ryc. 71
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisk znajduje się w północnej części lasu zw. Sitanieckim. Skupisko 4 kopców ziemnych jest zgrupowanych na przestrzeni 4 arów. Kopce rozstawione są blisko siebie,

na jednej osi WE. Średnica podstawy największego kopca wynosi 10 m. (przy wys. 1 m.), najmniejszego 5 m. Ze względu podobieństwo do bardzo blisko położonego i badanego wykopaliskowo stan. nr 7 (poz. 130), chronologia cmentarzyska została wstępnie ustalona na okres wczesnośredniowieczny.

g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu

133. SITNO (d. Rozdoły, Kolonia Sitno), gm. Sitno, pow. zamojski

a. nr stanowiska AZP: 87-89/20-2

b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane

c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VII, Ryc. 71

d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP

e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/146

f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Stanowisko zostało zaewidencjonowane w ewidencji AZP jako cmentarzysko kurhanowe. Zlokalizowane na działkach leśnych stanowisko, położone jest przy dolinie rzeki Marianki, na zachodnim skraju wsi Rozdoły. Kopce usytuowane są na skraju lasu, tuż przy jego granicy. Cmentarzysko składa się z 7 niewielkich, dotychczas niebadanych wykopaliskowo kopców ziemnych o niemal identycznych rozmiarach (średnica podstawy: 2,20-2,80 m.). Istnieje przypuszczenie, że opisane obiekty to dawne kopce graniczne, wyznaczające granice lasu.

g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Prusicka-Kolcon E., *Inventoryzacja kurhanów powiatu zamojskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

134. SITNO (d. Kolona Sitno), gm. Sitno, pow. zamojski

a. nr stanowiska AZP: 87-89/18-3

b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan

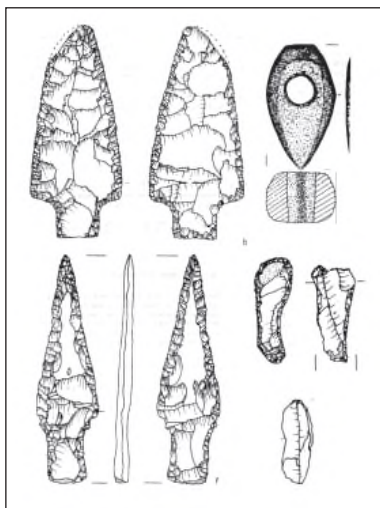
c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VII, Ryc. 71

d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP

e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków

f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Zabytek – pojedynczy kopiec – już nie istnieje. Nie znamy jego wymiarów. Obiekt został rozsunięty przez spychacz w latach 60-tych XX w. w czasie wykonywania robót związanych ze wznoszeniem budynku szkoły. Wg. informatora w miejscu tym wcześniej znajdował się duży kopiec. Podczas robót budowlanych w obrębie fundamentów nowo budowanej szkoły podczas wybierania ziemi z części przeznaczonej na kotłownię dokonano odkrycia dwóch szkieletów – mężczyzny i kobiety. Pochówkom towarzyszyło wyposażenie datowane na okres wczesnej epoki brązu (ryc). Badacze dokumentujący odkrycie sugerują, że odkryte pochówki zostały umieszczone w głębokiej jamie, nad którą usypano ziemny kopiec.

Ryc. 74 Sitno (d. Kolona Sitno), gm. Sitno, pow. zamojski, stan. 3. Zabytki pochodzące z jamy grobowej pod kurhanem (wg. Prusicka-Kołcon, J. Kuśnierz, 1997)

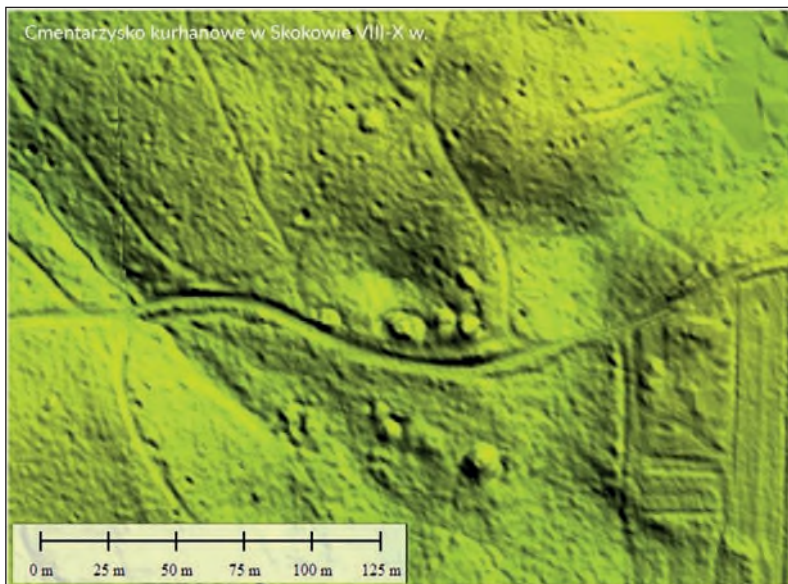
g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Prusicka-Kołcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu zamojskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005, E. Prusicka-Kołcon, J. Kuśnierz, 1997, *Zabytki archeologiczne z Kolonii Sitno, woj. zamojskie* [w:] *Archeologia Polski Środkowowschodniej*, t. II, s. 260-262.

135. SKOKÓW, gm. Opole Lubelskie, pow. opolski

a. nr stanowiska AZP: 80-76/32-6
 b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
 c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I, Ryc. 25, 75
 d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
 e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/18
 f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie: Zespół 8 kurhanów, po raz pierwszy badane wykopaliskowo przez Z. Rybkę w 1914 r., W roku 1960 lub 1961 kolejne i ostatnie badania weryfikacyjne cmentarzyska prowadził Jan Gurba. W ich toku przebadł sondażowo jeden kurhan w Babie oraz jeden w Skokowie.

g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (KEZA), archiwum WUOZ w Lublinie; Zoll-Adamikowa H., *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne Słowian na terenie*

Polski, Cz. I. Źródła, 1975, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk; Kotowicz P. *Stan i potrzeby badań nad wczesnośredniowiecznym ciałopalnym obrządkiem pogrzebowym na terenie województwa lubelskiego* [w:] *Archeologia Polski Środkowowschodniej*, t. VII, 2005, s. 156-172

Ryc. 75 Skoków, gm. Opole Lubelskie, pow. opolski, stan. 6. Wczesnośredniowieczne cmentarzysko kurhanowe w Skokowie, gm. loco. NMT LiDAR (oprac. Ł. Miechowicz)

Fot. 47 Skoków, gm. Opole Lubelskie, pow. opolski, stan. 6. Fotografie jednego z nasypów. (fot. Ł. Mieczowicz)

136. SŁUGOCIN, gm. Jastków, pow. lubelski

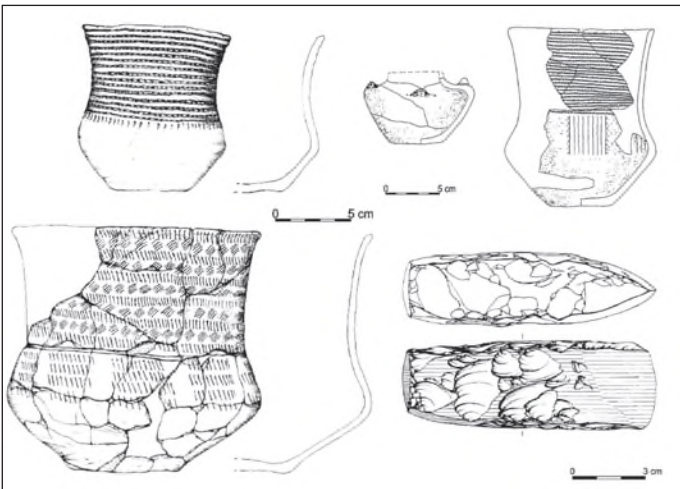
- a. nr stanowiska AZP: 76-80/78-5
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: II
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Obiekt odkryto w 2007 r. w trakcie badań wykopaliskowych, które przeprowadzono w ramach prac ratowniczych poprzedzających budowę drogi ekspresowej S12/S17. Nie udało się natrafić na ślady nasypu kopca. Jego obecność sugerują odkryte pod spągiem oraniny obiekty charakterystyczne dla pochówku kurhanowego. Odsłonięto 3 obiekty uznane z pozostałości kurhanu datowanego na okres schyłkowego neolitu: grób – obiekt 1, rowek – obiekt 2, oraz prostokątną jamę – prawdopodobnie również o grobowym przeznaczeniu (obiekt 14). W wypełnisku jamy grobowej odkryto bogaty inwentarz (dary grobowe) składający się z glinianych naczyń oraz narzędzi krzemiennych (w tym: siekier, grocików, krzemiennej wkładki noża). Nie natrafiono na ślady szkieletu ludzkiego (szczątki kostne zapewne uległy demineralizacji), ani na kościane elementy wyposażenia grobowego. W trakcie badań zarejestrowano również rowek otaczający koli-

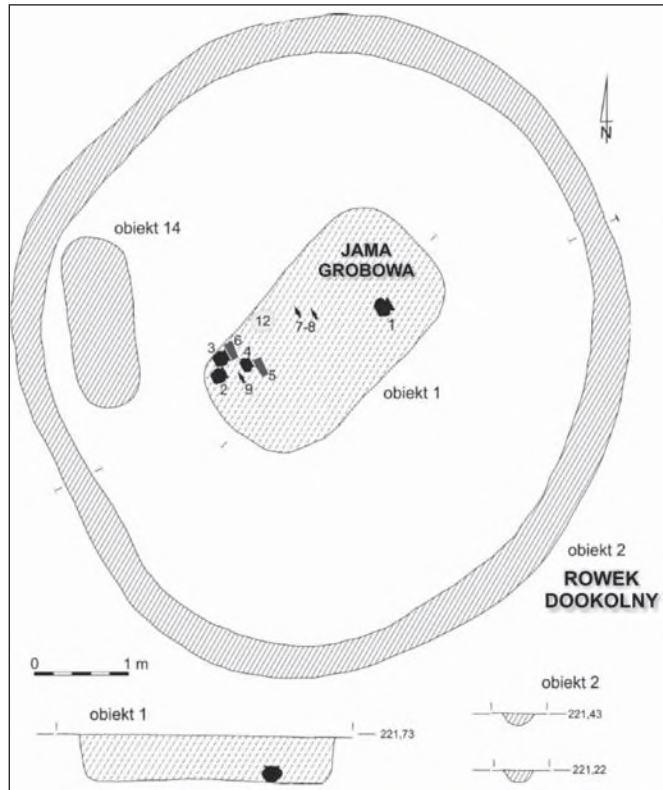
Fot. 48 Sługocin, gm. Jastków, pow. lubelski, stan. 5. Kurhan w trakcie badań wykopaliskowych (fot. J. Niedźwieź)

Ryc. 77 Sługocin, gm. Jastków, pow. lubelski, stan. 5. Kurhan. Wyposażenie grobu – wybrane zabytki (oprac. A. Kosik-Roczalska, E. Niedźwieź)

ście jamę grobową. Rowek o szer. 35 cm w zarysie był zbliżony do nieregularnego okręgu o średnicy 6,7 m. Badacze stanowiska łączą odkryty pochówek z kulturą ceramiki sznurowej.

g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie; Bienia M., Budziszewski J., Niedźwieź E., Niedźwieź J., Włodarczak P. *Kurhan kultury ceramiki sznurowej na stanowisku 5 w Sługocinie, pow. lubelski* [:] Schyłek neolitu na Wyżynie Lubelskiej, pod redakcją Pawła Jarosza, Jerzego Libery i Piotra Włodarczaka, Lublin, ss. 257-286

Ryc. 76 Sługocin, gm. Jastków, pow. lubelski, stan. 5. Kurhan. Plan obiektów (oprac. E. Niedźwieź, E. Włodarczak)

137. SŁUPECZNO, gm. Wysokie, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 85-83/15-4
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VI, Ryc. 78
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisko zarejestrowane podczas badań powierzchniowych obszaru AZP. Pojedynczy kopiec znajduje się na lesie, na jego skraju, w odległości ok. 300 m. od przebiegającej tutaj szosy. Korpus kopca jest wywłaszczony, lecz nadal posiada czytelną w krajobrazie formę. Zachowana wysokość nasypu: ok. 1 m., owalna podstaw o średnicy ok. 18 m. Zabytek jest dostępny dla zwiedzających.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (J. Niedźwiedź) w archiwum WUOZ w Lublinie

138. SNOPKÓW, gm. Jastków, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 76-81/126-18
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe (?)
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: II
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Okrycia obiektów funeralnych sugerujących o istnieniu mogił kurhanowych dokonano w 2012 r. w trakcie badań wykopaliskowych realizowanych w ramach prac ratowniczych podczas budowy drogi krajowej S12. Odkryto złożone w jamach dwa wyposażone pochówki identyfikowane ze schyłkowo-neolityczną kulturą cerami sznurowej. W chwili podjęcia badań wykopaliskowych obiekty miały zachowane jedynie części spągowe. Śladów nasypów i rowków przykurhanowych nie zarejestrowano. W opracowaniu podsumowującym badania na stanowisku badacze stwierdzili, że izolowana lokalizacja obu grobów na stoku lessowej wysoczyzny, górującej od nad doliną Ciemięgi sugeruje jedynie możliwość ich interpretacji jako grobów kurhanowych.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie; Borowska J., Budziszewski J., Włodarczak P. *Groby kultury ceramiki sznurowej ze stanowiska 18 w Snopkowie, pow. lubelski* [:] Schylek neolitu na Wyżynie Lubelskiej, pod redakcją Pawła Jarosza, Jerzego Libery i Piotra Włodarczaka, Lublin, ss. 293-306

139. STARE DEPUŁTYCZE, gm. Chełm, pow. chełmski

- a. nr stanowiska AZP: 81-89/2-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec - domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP

- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
 Pojedynczy kopiec położony wśród pól uprawnych, w odległości 800 m. od zabudowań miejscowości. Nasyp kurhan jest bardzo dobrze widoczny w terenie. Wysokość kopca określono na ok. 1,8 m., a średnicę podstawy na 18 m. Obiekt nie był dotychczas badany wykopaliskowo. Na powierzchni stanowiska nie odnaleziono materiału zabytkowego. Zabytek dostępny jest dla zwiedzających.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., Wstępna *inventaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

Fot. 49 Stare Deputycze, gm. Chełm, pow. chełmski, stan. 1. Widok na kurhan z naltu dronem (fot. P. Kupiś)

140. STARE KOMASZYCE, gm. Opole Lubelskie, pow. opolski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/12

- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Kopiec zlokalizowany jest w tzw. Lesie Bankowym. Posiada on znaczne rozmiary – 35 m średnicy oraz 1 m wysokości. Obiekt nie badany wykopaliskowo. Godna zanotowania jest informacja o odbywających się tu rokrocznie w święto wszystkich zmarłych procesjach mieszkańców wsi połączonych z paleniem na kopcu zniczy ku pamięci leżących pod nim nikomu bliżej nieznanym zmarłym. Analiza NMT LiDAR oraz zdjęć lotniczych wykazała obecność w pobliżu kolejnego nasypu. Chronologia i funkcja tych obiektów wymaga weryfikacji.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie

Fot. 50 Stare Komaszycze, gm. Opole Lubelskie, pow. opolski. Widok na zabytek z naltu dronem (fot. P Kubić)

141. STARY ZAMOŚĆ (d. Chomęciska Małe), gm. Zamość, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 86-87/15-3
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, VII
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Dwa kopce (domniemane kurhany) dotychczas nie badane wykopaliskowo położone są na otwartej przestrzeni pól. Usytuowane są przy drodze polnej, około 400 m. od szosy i ostatnich zabudowań wsi. Oba usypane zostały z ziemi piaszczystej i są porośnię-

te trawą. Nasypy znajdują się blisko siebie w odległości ok. 10 m. Kopiec nr 1 posiada kształt owalny o wym. ok. 10 x 6 m i zachowaną wysokość około 1,50 m. Prawdopodobnie podstawa nasypu miała pierwotnie kolisty kształt, ale od strony wschodniej została częściowo uszkodzona podczas orki. Na szczycie kopca wystawiono krzyż. Drugi kopiec jest oddalony w kierunku południowym od kopca nr 1. Posiada kształt owalny o wym. ok. 10 x 6-7 m. Jego zachowana wysokość to około 1,50 m. Podobnie jak kopiec 1 obiekt został częściowo zniwelowany przez orkę. U podnóża nasypu kopca rosną dwa drzewa. W płaszczu kopca widoczne są ślady dawnych wykopów (rabunkowych?). Z uwagi na brak datującego materiału nie ustalono chronologii obiektu.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Prusicka-Kołcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu zamojskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

Fot. 51 Stary Zamość (d. Chomęciska Małe), gm. Zamość, pow. zamojski, stan. 3. (fot. E. Prusicka-Kołcon)

142. STOLNIKOWIZNA, gm. Wysokie, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 84-83/34-4
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 78
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków

- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
 Pojedynczy, zlokalizowany blisko krawędzi lasu i słabo czytelny niewielki kopiec ziemny o szer. 9 m.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka) w archiwum WUOZ w Lublinie: Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

Ryc. 78 Stanowiska kurhanowe w m.: Gielczew Doły, Słupeczno i Stownikowizna, gm. Wysokie, pow. lubelski na tle mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

143. STOLNIKOWIZNA, gm. Wysokie, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 84-83/35-5
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 78
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Położone w lesie prywatnym cmentarzysko zostało zarejestrowane na podstawie analizy numerycznego modelu terenu. W jego skład wchodzi 6 niewielkich kopców ziemnych o owalnych podstawach. Nasypy kilku kopców uszkodzone przez leśne zwierzęta ryjące.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka) w archiwum WUOZ w Lublinie: Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

144. STRÓŻA-KOLONIA, gm. Kraśnik, pow. kraśnicki

- a. nr stanowiska AZP: 85-79/3-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: III
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr A/1042
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Kopiec otoczony otwartą przestrzenią pól znajduje się na działce prywatnej, w niedalekiej odległości od zabudowań mieszkalno-gospodarczych. Owalny w planie nasyp kopca posiada wymiary: długości 15,5 i szerokości 12 m. Wysokość w punkcie kulminacyjnym wynosił 2,6 m. powyżej poziomu humusu pierwotnego. W roku 2013 kopiec objęto badania wykopaliskowymi które wykonano ze środków Urzędu Gminy Kraśnik. Celem badań było określenie funkcji i chronologii łączonego z powstaniem stycznym i dotychczas niebadanego metodami archeologicznymi kopca/mogily (?). Przebadano jedynie południowo-wschodnią ćwiartkę nasypu. Ustalono, że płaszcz nasypu zbudowany został z żółto-pomarańczowego lessu. Po odsłonięciu pełnych profili zauważono występowanie niewielkich, nieregularnych smug spalenizny z węglami drzewnymi, skąd pobrane zostały próbki do badań C14. Zrealizowano ponadto wykopy sondażowe zlokalizowane po północnej i zachodniej stronie kopca, u podnóża płaszczu. W odsłoniętym wykopach nie stwierdzono obecności rowu przykurhanowego. W trakcie prowadzonych prac badawczych nie natrafiono też na materiał zabytkowy, ani na ślady pochówków. Datowanie węglem C14 próbek pozyskanych z płaszczu nasypu dało wynik: 1070 r. n.e. Na podstawie analogii z podobnymi obiektami z terenu Polski i Lubelszczyzny przyjęto, iż obiekt może stanowić pozostałości kurhanu z pochówkiem nakurhanowym. Na podstawie uzyskanej daty węglowej C14 obiekt łączyć można z okresem wczesnego średniowiecza. Uzyskana data nie wyklucza

cza jednak wzmiankowanych w literaturze i przekazach ustnych związków tego miejsca z powstaniem stycznym. Obiekt dostępny dla zwiedzających, po uzyskaniu zgody właściciela działki. Znajduje się bowiem obrębie ogrodu na nieruchomości prywatnej.

- g. literatura, źródło: Citkowska N., *Raport z badań archeologicznych kopca/ mogiły położonej w miejscowości Kolonia Stróża, gm. Kraśnik, woj. lubelskie AZP 85-79/3-1, wpisany do rejestru zabytków woj. lubelskiego pod nr A/1042*, Łomianki 2013, mps w archiwum WUOZ w Lublinie

Fot. 52 Stróża-Kolonia, gm. Kraśnik, pow. kraśnicki. Stan. 1. Widok na nasyp kopca (fot. G. Mączka)

Fot. 53 Stróża-Kolonia, gm. Kraśnik, pow. kraśnicki. Stan. 1. Badania wykopaliskowe na stanowisku. Przecięty nasyp kopca (fot. N. Citkowska)

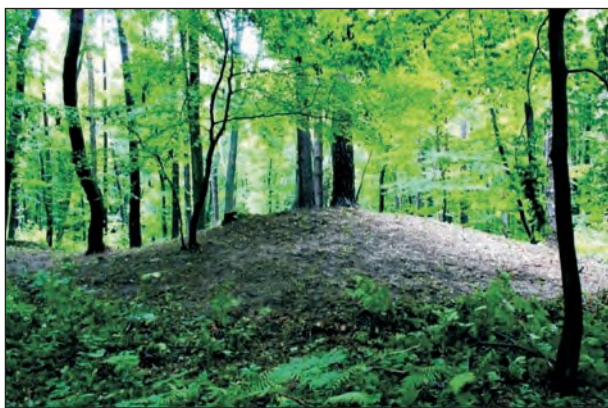
145. STRYJÓW, gm. Izbica, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 85-88/108-30
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 81
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Kopiec o wymiarach: śred. ok. 13 m., wys. ok. 1 m. zlokalizowany jest na działce leśnej w obrębie kompleks leśnego „*Pańska Dolina*”. Wzniesiono go na kulminacji rozległego wzniesienia górującego od strony południowo-zachodniej ponad doliną rzeki Wolicy, prawego dopływu Wieprza. Kurhan został odkryty w 2014 r. podczas analiz numerycznego modelu terenu, uzyskanego dzięki lotniczemu skanowaniu laserowemu wykonanemu w programie ISOK. We wschodniej części stanowiska natrafiono na ślady drugiego, mniejszego i silniej wypłaszczonego nasypu. W 2014 i 2015 roku na terenie stanowiska przeprowadzono prace wykopaliskowe. Ich efektem było przebadanie całego kurhanu, a także dużych fragmentów jego najbliższego otoczenia. Pod centralną częścią nasypu podczas pierwszego zadokumentowane zostały cztery groby szkieletowe, ze szczątkami zachowanymi w różnym stopniu (rys). Obiekty miały kształt prostokąta z zaoblonymi narożnikami, o analogicznym wypełnisku. Każdy z grobów zawierał wyposażenie. Położony centralnie pochówek nr 5 był największy. Szczątki ludzkie odkryte w jego wnętrzu zachowały się w porządku nieanatomicznym, w odróżnieniu od pozostałych pochówków, gdzie ułożone były w porządku anatomicznym, lecz prawdopodobnie w okresie późniejszym uległy przemieszczeniu. Centralna część kopca została naruszona przez dużą kolistą jamę, której wypełnisko sugeruje jej powstanie w okresie średniowiecznym lub nowożytnym. Górną część tej jamy naruszył płytki wkop, zawierający łuski karabinowe, pochodzący z okresu I wojny światowej. Odsłonięto również fragment jamy przykurhanowej. W obniżeniu powstałe po wybraniu ziemi na nasyp wkopany był grób szkieletowy nr 8, orientowany w osi N-S, mający konstrukcję kamiennej skrzyni o wym.: 240 x 85 cm i wysokości 45 cm, z kamienną podłogą, zawierający wyposażenie. Założono wykopy badawcze wokół kurhanu oraz pod nasypem kopca. W części wschodniej przebadanego terenu odkryto grób z konstrukcją kamienną o wymiarach 2,1x1,5 m (rys.). W obrębie komory grobowej zadokumentowano słabo zachowane szczątki dorosłego osobnika i grociki kamienne, wstępnie datowane na początek kultury strzyżowskiej lub późną fazę kultury mierzanowickiej. Wyposażenie odkrytych grobów stanowiły m.in. grociki krzemienne, ozdoby miedziane, kościane, z muszli małża, fajansowe. W nawarstwieniach centralnej części kopca odkryto duże naczynie kultury mierzanowickiej (rys). W trakcie badań wykopaliskowych zadokumentowano również nawarstwienia, związane z formowaniem nasypu kurhanowego i przekształcenia terenu po usypaniu kopca. Datowanie 14C pozwoliło ustalić, iż kurhan usypany został ok. 2100 – 1900 BC, zaś grób nr 8 założono ok. 1900 – 1700 BC. Ustalono, iż przebadany

kurhan – jako pierwszy na Wyżynie Lubelskiej – należy łączyć z kulturą strzyżowską z wczesnej epoki brązu. Przebadany kopiec został zrekonstruowany i jest dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: Włodarczak P., Budziszowski J., Jarosz P., Libera J., Szczepanek A., *Sprawozdanie z badań przeprowadzonych na stanowisku 30 w Stryjowie, gm. Izbica, woj. lubelskie*, mps w archiwum WUOZ w Lublinie Delegatura w Chełmie; Budziszewski J., Jarosz P., Libera L., Szczepanek A., Witkowska B., Włodarczak P., *Kurhany ze stanowiska 30 w Stryjowie, pow. krasnostawski* [:] Schyłek neolitu na Wyżynie Lubelskiej, pod redakcją Pawła Jarosza, Jerzego Libery i Piotra Włodarczaka, Lublin, ss. 381-410

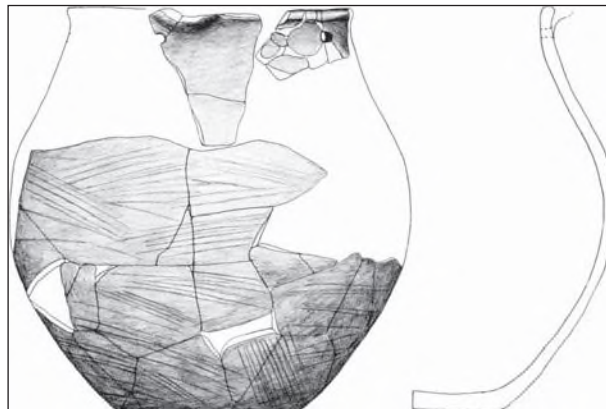
Fot. 54 Stryjów, gm. Izbica, pow. krasnostawski, stan. 30. Kurhan przed badaniami wykopaliskowymi (fot. M. Jakubczak)

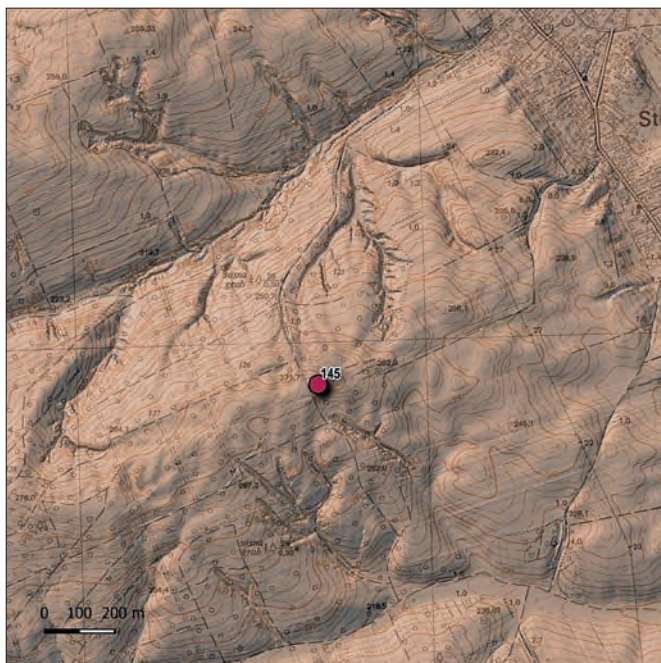
Fot. 55 Stryjów, gm. Izbica, pow. krasnostawski, stan. 30 (fot. P. Włodarczak)

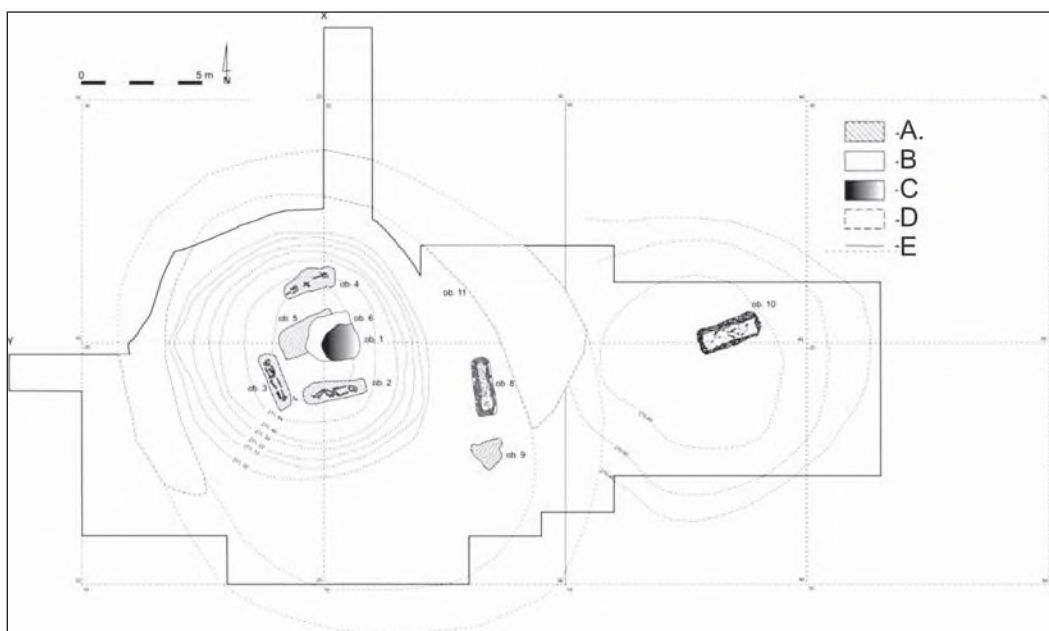
Fot. 56 Stryjów, gm. Izbica, pow. krasnostawski, stan. 30. Pochówek pod kurhanem 1. Grób 4 (fot. P. Jarosz)

Ryc. 80 Stryjów, gm. Izbica, pow. krasnostawski, stan. 30. Naczynie z nasypu kurhanu 1 (oprac. M. Podsiadło)

Ryc. 81 Stryjów, gm. Izbica, pow. krasnostawski, stan. AZP 30. NMT (oprac. M. Jakubczak)

Ryc. 82 Stryjów, gm. Izbica, pow. krasnostawski, stan. 30. Plan przebadanego terenu: A – obiekty z wczesnej epoki brązu, B – obiekt o nieustalonej chronologii (prahistoryczny/średniowieczny), C – wkop strzelecki z I wojny światowej, D – rów, E – granice wykopu (oprac. P. Jarosz, B. Witkowska)

Fot. 57 Stryjów, gm. Izbica, pow. krasnostawski, stan. 30. Grób 8 (fot. P. Jarosz)

Fot. 58 Stryjów, gm. Izbica, pow. krasnostawski, stan. 30, kurhan 1. Ozdoba metalowa z grobu 4 (fot. P. Gan)

146. SUŁÓW, gm. Sułów, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 87-85
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, VII, Ryc. 83
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
 Obiekt znajduje się na uprawianej rolniczo działce prywatnej, ok. 25 m. na północ od zabudowań gospodarskich. Owalny i rozsunięty w wyniku orki nasyp kopca jest słabo czytelny. Jego zachowana wysokość nie przekracza 0,5 m. Materiału ruchomego z terenu stanowiska nie pozyskano.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Prusicka-Kołcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu zamojskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

Ryc. 83 Sulów, gm. Sulów, pow. zamojski. Lokalizacja kopca – na podstawie materiałów z geoportal.gov.pl – (za geoportav.gov.pl, pprac. G. Mączka)

147. SZOSTOWICE, gm. Grabowiec, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 86-91/4-3
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub na rycinie: VI, Ryc. 84
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe, amatorskie wykopaliska
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zabytek ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Stanowisko znajduje się na terenie rozległego kompleksu leśnego, ok. 1,7 km w kierunku ES od zabudowań wsi. Cmentarzysko było odnotowane w literaturze, lecz nie zostało odnalezione w terenie w trakcie przeprowadzonych badań powierzchniowych. Zespół

4 (5?) zniszczonych kopców zarejestrowano dopiero na podstawie analizy NMT. Przepuszcza się, że z tym obiektem można identyfikować cmentarzysko odnotowane w źródle historycznym, w publikacji Hieronima Łopaciński (s. 18) – cyt. „*W okolicy, którą zamieszkuję /.../, w wielu miejscowościach są mogiły odwieczne. We wsi Szystowice w lesie jest ich cztery, stojące oddzielnie; jedną z nich przed kilku laty rozkopywałem i znalazłem szczątki ludzkie, złożone głową na wschód; kości były zupełnie spróchniałe, tak, że przy wyjmowaniu rozsypywały się. Znalazłem przy nich dwa naramienniki brązowe, zupełnie przez czas zniszczone*”. Obiekt dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ. Delegatura w Zamościu; Łopaciński H., *Sprawozdanie z działu archeologii przedhistorycznej na wystawach rolniczo-przemysłowej oraz przedmiotów sztuki i starożytności w Lublinie w 1901 r.* [w:] Światowit nr 4, 1902, s. 271-276

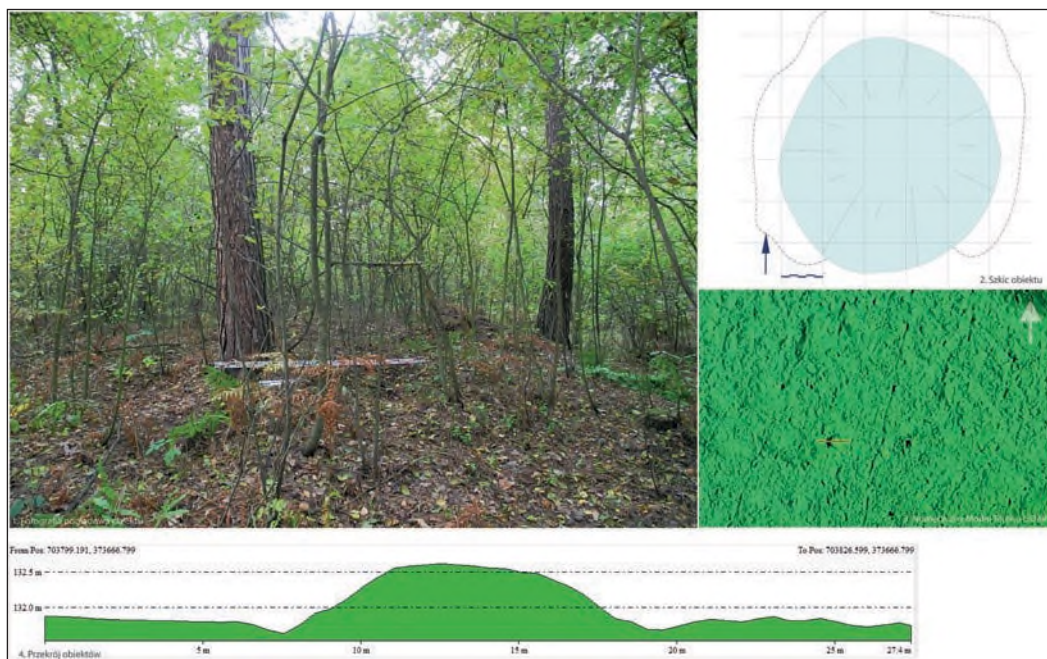
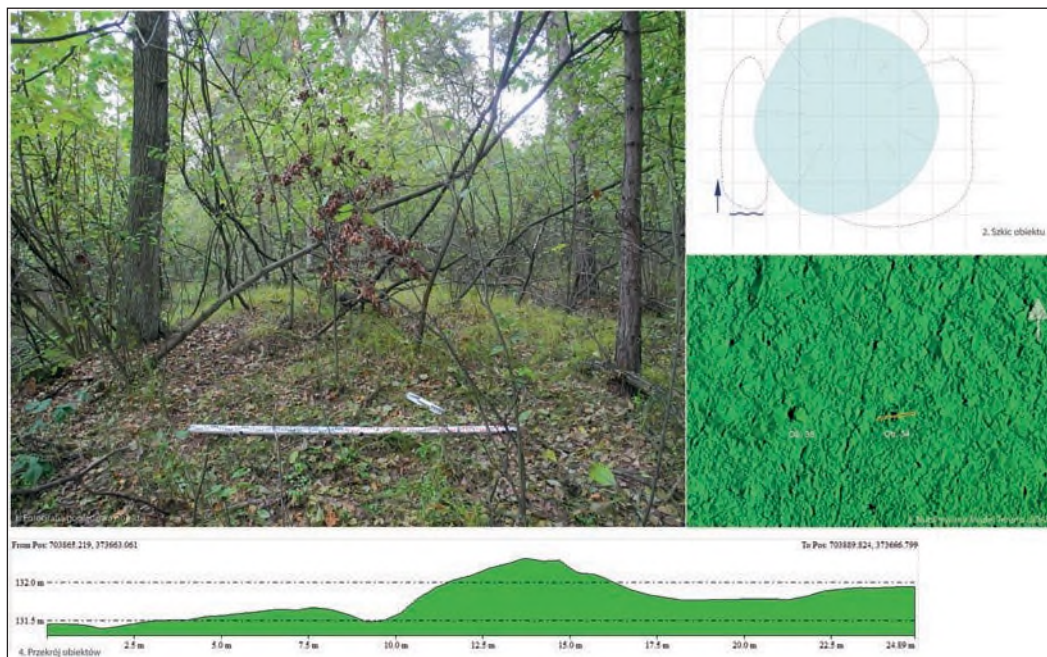
Ryc. 84 Szystowice, gm. Grabowiec, stan. 3. Lokalizacja kopców na tle numerycznego modelu terenu i mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

148. ŚWIDNIK DUŻY, gm. Wólka, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 77-83/38-11
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: IV
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Położone w lesie stanowiącym własność Lasów Państwowych cmentarzysko odkryte zostało metodą teledetekcyjną. W jego granicach zarejestrowano 4 słabo widoczne w terenie i oddalone od siebie niewielkie kopce ziemne. Cmentarzysko porośnięte jest młodymi drzewami i widoczne są na nim ślady prowadzonej gospodarki leśnej.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ w Lublinie; Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

149. TRZCINIEC, gm. Łaziska, pow. opolski

- a. nr stanowiska AZP: 78-75/126-29
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I, Ryc. 4
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Dwa kopce ziemne o wys. 50 i 110 cm oraz średnicy ok. 12 m, o częściowo wypłaszczonej szczytach nasypu. Widoczne rowy przykurhanowe o szer. ok. 1,5 m. Kurhany położone są na obszarze tzw. Lasu Powiślańskiego, na południe od kompleksu osadniczego w Chodliku.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Ł. Miechowicz), archiwum WUOZ w Lublinie; Miechowicz Ł., *Sprawozdanie z realizacji projektu nieinwazyjnych badań Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR, finansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe. Priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych”*, Warszawa 2013, maszynopis w archiwum WUOZ w Lublinie.

Ryc. 85 Trzciniec, gm. Łaziska, pow. opolski, stan. 29. Fotografie, plany i przekroje kopców (oprac. i fot. Ł. Miechowicz)

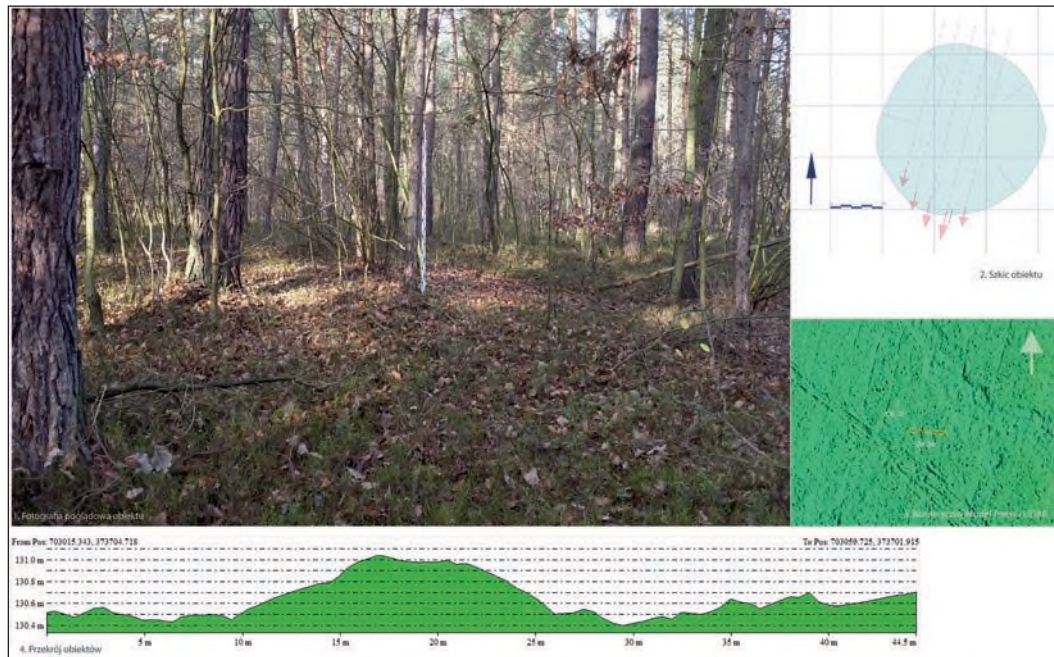

150. TRZCINIEC, gm. Łaziska, pow. opolski

- a. nr stanowiska AZP: 78-75/127-30
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I, Ryc. 4
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Dwa kopce ziemne o wysokości do 0,5 m oraz średnicy ok. 10 m. Widoczne rowy przykurhanowe. Kurhany położone są na obszarze tzw. Lasu Powiślańskiego, na południe od kompleksu osadniczego w Chodliku, na skrzyżowaniu dróg leśnych.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Ł. Miechowicz), archiwum WUOZ w Lublinie; Miechowicz Ł., *Sprawozdanie z realizacji projektu nieinwazyjnych badań Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR, finansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe. Priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych”*, Warszawa 2013, maszynopis w archiwum WUOZ w Lublinie.

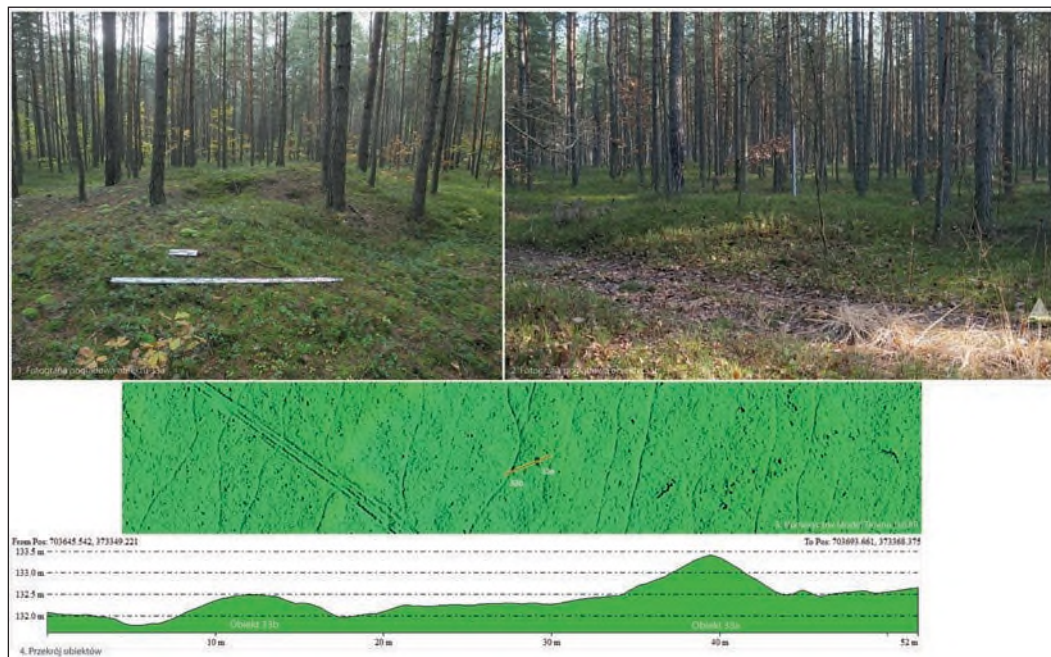

Ryc. 86 Trzciniec, gm. Łaziska, pow. opolski, stan. 30. Fotografie, plany i przekroje kopców (oprac. i fot. Ł. Miechowicz)

151. TRZCINIEC, gm. Łaziska, pow. opolski

- a. nr stanowiska AZP: 78-75/132-28
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I, Ryc. 4
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Dwa kopce ziemne usytuowane w odległości ok. 10 m od siebie, o wysokości nasypu do 1 m oraz średnicy ok. 8 m. U podstawy nasypów widoczne zarysy rowów przykurhanowych. Obiekt położony jest na obszarze tzw. Lasu Powiślańskiego, po prawej stronie Jankówki. Cmentarzysko prawdopodobnie powiązane jest z wczesnośredniowiecznym kompleksem osadniczym w Chodliku.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Ł. Miechowicz), archiwum WUOZ w Lublinie; Miechowicz Ł., *Sprawozdanie z realizacji projektu nieinwazyjnych badań Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR, finansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe. Priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych”*, Warszawa 2013, maszynopis w archiwum WUOZ w Lublinie.

Ryc. 87 Trzciniec, gm. Łaziska, pow. opolski, stan. 28. Fotografie, plany i przekroje kopców (oprac. i fot. Ł. Miechowicz)

152. TRZCINIEC, gm. Łaziska, pow. opolski

- nr stanowiska AZP: 78-75/128-31
- rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I
- rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Kopiec ziemny, domniemany kurhan wczesnośredniowieczny, nasyp zachowany do wysokości ok. 0,7 m, średnica ok. 10 m. U podstawy nasypu widoczne zarysy rowów przykurhanowych. Obiekt położony jest na obszarze tzw. Lasu Powiślańskiego, po lewej stronie Jankówki, trudno dostępny. Cmentarzysko prawdopodobnie powiązane jest z wczesnośredniowiecznym kompleksem osadniczym w Chodliku.

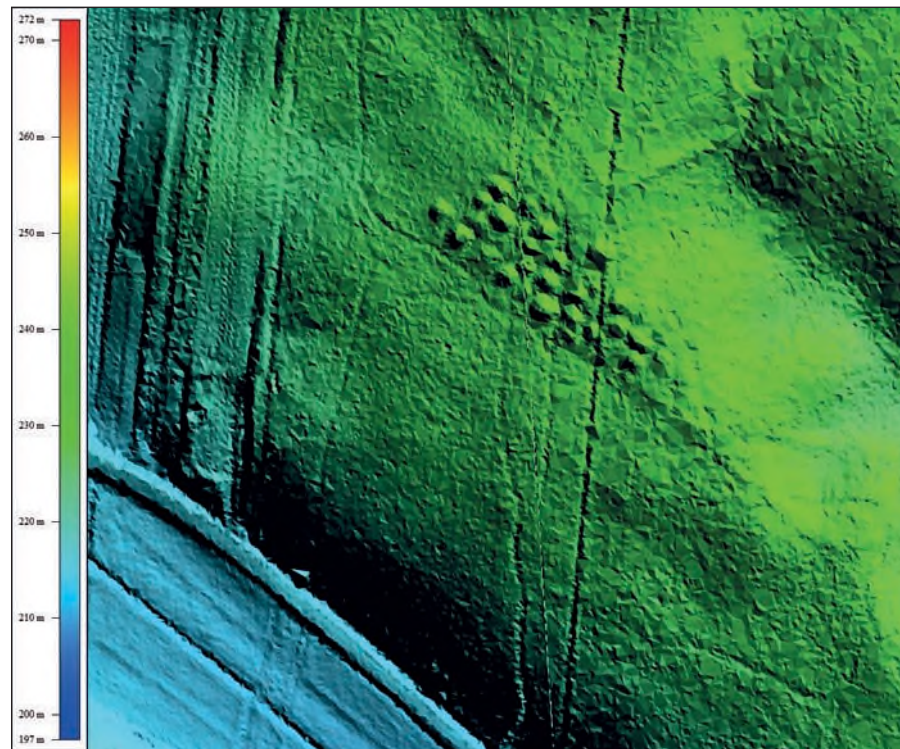
- literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Ł. Miechowicz), archiwum WUOZ w Lublinie; Miechowicz Ł., *Sprawozdanie z realizacji projektu nieinwazyjnych badań Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR, finansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe. Priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych”*, Warszawa 2013, maszynopis w archiwum WUOZ w Lublinie.

Ryc. 88 Trzcinec, gm. Łaziska, pow. opolski, stan. 30. Fotografie, plany i przekroje kopców (oprac. i fot. Ł. Miechowicz)

153. TRZESZCZANY, gm. Trzuszczany, pow. hrubieszowski

- a. nr stanowiska AZP: 86-92/1-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VI, Ryc. 14, 89
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/93
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Cmentarzysko kurhanowe o pow. 0,5 ha położone na stoku wzniesienia, w lesie prywatnym, niedaleko szosy Trzuszczany-Drogójówka. Cmentarzysko złożone jest z 26 czytelnych w terenie kopców ziemnych, zawartych w skupisko. Nasypy posiadają na ogół regularnie podstawy o szerokości od 4 do 14 m. Wysokość nasypów oscyluje między 0,6-1,10 m. Zabytek dostępny dla zwiedzających.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (E. Banasiewicz 1991 r.), archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Niedźwiedź J., Prusicka-Końcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu hrubieszowski*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

Ryc. 89 Trzeszczany, gm. Trzeszczany, pow. hrubieszowski, stan. 1, NMT (oprac. G. Mączka)

Fot. 59 Trzeszczany, gm. Trzeszczany, pow. hrubieszowski, stan. 1. Widok ogólny na stanowisko (fot. Prusicka-Kolcon)

154. TUCZĘPY, gm. Grabowiec, pow. zamojski

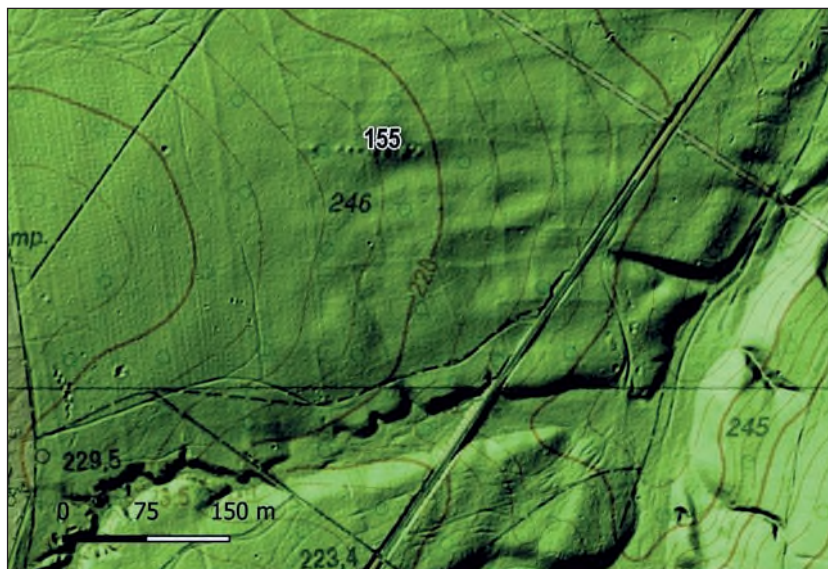
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania teledetekcyjne, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Obiekt znajduje się na otoczony polami uprawnymi niewielkim nieużytku położonym na kulminacji wniesienia. Nasyp kopca częściowo został uszkodzony podczas orania pola. Według pomiarów na NMT, wys. nasypu ok. 1 m., szer. podstawy, co najmniej 12 m.

155. WIDNIÓWKA KOLONIA (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 83-86/45-16
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 92
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Obiekt położony w Lesie Namule, na gruntach stanowiących własność Nadleśnictwa Krasnystaw. Stanowisko składa się z dobrze czytelnych w terenie 9 kopców ziemnych.

Zwarta grupa kopców została usypana na kulminacji małego podłużnego wzniesienia, wzdłuż jednej linii. Wysokości nasypów od ok. 0,2 do 1 m, średniej średnicy od 3 do 11 m. Z uwagi podobieństwo i bliskie sąsiedztwo z innymi, przebadanymi cmentarzyskami z Lasu Namule, domniemywać można, że stanowisko posiada wcześnieśredniowieczną metrykę. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

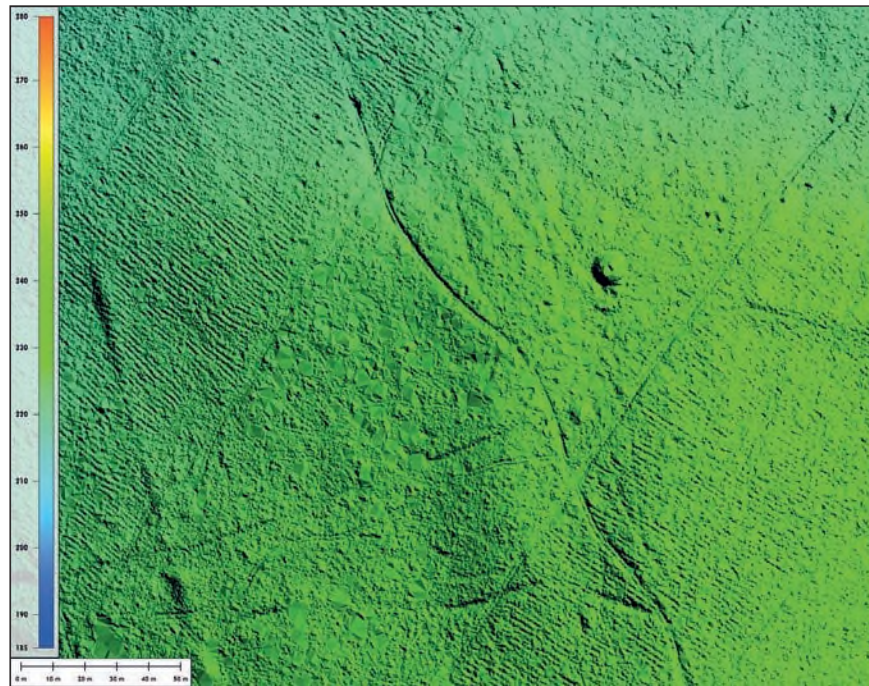
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Mazecki T.), archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie

Ryc. 90 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 16. Cmentarzysko na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

156. WIDNIÓWKA KOLONIA (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 83-86/44-15
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 90, 92
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
2 kopce położone w lesie Namule. Jedne wyraźnie czytelny w terenie. Jego wymiary: średnica – ok. 12 m, wysokość – ok. 1,4 m. Drugi kopiec oddalony ok. 50 m. jest mniejszy (szer. podstawy ok. 6 m., wys. ok. 0,5 m.). Wokół nasypów obu kopców dostrzec można dookólne obniżenia – zapewne pozostałości rowków przykurhanowych. Z uwagi podobieństwo i bliskie sąsiedztwo z innymi, przebadanymi cmentarzyskami z Lasu Namule, domniemywać można, że stanowisko posiada wczesnośredniowieczną metrykę. Zabytek dostępny dla zwiedzających.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Mazecki T.), archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie

Ryc. 90 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 15. Cmentarzysko na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

157. WIDNIÓWKA KOLONIA (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 83-86/5-6
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, ryc. 91, 92
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Stanowisko rozciąga się na długość ok. 150 m. W skład cmentarzyska wchodzi 4 (5?) oddalone od siebie niewielkie kopce (szer. podstaw: od ok. 6 m. do 10 m., wys. od ok. 0,5 m. do 1 m.). Podstawa jednego z kopców została silnie podcięta podczas eksploatacji leśnej drogi. Wokół nasypów dwóch kopców czytelne są dookolne obniżenie terenu. Zapewne są to rowki przykurhanowe. W roku 1984 podjęto tutaj badania wykopaliskowe. Niestety nie posiadamy dokumentacji z badań, a jedynie krótki opis z przebiegu prac zawarty w Informatorze Archeologicznym. Eksplorację prowadziła St. Hoczyk-Siwkowska. Środki na badania finansował Wojewódzki Konserwator Zabytków w Chełmie. Przebadano wówczas kopiec nr 1 ulokowany na zakończeniu, odciętego przegłębieniem, cyplowatego łagodnego wzniesienia.

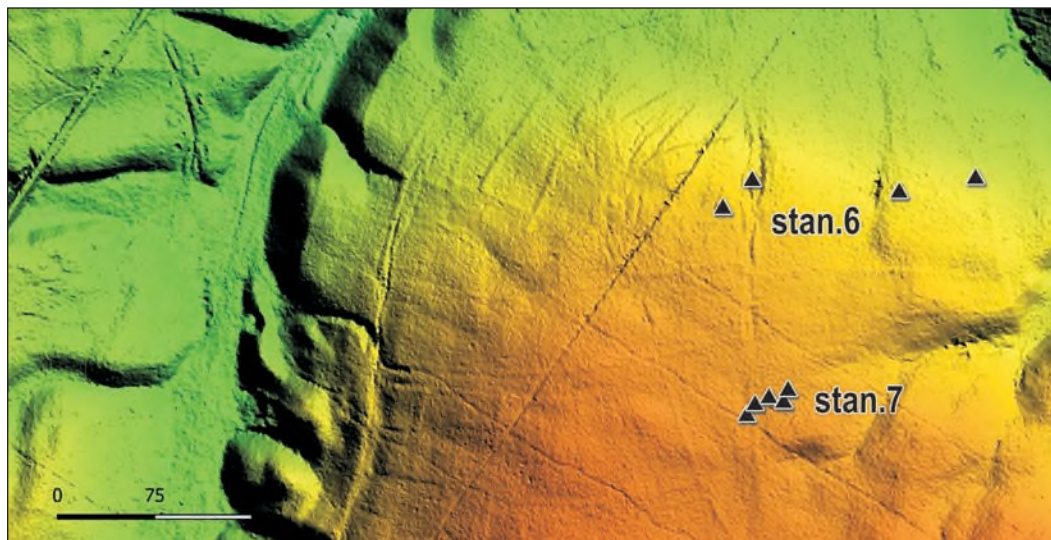
Kurhan u podstawy był regularny, kolisty, o średnicy 10 m. Kopiec został przebadany metodą ćwiartkową. Świadki profilowe ułożone były w linii N-S i E-W. Zaobserwowano wówczas następujący układ warstw: [1] ziemia sypka, szara (próchnica leśna), [2] glina o barwie pomarańczowej, według obserwacji przeprowadzonych przez St. Hoczyk-Siwkowską wynika, że miała ona zalegać zgodnie z naturalnym ułożeniem terenu. Miąższość warstwy wynosiła 30 cm. W jej obrębie po stronie zachodniej, w miejscu rysującego się niewielkiego, trójkątnego zagłębienia, na linii rowka, miały znajdować się liczne (drobne) węgle. Nie stwierdzono tutaj jednak żadnych szczątków kostnych. Zaobserwowano również po stronie północnej kopca podobne zaciemnienie z rozwleczonymi węgielkami, nie mniej jednak akcentowało się ono słabiej niż to opisywane wyżej. Analogicznie nie stwierdzono tam przepalonych kości czy też innego materiału zabytkowego. Ponadto w warstwie nr [2] znaleziono pojedyncze węgle i trzy fragmenty naczyń ceramicznych. Ułamki te miały niewielkie rozmiary, ich powierzchnia zaś była silnie zniszczona. Podczas badań wyróżniono również warstwę nr [3]: zalegał ona pod glina i stanowił ją żółty piasek przewarstwiony pomarańczowymi wkładkami gliny (calca).

Zdaniem St. Hoczyk-Siwkowej brak szczątków kostnych i materiału zabytkowego oraz warstwy ciałopalnej czy też rozrzuconego stosu pogrzebowego oraz nieobecność poziomu próchnicy pierwotnej między calcem a warstwą nasypową może świadczyć o tym, że funkcja kopca jako kurhanu jest niepewna. Zakłada jednak, że istnieje inna możliwość, a mianowicie, że mamy do czynienia z bliżej nierozpoznanymi praktykami funeralnymi z wczesnego średniowiecza. Autorka badań pozostawiła informację, że badania nie będą kontynuowane. Moim zdaniem nieobecność poziomu próchnicy pierwotnej może być związany z jakimiś obrzędami (zakładzinowymi?) np. niwelacją porządkującą

teren przed budową konstrukcji kurhanu. Wydaje się również, że płaszcz obiektu w dużej mierze był zniszczony. Fakt nie wystąpienia szczątków kostnych w kopcu może wynikać z ich umieszczenia na nim i działaniu procesów podepozycyjnych.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Mitrus E.), archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Hoczyk-Siwkowska St., *Białka, gm. Krasnystaw, woj. chełmskie, stanowisko 6*, „Informator Archeologiczny” Badania rok 1984, 1988, s. 118-119.

Ryc. 91 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 6. Cmentarzysko na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

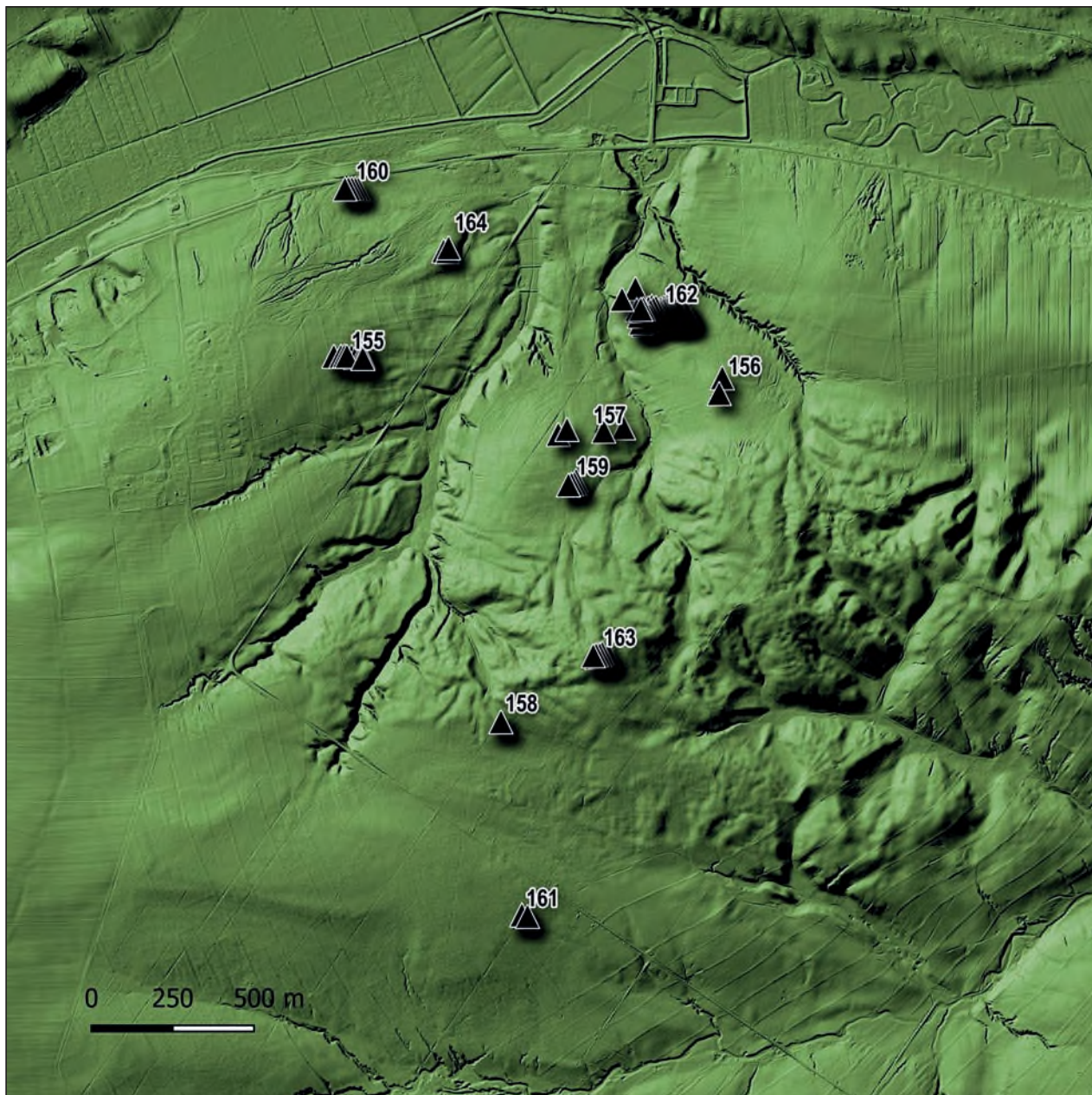
158. WIDNIÓWKA KOLONIA (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 83-86/3-4
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 92
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Samotny duży i doskonale widoczny kopiec ziemny usytuowany bezpośrednio przy leśnej drodze. Jego wymiary: szerokość: ok. 12 m., wysokość: ok. 1,4 m. Nasyp dookoła otacza rowek. Zabytek dostępny dla zwiedzających.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Mitrus E.), archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie

159. WIDNIÓWKA KOLONIA (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 83-86/6-7
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/167
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Stanowisko zostało odkryte w północnej części Leśnictwa Namule, w obrębie działki leśnej nr 277. Pole kurhanowe ulokowane jest na silnie eksponowanym północnym stoku wzniesienia. Nekropolia liczy 4 kurhany o średnicach wahających się od 8 do 10 m. Wysokość kopców można zamknąć w przedziale od 0,5 do 0,8 m. Trzy kurhany ułożone są w linii E-W, czwarty zaś jest wysunięty w stosunku do skrajnie wschodniego na północ. Badaniu poddano kopiec nr 2. Prace przeprowadzono w sierpniu 1984. Pierwsze przygotowano plan sytuacyjno-wysokościowy. Przystąpienie do eksploracji kopca przysparzało pewne problemy. W linii E-W stykał (zlewał) się on bowiem bezpośrednio z kopcami nr 1 i 3. Kopiec badano warstwami mechanicznymi, równoległymi do jego nasypu, o głębokości 20 cm. Eksploracje prowadzono we wszystkich ćwiartkach jednocześnie, przy zastosowaniu świadka profilowego o szerokości 50 cm. Ćwiartki kopca zorientowane były w oparciu o cięcia zgodne ze stronami świata: N-S, E-W. Materiał zaś lokalizowany był trójwymiarowo. W kurhanie nr 2 podczas badań wyróżniono 5 jednostek stratygraficznych. Warstwę nr [1] stanowił humus leśny składający się z piaszczystej ciemnoszarej gliny z dużą ilością szczątków organicznych. Warstwa ta posiadała miąższość wahającą się w przedziale 10-13 cm. Drugą warstwę [2] stanowi wierzchnia część nasypu kopca – jest to szarozółta glina z niewielką ilością węgla drzewnych, a także z fragmentami polepy. W warstwie tej wystąpiła ceramika naczyniowa oraz przepalone kości. Kolejną warstwę [3] stanowiła ciemnoszara glina ze znaczną ilością drobnych węgla drzewnych oraz bryłek polepy. W centralnej części kurhanu podobnie jak na stanowisku nr 5 wystąpiło zaciemnienie w którym zalegały węgle drzewne i drobne grudki polepy. Na obwodzie kopca odkryto najprawdopodobniej ślady po ogniskach, świadczyć o tym miały 4 owalne skupiska węgla drzewnych znajdujące się na poziomie spągu nasypu kurhanu oraz w stropie calca. Warto również zauważyć, że na głębokości 40 cm odkryto dużą ilość ceramiki, było to około 200 fragmentów glinianych naczyń datowanych na X w. Ponadto odkryto tutaj również podkowę żelazną. Zabytek dostępny dla zwiedzających.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (E. Mitrus), archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Rejniewicz Ł., *Białka, gm. Krasnystaw, woj. chełmskie, stanowiska 5 i 6*, „Informator Archeologiczny” Badania rok 1984, 1988, s. 118.

Ryc. 92 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, Lokalizacja stanowisk kurhanowych w lesie Namule, na tle numerycznego modelu terenu i mapy topograficznej (oprc. G. Mączka)

160. WIDNIÓWKA KOLONIA (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 83-86/1-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 92, 93
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/162
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Cmentarzysko kurhanowe umiejscowione jest w tak zwanym lesie Namule. Nekropolia składa się z 5 kopców ułożonych w linii E-W. Ich średnica w obwodzie wynosi od 6,5 do 12 m. Wysokość kurhanów nie przekracza zaś 1 m.

Stanowisko było badane wykopaliskowo w latach 1981-1983 przez Pracownię Archeologiczną Konserwatorską PP PKZ O/Lublin. Przeprowadzono wówczas eksploracje w ramach inwentaryzacji i wstępnych badań stanowisk kurhanowych na terenie dawnego województwa chełmskiego na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Chełmie. Już wtedy zaobserwowano, że kurhan nr 4 nosił w swojej centralnej części ślady nowożytnego wkopu. Podczas badań chciano przede wszystkim stworzyć plan sytuacyjno-wysokościowy stanowiska oraz określić funkcje kopców, ich przynależność kulturową oraz chronologię. Tym samym wytypowana do badań wykopaliskowych dwa skrajne kopce.

Kurhan nr 1 położony na skraju wschodnim stanowiska eksplorowano tylko w trzech jego ćwiartkach. Spowodowane to było tym, że w jego czwartej części rósł duży dąb uniemożliwiający prace archeologiczne. Tym samym linie cięć ćwiartek przesunięto o 45° od głównych stron świata. Taki układ ćwiartek zastosowano również w kurhanie nr 5.

Obiekt ten był wysoki na 0,6 m, zaś jego średnica wynosiła 6,5 m. Badanie kopca nr 1 rozpoczęto od ćwiartki zachodniej, później eksploracji poddano ćwiartkę północną i południową. Ze względu na niewielkie rozmiary kurhanu nie zostawiono świadków profilowych.

Kopiec usypany był z szarżółtego piasku bezpośrednio na calcu, który stanowił żółty piasek z poziomymi przemyciami rdzawego iluwium. Nasyp, jak wynika z badań, miał być jednorodny, a co za tym idzie jednoczasowy. Jedynie w obrębie jego części zachodniej natrafiono na skraj wkopu – w późniejszym etapie badań okazało się, że jest to nowożytny pochówek konia (stwierdzono to na podstawie słabo skorodowanych podków) – nie mniej jednak wątek ten jest dość ciekawy i zastanawiający, moim zdaniem należy go rozwinąć w kontekście badania pamięci społecznej związanej z kurhanami białeckimi. Dodatkowo pod północną częścią nasypu zaobserwowano małą ilość drobnych węgli. Ślady te oraz odkrycie silnie przepalonych fragmentów naczynia (pochodzących z jego górnej części), które wydatkowano na okres wczesnośredniowiecznego przekonały badaczy co do funkcji kopca jako mogiły. W kurhanie odkryto też sporą ilość ceramiki z różnych okresów dziejowych. Największy zbiór stanowiła jednak ceramika wczesnośredniowieczna (75 fragmentów z 89). Na podstawie odkrytych fragmentów wczesnośredniowiecznych naczyń, które można zaklasyfikować do słabo formująco obciążanych obiekt należy wydatować na VII-X w.

Inaczej przebiegał proces badawczy kurhanu nr 5. Został on przebadany w całości. Badania przeprowadzono dwoma naprzeciwległymi ćwiartkami, zostawiając świadki profilowe. Ich szerokość wynosiła 30 cm, zostały rozebrane w ostatnim etapie badań. Obiekt był wysoki na 1 m, w rzucie poziomym kopiec lekko owalny, na osi NW-SE mierzył 9 m, zaś oś prostopadła do niej wynosiła 8 m. Kopiec okazał się jednoczasowy i usypany analogicznie jak poprzedni. Nie zawierał również śladów pierwotnej próchnicy pod nasypem, co sugeruje znów pewne przygotowania przestrzeni pod rytuały sepulkralne. Nie mniej jednak w jego części wschodniej, pod nasypem, zaobserwowano warstwę ciałopalniczą. Składały się na nią niewielka ilość węgielków oraz kilka drobnych przepalonych kości. Na NE od centrum kurhanu, na głębokości około 20 cm znaleziono także inne fragmenty przepalonych kości, miały znajdować się one w pobliżu przydenne go fragmentu wczesnośredniowiecznego naczynia, częściowo przykryte jego dnem – co sugeruje, że najpewniej w chwili depozycji ludzkie szczątki znajdowały się w naczyniu (urnie). Przepalone kości odkryte były również w ćwiartce wschodniej kopca oraz zachodniej. Niestety nie wiemy jednak, czy odkryte tam szczątki należały do jednej czy do kilku osób.

W kurhanie znaleziono 532 fragmenty ceramiki, co ciekawe 285 z nich zostało przyporządkowane kulturze wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej, 96 wydatowano na wczesną epokę brązu, zaś 117 fragmentów pochodziło z okresu wczesnego średniowiecza, 32 – z późnego średniowiecza, dwóch fragmentów nie przyporządkowano ani pod kątem chronologicznym ani kulturowym. Ponadto odkryto tutaj sporą ilość narzędzi kamiennych, w sumie 58 wyrobów, większość z nich stanowiły narzędzia krzemienne.

Ze względu na materiał ceramiczny kurhan wydatowano w przedziale chronologicznym VII-X w.

Z racji, że w kopcach kurhanów odkryto materiał pradziejowy (neolit, wczesna epoka brązu) przeprowadzono w okolicy badania sondażowe, które miałyby ujawnić starsze osady. Wykopy sondażowe założono w sąsiedztwie kurhanu nr 5, ulokowano je kilka metrów od niego na zachód i południe. Ich wyniki nie potwierdziły jednak przypuszczeń badaczy. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (KEZA), archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., *Białka, stanowisko nr 1, gmina Krasnystaw, woj. chełmskie. Wczesnośredniowieczne cmentarzysko kurhanowe z neolitycznym i wczesno brązowym materiałem na złożu wtórnym*, Lublin 1985, mps w Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie.

161. WIDNIÓWKA KOLONIA (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski

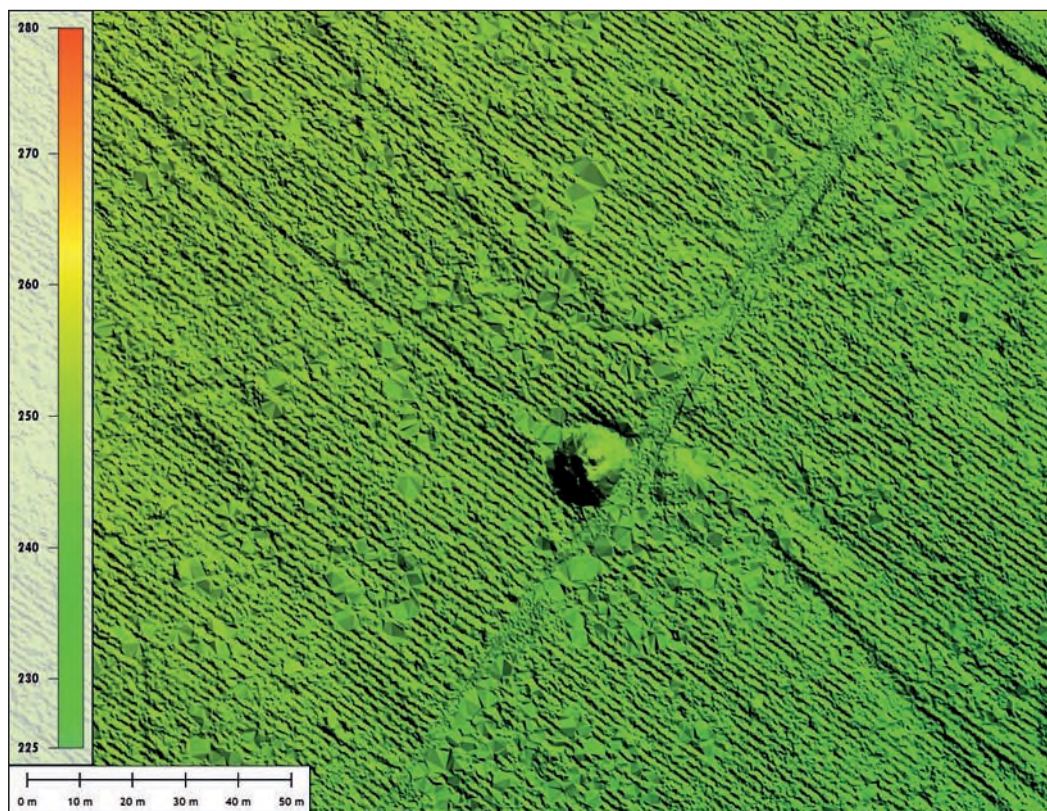
- a. nr stanowiska AZP: 84-86/41-2
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 92, 94
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Stanowisko ulokowane jest w Lesie Namule, mniej więcej 2 km na S-E od Stadniny Koni w Białce. W miejscu tym znajdują się dwa kopce rozciągnięte w linii E-W. Odległość między nimi wynosi 17 m. Kurhan oznaczony pod numerem 1 mierzy 9 m w średnicy, zaś jego wysokość przekracza niewiele ponad 0,5 m. Kurhan nr 2 jest znacznie większy. Jego średnica wynosi 14 m, zaś wysokość 2 m. Obiekty zachowane były dobrze. Nie mniej jednak jedynie ich obrzeża nosiły ślady małych uszkodzeń, które wynikają z użytkowania leśnej drogi.

Badaniami wykopaliskowymi objęto kopiec nr 1. Obiekt eksplorowano dwuetapowo: jesienią roku 1981 przekopano jedynie południowo-wschodnią „ósemkę” kurhanu, w roku 1983 zaś jego pozostałą część. W drugim etapie, badania prowadzone były w dwóch naprzeciwległych ćwiartkach z zachowaniem świadków profilowych. Eksploracje odbywały się niestety jedynie metodą arbitralną, warstwy mechaniczne miały miąższość 20 cm (równoległe do powierzchni nasypu). Zabytki namierzane były trójwymiarowo. Podczas badań wyznaczono trzy jednostki stratygraficzne, pierwszą był współczesny humus leśny, którego miąższość wynosiła 10 cm. Jego zawartość stanowił ciemnoszary piasek oraz duża ilość szczątków organicznych. Drugą zaobserwowaną jednostką była pierwsza warstwa nasypowa, czyli szarozółty less. W jej spągu, przede wszystkim w centrum kopca zostały ujawnione niezbyt liczne, drobne węgielki oraz fragmenty polepy, wśród nich miały znajdować się przepalone drobne kości. W profilu nieco ponad nimi zaobserwowano znacznie większe skupisko węgla. Trzecią warstwą była druga warstwa nasypowa kopca. Tworzył ją szarozółty less przemieszany z brązowym – według obserwacji profilu glebowego miał on pochodzić z większych głębokości zaobserwowanych na profilach glebowych. Nasyp kopca usypany był bezpośrednio na calcu, wynika z tego, że przed jego wznoszeniem zniwelowano warstwę dawnej próchnicy oraz podglebia. Mamy więc tutaj jak w przypadku pozostałych badanych kurhanów w lesie białeckim najpewniej ślad po działaniach przygotowujących przestrzeń pod założenie sepulkralne. Ponadto w kurhanie nr 1, w jego centralnej części, poniżej podstawy kopca, w calcu odkryto w przybliżeniu prostokątne zagłębienie. Niestety nieustalone jego dokładnego przebiegu ponieważ zaobserwowano go jedynie w profilu O-E i O-E. Kurhan usypany był na twardej i wysuszonej calcowej glinie. Archeolodzy badający obiekt sepulkralny uznali, że taki stan związany był z działalnością ognia. Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy, było odkrycie na poziomie dna wykopu, w centralnej części, szarozółtego lessu w którym można było dostrzec węgle drzewne i drobne fragmenty przepalonych kości. W interpretacji miały być to pozostałości sto-

su pogrzebowego. Podczas prac w obrębie kopca odkryto fragmenty ceramiki pochodzące najpewniej z siedmiu naczyń. Należy jednak zaznaczyć, że oprócz nich, w humusie odkryto dwa fragmenty datowane na wiek XVII. Oczywiście nie są one w żaden sposób związane z czasami sypania kopca jednak mogą świadczyć o późniejszych „zainteresowaniach” obiektami. Wracając jednak do naczyń odkrytych w kurhanie wydatowano je na połowę VIII-X wiek. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Mazecki T.), archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., *Inwentaryzacja stanowisk kurhanowych na terenie woj. chełmskiego. Sprawozdanie z prac prowadzonych przez PA-K P.P. PKZ o/Lublin w Białce, gm. Krasnystaw w 1981 i 1982 roku*, Lublin 1983, mps w WUOZ Lublin, Delegatura w Chełmie; Matyszewski M., *Białka, stan. 2, gm. Krasnystaw, woj. chełmskie. wcześnieśrodoniowieczne cmentarzysko kurhanowe*, Lublin 1985, mps w WUOZ Lublin, Delegatura w Chełmie

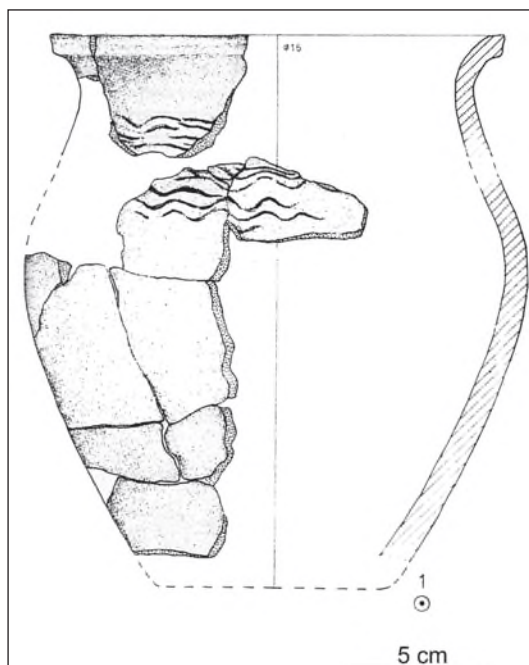

Ryc. 94 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 2. Cmentarzysko na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

Fot. 62 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 2. Kurhan 1 przed rozpoczęciem badań wykopaliskowych (fot. A. Hunicz)

Ryc. 95 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 2. Wydobyty z kurhanu naczynie ceramiczne (oprac. M. Matyaszewski)

162. WIDNIÓWKA KOLONIA (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski

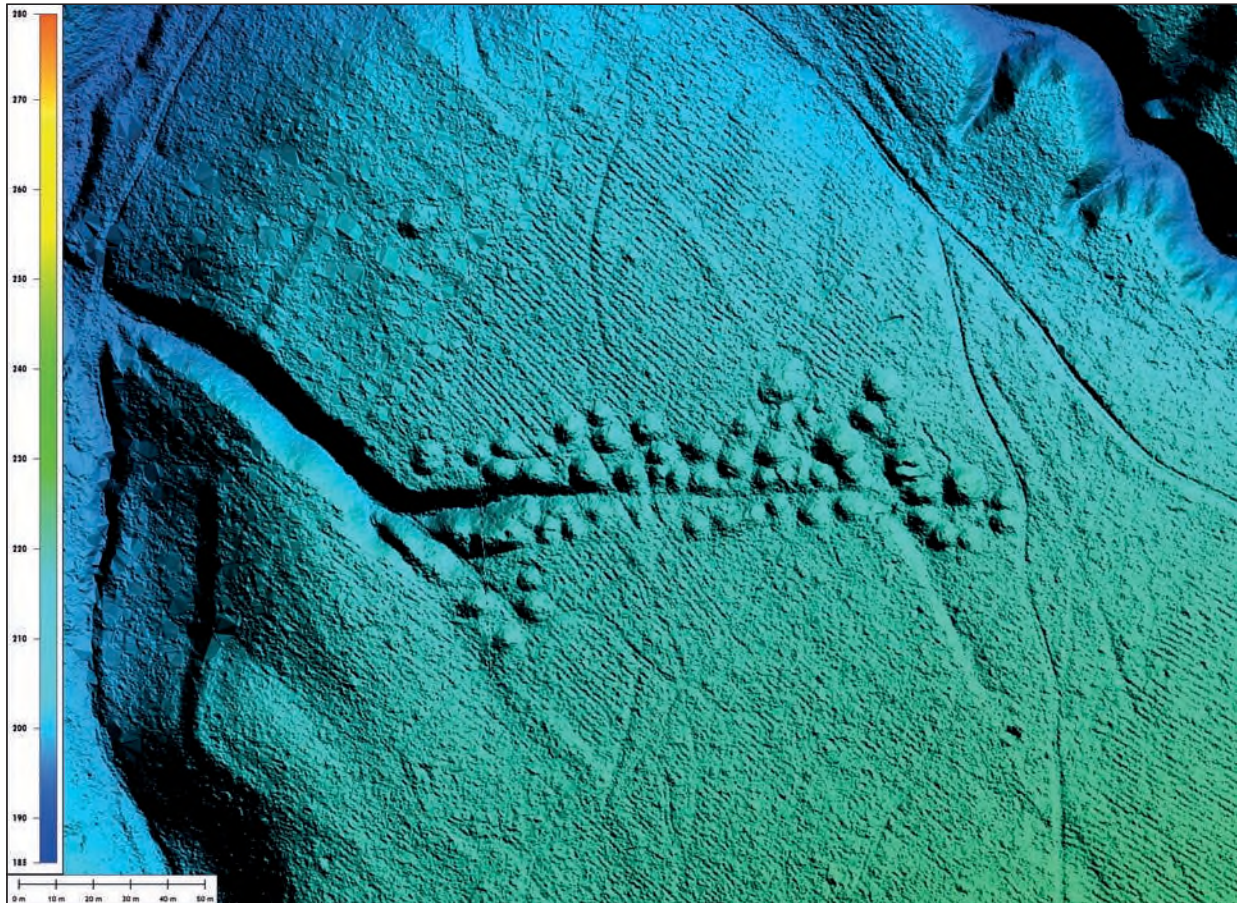
- a. nr stanowiska AZP: 83-86/4-5
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 92, 96
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/171
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Pole kurhanowe zaewidencjonowane jako stanowisko nr 5 w lesie białeckim jest ulokowane na jednym z jego wzniesień, dokładnie na silnie eksponowanym stoku północnym. Stanowisko zajmuje powierzchnię 5 hektarów. W sumie zlokalizowano tutaj 54 usypane w zwartej grupie kurhany o różnej wielkości. Ich średnica waha się w przedziale od 6 do 14 m, zaś wysokość od 0,3 do 1,5 m.

W roku 1984 przebadano tutaj trzy kopce określone jako nr 3, 10 i 36. Kurhan nr 3 umiejscowiony jest w południowo-zachodniej części stanowiska, zaś nr 10 w jego skrajnie zachodniej. Kopiec nr 36 zaś znajdował się w części skrajnie północnej. Badania prowadzone były przez Ł. Rejniewicza, M. Matyaszewskiego i B. Okupnego. Eksploatacje finansował WKZ w Chełmie. W nasypie kurhanu nr 3 zaobserwowano zaciemnienie o powierzchni 4 m, jego miąższość wynosiła 30 cm. Odkryto w nim fragmenty wczesnośredniowiecznej ceramiki datowanej na X w. Ponadto ujawniono też węgle drzewne, gródki polepy, a także przepalone kości. Autorzy badania zwrócili również uwagę, że w centralnej części kopca układ warstw został zakłócony poprzez współczesny wkop, którego szerokość wynosiła 1 m, sięgał on do głębokości calca. Kurhan nr 10 przyniósł wiele niespodzianek. Przede wszystkim w jego nasypie odkryto dużo materiału zabytkowego oraz niewielką ilość przepalonych kości (zapewne ludzkich). Oprócz ceramiki wczesnośredniowiecznej znaleziono tutaj dużą ilość fragmentów naczyń i narzędzi krzemiennych datowanych na młodszą epokę kamienia i wczesny okres epoki brązu. W centralnej części kopca zaobserwowano zaciemnienia z dużą ilością węgla drzewnych, dodatkowo występowały też tutaj skupiska polepy. Na obwodzie kurhanu zanotowano owalne skupiska wypełnione węglem drzewnym mające być według autorów badań w jakiś sposób związane z rowem kurhanowym. Fakt wystąpienia starszych materiałów zmusił badających do zadania pytania czy przypadkiem wczesnośredniowieczne stanowisko nie zostało założone na starszej, pradziejowej osadzie. Tym samym założono dwa wykopy sondażowe, liczące łącznie 46 m². Wybór miejsc związany był z występującym na powierzchni materiałem archeologicznym. Sondaże nie potwierdziły jednak przypuszczeń i nie odkryto w nich śladów po osadnictwie pradziejowym. Kolejny badany kopiec (nr 36) był największym z wytypowanych obiektów przeznaczonych w sezonie 1984 do eksploracji. Obiekt ten zawierał pewną ilość, choć niewielką ceramiki wczesnośredniowiecznej. Zabytki te grupowały się w centralnej części kopca, w miejscu gdzie zaobserwowano zaciemnienie, analogicznie jak w kurhanach nr 3 i 10. Według archeologów miało ono wskazywać, że miejsce to poddane było dłuższemu działaniu

ognia, czego dowodzić miało odkryte tutaj przepalone podłoże. Kurhan nr 36 przyniósł jeszcze inne ciekawe odkrycie, otóż w jego obrębie znaleziono drewnianą konstrukcję, miała być ona czworokątna. Na obwodzie kopca zadokumentowano ponadto obniżenie w calcu. Miało ono być wypełnione ciemną ziemią – obiekt ten wiązano z rowem kurhanowym. Cmentarzysko wydatowano na wczesne średniowiecze (VII-X w.). Zabytek dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (T. Mazecki), archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Mitrus E., *AZP obszar 83-86. Dokumentacja z badań*, Lublin 1983, mps w WUOZ Lublin, Delegatura w Chełmie; Rejniewicz Ł., *Białka, gm. Krasnostaw, woj. chełmskie, stanowiska 5 i 6*, „Informator Archeologiczny” Badania rok 1984, 1988, s. 118.

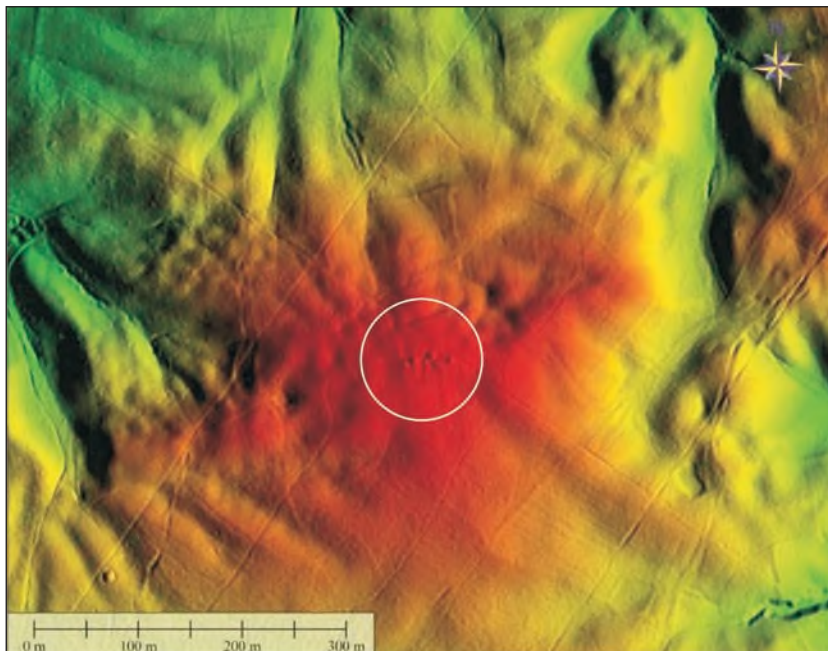
Ryc. 96 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnostaw, pow. krasnostawski, stan 5. Cmentarzysko na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

163. WIDNIÓWKA KOLONIA (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 83-86/2-3
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 92, 97, 98
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/166
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

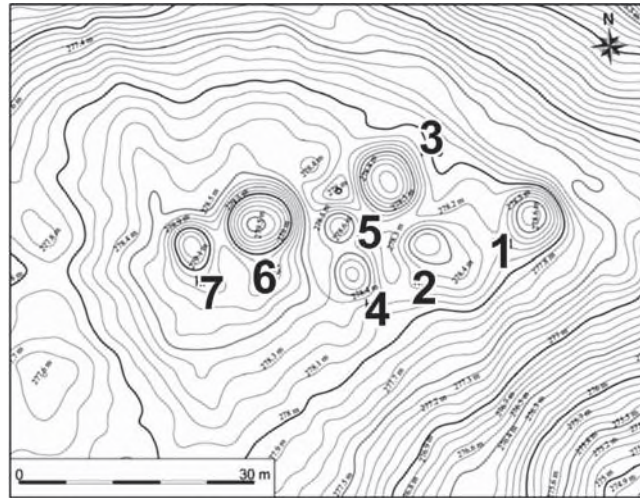
W granicach stanowiska znajduje się 7 dobrze zachowanych mogił kurhanowych o różnych wielkościach. Dotychczas badaniami wykopaliskowymi objęto 4 kopce. Pierwsze badania pod kierownictwem Edmunda Mitrusa z PKZ Oddział Lublin przeprowadzono w 1982 i 1983 r. Rozpoznano dwa kopce oznaczone numerami 5 i 6. Pod kurhanem 6 odkryto pochówek ludności schyłkowo neolitycznej kultury ceramiki sznurowej, a w jego nasypie grób ciałopalny, obiekty oraz fragmenty naczyń ceramicznych, które połączono z okresem wczesnego średniowiecza (IX-X w). Z okresem wczesnego średniowiecza należy również wiązać mogiłę nr 5, w której wnętrzu natrafiono na ślady pochówku ciałopalnego. Kolejne badania na terenie nekropolii zrealizowano w 2012 r. Przebadano kopiec nr 1 i 3. Pod nasypem kopca nr 3 odkryto, w jego centralnej części obiekt (nr 3), który został interpretowany jako podkurhanowa jama grobow (rys). Obiektowi 3 towarzyszył inne mniejsze obiekty, prawdopodobnie stanowiące ślady drewnianej konstrukcji oraz paleniska. W wypełnisku jamy grobowej natrafiono na przepalone kości ludzkie oraz węgle drzewne i grudki polepy. Ponadto, w nasypie kopców 1 i 3 odkryto typowe wczesnośredniowieczne pochówki ciałopalne, najprawdopodobniej nakurhanowe. W nasypach obydwu kurhanów odkrywano pojedyncze fragmenty naczyń, które badacze powiązali z okresem wczesnego średniowiecza. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Mitrus E), archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E. 1993. *Kurhan kultury ceramiki sznurowej na stan. 3 w Białce, gm. Krasnystaw, woj. chełmskie. Sprawozdania Archeologiczne* 45, 99-111; Budziszewski J., Jarosz P., Libera J., Szczepanek A., Włodarczak

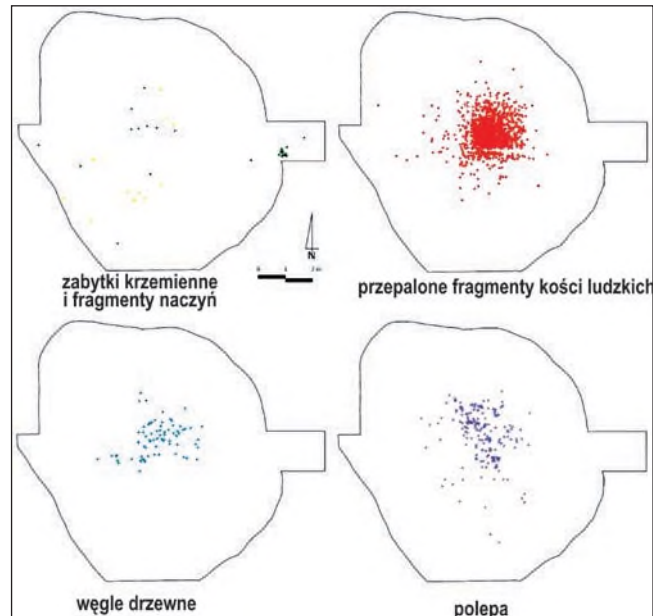

Ryc. 97 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 3. Cmentarzysko na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

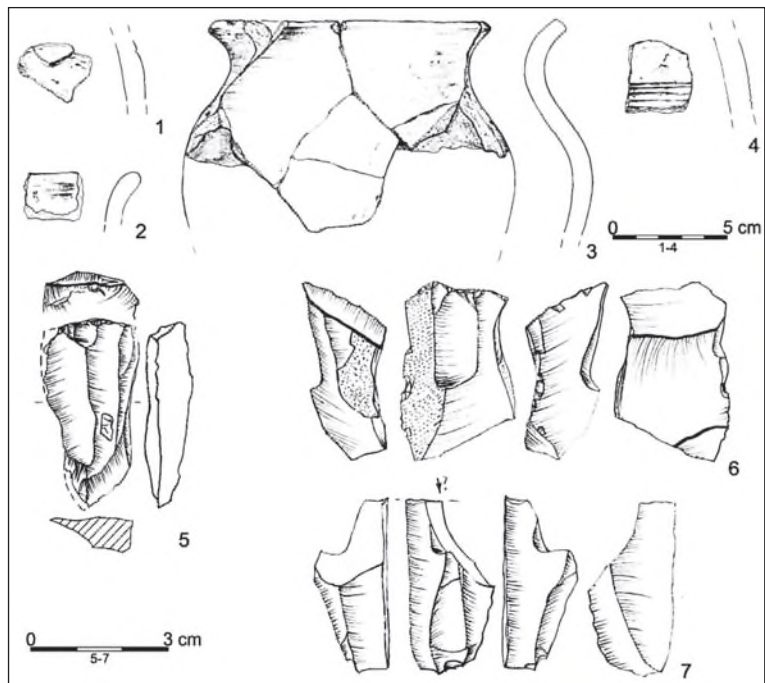
P. *Badania wykopaliskowe kurhanów na stanowisku 3 w Białce, pow. krasnostawski*
 [w:] Schyłek neolitu na Wyżynie Lubelskiej, pod redakcją Pawła Jarosza, Jerzego Libery
 i Piotra Włodarczaka, Lublin, ss. 354–380

Ryc. 98 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 3. Plan warstwicowy stanowiska (oprac. M. Jakubczak).

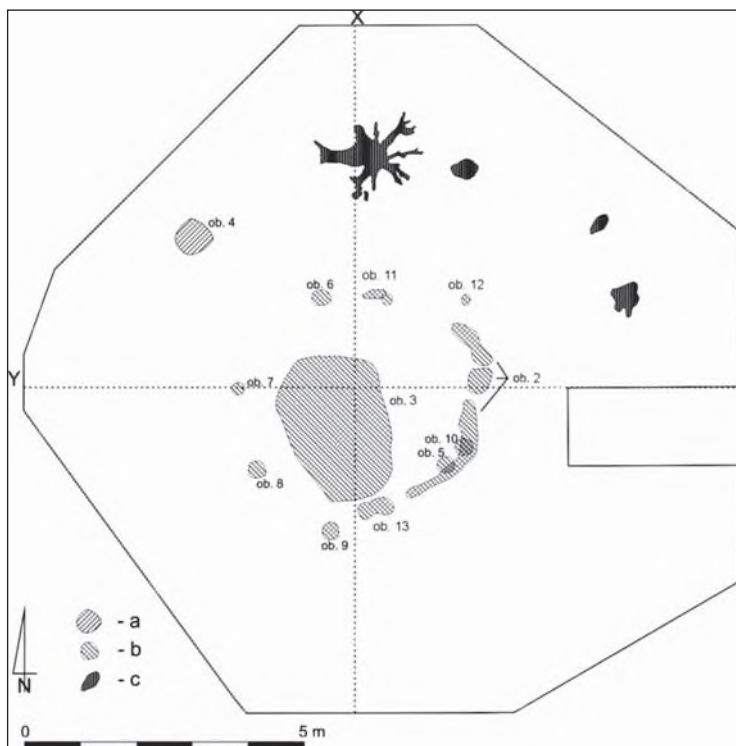
Ryc. 99 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 3. Kurhan 1. Rozrzut zabytków w obrębie nasypu kurhanu (oprac. M. Jakubczak, P. Jarosz)

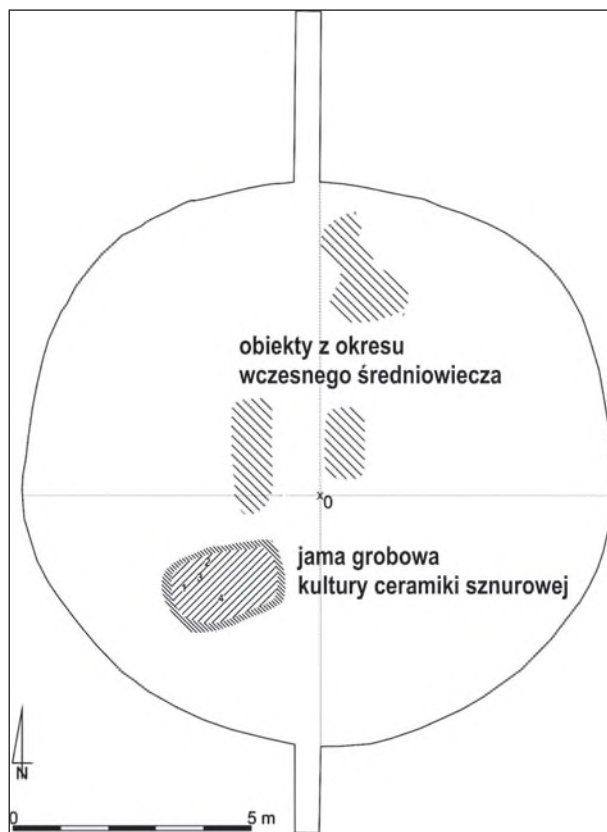
Ryc. 100 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 3. Kurhan 1. Wybrane zabytki pozyskane w trakcie badań kurhanu nr 1. Rys. J. Libera, E. Włodarczak

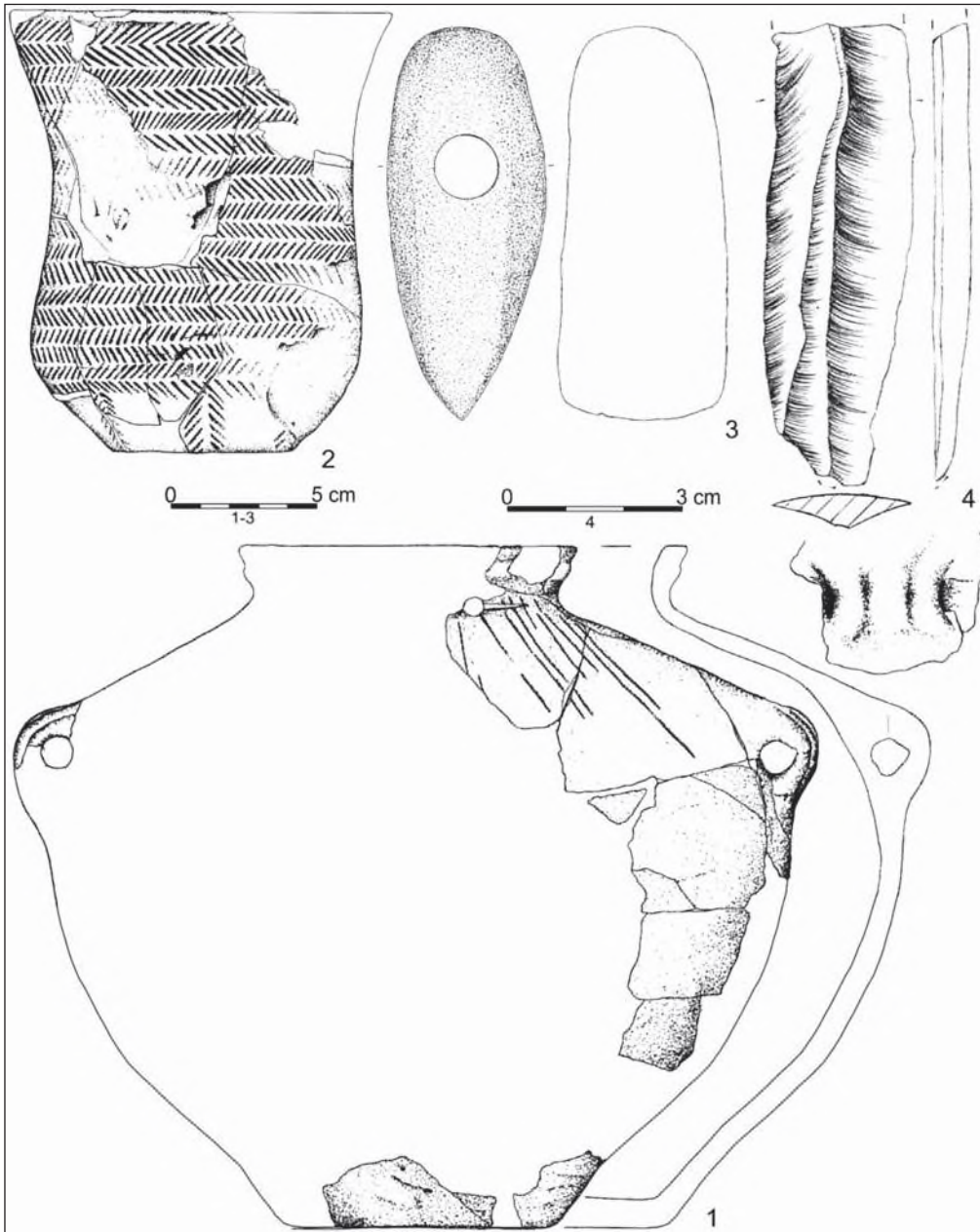
Fot. 63 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 3. Kurhan 3 w trakcie badań wykopaliskowych. Fot. P. Włodarczak

Ryc. 101 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 3. Plan przebadanego kurhanu 3 na głębokość 90-100 cm; a – palenisko, b – jama grobowa oraz konstrukcje drewniane, c – pnie drzew. Wyk. P. Jarosz

Ryc. 102 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 3. Kurhan 6. Plan przebadanego terenu (wg Mitrus 1993)

Ryc. 103 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 3. Wyposażenie grobowe z kurhanu nr 6. (oprac. E. Hander, J. Libera, B. Witkowska)

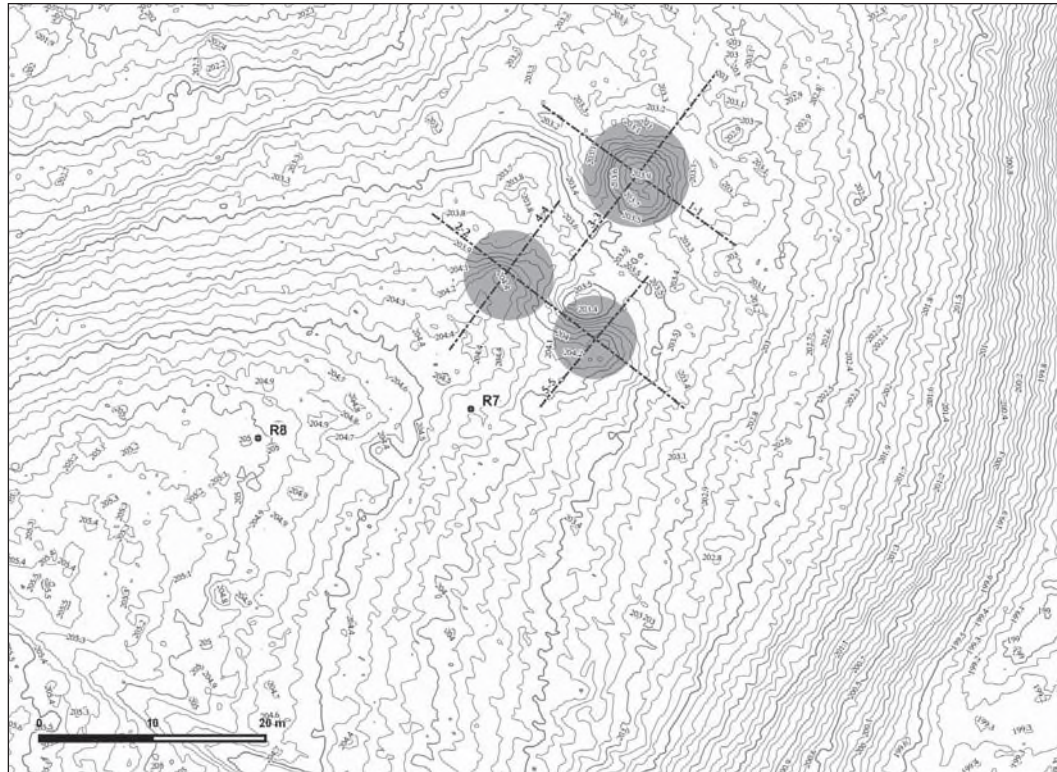

164. WIDNIÓWKA KOLONIA (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski

- a. nr stanowiska AZP: 83-86/46-17
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 92, 104
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/172
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

W skład cmentarzyska wchodzi 3 kopce ziemne. Kurhan (nr 1): wysokość ok. 1 m, średnica ok. 8 m. Kurhan nr 2: wysokość ok. 0,5 m, średnica ok. 5 m. Kurhan nr 3: wysokość ok. 0,5 m, średnica ok. 5 m. Stanowisk porasta las. Z uwagi podobieństwo i bliskie sąsiedztwo z przebadanym cmentarzyskiem – stan. 1, domniemywać można, że stanowisko posiada wczesnośredniowieczną metrykę. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Mazecki T.), archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie

Ryc. 104 Widniówka Kolonia (d. Białka), gm. Krasnystaw, pow. krasnostawski, stan 17. Plan sytuacyjno-wysokościowy stanowiska (oprac. Z. Zacharski)

165. WIELĄCZA LAS, gm. Szczepieszyn, pow. zamojski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VII, Ryc. 105
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenowa
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Stanowisko zostało odkryte metodą teledetekcyjną. Cmentarzysko położone jest obszarze rozległego lasu państwowego, w dużym oddaleniu od osiedli ludzkich. Składa się na zespół 23 (24?), niewielkich, lecz w większości dobrze zachowanych kopców ziemnych o rozmiarach od 5 do 11 m. średnicy i wysokości od ok. 0,5 do 1,2 m. Uporządkowany i zwarty rozkład cmentarzyska utwierdza w przekonaniu o genetycznym i czasowych powiązaniu całego zespołu kopców.

Ryc. 105 Wielacza Las, gm. Szczepieszyn, pow. zamojski. NMT. Lokalizacja cmentarzyska na tle numerycznego modelu terenu (oprac. G. Mączka)

166. WIEPRZEC WYCHODY, gm. Zamość, pow. zamojski

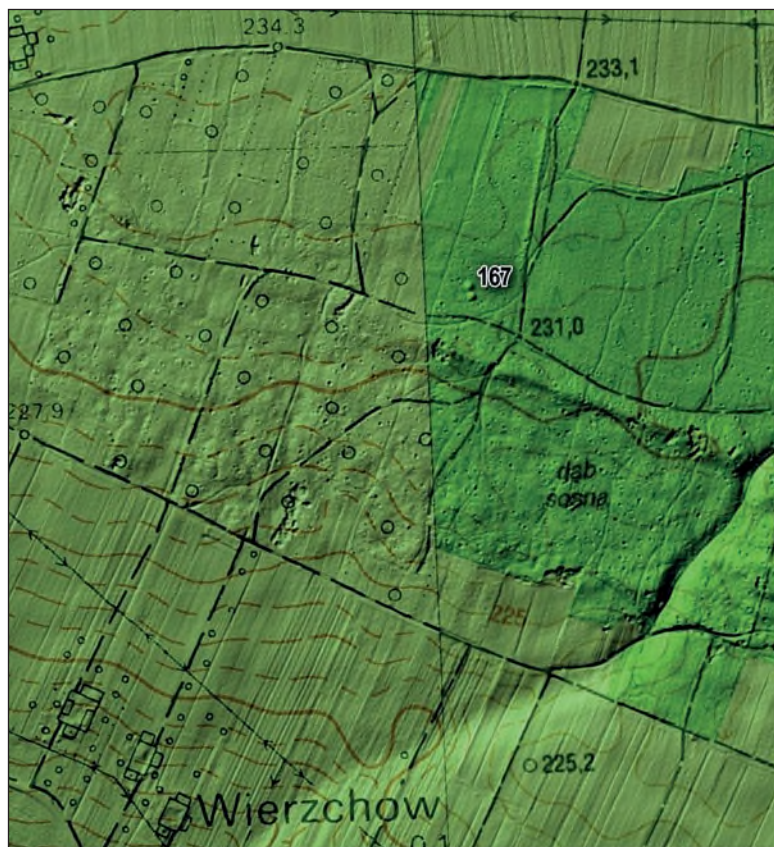
- a. nr stanowiska AZP: 90-87/4-2
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe – domniemane
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VII
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Wg najnowszych badań E. Prusickiej-Kolcon wyróżnione dawniej cmentarzysko stanowi naturalne pagórki piaszczyste wytworzone na zdegradowanej wydmie.

- g. Literatura: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Prusicka-Kolcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu zamojskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

167. WIERZCHOWISKA, gm. Bełżyce, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 80-78/171-2
- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: II, Ryc. 106
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Ryc. 106 Wierzchowiska, gm. Bełżyce, pow. lubelski, stan. 2 (fot. G. Mączka)

Stanowisko znajduje się w lesie prywatnym. Blisko położone względem siebie dwa dobrze zachowane kopce ziemne o owalnych podstawach o szer. 7-9 m. Przy nasypie jednego z kopców dostrzec można obniżenie – zapewne pozostałości rowka przykurhanowego.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie; Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

168. WIRKOWICE II, gm. Izbica, pow. zamojski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V
d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenu
f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Stanowisko zostało odkryte metodą teledetekcyjną. Cmentarzysko położone jest terenie lasu państwowego, blisko biegnącej przez las drogi. Grupuje 7 kopców ziemnych o rozmiarach od 5 do 10 m. średnicy i wysokości do 0,8 m.

Fot. 64 Wirkowice II, gm. Izbica, pow. zamojski. Widok ogólny na stanowisko (fot. G. Mączka)

169. WIRKOWICE II, gm. Izbica, pow. zamojski

- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V
- d. rodzaj badań archeologicznych: badane teledetekcyjnie, pozytywna weryfikacja terenu
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Położone nad krawędzi doliny cmentarzysko kurhanowe odkryte zostało na podstawie analizy NMT. Zlokalizowane jest na terenie Lasów Państwowych. W jego skład wchodzi 5 zbliżonych rozmiarem niewielkich kopców, które tworzą zwarte skupisko o pow. 4 arów. Podstawy kopców mają kształt owalny lub okrągły - szer. 4-6 m.

170. WISZENKI, gm. Skierbieszów, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 85-88/1-2
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VI, Ryc. 107
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/94
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Kopiec o lokalnej nazwie „*Kopiec Szwedzki Wielki*” związany jest z okresem wczesnego średniowiecza. Nasyp został zrekonstruowany po wykonaniu badań wykopaliskowych. Obiekt położony jest około 300 m na północ od zwartej zabudowy wsi Wiszenki, na pagórkowatym terenie w strefie poza dolinami, na terenie otwartym (na polu ornym). Jak wspomniano zachowany obecnie kopiec stanowi rekonstrukcję dawnego kurhanu. Jego pierwotne wymiary nie są znane. Po zakończeniu badań archeologicznych nie został odbudowany. Właściciel terenu odtworzył nasyp kurhanu we własnym zakresie. Posiada on obecnie wysokość ok. 2 m i średnicę u podstawy ok. 10 m. Wyłączony jest z upraw rolnych i stanowi nieużytek. Po raz pierwszy kurhan został zauważony w trakcie pomiarów wsi Wiszenki w 1856 r., które wykonał geometra Jakub Kowalski i naniósł kopiec na plan: „*Pierworys pomiarów wsi Wiszenki, Sulmice oraz części gruntów Wsi i Folwarku Monasterem położonych w Guberni Lubelskiej Powiecie Zamojskim Okręgu Szczebrzeskim do Dóbr Ordynacji Zamojskiej należących*”. Do czasu badań archeologicznych uważano, zgodnie z miejscową tradycją, że mogiła pochodzi z czasów wojen tatarskich lub szwedzkich. Kurhan został przebadany archeologicznie w latach 1975-76. Prace wykopaliskowe, którymi objęto cały kurhan, prowadził Andrzej Kempisty z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego. Wyeksplorowany kopiec pozostawiony po zakończeniu prac wykopaliskowych w formie kilku hałd ziemi. Na początku XXI wieku został zrekonstruowany przez właściciela pola. Archeologiczne badania wykopaliskowe wykazały, że kopiec należy łączyć z okresem wczesnego średniowiecza, prawdopodobnie X-XI wiekiem. W literaturze nie ma jednak wzmianki na temat wyników badań. Nie zachowała się również dokumentacja z prac terenowych. Według informacji ustnych

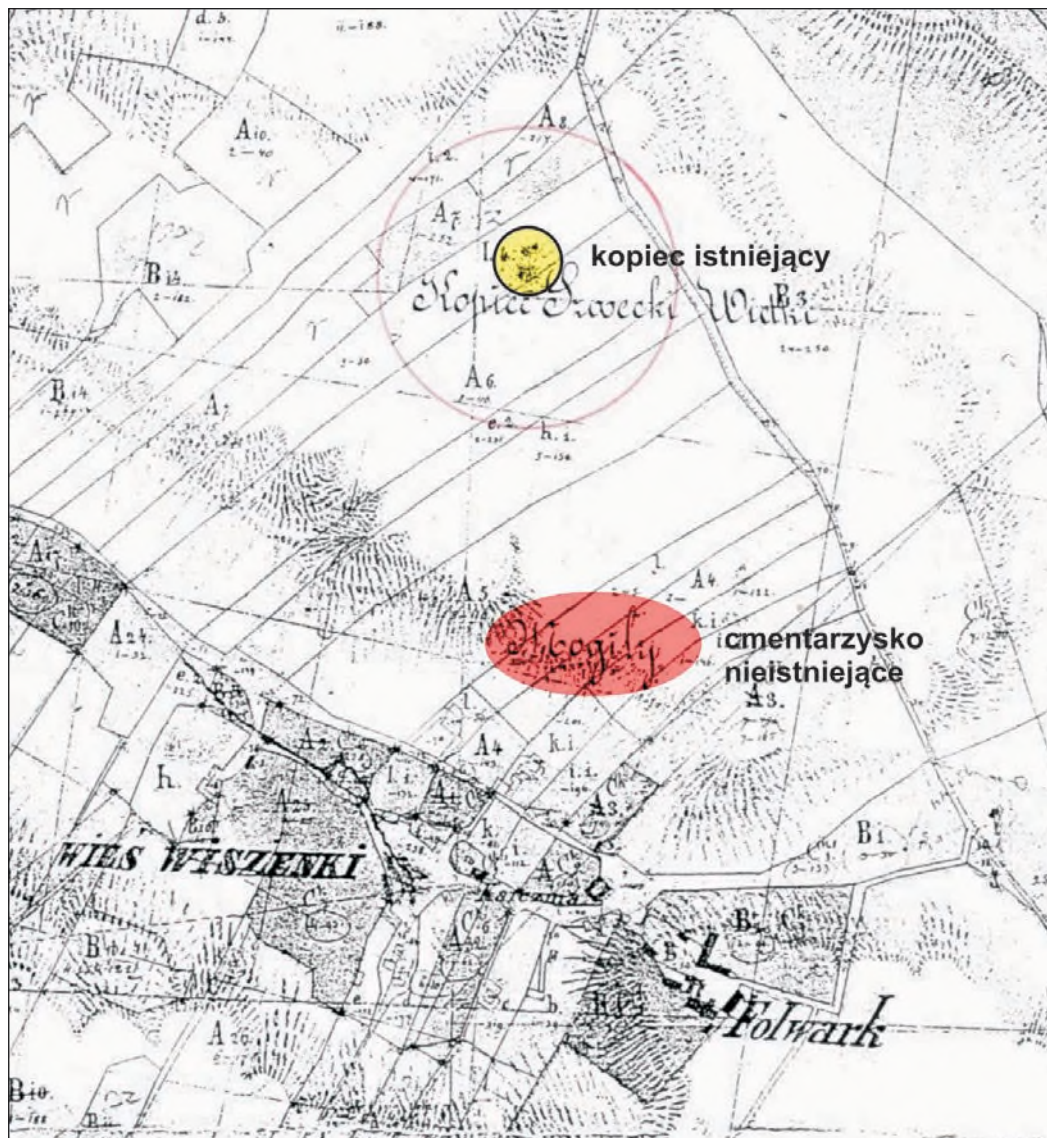

Fot. 65 Wiszenki, gm. Skierbieszów, pow. zamojski, stan. nr 2. Zrekonstruowany nasyp kopca z nalotu drona (fot. P. Kubić)

171. WISZENKI, gm. Skierbieszów, pow. zamojski

- a. nr stanowiska AZP: 85-88/3-2
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VI, Ryc. 108
- d. rodzaj badań archeologicznych: nieistniejące, znane z kwerendy
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
 Cmentarzysko kurhanowe, o bliżej dziś nieokreślonej liczbie kopców zostało całkowicie zniszczone. Miejsce, w którym rozmieszczone było cmentarzysko zostało oznaczone na mapie pomiarów wsi Wiszenki wykonanej w 1856 r. przez geometrę Jakuba Kowalski. Kopce wchodzące w skład cmentarzyska zaznaczone zostały na wyżej wymienionej mapie i oznaczone jako „Mogily”. Były dobrze czytelne na powierzchni jeszcze w latach 70. XX wieku. W kolejnych latach zostały całkowicie zniwelowane orką i w trakcie badań powierzchniowych przeprowadzonych w 2002 roku przez Jerzego Kuśnierza, nie były już widoczne w terenie.
- g. literatura, źródło: Prusicka-Kołcon E., *Inwentaryzacja kurhanów powiatu zamojskiego*, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu, Zamość 2005

Ryc. 108 Wiszenki, gm. Skierbieszów, pow. zamojski, stan. nr 2. Lokalizacja stanowiska na podkładzie dawnej mapy wsi Wiszenki opracowanej w 1856 r., aut Jakuba Kowalskiego (oprac. G. Mączka)

172. WOJSŁAWICE, gm. Wojsławice, pow. chełmski

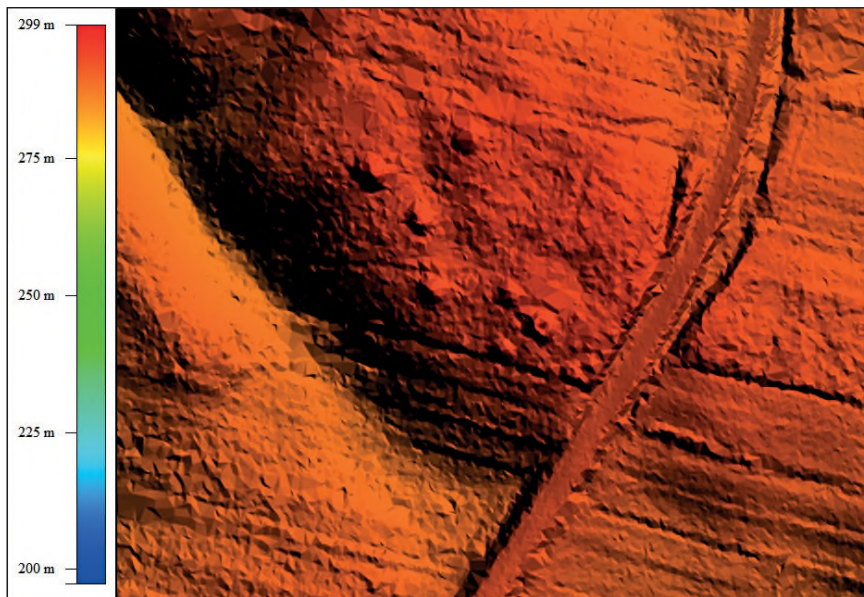
- a. nr stanowiska AZP: 85-90/20-1
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VI, Ryc. 109, 110
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/69
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Nekropolia kurhanowa położone jest w południowej części miejscowości, ok. 800 m na zachód w linii prostej od zabudowań wsi Majdan Nowy, na terenie lasu prywatnego, po prawej stronie szosy wiodącej z Wojsławic na południe w kierunku miejscowości Tuczępy i Grabowiec. Całe stanowisko porasta drzewostan leśny. Kopce usytuowane są w skupisku na powierzchni o wymiarach ok. 30 x 60 m. Cmentarzysko składa się z 7 zachowanych kopców ziemnych o różnej wielkości. Ich wymiary wynoszą: podstawa nasypów 6-16 m, wys. korpusów: 0,8 m. Cmentarzysko nie było badane wykopaliskowo. Stanowisko do literatury wprowadził w 1961 r. Stanisław Skibiński. Zanotował, że „W lasku włościańskim w pobliżu drogi koło Popław znajduje się cmentarzysko złożone z 9 kurhanów. Wysokość kopców wynosi od 0,5-2 m, średnice 5-10 m. Kilka z nich nosi ślady starych wkopów”. Stanowisko zostało pozytywnie zweryfikowane podczas badań powierzchniowych prowadzonych przez kilka sezonów. Zweryfikowano stanowisko pod względem ilości zachowanych kopców, uściślono też jego lokalizację, błędnie dotąd określaną jako las w Majdanie. Ustalono, że prawdopodobnie 2 kopce we wschodniej części stanowiska zostały zniszczone pod koniec lata 70. XX wieku podczas budowy drogi. Zidentyfikowane w trakcie badań powierzchniowych kopce ziemne zostały uznane za mogiły tworzące cmentarzysko kurhanowe wstępnie datowane na okres średniowiecza. Ich bliższa chronologia nie została określona ze względu na brak weryfikacyjnych badań wykopaliskowych oraz występowania zabytków ruchomych na powierzchni kopców i całego cmentarzyska. Obecnie kopce są niszczone korzeniami drzew i krzewów leśnych, które intensywnie porastają teren całego stanowiska. Zabytek dostępny dla zwiedzających.

- g. literatura, źródło: Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

Ryc. 109 Wojsławice, gm. Wojsławice, pow. chełmski, stan. 1. Lokalizacja stanowiska (oprac. G. Mączka)

Ryc. 110 Wojsławice, gm. Wojsławice, pow. chełmski, stan. nr 1 (oprac. G. Mączka)

173. WÓLKA CZERNIĘCIŃSKA, gm. Turopolin, pow. biłgorajski

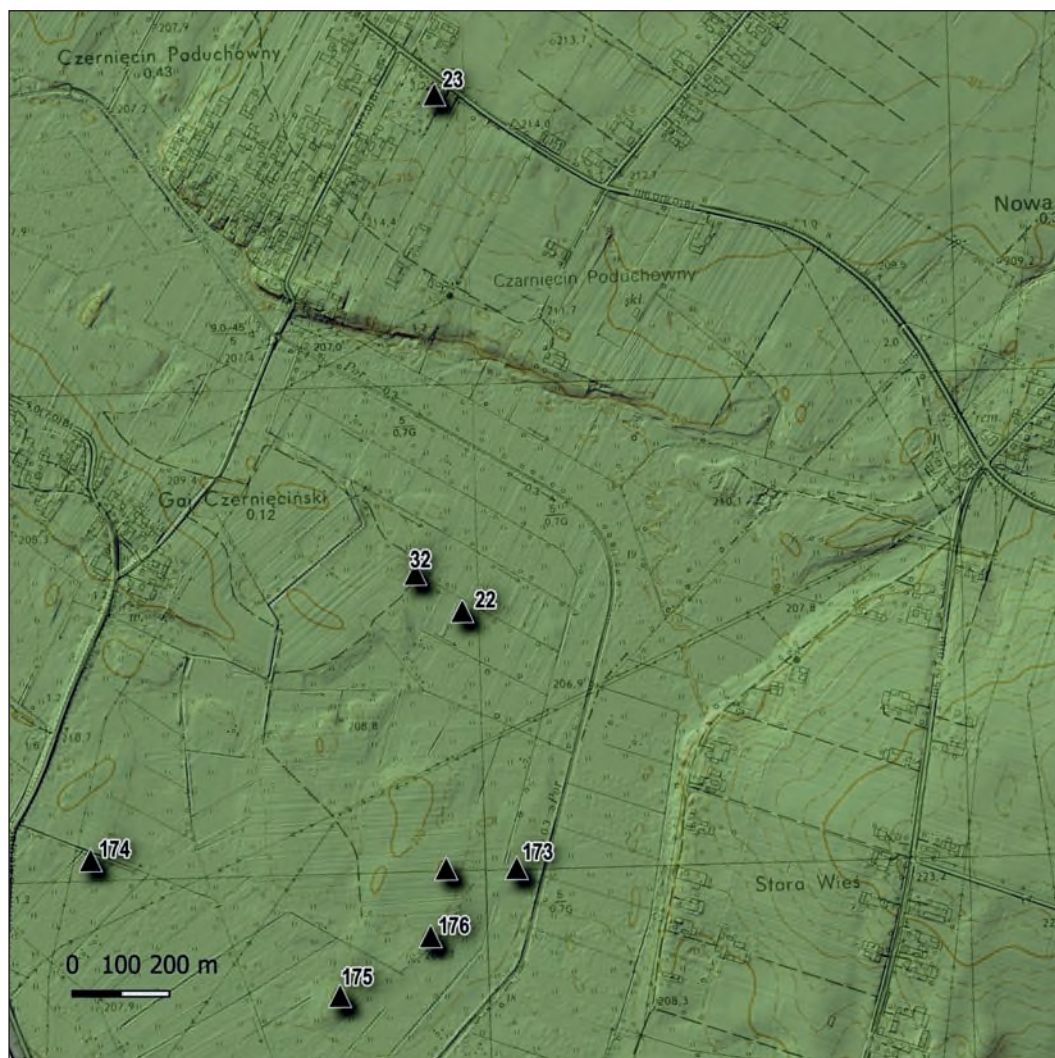
- a. nr stanowiska AZP: 87-84/110-11
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 111
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
 Po raz pierwszy kopiec zarejestrowano na podstawie analizy NMT. Obiekt znajduje się na uprawianej rolniczo działce prywatnej, położonej ok. 1m. na północny wschód od zabudowań wsi. Nasyp kopca nadal jest dobrze czytelny w krajobrazie. Szerokość owalnej podstawy – ok. 18 m. wysokość ok. 1 m. Na terenie stanowiska, w bezpośrednim sąsiedztwie nasypu podczas wizytacji konserwatorskiej natrafiono na kamienny toporek. Na podstawie powyższego odkrycia można identyfikować kopiec z okresem schyłkowego neolitu lub wczesną epoką brązu. Istnieje przypuszczenie, że w odległości ok. 150 w kierunku zachodnim znajduje się kolejny, lecz silnie zniszczony (rozorany) kopiec. Materiału ruchomego z terenu stanowiska nie pozyskano.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu

Fot. 66 Wólka Czernięcińska, gm. Turobin, pow. biłgorajski, stan nr 11. Toporek kamienny odkryty na powierzchni stanowiska (fot. W. Koman)

174.-176. WÓLKA CZERNIĘCIŃSKA, gm. Turobin, pow. biłgorajski

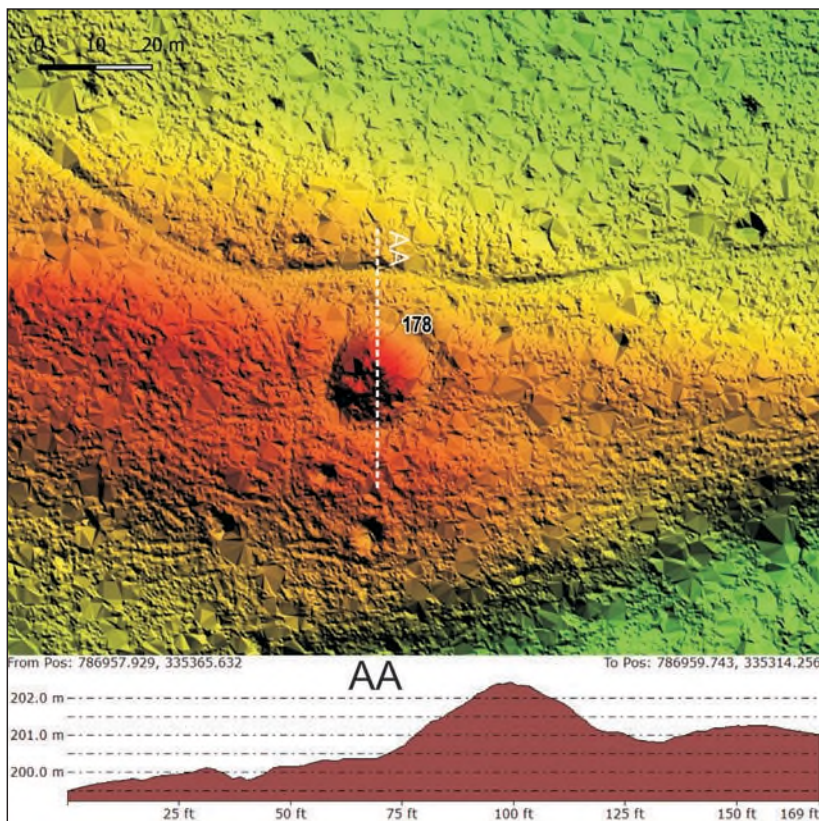
- a. nr stanowiska AZP: 87-84/111-12, 87-84/112-13, 87-84/113-14
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedyncze kopce – domniemane kurhany
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 111
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Pojedyncze kopce znajdują się na oddalonych od wsi działkach prywatnych. Zostały usypane w obrębie terasy dennej szerokiej doliny rzeki Pór. Trzy wyróżniające się na numerycznym modelu terenu formy tworzą 3 odrębne stanowiska. Nasypy kopców, rozsunięte zapewne w wyniku intensywnej orki i słabo widoczne w polnym krajobrazie porośnięte są trawą lub nadal prowadzona jest na nich gospodarka rolnicza. Wszystkie posiadają regularne owalne szerokie podstawy – o szer. 15-18 m. O znaczny stopniu uszkodzenia nasypów świadczą ich zachowane niewielkie rzędne. Materiału ruchomego z terenu stanowiska nie pozyskano. Pomimo tego, na podstawie odkrycia dokonanego na sąsiednim stan. 11 (poz. 174), przyjąć można tezę, że wszystkie trzy kopce identyfikować należy z okresem schyłkowego neolitu lub wczesną epoką brązu. Niezbędna jest zatem ich weryfikacja.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu;

Ryc. 111 Czarniec Poduchownym, Gaj Czarnieciński, Wólka Czarniecińska, gm. Turobin. Lokalizacja stanowisk kurhanowych na podkładzie NMT i mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

177.-178. WÓLKA NIELISKA, gm. Nielisz, pow. zamojski

a. nr stanowiska AZP: 86-86/57-1, 86-86/68-1

Ryc. 112 Wólka Nieliska, gm. Nielisz, pow. zamojski, stan. 1. Kopiec na tle numerycznego modelu terenu wraz z przekrojem przez nasyp (oprac. G. Mączka)

- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedyncze kopce – domniemane kurhany
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Rys. 63, 112
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Dwa duże i dobrze widoczne leśne kopce, oddalone od siebie na odległość 425 m. Usypano je na niewielkim piaszczystym piaszczystym garbie, pochodzenia eolicznego. Cechują je dobry stan zachowania. Oba nasypy posiadają regularne owalne podstawy – o szer. 15-16 m. i wys. 1-1,5 m. Kopiec na stan. 1 otacza bardzo wyraźny rowek dookoły o szer. ok. 2 m.

- g. literatura, źródła: karta ewidencyjna AZP (G. Mączka), archiwum WUOZ Delegatura w Zamościu; Mączka G. *Odkrycie nieznanymi kopców ziemnych na gruntach m.: Nielisz, Wólka Nieliska i Ruskie Piaski, gm. Nielisz*, 2014, mps. archiwum WUOZ w Lublinie, Delegatura w Zamościu

179. WÓLKA PUTNOWICKA, gm. Wojsławice, pow. chełmski

a. nr stanowiska AZP: 84-92

- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VI
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/57
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Wg relacji mieszkańców wsi kopiec ziemny znajdował się na otwartej przestrzeni pól. Poszukiwania obiektu podjęte podczas weryfikacyjnych badań powierzchniowych oraz

teledetekcja z wykorzystaniem NMT nie przyniosły pozytywnych rezultatów. Uznaje się zatem, że kopiec się nie zachował lub zarejestrowany na NMT naturalny wzgórek mylnie został uznany przez lokalną społeczność za intencjonalnie usypany.

- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Mitrus E., Okupny B., *Wstępna inwentaryzacja kurhanów na obszarze województwa chełmskiego*, Tom I-III, mps. w archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie, Lublin 1984

180. WÓLKA TUCZĘPSKA, gm. Grabowiec, pow. zamojski

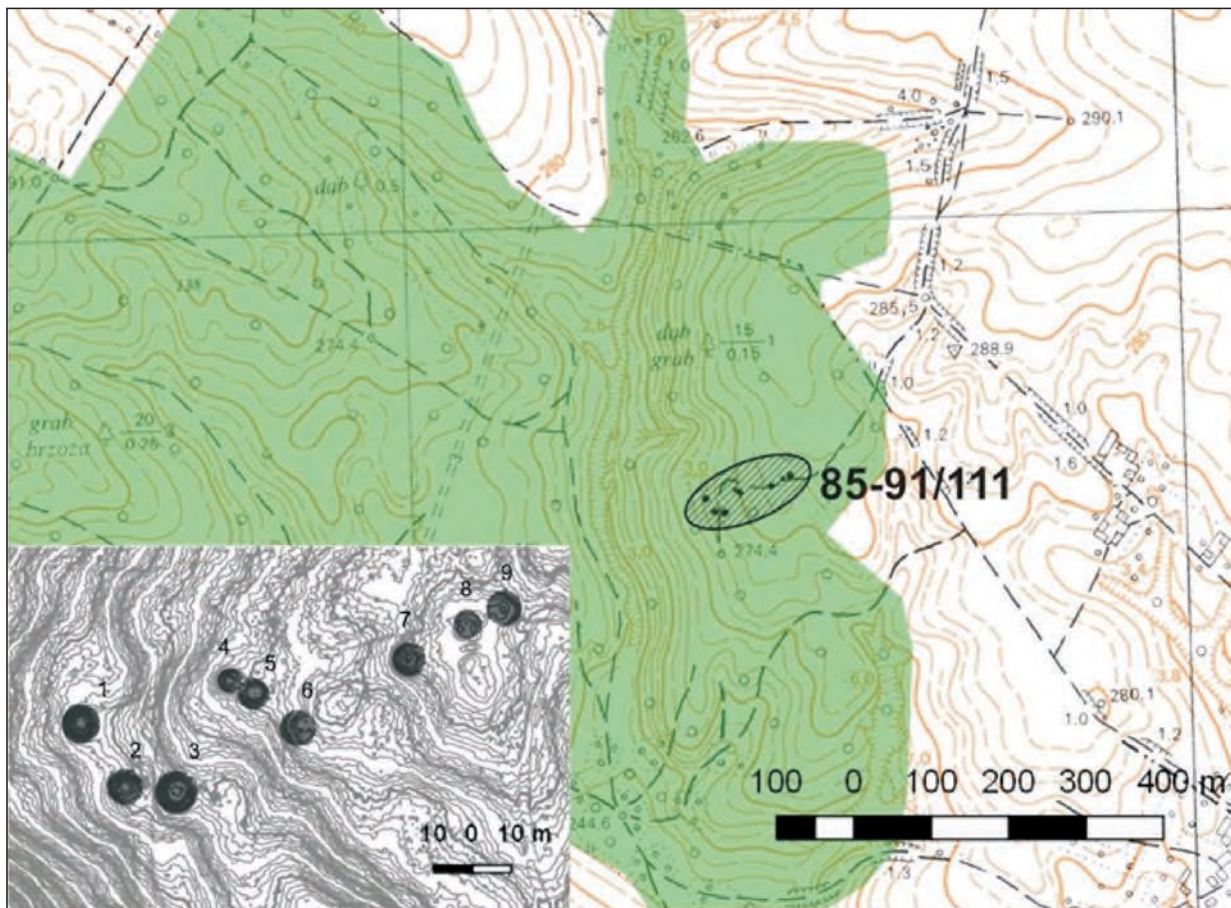
- a. nr stanowiska AZP: 85-91/111-5
- b. rozpoznana funkcja zabytku: cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: VI, Ryc. 113
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania wykopaliskowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: zab. wpisany do rejestru zabytków pod nr C/175
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:

Cmentarzysko położone jest na wschodniej części dużego liściastego, dębowo-grabowego kompleksu leśnego, należącego do Lasów Państwowych w Nadleśnictwie Strzelce. Stanowisko oddalone jest o ok. 2 km do zabudowań wsi. Zabytek lokuje się w środkowej partii zbocza małej doliny, na stoku mocno pofalowanego, wydłużonego cypla, opadającego stromo do głębokiego wąwozu. Stanowisko zajmuje przestrzeń ok. 1 ha, rozciągającą się wzdłuż osi dłuższej na linii E-W. Zlokalizowano tu 9 kurhanów o zbliżonych rozmiarach (szer. podstaw: 10-12 m. wys. nasypów 0,3-1,5 m), ale zachowanych w różnym stopniu. Z dobrze zachowanych obiektów, trzy pierwsze znajdują się w oddziale leśnym, na którym założono nową uprawę po wycince drzew prowadzonej w 2017 r. Natomiast pozostałe obiekty pokryte starszym drzewostanem są już słabo czytelne w leśnym krajobrazie. Kurhany zgrupowane są po trzy, układające się w rzędy (dwa w przybliżeniu równoległe i jeden prostopadły), oddzielone przestrzeniami długości kilkunastu metrów.

W roku 2017 badaniami wykopaliskowymi objęto jeden z kurhanów. W materiałach ceramicznych pozyskanych z wykopów badawczych obejmujących dwie ćwiartki wyróżniono kilka lepiej zachowanych form naczyńowych oraz materiał kostny (drobne ułamki przepalonych kości). Na podstawie ich analizy chronologicznej kurhanu udało się ustalić okres – od końca VIII do początku X w. Zbliżone wymiary i kształty pozostałych niebadanych kurhanów, w tym częściowo uporządkowany rozkład cmentarzyska utwierdzają w przekonaniu o ich genetycznym i czasowych powiązaniach. Zaobserwowany wielowarstwowy układ badanego kopca oraz pozyskane w trakcie badań zabytki wskazują wyraźnie na obecność typowego dla wczesnośredniowiecznego obrządku pogrzebowego – pochówku ciałopalnego, nakurhanowego, znanego z wielu cmentarzysk międzyrzeczka Bugu i Wieprz. Użytkowanie cmentarzyska zsynchronizować można z czasem funkcjo-

nowania I fazy pobliskiego grodziska położonego w Majdanie Nowym. Obiekt dostępny dla zwiedzających

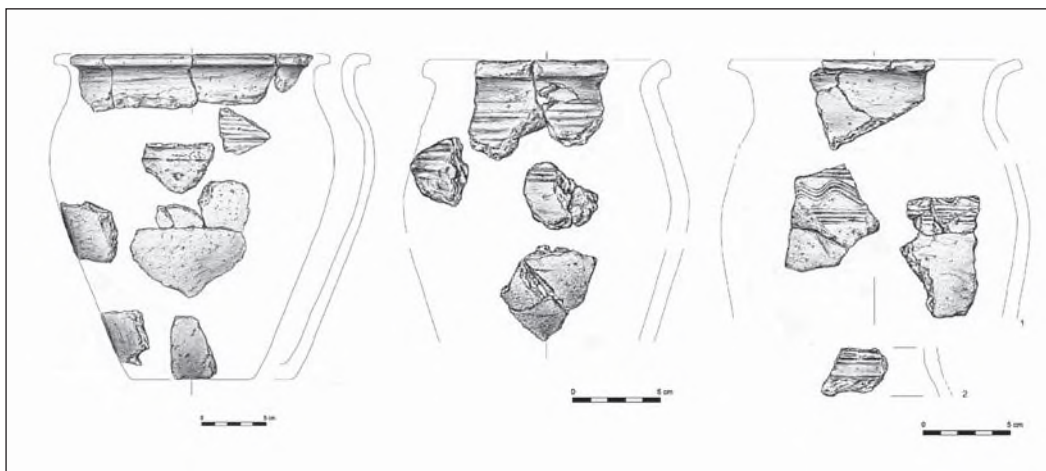
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (G. Maczka), archiwum WUOZ Delegatura w Chełmie; Jączyk Anna, *Wyniki archeologicznych badań wykopaliskowych na terenie cmentarzyska kurhanowego w Wólce Tuczępskiej, gm. Grabowiec, stanowisko AZP 85-91/111-5, przeprowadzonych w 2018 roku*, Hrubieszów 2019, mps w archiwum WUOZ w Lublinie

Ryc. 113 Wólka Tuczępska, gm. Grabowiec, pow. zamojski, stan. nr 5. Lokalizacja cmentarzyska kurhanowego (oprac. G. Maczka)

Fot. 67 Wólka Tuczępska, gm. Grabowiec, pow. zamojski, stan. 5. Badania wykopaliskowe na kurhanie (fot. M. Kubera)

Ryc. 114 Wólka Tuczępska, gm. Grabowiec, pow. zamojski, stan. nr 5. Zabytki z kurhanu (fot. A. Jączek)

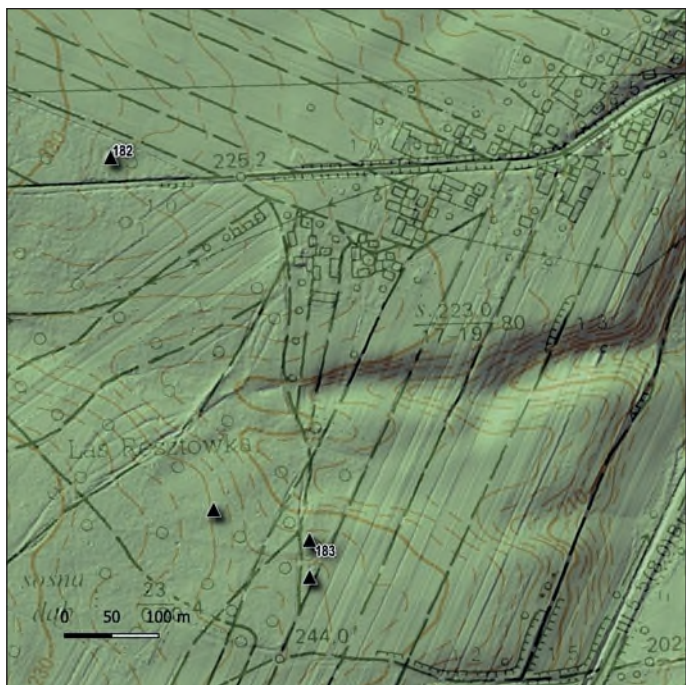

181. ŻMIJOWISKA, gm. Wilków, pow. opolski

- a. nr stanowiska AZP: 78-75/129-29
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: I
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Cmentarzysko położone jest w lesie, ok. 1,4 km na zachód od grodziska w Chodliku oraz 1,3 km na południe od grodziska w Żmijowiskach. Kopiec ziemny o średnicy ok. 10 m, wysokości do 0,5 m. U podstawy widoczne zagłębienia, prawdopodobnie rowy przykurhanowe. Położony jest u stóp rozległej wydmy, tzw. „Dziewczej Góry”. Na jej kulminacji w trakcie badań odkryto fragmenty naczyń glinianych datowanych na okres epoki brązu oraz wczesnego średniowiecza oraz liczne przepalone fragmenty ludzkich szczątków kostnych. Znaczna część wydmy została zniszczona poprzez wybieranie piasku.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP (Ł. Miechowicz), archiwum WUOZ w Lublinie; Miechowicz Ł., *Sprawozdanie z realizacji projektu nieinwazyjnych badań Kotliny Chodelskiej przy zastosowaniu technologii Lotniczego Skaningu Laserowego LiDAR, finansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Dziedzictwo Kulturowe. Priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych”*, Warszawa 2013, maszynopis w archiwum WUOZ w Lublinie.

182. ŻUKÓW, gm. Krzczonów, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 82-83/30-6
- b. rozpoznana funkcja zabytku: pojedynczy kopiec – domniemany kurhan
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 115
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Duży pojedynczy kopiec zlokalizowany blisko krawędzi lasu oraz biegnącej tu drogi gminnej. Jest dobrze czytelny w terenie. Posiada okrągłą podstawę o szer. 12 m., wokół której widoczne są zarysy rowka przykurhanowego.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie; Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

Ryc. 115 Stanowiska kurhanowe w m. Żuków, gm. Krzczonów, pow. lubelski – na tle mapy topograficznej (oprac. G. Mączka)

183. ŻUKÓW, gm. Krzczonów, pow. lubelski

- a. nr stanowiska AZP: 82-83/31-7
- b. rozpoznana funkcja zabytku: domniemane cmentarzysko kurhanowe
- c. lokalizacja na mapie zbiorczej (sekcja) lub rycinie: V, Ryc. 115
- d. rodzaj badań archeologicznych: badania powierzchniowe AZP
- e. forma ochrony konserwatorskiej: stan. ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- f. usytuowanie, opis, stan i wyniki badań, materiały, datowanie:
Usytuowane w lesie cmentarzysko skupia 2 (lub 3) zbliżone rozmiarem kopce ziemne. Jeden z kopców stojący w lesie jest dobrze zachowany (szer. 10), podstawa drugiego położonego przy granicy lasu została uszkodzona w wyniku prowadzonej orki. Na powierzchni sąsiedniego pola uprawnego w bezpośrednim otoczeniu uszkodzonego nasypu natrafiono na jeden niewielki fragment naczynia ceramicznego z okresu wczesnego średniowiecza. Może on podstawą do datowania cmentarzyska na ten właśnie okres.
- g. literatura, źródło: karta ewidencyjna AZP w archiwum WUOZ w Lublinie; Mączka G., *Detekcja i inwentaryzacja zabytkowych kopców na terenie zachodniej i środkowej Lubelszczyzny z wykorzystaniem technologii lotniczego skaningu laserowego*, mps. w archiwum WUOZ w Lublinie, Lublin 2016

Spis treści

Wstęp	3
Wprowadzenie.....	9
Łukasz Miechowicz Wczesnośredniowieczny obrządek pogrzebowy w kotlinie Chodelskiej na tle Małopolski okresu plemiennego (VI-X w.)	13
Mapy	39
Katalog zabytków	59

